

Bibliothèque numérique

medic@

**BOERHAAVE, Hermann. Praxis
medica, sive commentarium in
aphorismos Hermanni Boerhaave De
cognoscendis et curandis morbis /
pars quarta**

Londres : Sumtibus Societatis, 1738.

(c) Bibliothèque interuniversitaire de médecine (Paris)
Adresse permanente : <http://www.bium.univ-paris5.fr/hist/med/medica/cote?30524x04>

P R A X I S
M E D I C A,

SIVE COMMENTARIUM
IN APHORISMOS
HERMANNI BOERHAAVE

*De cognoscendis & curandis
Morbis.*

P A R S Q U A R T A.

Editio tertia, aucta, & accuratissima.

30524

L O N D I N I,

Suntibus Societatis.

M. DCC. XXXVIII.

Morbi Acuti Febriles.

§. 765. **P**er hoc intelligo omnes morbos, qui ortum ducunt ex causa fixa & permanente, quæ licet distincta sit à febre, tantum febrim facit, & quidem continuatam, quamdiu causa manet; hos morbos voco Febriles. Hi morbi sunt ejusdem naturæ, habent enim omnes, si Acuti sint, inflammationem, si Chronici, Cacochymiam, priores habent febrim & inflammationem pro causa, Febres dicuntur Acutæ, quia velociter decurrunt, secundum genus habet Cacochymiam, hoc est, malignitatem in corpore, quæ quando suppurationem habet, oritur Phthisis, hæc quando Icterus facit, vocatur febris Chronica, Ictericita &c. hæc complectitur omnes morbos Chronicos & febriles in se. Omnes febres jam sunt absolutæ, nam internæ & externæ inflammationes jam notæ sunt, quomodo mutantur vel in diaphoresin, vel in resolutionem, vel in suppurationem vel in gangrænam vel Sphacelum vel Scirrhum, dictum est, si jam attendatur ad reliquos morbos, nil differunt nisi primo loco & materia suscepta facilius vel difficilius expellenda; ad primum sit exemplum una inflammatio in manu, altera in cerebro, tertia in cerebello, in manu erit rubor, dolor punctorius, calor ingens, renitentia in parte, febricula,

Tom. IV.

A

la,

1a, aliud nihil, 2. erit tumor, rubor faciei, febris, delirium, si in cerebello videtur morbus esse malignus, cerebrum non sentit, æger moritur, quia nil spirituum moventium ad cor mittitur, in manu porro fiet suppuratio, apertio, expurgatio, & postea claudetur, sed in cranio hærebit, nec habebit exitum, sic pro loci diversitate diversæ sunt causæ; ad secundum facile vel difficile exire potest materia, ut in capite, unde morborum diversitates oriuntur; horum omnium idea est inflammatio, sed pars obsessa habet aliam functionem, ergo sequitur, ut hi morbi dicantur ex tot functionibus læsis, non ex causis lædentibus, putant omnes homines, quod quando inflammatio est in manu, & quando est in cerebro, quod differant, sed per cerebrum cogitamus non per manus, ergo morbus in causa Physica est idem, sed in functionibus non.

Tales. &c. Incipio à capite, in diaphragmate est Paraphrenitis, in ventriculo, Gastritis, hepate, Hepatitis, splene, Splenitis, intestinorum Enteritis, pluresque, in renibus Nephritis, vesica, Cystitis, Ureteribus, Ischuria, utero, Hysteritis, juncturis, Arthritis, externe Erysipelas, vel Variolæ vel Morbilli vel Anthraces &c. ut ante dixi. Tot varii morbi ab eadem causa, sed functionis, loci & evacuationis ratione diversa. Has operæ pretium erit examinare.

Phre

Phrenitis.

§. 766. Phrenitis, aliis Phrenesis & Phreniasis indigitata est vocabulum Græcum à Latinis non translatum, originem ducens ἀπὸ τῆς φρενός, siquidem φρενὴν mentem omnes nominarunt; mentem enim ægrotare atque affici dicebant veteres, cum partes animæ inservientes læsas esse viderent; hinc quoque cerebrum & diaphragma φρένης vocarunt, tanquam φρενῶντι, id est, sapienti parti conferat quippiam, iisdem verbis Galenus dicit, *Phrenitidem mortales omnes eam affectionem appellant, in qua mentem læsam esse videbant, quam ἰσὺ & Ἀλγοῦσαν vocant*; putat autem Aurelianus Phrenitidem dictam fuisse à mentis difficultate, ut Dysuria à difficultate urinæ; Celsus vero insaniam febricitantum vocat. φρένης vocabant etiam Anatomici diaphragma, putabant enim veteres duplicem esse sedem animæ vel in cerebro vel in diaphragmate, si in capite esset, dixerunt Phrenitidem, si in diaphragmate Paraphrenitidem. *Phrenitis est delirium perpetuum, ferox cum febre acuta continua, ortum ab inflammatione cerebri & membranarum ejus.* Omnis Phreniticus prius delirat, sed in Phrenitide est perpetuum delirium, sed hoc delirium est ferox, ferox delirium vocatur, quod non modo cum obstinato animo, sed cum nocendi cupiditate seu sibi seu aliis conjunctum dicitur, accidit sæpe ut homo pro primo morbo habeat ferox delirium cum febre Acuta, vocatur Phrenitis Vera, si vero

post alium morbum ad cerebrum delatum vocatur *παραφρενίτις* vel si princeps morbus circa diaphragma & postea ad cerebrum veniat *πλευρίτις παραφρεσούνη*; id est, Phrenitis Symptomatica. Si quis laboravit valida Phrenitide, quarto die accedit delirium, quod vulgo vocatur Phrenitis, sed male hæc vocatur veteribus *παραφρεσούνη*, quia materia febrilis per pæterlapsum transmigrat in cerebrum, vocatur etiam desipientia, non vero fluens Phrenitis; hic morbus differt à Melancholia & Mania per febrim acutam continuam, sic *Galenum* audimus, ubi dicit *μωρεῖσθαι* siquidem id est insanire, omnes homines dicunt eos, qui desipiunt citra febrim, *φρενιλιζέειν* vero, qui cum febre id patiuntur, à morbis soporosis per delirium perpetuum & vigiliis: à simplici delirio in febribus Acutis sæpius abortit per ferocitatem, à Paraphrenitide cerebrum, ejusque membranæ afficiantur, in illa vero membranæ pleuræ pars diaphragma ambiens, vel & ipsum diaphragma, à ratione affectuum; in hac dolor capitis ingens internus, in illa dolor sentitur primario in diaphragmate, vel locis vicinis, in hac respiratio magna & rara; in illa parva & frequens; vox gravis in hac nunquam statim ab initio fit Hypochondriorum intro sursum contractio, dum id semper mox à principio in illa observatur.

§. 767. *Dolor capitis.* Si homines in summa Æstate in regionibus fervidis bene sani toto die caput soli exponant, sic ut calefiant, maxime dolebunt, incidunt in Phrenitidem Veram à cerebro affecto. Legimus in historia Galliarum Regem Henricum ignominia & contumelia affectum à Principe, cum ipse vellet esse Dux exercitus, ut Ducem debellaret, cum vero

vero estet æstiva tempestas & toto die Soli expositus incidit primo in capitis dolorem, & deinde in horrendam Phrenitidem. Hi morbi sæpe optimum corpus occupant, & in Asia, America, si homines æstum diu ferre cogantur, in tales morbos incidunt; hinc causa esse potest, quidquid obstructionem facit, sanguinemque in vasis cerebri, adeoque spiritus animales nimis exagitat ac movet, ut aër nimis calidus & siccus quatenus liquidissima dissipat, & avolare facit; reliquamque cruoris massam tam crassam reddit, ut per capillaria amplius transire nequeat; præsertim si ille aër ad caput determinetur; videlicet à radiis solaribus, quod veteribus insolatio dicitur, quale exemplum refert *Bonetus in Medicina sua Septentrionali*. Si aër nimis frigidus ex improvise corpus arripiens & præcipue caput valde excalefactum, aut fortiter perspirans, subito constringit vasa, & humores per intensum calorem extravasatos in illis vasculis non tantum retinet, sed & propellit, unde error loci &c. Excreta & retenta idem efficiunt, ut Hæmorrhoidum in viris, Menstruorum in sæminis suppressio; tum capitis perspiratio subito inhibita.

Dispositio. Omnes homines, qui dispositi sunt, ut facile incidant in Pleuritidem & Peripneumoniam &c. facile Phrenitici fiunt. Si imprimis vero ille dolor est punctorius vel lancinans, tum est dispositio inflammatoria, rubedo oculorum & faciei, vultus torvus, facies vultuosa, ut dicit magnus *Hippocrates*, unde rubor vulgo dicitur ab obstructione in iis locis, sed hoc non ita est verum, at quia arteria Carotis obstructa, sanguis per cervicales pulsus per internas carotides transire nequit, hinc plus

plus fluit, per externos ramos carotidis, & plus rubent.

Somni turbulenti. In omnibus morbis, ubi primus impetus febris incipit habere somnum turbulentum, cogitate, quod adsit levis incipiens inflammatio, hæc si per dies aliquot perrexerit, dabit perfectam Phrenidem, & desipientiam: *Hippocrates* dicit desipientia levis sensim increfcens in Phrenidem furibundam abit, homines primo leviter delirant, postea penitus desipiunt, non multum post incidunt in summum furorem, suum cerebrum vix sentiunt, sed morbus cognoscitur per functiones læsas, si ergo hoc in primo febris initio fiat, & adscendat, licet æger postea de capitis dolore non conqueratur, tum certum est, quod Phrenitis fieri incipiat. Somnus nimius & immodicus volatilia auferendo, reliqua inspissando, illa ad vasa capillaria accumulatur, aggravatur: hinc cerebrum & caput replet, maxime intempestivus & variis in locis captus, sic contra vigiliæ si nimis absumendo spiritus animales, non nisi quiete reparandos, & tenuissima corporis fluida, acres humores gignunt, unde huic affectui facile nascitur occasio.

Adolescentia. Huic ætati morbus hic est frequens, in senectute vero nullus forte est visus.

Calidorum usus. Abusus potus & cibi, quemadmodum est nimis calidus cibus & aromaticus, diu sæpe continuatus; potus halituosi ut vini generosioris & spirituosius, ut spiritus vini, imprimis ex feminibus oleosis, & inde repetita ebrietas. Opii intempestivi usus, aliorumque remediorum calidorum; motus nimius merito huc recenseri debet, cum motus muscularis quocun-

cunque modo factus sanguinis circuitum promovet, auget, & hinc omnia dicta producere potest.

Insolatio vocatur diuturna capitis æstivo Soli expositio, quando forte tempore æstivo per arenosa loca ambulavit homo, tum vesperi totam cutim faciei inflammãtam habet, si reflexio arenæ etiam hoc facere possit, quid faciet Solis actio nimis diu durans in mollem cerebri substantiam.

Vigiliæ sunt motus cerebri, hæ ergo nimis diu durent, inflammant cerebrum, hæ primo magnum dolorem capitis conciliant, deinde accedente febre Continua & Acuta Phrenitidem.

Ira summa licet furor brevis dicitur, perfecte tamen inde summum furorem, id est, Phrenitidem oriri Auctores observant, idem facit amor immoderatus & omni conamine, ardentique desiderio quæsitus.

Mæror, ut vidi in optimis hominibus pressis per calamitates & conquerentibus sua infortunia penitus redditos fuisse Phreniticos. Non possum oblivisciscam, quem vidi: Vidua orbara suo marito relicta sine subsidiis, erat tranquilla, cum aderam, sed altero die accersebar ab ejus infantibus, ut viderem, quoniam eorum mater inquietam noctem egerat, vidi & tantum intelligentiæ aderat, ut delirium adesse animadvertere non possem, abivi & post unam vel alteram horam advocatus inveni eam sic, ut tota nuda cum furore debaccharetur (postea quidem sanata fuit, sed non sine exquisitissimis remediis contra morbos acutissimos, quia Melancholia in Phrenitidem abierat) *Hippocrates* dicit, mæstitiæ diu suppressæ in morbum penitus

tus contrarium abeunt; quando homines ingenuosissimi adversis fortunis jactati ægri- tudines & tristitias secum diu concoxerunt, nec manifestant, sed tantum inde habent magnam febrim, signum est, Phrenitidem esse metuen- dam. Terror vel motus gravis maxime ex im- proviso accedens eundem producit morbum, memini me novisse generosum juvenem ac ro- bustum, qui ex terrore incidendi de nave in a- quam adeo percussus erat, ut paucos post dies, neglecta Venæ Sectione, in Phrenitidem dela- psus sit lethalem.

Protervia. Si inverecondus fiat homo, qui ante meticulosus, si ferox, qui ante sedatus, si protervus, qui ante obsequiosus, brevi post Phrenitide laborabit, si videam ægrum & ro- gem, quomodo vales & respondet, quid tua refert, certi estote, quod tum intra unam ho- ram erit ferox, hoc Medicum monere debet, ut tum adhibeat medicamenta contra Phreniti- dem nondum natam.

Oblivio. Si petat poculum vel matulam vel simile quid, & si detur, dicunt, cur affertur poculum, & nescit se petivisse, intra horam laborabit Phrenitide.

Siccitas. Oculi pulverulenti, siccitas oris in- terni, faucium, narium, si inflammatio præ- cesserit, & collectio floccorum, venatio avi- cularum, raptus muscarum, hæc si adsint, no- tant Phrenitidem orituram. Huc quoque re- feruntur applicata, ut vapores, odores, suffi- migia calidissima, imo venenata naribus appo- sita; sic linimenta, unguenta, emplastra, pin- guia, ad capitis partes, quæ ea ferre nequeunt, applicata, unde primo Erysipelas, hinc inflam- mationes & Phrenitides ortas fuisse Practici te- stan-

tantur, sic ex sola Odontalgia à causa externa frigida oborta, duobus parvis emplastris de Mastiche &c. ad tempora applicatis lethalem Phrenitidem secutam fuisse observavi.

Non Pleuriticus, id est, non perfecte Pleuriticus, tunc denotat ibi abundare in sanguine illud viscidum inflammatorium, cui si succedat perturbatio animi hoc denotat Phrenitidem Symptomaticam futuram.

Animi, id est, inflammatio ad arterias Interco-stales sine vero morbo diaphragmatis, si inflammatio diaphragmatis fiat, ubi adest Phrenitis, vocatur Paraphrenitis, hæc est pessima omnium.

Urina & fæces. *Hippocrates* ubicunque nos docet, quod si æger in febribus habuerit urinam satis coloratam & crassam & fæces alvianas & excrementitias satis coloratas, si reddiderit in illa febre fæces albas, ut in Ictero, urinam albam, ut in Hystericis & Hypochondriacis, erit intra duas horas Phreniticus, tum enim est decursus & inversio omnium humorum. *Urina suppressa* denotat tanto magis ferri ad superiora. *Fæces albæ* sine causa manifesta, cum antea essent coloratæ. *Pallida* itidem nisi nullum potum haustum sit. *Suspense nigro*, quando olea & salia urinæ in diathesin cadaverosam eunt. *Signa* Hæc denotant præsertim siccitas partium internarum.

§. 768. Hic quærentur omnia symptomata omnem Phrenitidem perfectam concomitantia, seu quæ signa præsentis sunt hujus mali.

1. Est depravata imaginatio, tum leviter tantum delirant, sæpe cum risu & sermone tantum inconcinno ac inepto, ut vix risum teneant amici atque adstantes, tum sensus de-

Pravantur, & ideas à causis internis formant ac ante habuerunt de externis, persuasionibus, tamen & rationi adhuc auscultant, cum vero ratio læsa est, pejus habent; si jam affectus accedant, ita ut rapiantur in quamcunque sævitiem & offensionem proprii corporis, vel & adstantium, est pessimus, & quartus delirii gradus, adest tinnitus aurium, omnia gustui appa- rebunt amara.

2. Ferocitas vocatur maximi motus lædendi vel sibi vel aliis, Phrenitis impetus est maximus vindicandi sibi male acta, est inquietas perpetua in somno, sæpe alta voce clamant, adest dentium stridor, ut sæpe per fragmenta rumpantur.

3. Pulsus durus vocatur, quando digitus appositus arteriæ non patitur pulsus se comprimere, & videtur tanquam baculus transire per arteriam, non vero liquidum, hoc tum fit, tam præ nimia siccitate in arteriarum minimarum membranis, quam inflammatoria obstructione in capillaribus, accedit vis cordis, qua sanguis citius per vasa trajectum arteriarum latera fortius extrorsum pellit. Est certe mirum, quod *Hippocrates* hic fecit, & ubique commemorat, hic *Prosper Alpinus de præsagienda vita & morte* repetit hoc dogma, sæpe docens, quod si æger feбри Continua laboret cum levi delirio, & profunde respirare incipiat, quod paulo post Phrenitis subsequatur fit, qui enim feбри ardente laborant, citissime respirant, si profunde & tarde respirare incipiant, tum credite mihi, quod sequatur fit Phrenitis; qui non perit sunt Diagnoseos morborum, putabant, agros suos tum optime se habere, sed hoc fit, quoniam cerebrum sic afficitur, ut non sentiant molestiam respi-

respirationis, quoniam etiam tum sanguis collectus in pulmonibus maxima copia violentissima respiratione promovetur.

4. Si verus sanguis ex corde trajectus per arterias Vertebrales fluere impediatur, ibit per Carotides externas, hinc hic major rubedo oculi, labii, narium, & tota facies rubicundior apparet, hæc est propria imago Phreniticorum, quia quo plus sunt Phrenitici, eo magis inflammatur cerebrum, eo minus sanguis per cerebrum, sed magis per externas Carotides fluit, ut diximus in Apoplecticis, ubi pituitosi etiam sunt valde rubicundi, & hujus ratio est clarissima, quia pituita tum exstillat in cerebri ventriculos, quia jam oppleti premunt cerebrum, sanguis non admittitur (hoc addidi, quia multi negant) fit Hæmorrhagia narium paucis guttis nigris exstillantibus, quia sanguis non transire potest propter obstructionem & inflammationem, qua data porta ruit.

§. 769. *Prognosis.* Morbus hicce periculosus est habendus, tum ob nobilitatem partis læsæ, tum ob febrem acutissimam brevi determinantem; sed & periculi plenus est propter inflammationem hujus loci, ejusque dira & gravia symptomata, Suppurationem videlicet & Gangrænam, quæ sæpe præcaveri nequeunt, denique ob difficultatem auxilia applicandi. Phrenitidem Veram cum febre ardente ægros intra tertium, quartumve diem (raro enim septimum, vel undecimum transgrediuntur) è medio tollere afferunt Practici, nam est verus talis morbus in cerebro, ut in manu Eriipelas, unde ponit validum motum in hac parte interceptum, septimum diem non transgreditur, quia cerebrum tandiu cavere non

possimus, sed quia dum cerebrum non admittit sanguinem, ille magis agitur in cerebellum adhuc liberum, quo destructo sequitur mors. Si sæva fuerit Phrenitis, transit sæpe in Maniam, est fere æterna observatio in Medicina, si Vera Phrenitis forte transierit septimum diem, relinquit in cerebro tales dispositiones fibrarum depravatarum vel obstructarum, ut dein tota vita maneat ille furor, scilicet Mania sine febre.

Pankisper &c. Hoc est aureum monitum *Hippocratis*, plurimis neglectum, si quis laboraverit prius molestissima Cephalalgia, fit febris Acuta, simul delirium cum furore, si Medicus hoc quam primum advertat, sapiens medebitur, si non, hoc malum ejus adscribitur ignorantia, sunt sæpe nimium jocosi, prompti, alacres ad omnia, tum scito incipere inflammationem, dein oblivio aliqua accedit, quo facto incipient delirare, tandem furere; hinc bene dicit *Hippocrates*, delirium paulatim adscendens terminatur in immanem furorem & ad hoc bene est attendendum, ut æger servetur.

Lethargus vocatur somnolentia perpetua cum oblivione sine febre, hoc fit, si caput in ægris à Phrenitico morbo sit infarctum, ut per corticem nil transeat; fit corpus debilitatum, ut vires abesse incipiant, sanguis non movetur, cortex est oppressus & oritur somnus; hic morbus oriri intelligitur, si species inflammationis scirrhusa maneat, est vero *Lethargus* somnolentia perpetua, superabilis utcumque sine febre, & cum omnium rerum oblivione, qualia ut plurimum leguntur exempla post Phrenitidem in summa rerum oblivione viventium, prius doctissimi, dein nil scientes, nec nomen proprium

nec

nec sua scripta cognoscunt ægri; tanta sæpe in cerebro post validas Phrenitides oritur mutatio, quæ facile intelligitur ab obstructionibus scirrhosis remanentibus. Coma est somnolentia cum vigiliis. Catoche est subita corporis immobilitas retinens totum corpus in eadem dispositione, quam fuerit tempore invasionis, Quando in Phrenitide sanguis & humores pulsi sunt in initio nervorum, tum totum corpus est immeabile, & est pessimum signum, quia statim mors subsequitur.

Vomitus & æruginosus vocatur, quando æger vomit materiam coloris viridis, uti est ærugo æris, si fiat ab inflammatione cerebri est pessimum signum, *Hippocrates* dicit, si aliquis percutiat caput, & scire vis, an interius caput læsum sit, vide an vomet æruginosa, sic si in febre Acuta scire vis, an interius caput sit affectum, uti affici potest à percussione, vide an vomitus adsit, si vomitus adsit, tum caput violenter afficitur ab effuso sanguine, sed effusus sanguis facit vomitum quatenus cerebrum comprimit; hinc in omni mala cerebri affectione fit vomitus, si cerebrum penitus non obruatur, etsi in ventriculo nihil esset, hinc in incipiente Apoplexiæ vel Vertiginis insultu ægri vomunt, qui vomitus, si ad bilis viridis ejectionem usque duret, notant pessime se habere cerebrum. Sputatio frequens & indecora in adstantes, est pessimum signum quod faciunt, si adstantes non possint contingere vel nocere; si vero tremores vel convulsiones apparuerint, ægros certe morituros prædicunt Auctores; & *Wepferus* in *Tractatu de Apoplexia* notat, tum malum ad medullam usque pertingere; & *Hippocrates Phrenitica* vehementer

ter tremantia finiuntur, & Galenus non Phrenitici omnes tremorem incurrunt, sed qui deterrime habent, & de convulsionibus Galenus itidem dixit, succedit maxime exitiali Phrenitidi, nec sanatum quempiam, ita convulsorum aut ipse vidi, aut alium narrantem audivi; quare & singultus ob eandem causam, ut Aurelianus notavit, erunt in Phreniticis pessimi, notat enim nervos affici, cerebrum ad medullam usque læsum esse, si valde inquieti, anxii & jactabundi sunt ægri, plurimum est timendum; urinæ color rubicundus fit ex soluto oleo cum sale, quod ex motu & calore causticum acerrimum evadit, si jam illud oleum cum aqua simul exeat, sæpe spes est restitutionis; si vero sola aqua fecernatur & egeratur instar lymphæ pellucidæ, remanet pars crassissima acerrima, unde tenella cerebri stamina facile corroduntur ac destruantur; quare non immerito lethalem pronuntiavit. Galenus dicit nullum vidi Phreniticum, in quo talis urina apparuisset, servatum.

Venatus floccorum. Galenus de se ipso dicit, cum eram Medicus junior, incidebam in febrem, quæ dabat diathesin ad Phrenitidem, Medici accecebant, qui dicebant, videtis cum floccos venari, ergo brevi erit Phrenicus, nunc dicit Galenus, ego nesciebam me floccos venari, monebam tamen Medicos, ut Phrenitidem averterent, & sic dicit se Venæ Sectione curatum fuisse, hoc symptoma notat jam ideas perturbari.

Pulverulenti. Prosper Alpinus in Tractatu de præsagienda vita & morte optime collegit locos ex Hippocrate de ægrotantium oculis agentes, & ibi invenitur esse pessimum, si pelluciditas
in

in aliquibus punctis appareat, & in quibusdam remaneat; tantus enim est calor circa has partes, ut oculus non depurari vel detergeri possit, quia tunc quasi mortuus erit, & absentiam mentis indicat; si acuti fiat sicci, hoc notat cæteras partes longe magis esse exsiccatas; hinc malum est signum, si ægri habeant superioris membranæ oculi inæqualitatem vel scabritiem. *Adipsia* in febribus ardentibus ægri semper bibunt, si nunc non sitiant, febre tamen remanente pessime sese habent notante *Hippocrate*, mentem i. e. cerebrum laborare indicat.

Dentium stridor lethale signum semper est, qui sæpe stridor est tantus, ut dentes atterantur, oritur, quia muscoli Temporales cerebro proximi & Maxillares convulsione afficiuntur, vidimus à talibus Phreniticis una pressione, digiti apicem abscindi.

Permutatio symptomatum. Hoc notat œconomiam animalem esse totam perturbatam.

Ulceris tumentis subsidencia. Quod sæpius observavi, tumores siccantur, & evanescent, quod summum, periculum denotat, & sunt plerumque mortis præsagia.

A Peripneumonia lethalis est. Hic morbus impedit venam Cavam in cor dextrum evacuari ob pulmones obstructos, hinc Peripneumoniacis oculi tument, venæ & caput inflatæ sunt, dum hoc fit, sanguis aggregatur in cerebri sinus, & oritur Phrenitis, hinc indicat pulmones inflammatos sanguinem non posse transmittere, eumque in cerebrum conservari.

A Variolis admodum mala est, vidi tamen ægros inde liberatos, sed raro hoc fit, nam plerumque moriuntur, quod signum est Variolas pustulatim hæere ad cerebrum, ut docuit Anatome.

Ab

Ab Ileo lethalem pronunciat *Hippocrates*, I-leus est inflammatio intestini, & si talis etiam fiat ad Meninges, cito perditur sunt ægri; cum enim materies acerrima, ad intestina prius collecta, ad cerebrum vertitur, nulla revulsio valet & exitiale est indicium. Omnes morbi capitis, qui ab inflammatione intestinorum procedunt ut causa & signa, pessimi sunt.

Inflammatio, id est, nec in resolutionem nec in suppurationem nec Gangrænam vel Scirrhum abiens, erit mortifera, hoc noscitur, si palpent circumquaque & laboriosissimi sunt pugnare & proficisci, & dicant se habere multa negotia, licet vix se movere possint, perpetuo se moveant, semper noctes diesque aliquid agant, nec ab ideis suis amoveri possint, & sibi persuadeant se aliquid exequi debere. Sic vidi domicellam, quæ perpetuo nitebatur adigere filum per acum, etiamsi utrumque non haberet, & studiosum, qui semper se vestire & arma capere volebat, quia se nomen dedisse militiæ credebat; si talis inflammatio ascendat ad cerebrum, lethalis est juxta *Hippocratem*, in hac parte interpretes se tam misere torquent.

Asperitas ab inferioribus ad superiora assurgens facit Phrenitidem, à qua semper moriuntur ægri, hætenus intelligunt interpretes, dicit porro *Hippocrates*, hi palpitant & laboriosi sunt, quando palpitant sunt semi-phrenitici v. g. si dicant se velle in bellum ire & se debere festinare, quia illa hora adesse debeant, hoc semper est lethale signum.

Necessarium in morbo vocatur id, quod requiritur ad morbum curandum, pessimum est, si æger non velit id, quod requiritur & petat,
quod

quod nocet v. g. quando æger non vult bibere, non recusat id, quod ipsi maxime est necessarium & sine quo curari nequit; hoc dicit *Hippocrates*, sed sensu Laconicæ dictionis; nempe in Phrenitide & Pleuritide requiritur quies, sed pessimum est, si velint semper videre imagunculas, papyraceas picturas &c. hæc omnia sunt Prognosis morbi, interim tamen aliqua curationis spes effulget, & symptomata sunt mitiora, inflammatio levior, delirium non tam vehemens & cum risu, si critica evacuationes per loca convenientia, debito tempore & satis magna copia observentur, vel per sudores constantibus viribus, remittentibus symptomatibus, de quibus *Galenus* per sudorem atque somnum solvi delirium docet, per alvi fluxum, *Hippocrates* ait, ab insania *Dysenteria*, aut *Hydrops* aut mentis emotio bonum, aut per urinam de qua idem auctor, *urina multam subsidentiam habens, solvit deliria*, vel per largas eruptivoes san uinis, quales sunt à naribus, de quibus *Galenus*. Sic menstruæ evacuationes cum & post delirium conspectæ, ut observavit *Hippocrates* in virgine Larissa &c. ita & Hæmorrhoides delirium secutæ salutem prænuntiant, quas venerandus Medicus meminit, dicit, *ex Melancholia insanientibus, si varices aut hæmorrhoides supervenerint, insaniæ fit solutio*, dolores vehementes ad pectus, ad coxa, crura, pedes, manusque, solvit sæpe malum, signum enim est, quod humores peccantes à partibus nobilibus ad minus nobiles per metastasin sint transituri, qualia exempla sparsim apud *Hippocratem*, si ægri dormire incipiant, & à somno reficiantur, & inde pacatiores evadunt, optimum est indicium.

§ 770. Anatome ultra quinquaginta Phreniticorum apertorum exhibet exempla, in quibus hæc varia observatio occurrit, inventæ sunt inflammatae meninges & cerebri, ac ichores acres maxime in Lue Venerea erosa tabula inferiori cranii ad cerebrum prolapsi. Quando Dura Mater inflammatur, oritur capitis dolor, unde postea delirium, hinc ubi est dolor capitis, ibi affecta est Dura Mater, sed si dum hæc pars est affecta, vitium ad Duram Matrem feratur, tum delirium oritur.

§ 771. Proxima hujus morbi causa est cerebri, Duræ Piæque Matris inflammatio, quæ oritur ex sanguinis arteriosi rubri in vasis minimis stagnatione & à vi cordis in obstructum ulteriori pressione & attritu: hæc fieri possunt vel vitio vasorum vel vitio humorum vel utrorumque vel denique errore loci, hæc ut plurimum oriuntur & augentur ab impedito per minima vasa transitu, motuque nimio circulantis sanguinis ad caput & superiora rapti, quo enim humor celerius per canalem propellitur, eo major humoris copia intra datum temporis spatium transire debet, unde necessario in fine ejus fit resistentia, qua nata statim fit in vasis obstructio, nam reliqua huc appulsa sistuntur, horumque excipientur ab his actiones, dum interim continuus ad hæc loca manet cruoris appulsus compingitur valde obstructum, exprimuntur tum subtiliores sanguinis particulae, relictis modo crassioribus ipsius fluidis, ad obeundum circulum haud amplius idoneis, unde tandem major vasis exoritur obturatio, dilatatio & extensio: sed eo ipso quoque difficilior fit cruoris per minima vasa trajectus, unde tum illa functio tollitur, quæ à canalium

in-

integritate pendeat scilicet vasa liquidis irriganda deplentur, & vasorum in transmittendis fluidis minuitur capacitas, hinc major humorum copia per vasa libera fluens horum velocitas augetur, dum eadem cordi remanet exprimendi facultas, orietur validus in vasa & vicissim vasorum in humores nixus & renixus, adeoque ingens partium attritus, calor, & æstus. Dum hæc ita fiunt, vasa lateralia magis obturantur, & distenduntur ab impetu per vitæ vim sanguine, unde tumor, pulsus & rubor augentur; quin imo ex ipsa vasorum distensione expanduntur simul eorum nervuli, omnium vasorum genere mirifice intertexti, imprimitur cum mente doloris quidam sensus, eo quidem exquisitior, quo à perseverante sanguinis motu magis dissolvitur nervorum continuitas, hinc vellicantur cerebri quoque ac cerebelli vascula, feruntur spiritus ad villos cordis majori impetu, & duplicatur cruoris per vasa velocitas, ita ut verus quasi ignis caput & universum corpus depascatur. In his equidem non subsistit immanis illa simplicissimæ labis ferocitas, sed contagii instar, saluberrimæ prius machinæ structuram subito destruere conatur: namque eodem tempore, quo humores celerius feruntur per libera vasa, dissolvuntur una cum solidis fluida, atque dissipantur ab attritu mobilia ejus corpora, quatenus aqua & spiritibus erant ditissima, sed & humores residui in densitatem coguntur inflammatoriam, hic sales & olea nimis attenuata, trita & volatilia facta, redduntur maxime acria, imo exaltantur quasi in putredinem, dum interim crassa & tenacia accumulantur olea, exustive fiunt similia humoribus, quos.

quos non immerito hujusmodi in casibus bilem flavam, atram & exustam vocarunt veteres, hæc omnia ubi quis secum reputat, atque præterea animadvertit, quod nulli in cerebro hæreant muscoli, nulla adsit pinguedo, quæ humorum impetui per dictas causas in corpore accelerato, resistunt, certe clarissime videtis, quam multa diraque symptomata inde oriri possunt.

Primario orta. Non dico inflammationem cerebri, quamvis non negem subesse, sed quoniam illa est adeo subtilis, ut non appareat, dico tantum illam membranam esse affectam, sed inde intelligitur, quod interiora per Piam Matrem affici debeant, hic morbus sæpe oritur a translatione materiæ ex aliquo loco prius nato. Quando videtis ægrum Phrenitide laborantem, cogitate, quod in tenui membrana cerebri & cerebellum obvolvante nata sit talis inflammatio, vel membrana Pleuræ in Pleuritide. Symptomata est, si inflammatio sit prius in alia corporis parte, sed postea laxata illa parte fertur in cerebrum, unde fit metastasis, & hoc est proprie Paraphrosune sive Phrenitis Epigenomenes.

§ 772. Si rogarem, quomodo cognoscatur, quod æger Phreniticus sit, quid tum responderetis? inflammatio Piæ Matris adesse deberet, quænam certa signa, ex quibus cognoscitur Vera Phrenitis? hoc est dolor capitis manens in uno loco, subito incipiens, non auctus ad externum contactum, doloris comes est febris Continua, cum pulsu duro & febre Acuta, deinde si delirium successerit post immanem dolorem, & ad delirium accesserit furor, & omnia manserint, ibi est Vera Phrenitis, sed
quo-

quomodo sciemus, quod Phrenitis incipiet? si præcesserint causæ Phrenitidi generandæ aptæ, quæ § 772. recensui. Futura Phrenitis est melior quam præsens, quia præsens raro curatur. In omni fere critica metaptofi pulmo maxime anhelat, ut se liberet, & coquat materiem.

§ 773 *Hippocrates* omnes morbos Acutos accurate rimatus notavit, per quas vias natura sibi commissa hunc morbum sanet, nil de causa nec de effectibus ratiocinatus.

Varices. Si Anus doleat cum varicibus, & varices turgidæ sint, cessat furor, vel si incipiant venæ Saphænæ turgere, & fieri varicosæ, vel si solvantur Hæmorrhoides; & fluant, hæc notant minorem sanguinis pressionem versus cerebrum.

Alvi fluor bonus. Scilicet qui fit in Phreniide in primo morbi tempore perpetuo levans, vires non tollens solvit, sed si alvi fluor oriatur à viarum angustia, ab inflammatione, à præcordiorum anxietate, non juvat, sed est lethale signum, verum si primis diebus fluat cum levamine, & vires constant, morbus solvetur.

Dolor. Omnia sequentia ab *Hippocrate* sunt observata, si doleant pedes, brevi futurus est minor impetus ad caput, & si dolor sit ad pectus cum tussi signum est materiam è cerebro descendere ad pulmones, & ibi procreare tussim.

Hæmorrhagia. Si oriatur narium stillicidium cum paucis guttis, est semper lethale signum, sed si stillicidium fiat, antequam morbus est debacchatus & vires constant, si tum sanguis pleno rivo prodeat, solvit malum. *Severinus*
secta

secta arteria Temporalis millenos curavit, ergo Hæmorrhagia aliter solvit, quam Venæ Sectio, quia hæc tantum demit de viribus fluentibus versus cor, sed Arteriotome sanguinis ex corde effluxi impetum tollit.

§ 784. Utinam considerassent Medici, utinam ipse non neglexissem, si Phrenitis Vera non curetur, antequam morbus adoleverit, postea nunquam curabitur, sanguis enim impactus vi cordis in corticalem cerebri substantiam vel cerebro vicinam, nunquam retroduci potest, quia nulla est elasticitas in cerebro, non enim est corpus magis molle, magis iners & magis paralyticum, quam cerebri cortex, hinc omnes inflammationes post mortem cessant in cerebri membranis, manent circa cerebri medullam, ergo curatio citissime est instituenda, antequam morbus invalescat. Omnis inflammatio tollitur, vel resolutione, quæ sola hic possibilis, vel suppuratione, unde Apostemata, Erosiones, Gangræna, Scirrhus & mors oriuntur.

§ 785. Sola curatio indaganda restat, quæ hisce facile absolvitur indicationibus, 1. ut impetus irruentis in cerebrum sanguinis minuat, 2. ut sanguinis fluiditas concilietur, 3. ut vires vitæ conserventur. Impetus sanguinis minuitur minuta copia, minuta pressione, copia minuitur Venæ Sectione statim in initio instituenda; cum enim axioma sit Medicum, periculosissimi morbi, & qui valde cito decurrunt, citissime validissima requirunt remedia: ita in Vera Phrenitide, cum periculo plena sit, & brevi citoque decurrat, subito summa sunt tentanda remedia, hinc Venæ Sectio larga fit, ad animi deliquium usque, id est, donec pallescere

lescere aut deficere incipiant ægri, magno & amplo vulnere, sæpe per plures venas simul, ut tanto educatur citius, cum interdum periculum sit in mora, idque teste *Riverio*, in morbi principio bis, terve repetendum, prout impetus morbi, ægri conditio, ætas, temperies & vires permittunt, sæpe instituetur missio sanguinis per plures venas simul, ut faciebant Græci. Si Phrenitis sit in initio, nil plus juvat quam Venæ Sectio ad pedes instituta, tum enim totus impetus à capite tollitur, sed si morbus cerebrum infarciens obstruxerit, tum commendari solet venarum Jugularium vel Frontalium apertura, quoniam tum spes est cerebrum levaturum iri, si hæc non juvent ad sectionem arteriarum perveniendum est, imprimis Frontalium & Temporalium, quæ digito sentiuntur & facile secantur, hæc quomodo inveniantur & cum optimo successu secantur, vide apud *Aurelium Severinum de Efficaci Medicina in Capite de Arteriotome*, ille clarissimus Auctor observavit, ægrotos, qui per repetitam Venæ Sectionem restitui non poterant, per Arteriotomen in arteriis Temporalibus peractam statim esse restitutos, id quoque meminit *Paracelsus*, & modum peragendi vide apud *Dionis Cours d'Operation de Chirurgie* si hæc cum audacia fierent, plurimi sanarentur, nam sanguis ex vena missus minuit saltem copiam, quæ per pulmones fluit, hinc missio sanguinis per venas non satis minuit impetum, sed arteriarum sectio omnem impetum ex corde factum tollit, si morbus sit vehemens, post duodecim horas repetendum erit; hinc missio sanguinis magnæ certe est utilitatis in hoc morbo, quoniam im-

petus

petus sanguinis non tantum & ulterior vasorum destructio impeditur; verum etiam in vasis sæpe impactum resolvitur, hinc nunquam negligenda est quidquid Chemicis ex suis operibus promittunt, bona essent eorum verba, si in facta transirent. Alvum laxantia etiam profunt, quæ humores nec acriores reddunt, nec validius movent, cum tamen eos solvunt, ad intestina derivant, atque educunt; qualia sunt purgantia antiphlogistica cum multo potu diluente nitrofo danda, ut Cremor Tartari, ejus Crystallus, Tartarus ipse. Sal Polychrestus, pulpæ Tamarindorum, Tamarindi ipsi decocti cum succo Limonum & Nitro. v. g.

℞. Tamarindi	ʒviiij
Aquæ puræ	pint vij
Coquantur simul Colaturæ	
addatur Nitri puri	ʒβ
Rob Ribesir.	ʒij
Succi Limonum q. s.	
ad gratiam.	

Hoc bibat æger, vel pulpæ Cassiæ Fistulæ & in decocto Rob Sambuci, Mel, Manna, Cassia &c. ex quibus unusquisque pro modulo suo formulas concinnare potest, de his imprimis de Tamarindis tutissime tanta ægris propinari potest copia, donec Diarrhæa laborare incipiant, qua sæpius Phrenitidem solvi visum est, nullumque inde periculum timendum. Clysmata similia injecta quoque summopere juvant, multoties, omni sexta hora si fieri posset, seu bis terve de die, ut perpetuo madericant intestina, laxentur vasa, & huc deriventur humores; possunt fieri ex sola aqua,
fere

fero lactis, lacte ebutyrato, melle cum aceto vel oxymelle vel fero lactis cum aqua & melle, additis laxantibus & emollientibus.

Anus fovendus mollissimis fomentis aut pulmentis ex bulbis Liliorum alborum coctis cum fero lactis, hæc noctes atque dies apponantur ano, ut tumeant, tum asperis Ficuum foliis leniter perfricandum, si enim prius tumeant vel laxatæ sint, à minima causa rumpuntur, aut applicentur hirudines, vel paululum salis inspergatur; vel sedeat æger nudato ano supra vaporem aquæ calidæ in sella proforata, ut partes illæ humectentur & emolliantur, imponantur tunc suppositoria ex Melle & Aloë subtritis in substantiam scissilem cocta & inspissata, donec incipiant dolere, si sponte non rumpantur, apponantur huic loco cum lacte dulci prius depurato hirudines, tum sanguinis copia est educenda, donec æger deficiat, si vero satis fluxerit, huic imponendus est Spiritus Vini, quo pars lavetur, hoc est inter omnia remedia furori Phrenitico sanando optimum.

Collutoria sunt balnea corporis, sorbetur decoctum avenæ, & hoc os colluatur, quo ipso efficitur, ut præter humectationem arteriæ carotidis laxentur, per quas sanguis tam violenter & tanta copia ad cerebrum non fertur.

Nares, oculi &c. Spongiæ aceto vel aqua madidæ his partibus præsertim circa aures applicentur, quæ ibidem quasi trahunt, observatum est dudum Cantharides post aures in ejusmodi casu optime juvasse, ergo quo magis trahens ibi applicatur, eo melius promovetur. Emolliuntur & laxantur, vasa per balnea immersionis, imprimis vero vaporis, & totum corpus,

Tom. IV.

B

quod

quod in talibus penitus fere aridum nullum sudorem transmittit, humectetur & per vasa absorbentia liquidum in majora vasa deferatur, atque ita emolliantur; fomenta naribus, oculis & auribus applicata huc spectant, ita ut totum fere caput madescat, id posca, hoc est, aceto cum decuplo aquæ peragitur v. g. potest sumi sequens.

℞. Aceti Rosacei

— Sambuci ana ℥j

Aq. Rosar.

— Sambuci ana ℥iv

Aq. pur. cum aceto q. s.

M.

Immittatur pannum, & eo penitus madido obvolvatur caput, in multis casibus, ubi cætera vix profuerunt, hoc solo remedio sanati sunt; hinc simile fere remedium clarissimus *Sydenham* in his laudat; ac plus quam Narcotica quævis prodesse dicit. Collutoria oris fiunt ex decoctis diluentibus, ut radicibus Graminis, Acetosæ, herbis ejusdem, Malvæ &c. hinc etiam gargarismata componantur, nam nisi os & fauces madidæ sint, sanguini non tam facile conceditur transitus, & liberum humorum à capite versus inferiora iter impeditur, summopere laudat *Sydenhamus* caput radere, nil adeo confert post repetitam venæ sectionem & purgationem, idque semper in Phrenitide commendat, nullum emplastrum admovens, sed pileolum tantum, quod ablatum rasura capillitium spissitudine quadantenus compensat, aut caput à frigore externo muniat; quando deraduntur capilli, tum quoque millena vascula ab-

abscinduntur. Hoc remedium in Gallia, Hispania, Lusitania, & omnibus locis calidis Medici faciunt in Phrenitide. His omnibus ita peractis & per aliquot dies frustra tentatis, nec tamen cedente malo, ad Opiata confugiendum, non ut per ea causam tollas, sed majora inde symptomata prohibeas, quæ nunquam, in principio aut ante dictas evacuationes exhibenda sunt; aliter sæpe pessime cedunt, ita ut ægri magis furibundi & inquieti moriantur, putat autem *Sydenhamus* non nisi in declinatione hujus morbi Opiata seu Narcotica mediocri dosi abhibita cum successu dari: quin imo nunquam ante duodecimum diem prospere hæc exhibita fuisse se scire asserit; quæ tum non nocebunt, quia, vires sunt imminutæ, tum datur granum semis Opii in succo Citri vel aceto dissolutum, tum expectatur, an juvetur, si juvet, post semi horam datur adhuc granum semis.

Pediluvia. Sæpe feci, ut pedes ab inferioribus usque ad futuram mitterentur in pediluvium, quod constabat ex lacte ebutyrato cocto cum foliis Malvæ, ut venas eo usque laxarem, ut omnia tumescerent. Impetus sanguinis minuitur, minuta pressione; id fit revulsione & repulsione in alias corporis partes, tantis encomiis in his affectibus ab antiquitate elata; nec aliter in his sonant oracula *Hippocratica*, sed ea esse revellenda, quæ quo oportet vergant, ad hanc ergo revellentium classem spectant cucurbitæ sine scarificatione attrahentia, epispastica, imo & vesicatoria, quæ in applicata parte minorem faciunt resistantiam, & sic humores huc derivant; in hunc finem panis secalinus fermentans

ians cum sale aceto mistus, additis Ruta, semine Nasturtii Hortensis, Erucae, Sinapi, Cæpis Affatis &c. plantis pedum, poplitibus & cruribus applicatus maxime conducit; si ab his forte rodantur inferiora, & quasi urantur, parvi pro tempore est habendum, dummodo à nobilioribus ad magis ignobiles partes trahuntur humores peccantes, ad repellentium classem recensentur omnia refrigerantia & constringentia, forma cucuphæ, emplastri, epithematis, oxyrrhodoni &c. quæ vasa constringendo sanguinem istis partibus appositis arcent, à multis hic maxime commendantur pisces fluviatiles Tineæ dictæ, splen vitulinus, & alia nimis fordida pedibus & capiti applicata, omnia hæc applicui, sed nil inde præstitum vidi; ratio hujus opinionis est, quia hæc cito putrescunt, & putant Medici, sic putredinem à corpore educi, verum sanis idem fit; denique sanguini in vasis impacto fluiditas est concilianda; redditur sanguis fluidus eum diluendo vel vasa laxando & emolliendo: nam si vasa laxaveris, si vasa sanguinem dilueris, eodem modo res redit, sanguis optime diluitur venæ sectione cedendo reliquæ sanguinis massæ, porro præcipuum in hisce diluens est aqua, cætera tantummodo diluunt, quatenus ut plurimum sunt aqua; hinc quoque serum lactis, lac ebutyratum ad teporem sani corporis, forma potus, fatus, balnei, vaporis, clysmatis, maxime diluunt, addi possunt attenuantia & resolventia, qualia sunt Sal Marinus, Gemmæ, Nitri, Ammoniaci, Polychrestus, Prunellæ, huc pertinent decocta ex radicibus Acetosa, Graminis, Lapatii Acuti, Scorzonera, Tragopogonis, foliis Acetosa,

fæ, Acetofellæ, Cichorei, Lactucæ, Endivia, Agrimonix &c. floribus Buglossi, Borraginis, Violarum, Sambuci, sic fiunt in hoc casu decocta ex fructibus horæis bene maturis, addito Saccharo vel Melle ut & Nitrosi attenuantibus supra memoratis.

Corpus. Credo, quod nil magis noxium sit, quam hominem Phrenitide laborantem includere lecto cortinis subducto, & simul vitare, ne surgat, ægros furentes iussi, ut surgerent, immisi pedes in cucupham cum aceto pauco & sale, tum desierunt furere, quando iterum in lecto veniebant, iterum furiebant, ergo potius erecti teneantur, sed in loco obscuro, & dum erectus sedet, sedeat cum inferioribus in balneo, si æger surrexerit ex balneo, & velit petere lectum, tum antequam immittatur, epispasticum ex aceto, pane, Ruta, Allio & sale ad pedes, poplites & inguina est applicandum, ut non modo laxet, sed simulum faciat, capiti embamma est applicandum ex oxycrato seu aceto rosaceo & aqua rosarum addito sale & nitro, multos tales ægros curandos habui, quibus si hæc applicarentur, primo die omnes sanabantur, si secundo, sæpe moriebantur. Hinc nisi corpus subinde à lecto abstineat, & erectum in moderato frigore teneatur ac reficiatur, frustra, quidquid sæpe tentas, tua erunt in levando ægro molimina; nil adeo laudatus Sydenham in morbis inflammatoriis, maxime in hoc inculcat, quam istud; digna sunt ejus verba; dicit: *Hoc in casu (nempe ubi Phrenesis &c. aut alia quævis effertæ inflammationis indicia ægrum febricitantem obsederunt) quantumlibet sanguinis detrahatur, quantumvis leviter tegatur corpus, quicumque de-*

num liquores refrigerantes ingerantur, non prius sedabitur febris, quam æger se lectulo interdum abstinuerit, cum calor circumambientis aëris inter stragula conclusi, sanguinem plus exagitet & procumbentis corporis situs vehementiori impetu eundem in caput impingat. Quod si usque adeo debilitati à morbo fuerint, ut erecto corpore per duas tresve horas sedere nequeant, quin deficerent, omnia ita accomodari debent, ut facile sedent, & simul quasi sedere & jacere videantur; à Clarissimis in arte Viris observatum est, tales ægros vix delirasse, cum à lecto abstinerent, cum vero se iterum lecto addixissent, rursus delirio correptos fuisse.

§ 776. Si adsit Peripneumonia & sequatur Paraphrenitis, si tum sputa prodeant, & æger furat, tum non mitto sanguinem, nec supprimo sputum, sed si hoc non juvet, mitto sanguinem & facio ut dixi. In morbo Acuto cerebri & cerebelli per derivantia est agendum, & si in morbis Acutis hæc instituerentur, vix inde aliquis moreretur, cum vero hic nil est differendum, omnia ilico sunt instituenda, nam sequenti die nil prodest; deinde etsi Medicus præscripserit venæ sectionem, aut aliud quid adhibuerit, attamen si morbus nimis duraverit, inutilis erit curatio, & æger moritur, hinc in talibus morbis semper advocandi sunt alii Medici; effeci etiam ut plurimum in illis casibus, ut totum corpus inferius ambiretur cataplasmate emollientissimo, ita ut fere pure excoriarentur. Tandem his omnibus diæta exactissima, ut vitæ vires conserventur, est adjicienda, aër itaque sit purus, frigidiusculus, arte vel sponte ita factus & (ut Sydenham dicit) focus non sit luculentior in cubiculo, quam

quam cui æger nunc, cum sanus erat, affue-
 verat. Cibus sit tenuissimus, levis ex farina-
 ceis in Phtisanam &c. coctis, ex quibus
 ut & ex seminibus quatuor frigidorum mayo-
 rum, minorum emulsiones præparari possunt;
 huc referri queant fructus horæi subacidi ma-
 turi, cum pauxillo Vini & Saccharo decocti.
 Potus sit copiosus ex aquosis diluentibus tepi-
 de assumptis; ut aqua Hordei, avena tenuissi-
 ma, fero lactis, lacte ebutyrato, cerevisia te-
 nui &c. his addi possunt succi fructuum horæo-
 rum maturorum. Quies & somnus omnibus
 modis concilietur, utpote Phreniticis utilissi-
 mus, cum somno deliria mitescant, ægrique
 convalescant: ille arte fit, si sponte non sub-
 sequatur; scilicet remediis huic scopo propriis,
 ut aqua florum Rhæados, ejusdem syrupo,
 syrupo Papaveris albi, Diacodii, Laudano li-
 quido & solido; alvus quodammodo respondeat:
 admoneantur, ut urinam reddant, cum id sæ-
 pe obliviscantur. Nunquam negligenda est eo-
 rum custodia, quamvis quieti ac pacati pro
 tempore videantur; fallunt sæpius custodes;
 retineantur, quieti, quantum fieri potest, om-
 niaque objecta, quæ, curam aut molestiam pa-
 riunt, arceantur, neque his obloquantur vel
 irascantur: verum si nimis ferociant, ut non
 contineri possint, vincere eos oportet, dicit
Celsus ne vel sibi vel alteri manus infligant, ac
 noceant; *adversus omnium sic insanientium ani-
 mos se gerere pro cujuscunque natura necessarium
 est.* Si his efficere nequeam, incurabilem pro-
 nuncio. Hæc ratione juxta *Hippocratem* cura-
 tur Phrenitis.

Angina.

§ 777. Vox Angina à voce ἄγγειν angere, quia morbus est, quo ægri valde anguntur. Unde *Plautus*, ad anginam ego me velim verti veneficæ illæ fauces prehendam, atque enecem scelestam stimulatricem: sic *Festus* dicit eos habere anginam vinariam, qui vino suffocantur. Commode quoque derivari posset à verbo Latino angor; hinc dicit *Plinius* occupat *Pantheræ* fauces angor. Belgis dicitur een ontsteekingh in de keel. Græce à veteribus vocabatur κυναγχή, λοναγχη & συναγχη. κυναγχη & λοναγχη dicta est, quia frequenter hæc animalia afficiat: nam canes κυνας, & lupos λύνας vocaverunt quorum quoque similes voces sive ululatus in Synanchica passione constituti, cum præfocari cæperint, emittunt, ut dicit *Cælius Aurelianus*, συναγχη vero, quia hominem laquei instar strangulet & suffocet; nam vox συναγχη oritur ab ἀλχονη laqueus vel ἄγχω non autem à συνέχειν continere, ut dicit *Cælius Aurelianus*, hoc enim clare patet ex historia *Demosthenis*, quam *Gellius* describit, ubi ille Milesiorum Legatorum postulatis acriter primo respondet, sed cum postridie ab illis pecunia correptus se contra Milesios loqui nequire dicebat, quia συναγχην pateretur, tunc unus è populo exclamabat. *Demosthenem* non συναγχην sed ἀρχυρογχην (id est, non anginam, sed argentanginam) pati. Exinde vero multæ ortæ sunt differentiæ à *Galeno* ad quatuor species reductæ, quarum pri-

primam vocavit *κυνάγχην* à *κύναν* canis & *ἀγγα* strangulis quia in hac specie (ubi muscoli interni laryngis sunt inflammati, licet nullo apparente tumore) ægri ore hiante, cum maxilla & lingua extrorsum pressis, ut canes æstuantem aërem hauriunt: secundam speciem dixit *παρὰκυνάγχην* cum externi faucium muscoli sunt inflammati cum notabili tumore; tertiæ nomen *συνάγχης* dedit, quando afficiuntur muscoli pharyngis interni vel ambitus faucium interior: quartæ nomen *ὑπὲρσυνάγχης* tribuit, tuncque muscoli faucium externi inflammati sunt; tumore aliquo externe apparente. Angina ab *Hippocrate* & Veteribus appellata ut plurimum est omnis inflammatio, quæ in gutture & faucibus fiebat, *Hippocrates* tamen videtur distinguere faucium inflammationes ab angina, cum dicit. *Quibusdam raro faucium inflammationes aderat, aliis vero anginae.* Ubi per faucium inflammationes intelligere videtur, si partes faucibus vicinæ, ut tonsillæ, uvulæ, vel muscoli linguæ inflammentur, per *anginam* vero, si ipsi muscoli laryngis vel pharyngis inflammati sunt, nunc vero pro angina habetur valde dolens & impedita respiratio & deglutitio, ortum trahens ab inflammatione faucium vel adjacentium partium cum febre Acuta, & cum vel sine aliquot interno vel externo tumore. Dico faucium vel adjacentium partium, quia non semper fauces, sed aliquando adjacentes partes inflammantur, quæ deglutitionem & inflammationem impediunt, ut inflammatio glandularum asperæ arteriæ & œsophago ita vicinorum, ut hæc fistulæ ab iis comprimi queant, ut ipsæ thyroideæ vel etiam aliæ inflammatae. Alii, ut ipse *Galenus*, his supra dictis

B. 5.

ad-

addere volunt quintam speciem ex *Hippocrate* quando nempe vertebra luxata est cum inflammatione, & huic speciei tria dant nomina, quorum primum est *λορδοσις*, si vertebra in anticam partem, 2. *κύφωσις*, si in posticam, 3. *σκολίασις* si in hoc vel illud latus sit inclinata, verum si tali modo vertebra sit luxata, incurabile est, ut testatur *Paulus Aegineta*. Fit etiam in pueris talis affectio, colli verticulis ex elapsu ac discessu affectis; verum illorum velut incurabilium curationem non aggrediemur; & Ipse *Hippocrates*, quibus cum febre, hi multo magis & difficulter spirabant &c. & paulo post, quot autem ego novi omnes mortui sunt. Generalis anginae definitio est impedita vel dolens deglutitio vel respiratio vel utraque simul facta à causa, quæ hæret circa pharyngem vel laryngem, si enim inferius hæreat non est angina.

§. 778. *Sine ullo signo &c.* Hæc est angina non apparens quæ ab *Hippocrate* dicitur pessima, nam est plerumque lethalis.

Tumore. Hæc dicitur vel in palato vel tonsillis vel epiglottide vel larynge, vel intermedia parte laryngis & pharyngis vel in ipsa pharynge vel in musculis harum partium, vel in glandulis vicinis; si vero in fauces inspiciatur, nil videmus.

§. 779. *Evacuationes.* Qui in quartana nimium purgat, sanguinemque nimis mittit, deprehendet ægrum incidere in anginam scilicet tumorem, & si æger nil deglutire possit, hoc *Hippocrates* pro pessimo signo habuit, & idem accidit post maximam Diarrhæam in Phthisi; credo, quod post magnas evacuationes angina oriatur à spiritus animalis defectu, unde hæ partes
para-

paralyticæ fiunt. Hic morbus à veteribus valde examinatus & à Sydenhamo est descriptus.

Pallorem. In gutture est tumor sed potius quædam Paralysis apparet, solum hæc observantur, nempe pallor, siccitas & tenuitas.

Quare. &c. Deglutitio non fit per tubum quasi mortuum, sed per musculos œsophagi, deducentes, & si hic Paralytici sint, nil hic transmittitur.

Fere semper signum &c. Nam in morbo Chronico videtis aliquot horis ante mortem, dum ægri deglutire volunt, non possunt, & hac ratione moriuntur, quod *Hippocrates* & *Sydenhamus* observarunt; hujus morbi cura maxime est distinguenda à curatione anginae inflammatoriae. Adfui nuper homini tali angina intensissime cum summis convulsionibus laboranti, jam ante ab aliis Medicis intempestive sanguis fuerat missus, clysmata itidem male fuerant injecta, erat homo tenerrimus viribus exhaustus, vix juvenis, unde in talem suffocativam incidit malum, videbam male actum esse, tum summa ope nitebar vires reficere cibis nutritivis maxime cum vino, & jubebam ut omni corporis motu caveret, unde juvatus est. Conveniunt jura & decocta carniū pullorum cum succo Citri, pro potu vina sunt optima; hac ratione hæc angina curatur.

Replentibus. *Hippocrates* & *Sydenhamus* bene observarunt non in omni casu, ut plurimi recentiores asserere volunt & secure agunt, venam esse secandam, sed tantum in illa anginae specie, quæ oritur ab inflammatione, altera vero species, quæ oritur ab evacuatione, per Cardiacam replentia est curanda, uti dixi, de Cardiacis requisitis in liquidi vitalis defectu.

§. 780. Mirum est symptoma, quod omnes Practici notarunt. Nonnulli ægri magno morbo laborare non videntur, tamen moriuntur sine causa manifesta, post mortem horum cadaveribus apertis invenitur pulmo pure plenus, unde subito ægri fuerunt suffocati; vidi hac hyeme anginam incipientem intra sex horas fuisse suppuratam, hinc est periculosissima vixque curabilis.

§. 781. Nonnulli dicunt anginam tantum esse certæ partis inflammationem, sed illi sibi sumunt jus, quod ipsis non competit, nam non à loco, sed ab effectu ita dicitur, hinc didimus anginas primario à diversitate materiei dicta functiones vel impediens vel auferentes; unde hæ diversæ anginarum species emergunt. Si aliquis tumor producat anginam, hoc facit, quatenus lædit vel pharyngem seu laryngem.

OEdematosa. De hac specie optime *Schneiderus* scripsit, gravedine laborans aërem per nares educere nequit, si quid hujusmodi ad glottidem contingat, æger suffocatur.

Inflammatoria. Hæc est pessima.

Purulenta, Inflammatio reddit partem inflammatam postea purulentam, antequam vero pus erit depositum, maximus tumor ægrum suffocabit.

Convulsio In corporibus exhaustis musculi glottidem claudentes spasmodica convulsione correpti eam claudunt, quæ angina inde orta lenta repletionem curatur, hinc danda sunt ea, quæ æqualem sanguinis fluxum ut & spirituum per totum corpus conciliant, & quæ maximum eorum fluxum in hanc partem impediunt.

§. 782. *Linguam.* Si tumores linguam imprimis in postica parte occupent, deglutitionem lædunt, sic Chirurgi sæpe scirrhofas viderunt glandulas Morgagnianas ad linguæ radicem, vidi anginam factam ex tumore radicis linguæ compingentis epiglottidem in glottidem, tum venæ sectio ilico est instituenda ad raninas ad expediendam linguam; aliquando lingua ad anteriorem partem ita inflammatur, ut sibi ipsi impedimento sit, unde sæpe fauces occluduntur.

Palatum parte postica est pendulum & glandulis mucosis plenissimum, quas adeo intumuisse vidi, ut incommodissimam reddiderint respirationem & deglutitionem, idem oritura tumore polypofo hoc velum ad glottidem deprimente.

Tonsillæ plerumque in hoc morbo inflammantur.

Uvula inflammata evadit major, tunc enim ejus muscoli agere non possunt & deglutitio impeditur, hinc vocatur uvula pendula, putant tum Medici, quod sit relaxatio, & nescio, unde hoc ita invaluerit, nam sæpe à vera inflammatione oritur, hinc medicamenta ex Pipere & spirituosis ad uvulam pendulam non sunt applicanda.

Hujus musculos. Notum est, quod per recentiores demonstratum sit, quomodo velum pendulum & uvula trahant sursum & deorsum, & quomodo muscoli solitarii & muscoli per paria eant. Anginæ sæpe oriuntur, ubi nullum vitium est in pharynge nec ad laryngem, sed quoniam muscoli salpingostaphilini &c. qui in prima deglutitionis actione palatum expandere debent tum ægri volentes deglutire sum-

mopere dolent, quod semper fit, quando velum palatinum cum musculis est inflammatum.

Cava ossium frontis. Hæc est mira anginae species à plerisque prætervisa, scitis ex Anatomia, quod hæc cavernæ sint cavæ & peristromate membranaceo vasculoso cinctæ, & quod in his cavernis ex tenuissimis membranis seceratur humor, qui collectus vocatur mucus, si nunc vascula in his cavernis sic dilatentur, tum non coërceri possunt, hinc per foramina, quæ mucum collectum evacuant, pars transmittitur, & hac ratione nascitur pessima polypi species, quæ sæpe deprehensa fuit explicatio membranæ musculosæ, quatenus occupaverat cavum, quatenus intumuerat, eatenus in cavo detineri non poterat, tum etiam circulatione per angustiam deducebatur, & tum conveniens se satis explicabat, vel iens antrorsum vel retrorsum, velum pendulum decumbens deorsum, sed sæpe sic increfcit, ut velum pendulum palatinum & fauces opprimat, hoc vidi in homine, ut horrerem, habebat à polypo maxillas deductas, cum introspicerem, erat primo corpus lividum, velum palatinum, quod ab incumbente polypo, qui pugnum magnitudine æquabat, sic erat pressum, ut ille erectissime duceret animum, tum proponebant Medici, ut, si vires constitissent, transcinderetur velum palatinum, ut imminueretur materia ibi hærens, sed post horam suffocabatur; hinc talis polypus oriri potest, quod maxillam, si negligatur, ita extenditur, ut velum palatinum adeo comprimatur contra pharyngem & laryngem, ut hæc partes occludantur, cui morbo nullum adest remedium, nisi excisio tumoris

moris palati; vel talis polypus est consumendus escharoticis ut Alumine usto, &c. vel extrahendus, si factus sit à membrana mucosa *Sbbneideri* protuberans & luxurians propter inflammationem &c.

Hoc considerare debemus in Praxi, nam sæpe Medici advocantur ad difficilem respirationem, vident nil nisi elongatum velum palatinum, ille morbus curatur pro malo gargareonis vel simili, sed facile cognoscitur, si nempe respiratio per nares cum deglutitione impedita non bene peragatur, tum enim semper est à polypo.

Musculus. Omnis musculus inflammatus se ad nixus contrahit, unde dolorem incomparabilem parit, si inferatur, gangrænescit; si etiam musculi ossis hyoidis inflammati sint, tum ægri intrusum bolum bene ferunt, sed deglutire volentes non possunt, unde patet vitium in his musculis hæere.

Aliquos. Imprimis stylohyoidei & stylopharyngæi si inflammati sint, & deglutitio fieri debet, patiuntur dolorem intolerabilem, & in hac anginae specie omnia ex pharynge ejiciuntur.

Laryngis &c. Scitis, quod alii muscoli interferviant pharyngi & claudendæ glottidi, hæc videtis, quod non modo in respiratione, sed in deglutitione morbus oriatur, si muscoli, quæ glottidem claudunt, inflammentur, tum oritur *κωφότης*, hi homines non rauci, sed altissima voce loquuntur, sic vidi nobilem virum, cui sæpe convulsio accedebat, quo ad vocem uno momento in puerum mutatam, quando enim hi muscoli convellebantur, acutissimam edebat vocem. Talem anginam nunquam

per

per vidi, ubi nil apparebat tumoris aliufve signi manifestioris, suffocabatur æger cum voce clangosa, missus erat sanguis, sed cito moriebatur, crediderim ibi membranam muscularem trachææ & musculos internos læsos, quibus semper hic apparet nullum vitium.

Asperæ arteriæ. Nam ipse larynx investitur membrana, quam solus *Morgagni* bene descripsit referta mucosissimis folliculis & lacunis dispositis in membranæ formam, si hæ glandulæ inflammatione tumescant, arctant glottidem, ita ut à contractione claudatur, hæc est altera anginæ species.

Pharyngis. Scilicet muscoli dilatatores erectores, depressores, constrictores aperturæ pharyngis, ad quas quatuor classes, omnes referuntur; in ultima deglutitionis actione, quando pharynx accipit cibum & potum, incomparabilis oritur dolor. Musculus œsophagi forte inflammatus arctaret cavum œsophagi, unde nil transire poterit, & pessima fiet deglutitio.

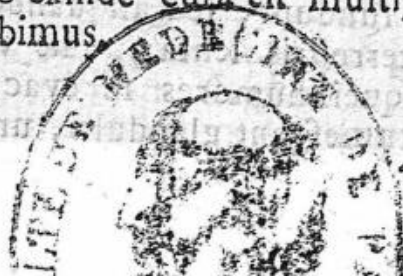
Glandulæ. Si parotides immaniter turgeant, glandulæ, quæ vocantur *παιδοδμια*, id est, glandulæ in medio œsophago positæ & à solo *Vesalio* descriptæ, faciunt deglutitionem & respirationem impeditam, hinc morbi mirabiles, habui casum in quodam celebri viro, ille accipiebat cibos & potus usque ad dimidium œsophagi, ibi hærebant, & post magnos labores & conatus, iterum emittebat, parum remanente, huic glandulæ œsophagi erant infarctæ. Si tonsillæ valde tumeant nulla fiet respiratio, sic etiam hic esse potest talis tumor in hac magna glandula, quæ respirationem impedit.

Thy.

Thyroidea. Hæc est idea anginæ, quare nunc Clari Viri uti & in hac Academia Professor voluerit, quod omnis angina nullam aliam ideam habeat, quam tumorem glandularum thyroidearum, hoc certe nescio, cur ille sibi hoc persuaserit; hæc est quidem unica causa sed longe peior fieri potest in glandularum arytenoidearum fastigio, si hoc tumeat, glottis clausa est, hinc glandularum thyroidearum non est unica causa, plures anginæ ortæ sunt à glandulis salivalibus aut parotidibus maxime intumescens ab iis, quæ ad œsophagum & circa laryngem jacent, plures etiam thyroideam sæpe in causa esse notarunt, quæ tum per se non faciunt ad anginam, sed quatenus ab aliis partibus premuntur, rarius ibi fit, quam quidem creditur, sed potius ad loca propiora hæret.

§. 783. Si tumor inflammatorius illos musculos occupet, quibus per voluntatem claudimus glottidem, ilico mors oritur, hic morbus adeo est periculosus, 1. quia materia est tam diversa, 2. loca affecta tam diversa. Medici recentiores incusarunt veteres, longe abest ut dicam jure, quod de tot speciebus anginarum scripserint, angina, Synanche, Parasyanche, Cynanche & Paracynanche, sed puto eos optime ita distinxisse, quoniam hoc à sedis diversitate dependet.

§. 784. Ut detur distincta quædam species hujus morbi, recensui quidquid boni Auctores super hac re dixere, concludo tandem, quod materia, locus, ac exinde cura est multiplex, quam jam explicabimus.

Angi-

Angina Aquosa

§. 785. *Aquosa* vocatur, quando tanta aquæ fit collectio in vasis circa fauces, ut à tumore deglutitio vel respiratio oriatur.

Catarrhus est liberæ circulationis per membranæ *Schneiderianæ* vasa impedimentum, unde illa tumet & affurgit, si vero talis catarrhus fiat in faucibus, tunc oritur angina catarrhosa, hinc tumor lymphaticus deglutitionem & perspirationem impedit, quod fieri potest in Hydrope scroti, testium muliebrum, abdomine ut in Ascite & Anasarca, ut quasi omnia inter se sepeliantur, idem accidere, potest ad tonsillas, glandulas bronchiales, & salivales.

§. 786. Omnis tumor lymphaticus hæret vel in loco, ubi lymphæ est extra vasa, colligitur, vel ubi vasa minora lympham distendentia turgent, & hæc ut plurimum in glandulis.

§. 787. Si ambæ jugulares venæ ligentur, ut in experimento *Loweri* in capite fit Hydrocephalus, fauces & palatum tument, laxato vinculo ille tumor disparet; jam si glandulæ vicinæ post œsophagum inflammatae venis comprimant, fiet oculorum stillicidium salivæ effluxus.

Enatis. Glandulæ lympham tenuem naturaliter fundunt, sed aliquando hæret materia grisea terrestris lenta, quæ vasa adeo obstipat, ut aquei humores se evacuare non possint, sed tumescunt glandulæ, unde fit angina; hoc ple-

plerumque oritur ad glandulas salivales; vidi in Domina Hagana obstructum emissarium glandulæ salivæ per calculum, unde hujus glandulæ evacuatio impeditur, hinc glandula intus regurgitans per faucium vasa tumores efficit; hinc sæpe hærent in emissariis lapilli ut in ductu hepatico, unde vasa comprimuntur.

Compressio idem efficit, unde videmus suspensos adeo tumere circa has partes.

Frigus. Vidi tumores inde factos, ut pepererint suffocationes anginofas. Si homo habeat has partes maxime calidas & statim se committat frigido aëri, hæ partes se subito contrahunt, unde oriuntur tumores & angina, qui morbi vocantur vulgo refrigeratorii, si hic morbus oritur circa glottidem, est lethalis, nisi statim cesset, constitutio anni pluviosa idem efficit teste *Hippocrate*, *Sydenham* dicit rufos præ cæteris his morbis esse obnoxios, omnia acria comesta, quæ fauces constringunt, ut Arum, Lac Esulæ, Euphorbium, Piper longum, potus frigidus à nobis callentibus assumptus; longa harum partium exercitatio, ut cantus, fortis equitatio adverso vento evacuationes solitæ suppressæ, ut mensum, hæmorrhoidum: *Ephemerides* referunt aliquem angina laborasse ex retentione mucii narium, quæ curata angina etiam cessavit: tandem spinæ vel ossicula improvide deglutita & faucibus inhærentia, comprimunt enim hæc vasa vel pungendo vel irritando ad inflammationem disponunt; aliquando etiam per Crisim aliorum morborum producitur; debilior & lentior circulatio idem facit, hæ causæ solæ vel plures conjunctæ faciunt lympham stagnare, tumores creare, vicina vasa obstruere & comprimere,

re,

re, unde variæ hujus anginæ causæ oriuntur.

§. 788. Nam si hæc vitia & phænomena appareant, erit humor aquosus, unde vicina premuntur, hinc functiones impediuntur, omnia vasa, quæ naturaliter sanguineos humores transmittere debebant, hoc ita comprimuntur ut accumulent liquida, & omnes functiones, ad quas excernendas liquida ferebantur, destruantur.

§. 789. A tumore aquoso, pallido, frigido, Diagnofis est anginæ aquosæ; Prognofis est, si videamus tales tumores, nec illorum incrementum præcaveri possit, tum tandem suffocabitur æger.

§. 790. Curatur sequentibus; obstructio tollitur vel motu vel erosione vel excisione; tum Chirurgus debet esse peritissimus, nam venæ ibi sæpe immediate sunt suppositæ his tumoribus; tum oportet circa totum caput & collum imponere cataplasmata emollientissima ad laxanda quantum fieri potest illa vasa, ut materies obstruens huc diffundi possit; hinc si videam talem tumorem aquosum & pallidum, cogito statim vias esse aperiendas & humorem movendum, sed deobstruuntur & resolvuntur obstructa per aquosa maxime per saponacea & salina, quæ resolvunt & simul subfrigefaciunt, huc faciunt ratione externorum fofus v. g. Radices Bryoniæ albæ rasæ decoctæ in aceto & aqua, cui immisce pannos laneos extrinsecus applicatos, qui optime anginam tollunt, sicut & Bryonia, ita ex radicibus Jalappæ & aliis purgantibus fit, ac ex aromatibus Mentha, Chamælo, Tanaceto, Pulegio, Hedera Terrestri, Nidis Hirundinum &c. ubi laxandum & ape-

aperiendum est juvant gargarismata ex iisdem, non magna vi movendo gutture, sed quietissime continendo, sensim ad fauces demittendo, exspuendo non assumendo, optima autem hic est Fraxinella recens cum aqua, lacte, vel hydrogala cocta in creinorem, quo partes madefactæ maxime emolliuntur, præterea quoque bonum est remedium Ficum contusarum decoctum, Passulæ exacinatæ, & alia similia, laudatur ut specificum medicamentum herba Brunellæ, tum Bugulæ si decocta & gargarismata non excipere possint ora, nempe faucium constrictione, tum similis liquor est injiciendus, & vapores laudantur & accenso Thure, Benzoino, Succino & similibus, quibus partes stringuntur, & ita roborantur, ut firmæ maneat. Frictiones maxime roborant & juvant; caustica sunt optima, quæ ad tunicam cellulosam, ubi ille tumor hæret pervenire possunt; hæc caustica applicantur per cannulam & fumantur ex oleo vitrioli &c. sicque erodunt locum, aut per vulgare scalpellum, si accedere possint Chirurgi, tum reliqua sunt frustranea, prius ore firmato, ne comprimere possint, depressa lingua pertundendo, aut fiet per cannulam, nempe introducendo scalpellum, tum ictus fit certissimus.

Apopoplegmatis. Veteres his utebantur ad educendam salivam, nam ex ore & naribus eliciunt mobile aquosum, hinc veteres usurpabant Mastichen, cui admiscebant aliquid radicis Pyrethri, unde fiebant globuli ad in ore tenendum & salivam evacuandam, hinc tum si in sanguine nimia sit aquæ copia, unde angina oriebatur, hæc remedia proderant; vel etiam prosunt radices Pyrethri & Zingiberis cum

Ma.

Mastiche & cera &c. si materia ad aures nimis urgeat, tum versus ea loca vesicatoria nempe ad aures & cervicem ponantur, ut eo trahant, diu aperta tenendo, ut liquor effluat.

Sudoriferis siccis. Sudor tunc temporis elici poterit, modo æger teneatur sub stragulis supposito igne inferius; primaria remedia sunt balneum vaporis, aut quod non ita est familiare, impositio in furnum pistorum moderate calidum vel accenso spiritu vini calidum factum solo capite eminente, ut ex toto capite exhalet aqua; vel *Diascordium Fracastorei*, *Theriaca* & similia, quæ maxime aquosa dissipant. *Errhina* etiam profunt in morbi initio immitendo in nates educendam aquam. Huc maxime est attendendum, nam etsi morbus in initio videatur refrigeratorius, attamen sæpe postea fit inflammatio & *Peripneumonia*, unde si tunc ægri utantur calefacientibus, (ut vulgo fit; ægri pessumdabuntur.

Diureticis. Quæ multum aquæ per vias urinæ eliminant, sed aliquando parum profunt, summum remedium est succus *Millepedum* (Belgice *Pissebedden*) qui ex his collectis vivis & contritis cum vini albi pauxillo exprimitur, nec hic succus est dandus ad unciam semis, ut vulgo fit, unde effectus parcior, sed ad uncias tres vel quatuor quotidie, aut aqua eliminatur per hydrogaga per alvum per *Jalappam*, *Scammonium* & *Trochiscos Alhandal* &c.

3 Si angina fit ob nimiam aquam, aquæ vel liquidæ parum assumantur, edant ægri panem biscoctum, *Raphanum Rusticanum*, bibant parum vini meraci, & brevi corpus crescit & humida abibunt.

4. Si æger aqua abundans se movere possit, id

Id paulo plus solito semper faciat, fricet corpus pannis asperis calidis siccis, donec partes rubescant & caleant, utatur salibus oleosis stimulantibus aromatis, hac ratione aquosa tolluntur, simulque aqua obsidens guttur vel laryngem.

Angina Scirrhusa.

§ 791. Angina Scirrhusa vocatur, si palatum, velum posterius, tonsillæ & salivales glandulæ in magnum scirrhosum tumorem convertantur, qui tantum increfcit, ut respiratio & deglutitio impediatur vel intercipientur, hoc facile cognoscitur, quia adest tumor, durus, palpabilis vel conspicuus cum respiratione & difficili deglutitione. Post curam inflammatoriæ anginæ, si hæ partes aëri frigido vel frigido potui committantur, nisi post unum duosve menses, nascuntur scirrhi, sed tunc oportet emollire illas partes emollientibus gargarismatibus & fovere potu & aëre tepido, alioquin nascentur scirrhi, qui summopere hic caveri debent, alioquin non facile erunt medicabiles. Cura fere sola perficitur erosione, specie suppurationis, tunc sumitur causticum violentum v. g. lixivium ex Cineribus Clavellatis, & Calce Viva, quod per cannulam applicatur, hacque ratione locus suppuretur, & sic morbus curatur; tamen aliquando hoc succedit, aliquando non, & ægri ideo sibi committendi sunt, modo impediamus, ne malum excrescat, nam per caustica sæpe oriuntur pessimæ & lethiferæ inflammationes;

iones; si scirrhus sit malignus, cancer saepe oritur multo pejor, hinc dico cum prudentia fieri debere, aliter moriuntur ægri. Excisio scirrhi hic fit ore deducto parte scirrhosa filo serico constricta & paululum antè pertracta, bacillo supposito, linguæ depressæ, tum pars abscindatur. Hæmorrhagia hic maxime est incommoda, quæ collutorio ex Vitriolo tollitur &c.

Angina Inflammatoria.

§. 792. *Acutiem.* Musculus manus vel pedis inflammatus feliciter curatur, quia manus & pes in quiete retineri possunt, verum si inflammatus sit, v. g. stylohyoideus, curatio non est levis, dum enim deglutitio fieri debet, semper movetur, & quia hæ partes musculosæ ob dolorem ingentem, in quavis deglutitionis actione exacerbatur saliva humectari nequeant, utpote quia deglutitio maxime est læsa, hinc arescunt, & ad quamvis deglutitionis actionem dolorem immanem creant. Musculi anginæ subjecti imprimis sunt illi, qui serviunt claudendæ glottidi, & movendæ, dum vox fit. Anginæ oriri solent intra annum vigesimum quintum & quinquagesimum in flore ætatis, & etiam hominibus plethoricis & rufum capillitium habentibus.

§. 803. 1. *Inflammationem voco, sanguinis rubri vel cujuscunque generis liquidi arteriosi in canalibus arteriosis stagnationem & virium vitæ in stagnantes partes ulteriorem pressionem cum febre*
cor;

*conjuncta: hincque ignis collectio in loco inflamma-
to, tumor, rubor, dolor, &c.* attendenti ad hanc
definitionem statim apparet, causam inflamma-
tionis proximam esse stagnationem: igitur quid
fit stagnatio & per quas præcipue fiat causas, ut
inquiramus necesse est: liquidum stagnare dici-
tur, quando per vas, per quod transire debebat,
transire nequit, sed in illo remoram patitur.
Talis stagnatio producitur imprimis ex quadru-
plicibus causis. 1. Vasorum compressione 2.
Vasorum nimia contractione. 3. Sanguine
nimis crasso, errore loci. Primo itaque fit
vasorum compressione liquidi stagnatio in vasis:
quia per compressionem vasorum diametri mi-
nuuntur, unde partibus liquidorum ante satis
facile transeuntium idem transitus nunc dene-
gatur; impedito autem liquidi transfluxu fit sta-
gnatio. Examinemus, quibus ex causis vasa
comprimantur.

Tumore: Tumor vocatur partis aut totius
corporis in magnitudine naturali augmentum.
Concepta hac tumoris definitione sponte patet,
si tale præternaturale augmentum fiat circa va-
sa, illa vasa debere comprimi, & à tali com-
pressione vasorum capacitatem minui, hinc &
fieri humorum stagnationem. Lucide illud
affirmant plurimæ observationes: sic dantur,
ab aqua in membrana cellulosa pedis collecta,
vasa ad musculos pedis tendentia ita compressa
fuisse, ut nullus sanguis intraret musculos, &
hinc omnem pedis motum fuisse deletum: sic
& dantur observationes, anginam aquosam
(quæ est tumor lymphaticus faucium vel qua-
rum-

Tora. IV.

C

rum-

rumcunque adjacentium partium) excitasse inflammatoriam.

2. *Plethora.* Quæ vocatur humoris boni in corpore abundantia; in illo enim statu vasa plus solito distenduntur, hinc & vasa his vicina comprimuntur: exinde, quam optime omnes fere Auctores scribant, corpora sanguinolentissima inflammationi esse proxima, patet.

3. *Liquidi* stagnatio fit inflammatione vasorum minimorum, vasa majora pro parte constituentium; illa enim vasa minima inflammata tumescunt, eisdemque, ac binæ superiores causæ, producant effectus.

4. *Luxatione.* Luxatio præfens dicitur, ubi os sedem suam naturalem in totum, vel pro parte excidit: ubi jam talis luxatio adest. 1. vasa offi annexa, uti plurima sunt, (annectuntur enim vasa offibus, ut in longitudinem essent porrecta) elongantur, & hinc necessario in suis capacitatibus minuuntur, 2. docuit Anatomæ, omnia ossa habere circum accretam membranam admodum vasculosam, periosteum dictam, cujus vasa in tali luxatione necessario debent comprimi: hinc intelligitur, cur talem vertebrarum luxationem inter anginæ inflammatoriæ causas posuerit *Hippocrates* Lib. 2. Epid. Sect. 2. Dantur adhuc aliæ causæ comprimentes vasa, sicque stagnationem producentes; sed quoniam illæ ad scopum nostrum absolvendum non ita spectant, illas transeo, & explicare suscipio, quomodo vasorum nimia contractilitas stagnationem faciat.

Hic pro re demonstrata assumo, vasa imprimis arteriosa, instructa esse fibris musculosis fatis fortibus.

Ni.

Nimiam fibrarum contractionem voco talem fibrarum vim, per quam hæ fibræ non cedunt illi vi corporis vel humorum transeuntium, cui vi cedere deberent, ut fierent in tali parte illæ conditiones, quæ ibi sanitatem faciunt. Posita tali contractilitate, magis angustantur vasa, non enim cedunt latera vasorum vi irruentis liquidi: unde liquet, humores ut ante transire non posse, ut mox de vasis compressione arctatis vidimus. Talis autem fibrarum cohæsiō conciliatur.

1. Motu nimio & diuturno: illo enim vires consolidantes partes plus applicantur ad partes consolidandas; sic enim fibræ fiunt fortiores, & majori vi se contrahere valent sicque angustant cava vasorum, & sanguinem transire non permittunt. Hinc dicit *Hippocrates, Corpora exercitata à Pleuritide difficile liberantur, quiescentia facillius.*

2. A liquidi nervosi vel sanguinis majori quam naturali per fibras vasorum distributione: constat enim certis experimentis, musculus moveri ab influxu liquidi nervosi & sanguinis arteriosi; quo itaque majori copia talis humor ad fibras musculares fertur, eo major erit illarum actio, omnis autem musculus agens se accurtat, fibræ itaque orbiculares arteriarum agentes vasis diametrum minuunt, & hinc stagnationem causant.

3. Adstringentibus: quæ sunt talia, quæ habent vim augendi fibrarum contractilitatem, hinc & ex superioribus stagnationem producendi; talia sunt plerique fructus immaturi, vina austera &c.

4. Omnibus stimulantibus contractilitas nimia fibris muscularibus conciliatur: per stimu-

lantia intelligo illa, quæ fibras motrices ita irritant, ut motus oscillatorios augeant, & spasmos inducant, talia sunt omnia acria &c. v. g. cadat gutta una alcoholis purissimi in oculum, statim musculus depressor palpebræ superioris ita spasmodice se contrahet, ut, quidquid tentet homo, oculum apertum tenere nequeat; talia si fierent in fibris vasorum muscularibus, quosnam producerent effectus, ex dictis patet.

5. *Imminuta vi vasa extendente*: si v. g. arteria dimidiate discissa, tantum aliquando stillabit sanguinis, ut læsus inde ad orcum deduceretur, sed monent optimi Chirurghi, & quotidiana experientia confirmat quod, si arteria (non nimis magna tamen) dimidiate sit discissa, & sanguinis effluxus sisti nequeat, pars adhuc cohærens abscindi debeat, tunc enim arteria se ipsam musculoſa sua vi contrahit, stagnationem facit, sanguinisque effluxum prohibet: hæc videtur causa, quare omni fere vulnere inflammatio superveniat.

Huc usque vidimus, per quas causas vasa ita possint peccare, ut fiat humorum stagnatio; jam sequitur, ut describamus, quomodo vas, licet bene se habentibus, ex solius liquidi vitio talis status fit, qui dicitur stagnatio: ille autem fit, vel 1. ex mutatione figuræ partium sanguinem constituentium, vel 2. ab incrassatione aut expulsionem liquidissimæ sanguinis partis.

1. *Mutatio figuræ &c.* docuit *Leeuwenhoek* omnes particulas sanguinis nostri esse sphericas; omnis jam spherica figura pendet deinde, quod pressio ab omni parte æqualis corpori flexili applicatur, hinc sequitur, si
pressio

pressio ab omni parte non fit æqualis, liquidi particulas ex sphaerica in aliam figuram mutari: demonstratum vero est à Mathematicis, quod omnis alia figura ex sphaerica facta, majorem semper acquirat superficiem. Inde sequitur, talem liquidi partem ex sphaerica in aliam figuram, vel non posse transire per vas, solummodo (uti multa sunt) unum globulum sphaericum transmittens, v. g. si in cubicam figuram mutata sit, vel non omni ratione posse transire, ut v. g. si in cylindricam, sphaera autem omni ratione transire potest.

2. *Incrassatione* &c. Sanguis incrassatur coadunatione globulorum sanguineorum antea seorsim fluentium; v. g. ponamus, quod, ut liber sanguinis transitus maneat, requiratur, ut per datum quoddam vas unus globulus sanguinis rubri fluat: si ergo duo tales globuli, ex quacunque sit causa, sunt uniti, non transibunt per tale vas, sed stagnabunt. Illa vero sanguinis crasis variis ex causis oritur: sic α quiete, quod apparet in sanguine e corpore licet sanissimo missio, si stet per aliquod tempus, ferum suum dimittit, in fundo manet massa rubra sanguinis, placentæ ad instar concreta, constans ex moleculis antea sphaericis jam coadunatis: β . calore maximo, omnis enim calor magnus majorem sanguini motum conciliat, hinc & auget attritum ad vasa, hinc fit liquidarum partium expulsio; remansio crassarum & minus mobilium tunc coeuntium; quam egregie itaque agant Medici illi, in morbis inflammatoriis præscribentes calida medicamenta, hinc liquet: γ . frigori expositus concrescit cito; ita quoque observatur, quod homines, qui sese maximo frigori exposuere, fiant som-

otioquunt

C 3

no,

nolenti, sicque moriantur, cadaver tale apertum sanguinem polyposum concretum ostendit: d. omni motu excretorio aucto, quo liquidissima humorum pars eliminatur, ut fit nimis purgationibus, sudoribus &c.

Jam describi debet, quomodo errore loci fiat stagnatio; per errorem loci intelligo, liquidi ex vase suo in vas subordinatum fluxum, ut si globulus ruber sanguinis, qui (demonstrante *Leeuwenhoekio*) constat ex sex serosis globulis, flueret in vas aliquod laterale, solummodo sanguinis serum vehens, præsens foret stagnatio errore loci. Fit talis error loci præcipue 1. plethora, 2. motu nimio diuque continuato, 3. debilitate vasorum.

1. Plethora est abundantia boni humoris in corpore; hinc in hoc statu vasa plus solito liquidi continent & dilatantur; adsit v. gr. in corpore quodam plethora sanguinis rubri, tunc eo magis impletæ & dilatatæ erunt arteriæ, arteriæ autem habent vasa lateralia osculis patulis in arteriis hiantia, solumque sanguinis serum admittentia, ergo & eo magis erunt dilatata ora illorum vasorum serosorum ita, ut aliquando loco solius sanguinis serici, globulos sanguineos rubros admittant, quod si fiat, aderit in tali vase stagnatio errore loci.

2. Motu nimio &c. quod sic probo, docuit Anatomia maximas venas esse locatas circa musculos, qui, si agunt, premunt venas, hinc & earum contentum sanguinem; sanguis vero ita continuo pressus debet subito vel adscendere versus cor, vel descendere ad inferiora, descendere autem propter oppositas valvulas nequit, versus cor ideo citius pellitur, quo jam major est sanguinis motus; eo majori copia dato tempore

tempore sanguis per vasa fluere debet, hinc necessario eandem pati debet, ac in plethora, dilatationem, effectus vero hic major erit à magna vi, qua sanguis impingitur in ora dilatata.

3. Si paulo cogitationibus nostris hæreamus in illis binis causis errorem loci producentibus, clare concipimus, illum fieri à sphincteribus (ut ita loquar) vasorum illorum, ad impediendam dilatationem in validis: hinc hic pro tertia generali causa addo, omne, quod facit vasorum debilitatem, erroris loci causa esse potest; ideo sæpissime observatur, quod homines laxissimæ & debilis structuræ, ut Hydropici &c. circa quædam loca inflammationes patiantur.

Enarratis plerisque causis stagnationem excitantibus, sponte ducimur, ut inquiramus, an illa stagnatio fiat in arteriis, venis, vel ambabus simul.

Omnis stagnatio humoris tanta, ut possit excitare inflammationem, fit in arteriis, nunquam in venis, (portarum vena tamen excipiatur) hoc nos clare docent arteriarum & venarum figuræ. Arteria est vas conicum, scilicet ex lata basi in angustum extensum, hinc liquida in illis contenta à majori diametro in minorem trudentur: contrario modo sunt venæ, quæ figuram coni inversi habent, scilicet ex angustiori principio in latissimum finem desinentes; vas autem tale obstrui nequit, quia suos humores vehit à minori diametro in majorem, qui eo facillime ducuntur, ubi resistantiæ minus habent.

Quæritur tandem, si talis stagnatio, qualem descripsimus, adsit in arteriis, an tunc adsit inflammato? Respondeo nequaquam; contra-

rium enim nos docet cadaver, in quo est quidem stagnatio humorum in arteriis, nunquam tamen inflammatio fit, necessario virium vitæ actiones in stagnantes partes requiri.

Jam restat, ut dicamus, unde febris, ignis collectio, imprimis in parte inflammata, major tumor, rubor, dolor &c.

Febris illa inflammationis soboles adest duplici ex causa.

1. Quia per obstructa vasa nihil sanguinis fluit, hinc certo per aperta eo majori copia transit.

2. Adest quoque febris, quia fibræ musculares vasorum, magno nixu conantes obstruens transjicere, irritantur, ut citius sese contrahant.

Ex binis his causis clare patet, quare in omni morbo inflammatorio adsit pulsus plenus & durus.

Ignis collectio fit exinde, quia hic adest febris, & naturæ maximus conatus ad obstruentem materiam transmittendam, hinc augetur attritus: constat autem, omnem corporis nostri calorem pendere ex attritu, qui fit inter solidas partes & fluidas nostri corporis; aucto ergo hoc attritu, patet, quod debeat augeri calor, id est fieri collectio major ignis in parte inflammata, ubi attritus augetur.

Unde tumor, dolor, rubor adsit, sponte ex dictis deduci potest.

Præmissis his de inflammatione, transeo ad ipsum morbum explicandum.

2. Causa quæ materiam inflammatoriam determinat ad certam tum inflammatam partem.

Su.

Superiora. Hæc enim si prius accefferint, malum faciunt.

Rufis. Hisce tribus hic morbus est familiaris.

Exercitium. Maxime hinc obnoxii sunt Oratores, ut sunt Advocati causarum ministri publici, & omnes, qui multum clamant. Qui citatis equis adverso feruntur vento, quia ventus equitatu cito fit fortior, unde sæpe accidit, ut integræ turbæ equorum evadant anginosæ, ventus enim frigidus contrahit & moleresistente premit, hinc pars inflammatur, hæc est ratio, cur equites in castris tam sæpe post expeditiones in anginas incidunt. Tubicines & Mufici vocales corripuntur pluries angina, dum Hyberno tempore in sphæristerio luditur, quia à motu calescunt, aër frigidus in os irruit ab antiperistasi, sæpius fit angina, si post magnum concubitum calor accedat, postea subita refrigeratio, tum plerumque oritur hic morbus, ut fauces siccatae & constrictæ sanguinem excludant.

Labores. Qui Hyberno tempore in summo frigore laborant, ut incalescant, angina corripuntur, nam nunquam sanguis magis incalescit, quam circa cor & fauces, hinc aër frigidus accedens facile anginam creat.

Verno. Ver calidissimus subsequens post Hyemem frigidissimam anginam facit, sic postquam ultimum frigus habuimus, cum tam subito regelascebat, plurimos in anginas & catharros incidisse vidi.

§. 794. Symptomata maxime variant pro varietate causarum & loci.

§. 795. Si membrana musculosa seu mucosa inflammatio adsit, tunc illa membrana ad

sinulos respirationis actus distrahitur &c. verum si adsit talis inflammatio, non videri poterit, sed cognoscitur 1. quia febris Acuta inflammationem in corpore adesse denotat, 2. à loci dolore cognoscetur, 3. à voce per parvum foramen exeunte, 4. propter respirationis difficultatem,

Ulla. Notum est, quod tota aspera arteria ad bronchias & ad vesiculas pulmonales sit obducta tunica interna musculosa, quæ vasculis sanguineis plenissima inflammari potest; omnis locus inflammatus dolet, calet, tumet, verum cartilaginea substantia impedit tumorem externè conspicuum, hinc potest esse sine tumore frustra contradicentibus multis. Hæc Hippocrates dicit pessima, melior vero quam cum tumore.

Vox sibilans. Cognoscitur adesse, quo fistula pulmonalis constrictior, eo auctior sonus, quod Musici norunt, quo amplior fistula, eo magis Bassum fonat, hinc quia fistula angusta altum vel gracilem fonat, ergo anginosus vox est sæminea.

Inspiratio. Nam in omni inspiratione aër se maxime extendit, & proinde squammas removet, unde acutissimus oritur dolor, si æger, dum inspirat, in ipso inspirationis sensu sentiat has partes sine tussi maximo dolore affici, tum ibi est malum, dolor maximus esse debet, quoniam liquidum eo temporis spatio per canalem angustatum tanto velocior transgredi debet, ut Keilius bene demonstravit, hinc æger tanto vehementius laborare debet ad expirandum aërem, quanto angustior trachea facta est, & ille dolor est æque magnus ac in gravædine.

Res-

Respiratio parva. Parum aëris simul exspirans & emittens frequentior, aliquando erecta summo cum molimine humerorum, costarum & scapularum, quia per tam arctam rimam aër sufficiens non intrat, sed paucior quam ut sanguis transeat, nisi violento hoc motu.

Circulatio difficilis. Omnis enim causa, quæ aërem ad pulmones ire impedit, etiam circulationem per pulmones impedit. Circulatio fit bona, quando pulmo lente & æquabiliter extendi & deinde lente & æquabiliter collabi potest, sed cum aër pulmonem recte expandere non possit, hinc homo fit Peripneumonicus, tunc enim per Peripneumoniam, non vero per anginam moritur.

Vacillans. Tum pulsus vix tangitur & decies magis vacillat, quo reliqua violentiora sunt, & ipsa febris est acutior, proinde Medicus hujus rei ignarus non judicaret ægrum in tanto periculo versari, sed hic status proximus est suffocationis, quæ suffocatio ad aëris ingressum in pulmones impeditum oritur, quia hinc tum sanguinem retinent; hinc vix audemus sanguinem mittere; ratio clara est, quia pulmo aërem sufficientem non recipit, sanguis transfundi non potest, hinc cor sinistrum nil accipit, nec arteriæ, unde pulsus adeo fit debilis.

Cita mors. Quoniam in his ægris sanguis per pulmonis arterias in venas pulmonales, non fluit, nam inflammatio non permittit, ut musculi Mefochondriaci tantum extendantur.

Letbale. Hoc clarissime intelligitur, nam apertura laryngis non est in tota fistula, sed per parvam rimam in cartilagine, hinc ibi periculosior, sed interius ob amplitudinem tantum

non facit malum, lethale est, quia ibi summa est angustia.

§. 796. *Dirissima angina.* Potestis ipsi, quando vultis sic claudere aërem, ut nullus aër ex pulmonibus ire possit, organa, quæ hoc faciunt, sunt cartilagine arytenoidei uti musculus albus *Dodartii* & muscoli carnosii alii, si nunc inflammatio hoc faciat sine imperio mentis voluntario, glottis perfecte clausa esse debet, hi homines subito moriuntur sine ulla febre, omnis enim aër, qui dilatat pulmones, per solam rimam glottidis ire debet, jam per pulmones transire non potest, ibi accumulatur, ergo vix ad sinistrum cor perveniret, vixque in arterias, unde ægri moriuntur. Sola apertura pulmonis est glottis; hic duplex est genus musculorum carniuum & album; carnes veteribus cognitæ fuerunt, claudentes rimam; sed præterea Academia Regia Parisiensis aliam demonstravit, contrahentem album fibrosum, si hic inflammetur statim claudit rimam & subito mortem infert hæc est revera *Cynanche Hippocratis* seu *κυνάγχη canina*, quia instar canum æstuantium ore hiante aërem hauriunt; sibilant, & oculos rubicundos & protuberantes habent. *Dodartius* demonstravit glottidem non modo moveri per alios musculos, sed etiam per illum musculum album.

Dolor inter loquendum &c. Talis est constitutio soni non humani, sed est sibilis quasi avium acutissimus, hæc angina citissime necat cum maximis angoribus, quia ægri respirare non possunt, & laborant, quasi suspenderentur, nil tamen exterius apparet, quia parvi interni musculi totam fistulam constringunt.

Stridula. Instar limæ in ferrum agentis, ac pue-

puerorum recens natorum; talis vox etiam fit in summo motu, sed clare patet hoc ita esse debere, quia aër tranfit per minimum foramen, quod est præcipuum signum; hinc ad minimum nixum deglutitionis aut vociferationis fit maximus dolor.

Mors plerumque accidit intra unam horam.

Omnium pessima. Hanc vocant Auctores Cynanchen, ægri hoc morbo laborantes linguam ex ore exferunt, pinnas narium attollunt, facies livescit, ut in suspensis, oculi protuberant, si eorum corpora aperiantur, nil in his conspicitur, quia in morte inflammatio remittit.

§ 797. Alia iterum anginae species, tum larynx non elevatur, deglutitio primo maxime dolet, ille dolor, si larynx sursum trahatur, est in musculis laryngis vel ossis hyoïdis, dum enim deglutimus, musculus stylohyoïdei sursum & ad posteriora trahunt hyoïdis os, musculus thyrohyoïdis inflammatus simul trahit illas partes, unde tantus dolor in incipiente deglutitione, in secunda deglutitionis actione scilicet trusione infra laryngem omnis dolor evanescit ob laxationem, sed observatur tumor, rubor, dolor ad collum, aut ad posteriora linguæ; quando musculi deglutitionis afficiuntur, respiratio est satis libera, sed quando deglutitio fit, & cibi & potus versus fauces delati sunt, tum musculi ossis hyoïdis sursum elevant hoc os, si nunc hi musculi inflammati sint, summus in hac actione oritur dolor, in hoc casu est febris longe major ac in prioribus, licet tantum non adsit periculum.

§ 798. *Apparentia.* Pharynx non habet musculos

sculos dilatantes unum constringentem, si tumor in sphinctere, œsophagus clauditur, hinc impossibilis est deglutitio, si muscoli dilatantes inflammentur, tumentes claudunt proprium iter, sed in deglutitione explicantur, hinc dolor maximus in deglutiendo oritur; assumpta per nares redeunt, larynx non afficitur, cibus in laryngem trahitur, bolus eo usque delatus non transiens per nares regurgitat, si potus in eo ilitmo perveniat, per nares truditur, irruit in epiglottidem complicatam, epiglottis elevatur repulsione assumpti, unde aliquid cadit in tracheam, hinc tanta tussis & molestia defectu alimenti, quod æger assumere nequit.

Exsiccatio. Quia nil novi humoris accipitur, febris non est tanta, quia adest defectus humorum, hinc clysmata vitam diu sustinere possunt, licet *Helmontius* alique hoc rideant, injeci sæpe plures libras jusculi carniū, quæ omnia in sanguinem, sudorem vel urinam abierunt, hac ratione vitam sustinere possunt ægri eo usque, donec angina suppuretur, vel aperiatur, vel rumpatur apostema.

Mortem. Quia nono die apostema rumpitur.

§ 799. Vix quispiam nostrum est, qui hunc morbum non habuerit, inflammationem scilicet tonsillarum & veli palatini, qui enim aperto ore dormiunt, ab aëre has partes exsiccatas accipiunt, tum magna salivæ copia opus est ad has partes leniendas. Homines si respirationem habeant difficillimam per nasum, tum nullam vel paucam per os habent, tamen non per nasum loquuntur, ut vulgo falso dicitur, sed velum palatinum contra narium foramina cedit, ut aër non transire possit, materia as-
sum-

sumpta & saliva per os redit, & hæc est angina salivosa, hinc excreatio perpetua, hinc stilitium.

Per os. Quia loca inflammata ad velum pendulum & tonsillas convelluntur, hinc si æger bolum deglutire velit, tum ille per os repellitur.

Dolor in aure. Musculi pterygo-staphylini interni & externi & salpingo-staphylini vadunt ad musculos *Fallopianii* & *Eustachii* ad internam aures, nempe ad tubam Eustachianam, quo musculi inflammati claudunt orificium tubæ; vix unquam videbitis hominem, qui angina seu venerea, seu catharrhosa, seu inflammatoria laboret, quin aures doleant, & quidem adeo, ut dolor ad aures major quam in faucibus oriatur, quia dolor adest in parte, ubi adest tuba Eustachiana, & dum ægri audire volunt, membrana tympani videtur quasi crepita.

Crepitatio oritur in deglutitione, quia tum velum palatinum expanditur à musculis Fallopianis, qui simul tument & membranam trahendo faciunt sensum crepitationis; surditas est frequens imprimis inflammato palato & tonsillis, unde ægri diu surdi sunt, nam demonstravit *Valsalva*, quod à tuba Eustachiana obstructa surditas oriatur, hinc si hæc pars claudatur à tonsillis veloque tumente, tum surdi sunt ægri.

Surditas perfecta. Ægri atroci angina à faucium inflammatione laborantes fiunt surdi, sed sanata angina perfecte audiunt, docuit per experimenta Anatomica *Valsalva*, quod si tuba Eustachiana, quæ post velum pendulum palatinum jacet, per valvulam claudatur, quod tum oriatur surditas, si ergo per inflammatio-

nem

nem iter aëris intercludatur, auditus perit; hoc malum iis est frequens, qui Lue Venerea laborant, tum enim ad faucium posteriora prope colli vertebrae ulcera conspiciuntur, si hic loci ulcera appareant, & de dolore aurium ægri conquerantur, tum si non statim iis adjuvetur, auditus & nasus ob vicinitatem membranarum pereunt.

§. 800. Si hæc bene cognovistis, non opus erit, ut diversis nominibus vos gravetis, nam statim videbitis, quænam anginæ sunt conspicuæ, nam istæ, quæ non conspicuæ magis periculosæ sunt; quod ad Prognosin hujus morbi attinet, est, quod sit morbus acutissimus & periculosissimus, cito ægros suffocans, ratione tamen partis affectæ periculum vel increfcit vel decrefcit; sic illa angina, quam dixit *Galenus* *κονίτις* est omnium periculosissima, hæret enim in illa specie inflammatio ad illas partes maxime respirationi inservientes, hinc libera aura vesci nequeunt tales ægri, homine autem non libere respirante, cessat liber sanguinis transitus per pulmones ad vitam continuandam adeo necessarius, unde tunc oritur Peripneumonia, hæcque est causa quare raro hi anginosi moriantur, nisi superventa prius Peripneumonia; hanc subsequitur secunda species, quæ quoniam externos laryngis musculos inflammatos habet, non ita periculosa observatur, minus tamen periculi habent binæ posteriores, his enim modo impeditur deglutitionis actio, & illa licet impedita vita aliquantisper superstes manet; inter bona signa habentur omnia illa, quibus morbi interni inflammatorii levantur; ut sunt spata bona scilicet libera copiosa, flava, crassa, cum strigmentis sanguineis mixta, vel alvus aut urina

na talis, diebus criticis cum levamine excreta, sic & hæmorrhagia aut fluxus hæmorrhoidalis similis, tumor in collo ab Hippocrate pro bono signo describitur, dicit enim ab angina detenta tumorem fieri in collo bonum & addit ferox enim vertitur morbus; melius enim est fieri transmutationem à partibus nobilioribus ad ignobiliora; idem testatur Hippocrates, quibuscumque simul fauces rubent & cervix, sunt hæc anginae diuturniores, maxime vero ex his servantur, si & cervix & pectus traxit ruborem, nec ignis sacer introcurrat.

§ 801. *Vultus.* Tum venæ post hæc loca concurrentes comprimuntur à tumore interno, sanguis à capite rediens impeditur & colligitur, unde tumor faucium, labiorum & linguæ & vultus, ut in animalibus suspensis lingua exeritur, quia sanguis non rediens vel transtiens linguam trementem rigidam & exsertam reddit, unde frequens linguæ intorsio & oculorum inflammatio, rubor semper apparet, quia oculorum venæ maxime protuberant, ut in suspensis oculi eminent ex orbitis, clare hoc percipitur, nam licet jugulares venæ comprimantur, carotides arteriæ non, hinc vasa implentur usque ad distensionem & cerebri suffocationem, sæpe nec videre nec audire possunt ægri; toto cerebro suffocato & obfuscato, delirium superveniens quoque mors sequitur, hinc sæpe delirant, dum sanguis per carotides allatus capitis vasa maxime distendit, medullam comprimit, reditu per venas jugulares impedito.

Horrendus. Simulac enim venæ jugulares paululum adstringuntur, hæc phænomena illico fiunt, tum enim sanguis per pulmones nec
per

per venam cavam ire potest; unde jugulares se evacuare non possunt, quæ est causa quare hæc symptomata orientur, solum hic est remedium, ut inflammatio tollatur.

Visus, auditus. &c. Quando nil sentiunt, nec se mala habere dicunt ægri, tum pereunt, sanguis enim per jugulares redire non potest ob inflammationem, manet in cerebro, & in cerebri sinibus, & in magnis cerebri venis, totum cerebrum comprimitur, hinc nil sentientes pereunt, simulac ergo hebetudo incipiat, intra momentum moriuntur, & quidem quando minime creditur, nam facies apparet ruberrima, sed hæc facies est quasi suffocatorum, unde veteres vocant anginam strangulantem.

Stertor. Quia apoplectici fieri incipiunt.

Raninæ tument. En causam errorum omnium Medicorum, & Chirurgorum, qui quoniam venæ raninæ tument & distentæ sunt sanguine nigro, putant, quod hic est causa mali, & hinc has venas incidunt, sed illæ tument, quia jugulares in venam cavam sanguinem evacuare non possunt, quæ vena est sanguine plena, & sanguinem cordi dextro dare non potest, nec hæc pulmonibus hinc horum incisio nil juvat, nam hic non est malum, sed inflammatio interna circa glottidem est sistenda. Venæ raninæ dictæ adsunt ad linguæ radicem, in quibus uti & in frontalibus venæ sectio conducit, quia cerebrum allevat, sed introducta est ex malo principio, quod quidem sanguinis circulatione non satis intellecta, veteres putarunt sanguinem in his venis stagnantem esse anginæ causam. Mala signa sunt secundum *Hippocratem*, si cocta celeriter excernantur. Sic enim scribit: *angina laborantes, nisi celeriter*

cocta

*cocta exspuant, malum denunciant; hæ enim si justo tempore justa forma adessent, resolutionis signa darent periculosissima, illa quoque ipsi habetur angina, quæ subito accedit, nil conspicuum facit, & maxime statim lædit actiones respirationis vel deglutitionis; sic enim dixit; Anginæ horrendissimæ sunt & citissime accedunt, quæ neque quicquam in faucibus aut cervice conspicuum faciunt, verum plurimum dolorem exhibent, & erecta cervice spirationem inducunt, hi enim eodem die suffocant, secundo item ac tertio ac quarto, & addit, quæ vero anginæ similiter dolorem exhibent, sed attolluntur & in faucibus rubores faciunt, perniciosæ quidem valde sunt, verum prædictis longiores si rubor fiat magnus. In prima hujus Prognoseos parte veram *κωλύξιν* descriptionem dat, nempe cum muscoli vel partes laryngis internæ sunt inflammatæ; cujus inflammationis tumor statim omnem aëris per asperam arteriam transitum impedit, unde misere mori debent; hæc angina vocatur tecta, & observatur a nunquam satis laudando Sydenhamo, illam homines multum natura vel arte evacuatos plerumque vexare, hinc in posteriore vult indicare, quod si tumor ad externas partes transeat, ægrum quidem interficere possit ob magnitudinem inflammationis, sed saltem jam major spes fit in angina, qui abs re prorepunt dolores ad caput cum febre, sunt mortiferi; lethalem quoque prædicere eventum tumores evanescentes absque levamine dixit Hippocrates, sic enim ejus verba sonant; tumores absque ulla ratione evanescentes lethales sunt; malum etiam exitum observavit idem Auctor, si dolores ad caput vergant, malo æque violento manente, hæc enim docent morbum*

bum esse admodum pertinacem, quia illa absque levamine contingunt, & simul indicant cerebrum sanguine gravari. Memorat etiam Hippocrates, quibus anginam effugientibus ad pulmonem vertitur in septem diebus moriuntur; si vero hos effugerint, suppurati sunt: hoc si accidat, vult denotare Venerandus Senex, adest inflammatio, quæ si fiat in corpore prius angina inflammatoria corrupto plerumque necat; in illo enim omnis sanguis jam est inflammatorie densus factus, in septem diebus tales moriuntur, dicit Hippocrates, & non mirum est, omnis enim Peripneumonia Vera intra septem dies resolvitur, suppuratur, mortem inducit, vel transit in alium morbum. Si angina oriatur per crisi alterius morbi, est mala; quia æger jam magno morbo debilitatus, hunc novum ferre non potest.

§ 802. Angina est inflammatio partium in hoc loco non major quam in digito; sed hæc functione carere non possumus, abit in resolutionem, scirrhum, ut omnes aliæ inflammationes.

§ 803. Pura inflammatio vocatur, quæ necdum suppuratur, nec gangrænescit, vel ubi vasa sese habent, ut nondum facta sit perfecta gangræna, nam si gangræna facta sit, licet sanguis mittatur, æger moritur, & dicunt ignari, quod æger mortuus sit à venæ sectione, tum igitur debemus amicos monere, quod æger sit in statu unde moriturus, sit, sed tamen si sanguis mitteretur, servari posset, quamvis non certissime.

Citissime. Nam sæpe si dimidium quadrantis horæ expectas, æger moritur, vocatus fui ad hominem, qui in dolore circa guttur

mane

mane & mox in vocem gravissimam incidit, hic æger non credebat se magno morbo laborare, accedens videbam statim ægrum moriturum, venæ sectio instituebatur, quæ non juvabat, cum de remediis disceptatio oriebatur inter disceptandum æger suffocatus periit, ergo quæ tentantur ilico, & audacter tendenda sunt. Si angina in partibus periculosis sit, statim advertatur, an parva adhuc inflammatio, si hæreat interne in fistula pulmonali vel circa laryngem, an nondum tendat in suppurationem vel gangrænam. Cognoscitur pura inflammatio, si morbus non multas horas duraverit; si febris vel summus dolor præsertim punctorius adsit, & tunc citissime est tentanda resolutio, suppuratio hic mala est, quia hæret in larynge & prius extinctus esset æger.

i. In hoc morbo sanguis est educendus, donec tumor collabatur, vel si opus sit, repetatur, nil autem præstantius est missione sanguinis, nam omnibus indicationibus satisfacit; multi volunt incidi venas jugulares vel rannas, & dicunt multos anginosos venarum jugularium apertione à se curatos esse, sed alii non male putant venæ sectionem in brachio sufficere, quoniam nostra præcipua intentio tantum est sanguinis evacuatio, & quia non semper in nostra potestate est sanguinis fluxum illis locis sistere; hinc venæ sectio larga (non parva, nam illa motum accelerat, & magna inhibet) è lato vulnere in brachio, ut sanguis, qui motu suo nimium ad fauces incendium facit, minuatur, quæ venæ sectio symptomatibus nil remittentibus repeti debet, ut magnus suadet *Sydenham*: hac peracta, ut magis adhuc à faucibus revellatur sanguis, juberem, ut æger pedibus

dibus federet erectus in aqua calida, sic enim & situ corporis & vasorum ampliacione raptum sanguinis ad superiora minuo. Quo hi ægri sunt fortiores, eo sunt debiliores quo ad pulsum, quia sanguis in pulmone per Peripneumoniam sistitur. Deberet in hoc casu potius institui Arteriotome.

2. Simulac missio sanguinis est instituta, vasa mesenterica & intestinalia laxare studeo ad levem Diarrhæam obtinendam, hinc bis, ter, quater, quinquies de die injiciuntur clysmata ex Tamarindis, Sale Prunellæ, Saccharo fuscò; vel simile v. g.

℞. Flor. Alth. ℥iv

— Malv.

— Violar. ana ℥iij

— Par. Hortens. ℥iv

Herb. Malvæ

— Bismalvæ

— Verbasci ana M. iij

Coq. in S. Q. Aq. puræ, ad Colatur.

adde

Elect. Diacatholic.

— Diaprun. solutiv. ana ℥j

M. F. Enema.

Hac ratione intestina sunt laxissima, ut nil contineant, purgantia non sint violenta, mordentia ex Jalappa, & Scammonio, quæ hic mala sunt, sed lenia, quasi intestinis Paralyfin inducentia nempe pulpa Cassiæ Fissulæ, Tamarindorum, Rheum &c. vel simile.

℞. Sc-

Inflammatoria.

71

℞. Seri Lactis ℥j
Pulp. Tamarindor. ℥ij
Nitri puri ℥j
M.

De hoc potu bibat æger pro lubitu; vel Serum Lactis, magna copia haustus satisfacit, nam est blandum admodum diluens, putredini resistens & admodum nutriens, ejus tamen loco, quoniam non ubique præsens ilico est, optime conducunt decocta blanda diluentia, ut ex. g. sequens.

℞. Avenæ decortic. ℥j
Coq. in f. q. Aquæ communis
Colaturæ ℥j
adde Syr. Diamor. ℥ij
Sal. Nitri ℥j
Pulp. Cassiæ Fistulæ ℥ij
M.

Bibat de hoc decocto æger, quantum ipsi lubet. Clysmata possunt esse ex aqua Hordei, Milii, tantum ut abstergeantur intestina, dum peti possunt ex lenibus purgantibus antiphlogisticis, & eadem per os dari, ut decocta Prunorum, baccarum Sambuci & Ebuli.

3. Deglutitio hic est possibilis, quia ad laryngem non ad pharyngem hæret malum, hinc dentur potus tenuissimi nempe aqua vel serum lactis coctum cum pauxillo farinæ aveuaceæ, Nitri, Sacchari vel Mellis; in primo initio de vietu adeo solliciti non esse debemus.

4. Nitrum palmam hic præ omnibus reliquis habet, ut morbus fere solo Nitro curetur, si addatur acidum tanto melius v. g. posca acetum

tum Sambuci &c. in hoc morbo subacida sunt optima, v. g. si æger imponat linguæ pulpam Tamarindorum cum Nitro, ut illud liquefscens delabatur ad fauces, succus Sempervivi recens pressus cum succo Citri permistus & linguæ impositus est summum remedium &c. in tali casu do semper meis ægris placentulas ex Nitro, ut eas teneant in ore.

5. Omnium maxime vapore aceti, dicetis quidem acetum tussim facere, sed hæc humiditas, si fauces alluantur, optime resolvit; quidam sacerdos hic multos anginosos hac ratione curabat, quod medicamentum mihi ipsi postea revelavit, habebat nempe multas herbas in aceto cum aqua permisto, hujus aceti vaporem calidum in fauces dimittebat, hoc remedium herbis arcanis adscribebatur sed illæ talem virtutem non habent, sed acerum cum aqua faciebat talem resolutionem, hac ratione cura est instituenda, ægro os est tenendum supra vaporem aceti, illeque hauriendus & per nares efflandus, tum aër ad glottidem provenit; certum est, quod in omni inflammatione vapor aceti sit optimus. Potus optimus est sequens.

℞. Rad. Apii
 — Lapathi Acuti
 — Acetosæ
 — Graminis ana ℥jss
 Fol. Acetosæ
 — Agrimonie
 Becabungæ ana M. ij.

Sem. quatuor frigid. major. ana ℥j
 Coq. in aq. com. colat. pint. iij.

adde

adde Nitri ℥ij

Rob Sambuci ℥iij

M.

De quo æger singulis horis capiat uncias tres vel quatuor, vel

℞. Decoct. Hordei ℥ij

Syrup. Violar. ℥ij

Sal. Nirri depurat. ℥j

M. Bibat pro lubitu.

Nihil tamen ad obstructa vasa faucium emollienda & dilatanda antecellit sequens nobile remedium ex aqua pura & aceto mixtis. Talis mixturæ calidæ factæ vapores attrahuntur (ope infundibuli vel mantilis &c.) ad fauces, quæ hinc maxime alluuntur, & ab exsiccatione liberantur, tale remedium est optimum v. g.

℞. Aq. stillat. Sambuci ℥vj

Aceti Sambuci

— Calendul. ana ℥jß

M.

Iterum externe applicentur fomenta & epispastica; hæc *Hippocrates* maxime commendavit, ideoque aures, cervix, collum & pectus madida teneantur fomentis, ex farina cocta & herbis emollientissimis, ut decocta florum *Verbasci*, *Hyperici* & similium, vel fermenta panis, & ego illa calida applico, 1. ad pedes, 2. ad poplites, 3. ad inguina, 4. sub axillas, 5. ad parotides, cum superimpositis tegulis ad impediendam exhalationem. *Tachenius* sæpe Nitri usum inculcat, nam sane mire hoc facit,

Tom. IV.

D

id

id vero vulgo risui committitur, quia nimis parca copia datur, sed dandum est Nitrum ad uncias duas vel tres, optime sane hic acida conveniunt ut Spiritus Salis, Vitrioli, & imprimis Spiritus Sulphuris per campanam, quæ tantum aqua diluitur, ut illa sit grata. Per fomenta anodyna & Emollientia v. g. ex fero lactis cum pannis calidis ad pectus applicatis possum utcunque nutrimentum suppeditare ægro.

§ 804. Si occurrat angina inflammatoria pendens ex eo, quod muscoli elevantes os hyoïdes inflammati sunt, tum sequentia sunt agenda. Primo instituenda sunt ea, quæ in paragrapho 809. dicta sunt, secundo curandum est, ut omnes oris partes multum perspirent, & vasa laxentur, ex. gr. si vocemur ad ægrum, qui dum quiescit, non sentiat magnum malum vel dolorem, sed si deglutiet, sentit summum dolorem; spongiæ aqua calida plenæ, parti affectæ externe applicatæ, multum quoque præstant: restat, ut inquiramus, quæ cura ad resolutionem obtinendam adhibenda sit in angina inflammatoria, ubi deglutitio est læsa; instituaturs primo venæ sectio, balneum aquæ calidæ, & loco purgantis injiciantur clysmata ex decocto Hordei cum pulpa Cassiæ, Manna, Melle similibusque, curari oportet, ne partes oris exsiccentur, sed ut laxæ maneant & perspirent, ad hoc præstandum sequens præscribitur gargarisma.

℞. Fol. Scabios.

— Violar.

— Taraxaci ana Mjss

Flor. Sambuci

— Rosarum pallidar. ana Mj

Coq

Coq. in sufficienti aquæ quantitate
ad Colaturam unc. xx.

adde Mellis Rosacei

Syr. Diamor. ana ℥ij

Sal. Polychrest. ℥j

M. F. Gargarisma.

Contineat æger hujus gargarismatis aliquam copiam in ore, dimittat sensim ad fauces, non gargarizando tamen; gargarisatio enim nimium faucium motum creat, exspuat dein & repetat subinde sæpissime: sic optime prospicitur (quod hic necessarium erat) ne partes oris exsiccentur; sic locis laxatis inflammatoriam musculorum materiam in se trahunt nitrosa, saponacea, subacida, cataplasmata etiam conducunt similia.

℞. Flor. Malvæ.

— Althææ ana ℥iv

— Pap. Hortens. ℥iij

Herb. Bismalvæ

— Verbasci ana M. iij

Coq. in aq. pura sub finem

adde nidum Hirundin. No. ij

Sem. Lini. q. s.

M. F. Cataplasmata.

Hoc cataplasmate calido adhuc totum colulum & cervix obrui debet, semperque quantum potest, tepidum retineri, calor enim emollit maxime & certe ob aliam rationem hoc cataplasma calidum retineri debet, dicit enim *Hippocrates*, ubi calor, maxime determinabunt diluentia ante præscripta; tale etiam cataplasma est optimum v. g. ex semi-

D 2

nibus

bus Lini cum sola aqua adde sub finem parum aceti, parum salis, Mellis rosati violacei vel Mercurialis; fomenta quoque externe profunt ex floribus Malvæ, Verbasci & Violarum &c. in Lacte cum Nitro cocti.

§ 805. Aër transiens exsiccat partes, nunc si homo gravedine laboret, aër per nares non hauritur, si tunc per os hauriat, brevi omnia in ore exsiccata sunt, sic etiam hic in angina contingit, sed omnis locus inflammatus, qui exsiccat, fit strictus & citissime in gangrænam abit, ergo exsiccatio est impedienda, sumatur omni momento aqua cum aceto & melle, & gargarizando retineatur locus madidus, & quando dolor est tantus, ut exspuere non possit, tum sumatur fistula seu syrix & acetum cum multa aqua, Nitro & Melle rosaceo vel simili immittatur in fauces; ut hac ratione coluantur; erat hic æger, cui fauces sic erant tumefactæ, ut vix fissura calami transire posset, sed Chirurgus industrius tota nocte affidebat habens miscelam ex Oxycrato, Melle Mercuriali & Nitro, immittebat omni quadranti horæ in fauces, unde æger fuit servatus, credo certissime, quod longe ante noctem mortuus fuisset, nisi hæc essent adhibita, tamen ægri hæc non libenter admittunt, sed periculum vitæ iis est proponendum, quando phlegmone est in tertio gradu, per venæ sectionem resolveri non potest, sed tum sumendum est Lac & Nitrum cum herbis emollientissimis, & per tubum perpetuo & identidem est injiciendum ad faucium locum inflammatum, ita ut tandem per suppurationem rumpantur. Si nihil bibere aut edere queat æger, auxilium petendum est e nutrientibus dictis clysmatibus (prius expurgatis

gatis facibus) nempe ex jure carniū, decocto panis, talibusque, adde parū Cinnamomi; clyfma ex illis debet ter quaterve de die ad uncias quatuor injici.

§ 806. Si oriatur violenta inflammatio, qua organa respirationis superius comprimuntur, unde suffocationis metus, & remedia descripta si nil juvant, de alio remedii genere cogitandum est, nec relinquendus æger, vel si post aliquot dies accedat Medicus, & tumor jam minor sit, quid tunc agendum? Sciatur, quod si tumor sit tantus, ut glottidem contra Epiglottidem comprimat, citissime suffocabitur, quid ergo superest? vel enim morietur, vel respirare debet, æger & nutrimentum capere; hæc si apparent, manifesta instituenda est Bronchotomia, sive apertura tracheæ, quæ citissime sine periculo institui potest, si hæc signa adsint, 1. frustra acta sunt priora, 2. si materia sit nimis crassa vel infarcta, 3. si respiratio fere plane impediatur, ut pulsus minuatur; 4. si inflammatio supra tracheam vel annulos sita sit, jam prædicenda est acerba Prognosis, demonstrandum est ægro, & adstantibus mori certo debere, nisi anceps hoc & ultimum remedium permittant, idque cito, nam si diu duraverit, pulmo erit plenus; & licet tunc respiratio reddatur, pulmone sanguine jam obstructo Peripneumonia oritur, hinc incertum est, an juvet hæc operatio; hinc Medicus nunquam solus faciat, sed alium candidum Medicum advocet, ad consulendum; antequam hæc operatio instituat, 1. debet esse certi summum periculum adesse, ut mors insitet, 2. vita tam magna esse debet, ut gangrænæ periculum adsit, 3. quod morbi causa non adsit in pulmone nec

in locis profundis, hæc operatio nequaquam est lethalis, sed mors aliquando subsequitur, quia morbus est lethalis ob congregatum sanguinem in pulmone; aliter anceps remedium est instituendum, quam nullum in certa morte, duro enim nodo durus adhibendus est cuneus. *Bronchotomia* vocatur *asperæ arteriæ in membranosa ejus parte intra duos annulos cartilagineos sectio*. Illud duplici modo perficitur, vel prius longitudinaliter integumenta refecantur, hæcque fuit methodus *Casseri*, vel recte scalpellum transmittitur intra annulos cartilagineos, hæc fuit methodus *Dionis & Aquapendentis*, in aperturam tali modo in aspera arteria factam truditur cannula plumbi, per quam aër intrare & exire libere potest, & sic liberior fit respiratio. Hæc cannula ibi manet, donec suppuratio fiat; vide de hac re *Hildanum & Severinum in libro de Efficaci Medicina* & in libro aureo de *Chirurgia Trimembri* & in omnibus ejus operibus, frustra hic mors metuitur, nam sectio non est molesta; & magna arteria non adest, postquam resoluta est suppuratio, cannula educitur, tum vulnus apertum teneatur, aliter enim species bronchocele oritur, sed plumaceola sicca imponatur, ut si concretio fiat, nullus sit metus.

§ 807. *Clysmata nutrientia* ab *Helmontio* explorantur, qui dicit nil admittendum esse specie nutrimenti, nisi quod per vires ventriculi, intestinorum, bilis & succi pancreatici mutatum sit, sed certissimum est per experimenta, quod clysmata ex solo jure carniū cum sale in corpus injecta ad uncias duodecim, si viginti quatuor horis retineantur, quod uncia tres tantum redierint, jus carniū in sanguinem ire & per nares redire

dire certe poterit, ut vidit *Lowerus*, ergo non ridendo clysmata nutrientia, nam cur explodemus id quod nocere non potest, si non juvat. Hac ratione curatur angina inflammatoria, si in initio, & tempore hoc fieret, nemo moreretur, sed plerumque nimis diu expectatur, partibus jam v. g. gangrænoſis vel suppuratis.

Angina suppuratoria.

§ 808. Suppuratio vocatur canalium obstructorum & materiæ obstruentis vi vitæ reductio & commotio in album, blandum, spissum, æquale liquidum; causam suppurationis proximam inflammationem ponimus, ubi ergo inflammatio non resolvitur, ibi suppuratio accedere potest, hinc & angina inflammatoria in suppuratoriam transire potest. Signa anginae inflammatoriae in suppurationem vergentis sunt symptomata non graviora, sed pertinacia, & quoque si inflammatio jam per aliquot dies duraverit, resolutione non facta, sique simul in faucibus videatur tumor subalbus, mollis, leviter calens & dolens certi sumus adesse anginam suppuratoriam. In illo statu indicatur, ut emolliamus membranas pus continentes & alcaliscentiæ & acedini resistamus, quod præcipue cataplasmatibus & fomentis ex floribus, foliis & farinis conciliatur. Si suppuratio facta sit, quod scitur, si inspiciatur os & appareat tumor albus, habens superficiem albissimam, mollem, in acutiem desinentem; hæc si appareant, & abscessus sponte non rumpatur, per-

tundi debet lanceola Chirurgicali; sedente ægro capite prono, ne pus exiens ad pulmones ruat; pure sic omni per se aut levi compressione expulso, mundatur ulcus Melle Rosaceo, decocto hordei similibusque, mundatum ulcus aqua Plantaginis, Rosarum Rubrarum talibusque leviter adstringentibus consolidatur. Antequam fiet pertusio, oportet ut adsit maturatio, nam aliter vulnus auget inflammationem; in pertusione hæc sunt observanda applicanda est cannula, intra quam hæreat scalpellum, quod tamen ita hæreere debet, ut nimis profunde adigi non possit. Si hæc angina hæreat supra partes laryngis & suffocaturus sit æger, à tumore augete non expectare licet, sed Bronchotomen adhibere oportet.

§ 809. *Karo.* Id est, illa, quæ hæret circa laryngem.

Angina Gangrænosa.

§. 810. Omnis causa inflammatoria si valde augeatur, abit in gangrænam.

1. *Ex signis.* Præsertim si oriatur in corpore juvenili plethorico, & si alia quoque adsint signa.

2. *Tumor.* Hippocrates dixit, si Erysipelas extrorsum vergat bonum, si introrsum malum.

Si gangræna oriatur in larynge, glottide, & opiglottide, est plerumque lethalis, quia sunt loca nobiliora, sed in tonsillis, uvula & velo palatino non adeo, quia hæc partes non adeo sunt

sunt nobiles. Gangræna adesse noscitur, si æger difficili respiratione aut deglutatione laborans simul dolorem habet in primis diebus acerrimum cum febre violenta, totius corporis æstu, siccitate, nec ulli remedio auscultat; si tumor, dolor &c. sine resolutionis vel suppurationis signis disparuerint. Hic nullam medelam scio ob loca nobilia, & præterea causam inflammatoriam tam diuturnam, qua fiet gangræna, quin simul sanguis in pulmone hæreat accumulatus & concretus, unde oritur pulmonum gangræna.

§ 811. *Circa tonsillas.* Quia omnia hæc loca constant folliculis & cryptis glandulosis, atque hæe glandulæ sunt etiam subditæ scirrhus, qui fit per inflammationem aut per contusionem, loca inflammata nimium frigidis tractata fiunt scirrhosa, vel medicamentis vel aëre vel potulentis, quando ulcus est alicubi apertum, si aër accedat, humidum ex ulcere avertit & oritur scirrhus, si Medicus non caveat, ne aër frigidus huc appellat, quando angina in ulcus apertum reducitur, ergo illæ anginæ scirrhosæ sunt curandæ, antequam exulcerentur, hinc post curationem anginæ inflammatæ æger per aliquot dies non exeat in aërem apertum, adhibeat emollientissima fomenta in ore, etiamsi inflammatio absit, tamen omnia tepida sumantur.

Angina Convulsiva.

§ 812. Hunc morbum vidi summa cum admiratione & terrore, hinc (quia rarior contingit) ad vivum eum depingere conatus sum. In paralytica angina impeditur respiratio vel deglutitio, quia musculi contractores pulmonis non possunt sursum trahere pulmonem, multi deglutire non possunt, quia collapsa est pharynx & œsophagus, hinc à vi vitali vitiata complicatur. unde assumpta hærent, aut per nares exeunt, aut cadunt in laryngem epiglottide elevata, hac ratione respiratio impeditur.

Talis &c. ut dixit *Hippocrates*. caput corpori hæret per os occipitis, quod juxta medullam spinalem habet duo rotunda tubercula, quæ vertebrae primæ sinus ingrediuntur, supra hoc rotum caput vertitur, validum ligamentum dentem cum atlante continet, hinc agitur, & hæc secunda vertebra cum capite, & caput non supra primam, sed caput cum prima supra secunda vertitur, jam si ligamentum dictum sit ruptum vel laxatum, ut à nimis pronocubitu capitis sæpe fit, dens ex prima vertebra exit retrorsum, comprimit medullam spinalem. Hoc si unquam certe admodum raro contingit; qui legerunt *nobilem Eustachii Tractatum de Motu Capitis*, illi norunt, quod ligamenta, per quæ prima & secunda vertebra capitis necuntur, sint adeo fortia, ut potius totum corpus dilaceraretur, quam hæc rumpentur; hinc luxatio dentis fit rarissime, luxatio

xatio vertebrarum cervicis dicitur contingere, quando homo equo validissime motus totum corpus valide movet & fortissime impingit, tum oritur tam subita totius corporis circumductio, ut vertebrarum fiat excussio, ille morbus dicitur venatoribus contingere & curari, si uno momento caput arreptum in longitudinem maxime trahatur, si modo, medulla non sit nimis compressa. Ægri hoc morbo laborantes dicuntur eo tempore esse anginosi. Hic mihi angina muliebris est exponenda, vulgo dicta angina à vapore, quia Medici putarunt vapores esse hystericos vel uterinos; nostis, quod simulac dragma una vini vel cerevisiæ per organa tua appulsa sit aperto pharynge, quod tum musculus œsophagi stringat pharyngem apertam contra partem posticam laryngis, & quod hinc nulla gutta potus eat sursum, ergo hæc pars arte clausa esse debet. Nunc omnes muscoli voluntarie agentes convulsi esse possunt, & dum musculus œsophageus constringens pharyngem convellitur, tum homo nil deglutire potest, venti sursum euntes extendunt œsophagum, hoc producit talem sensum ad fauces, quem vocant mulieres adscensum matricis, guttur instar pugni tumet, si hæc convulsio ad illam partem accedat, producit hæc symptomata, sed talis convulsio potest quoque esse ad glottidis musculos; vidi centum mulieres hystericas vel vires hypochondriacos, simulac aliquod accedit, quod obest, animam non ducunt, & paulo post suffocantur, hic morbus vocatur Passio Hysterica, unde nunquam moriuntur mulieres, causa, quæ convulsionem faciebat, transit, tamdiu mulier in animi deliquio tenetur, sed simulac sanguis

moveatur, redit morbus; in multis doctis viris & hypochondriacis perfecte idem obtinet, curatur hic morbus omnibus, quæ in genere motum spirituum mutant, immitatur aqua frigida in pharyngem aut Spiritu Salis Ammoniaci, qui naribus supponatur, idem ab omni fætido & odorato contingit.

§. 813. *Hippocraticarum* Distinctio in tot diuersas species anginae omnino requirebatur, hinc generalem anginae definitionem maxime dedi, quæ vera est, aliter omnia phænomena ad unum nomen contrahi non possunt quod jam fieri potest.

Signo conspicuo. Nec tumoris, nec doloris, nec caloris, nec inflammationis, qua æger erectus sedere cogitur.

Dolore capitis. Quia sanguis per jugulares redire nequit, notat etiam, tunc sanguinem per cerebrum trajici non posse.

Leihalis. Scilicet plerumque primo die moniti estote, æger v. g. ante $\frac{1}{4}$ horæ satis bene se habebat, nunc sedet cum febre Acuta, cum magno capitis & intenso crurum dolore, tum intra $\frac{1}{4}$ horæ morietur, antea liber respirabat, sed cogitate inflammationem oriri in arteriis intercostalibus, tum ægri respirare non possunt, hoc sæpe intra $\frac{1}{4}$ horæ contingit, si nunc talis inflammatio ad musculos constrictorios glottidis contingeret, an non ilico esset contracta, hæc est ratio, cur illi ægri collum extendendo rimam dilatare conantur: nam rima glottidis nunquam plus est aperta, quam ut calamus scriptorius intrare possit. *Hippocrates* anginam distinxit in triplicem, Idiopathicam, Sympathicam, & *ἐπιγλωττινὴν*, Idiopathica est simplex

angina, Sympatica, quæ ab eodem malo, prægresso est orta, hinc est pessima, quia designat, materiam inflammatoriam translata esse ad fauces.

Exprimens. Vide *Harvæum*, *Lowerum*, *Nucium* & aliorum experimenta docentia, quod ligatis venis jugularibus materia serosa tenuis per os exiret, non aliter quam si salivarent.

Spumam. Hæc oritur ab affrictione partium pulmonis inter se ab aggesto sanguine, nam tunc sanguine non volente redire in cor, vesiculæ pulmonales inter se confricantur, unde hæc spuma in similibus casibus notat obrui pulmonem. Peripneumonia oritur ab angina, quia sufficiens aëris quantitas in bronchia ingredi non potest, unde sanguis intra arterias pulmonales accumulari incipit, quia pulmo propter aëris defectum apte distendi non potest. Statim atque anginosus incipit fieri stertorosus & Apoplecticus brevissime moritur. Si inscio ægro exoneretur alvus, is fere semper moritur, signum enim est, caput interne à sanguine suffocatum iri, pulsus sit lenis, & rubor &c. abeant, & tamen dolor maneat, idem est, quod breviter suo more dicit *Hippocrates*, angina retrocedens sine bona causa est lethalis. Si ad radicem linguæ summus dolor hæreat, est pessimum signum.

Peripneumonia Vera.

§. 814. Πνία Spiro, πνεύμα juxta veteres non designat materiam spiritualement, sed aërem inflatum & efflatum è pulmonibus, hinc πνεύμων pulmo, & πνευμονία inflammatio pulmonum,

vel quasi circa pulmonem affectionem dixeris, aut, si præpositionem *περ*, particulam saltem augmentationis (uti Græcis familiare est) & nomen *πνευμονις* ad affectionem pulmonum denotandam sufficere velis, tunc eodem hoc vocabulo composito ejus atrocitatem, frequentiam & vitæ, quod innuit periculum, expresseris. Quidquid sit tam prisca quam recentiores Medici per eam ut plurimum denotant *φλεγμονήν seu inflammationem in pulmonibus susceptam cum febre Acuta & spirandi difficultate*. Quibus addunt nonnulli *doloris carentiam*: quando (uti dicunt) solus pulmo affectus fuerit, & recte, nam hic eatenus dici potest pulmo, quatenus sanguinem, tanquam follis trajicit ex corde in cor; viæ autem, per quas talis trajectory fit, sunt satis molles & flaccidæ, & proinde tensioni in fibris non adeo obnoxie. Nonnulli *thoracis gravitatem, sputum subcruentum, genarum ruborem &c.* pro signis Pathognomicis hujus affecti habent. Peripneumonia ergo est vera inflammatio in vasis sanguineis pulmonum, sed vasa sanguinea pulmonum sunt duplicia, scilicet arteriæ pulmonalis & bronchialis, utraque habent vasa omnium serierum arteriosarum, nam bronchiales arteriæ habent sanguinem serosum lymphaticum & sic ad ultima usque, hinc videtur tota pulmonalis arteria habere omne genus arteriarum per successivas series, ergo omne inflammationum genus in pulmonibus erit possibile, vulgares Medici putant, quod sanguis stagnet, cur non serum, cur non lymphæ, stagnare potest, Peripneumonia Vera aliter dicitur *πνευμονιτις*.

§. 815. Vasa pulmonis sunt duplicia vel pulmonalia vel bronchialia, notum enim est, pulmo-

monem ut omnia alia viscera accipere sanguinem, qui matatur, aliumque sanguinem, qui nutrit juxta bronchia, unde bronchialis dicitur, vaditque ad externam superficiem vasorum pulmonis, unde totus nutritur, & secundo pulmo interne accipit omnem cordis sanguinem in arteria pulmonali, ergo inflammatio oriri potuit vel in vasis bronchialibus vel pulmonalibus, aut tandem in vasis lateralibus lymphaticis utriusque; hinc itaque triplex Peripneumonia vel sola in arteria bronchiali ejusque ramis, vel in vasis ipsis Peripneumonicis vel in utriusque simul, raro enim accidit in uno vasorum genere, quin accidat in alterum.

§. 816. Peripneumonia ad vasa pulmonalia, quæ omnem sanguinem à corde pulsam suscipiant, erit periculossima, nam hinc sanguis transfluere impeditur, & cor sinistrum nil accipiet, hinc actum est de tota circulatione, ergo de vita; sed minus periculosa est in vasis bronchialibus arteriosis, quia non omnem sanguinis transfluxum impedit, ille enim sanguis tantum pro nutritione, humidatione pulmonum & omnium vasorum minimorum intervit, quibus pulmo eget ad nutritionem; sed hoc verum est, quod si bronchialia inflammantur, pulmonalium fines etiam facile inflammantur, nam bronchialia extensa comprimunt etiam pulmonica, inde brevi à bronchialium fit pulmonalium inflammatio, bronchialis inflammatio non per se lethalis fit, sed postquam adolevit minimis vicinis vasis compressis.

§. 817. Ipsa inflammatio constituit causam proximam hujus, id est sanguinis rubri arteriosi in vasculis minimis, stagnantis attritus à vi sanguinis retro prementis in partes ob-

A. u.

structas; dein quidquid in genere hunc statum producere poterit, hunc igitur producet, quidquid sanguini circulanti intra pulmones obicem ponit, & quietem inducit, quietem autem conciliat, quidquid vel incrassando sanguinis motum tardiozem reddit, vel quidquid canales constringendo, vel (ne quantum opus dilatentur) prohibendo, sanguinis motum impedit; ergo hæc causa vel potest in vasis, vel in sanguine hæere: in vasis scilicet quando hæc sanguinem transmittere nequeunt; huc spectant contusio, compressio, elongatio, exsiccatio, & ut brevis sim, quidquid illa ita angustare valet, ut sanguinis globuli rubri diametro eorum majores existant, unde cogetur subsistere. In sanguine vero, quatenus lentus, spissus, acer inflammatoria & cacochymica quadam diathesi instructus vasa transmeare ineptus sit, vel quatenus copia nimia vasa plus accipiunt quam ut naturaliter transmittere possunt, quod quomodo fiat in causis procatarctis sive remotis jam videbimus.

2. Aër per os in pectus ductus mox ad pulmones labitur, hoc est ad contactum canalium, ergo pro variis ejus qualitatibus hi diversimode afficere & Peripneumoniam causæ existere poterunt. Itaque aër solito frigidior, nebulosus aut humidus simul, præterea, quod vasa constringendo coarctet, humores incrasset, & condenset, etiam poros claudit & transpirationem naturalem inhibet, unde particulae lentæ & serosæ sanguini manent permixtæ, adeoque sanguinis crasis debilitatur, condensatur, & lentius movetur, sicque circa fines vasorum pulmonalium facile stagnare, tumorem & tandem inflammationem, id est, Peripneumo-

neumoniam causare valebit, eandem ob causam constitutiones anni, venti, loca, ut & applicata frigida mali hujus causa existunt, quod *Hippocrates* testatur, Hyeme vero (inquit) Pleuritides, Peripneumoniæ & cetera, ut & frigida velut nix, glacies pectori inimica &c. si aër nimis validus vel & siccus existat, per consequens tenuior ac mobilior sanguinem agitando attenuabit, ejusque motum augendo vasa nimium distendit, sicque vias intercludendo obstructionem causabit; quin & alia ratione sanguinem nimis attenuando, ejusque motum accelerando in causa erit, quod per corpus undique instar cribri valde patulum liquidissima & spirituosissima discutiantur, oleosa acri redantur & crassissima (ob dissipatas ad circulationem maxime necessarias particulas fluidissimas) minus apta & terrestria remaneant, quæ per minutissima pulmonum vascula transire haud potentia, stagnant, unde infarctus tumor, seu fiet vera inflammatio. Quin & aër nimis gravis Peripneumoniæ Auctor existit, occlusis scilicet per nimiam pressionem canalibus: aër si levitate nimiam gaudeat, respirationem etiam plus minus impedit vel plane intercipit; unde Peripneumonia vel quandoque subita mors oriri poterit, quod in vacuo *Boyleano* videre est. Si hæc Peripneumonia à tali causa ex natura resolvatur, tum sanantur ægri, nisi autem resolvatur, necesse pereunt, ut videri potest in agricolis, qui in agris laborantes sub injuria cæli Peripneumonia afficiuntur plerumque lethali. Aër nimis calidus augenda motum latentes quandoque humores crassos & inspissatos in actum deducit, unde non raro post Hyemem validam prægressam, quando nempe per frigus

nimum humores crassi & inertes redditi sunt, (subsequentetunc Vere & Æstate calidis humores illos in motum rapientibus) Peripneumonia oboritur plurimos interimens; tandem aërem effluviis suis malignis scatentem, puta causticis, adstringentibus, aut coagulantibus & venenatis pulmonibus applicatum Peripneumoniam & citam sæpe mortem producere posse, quis dubitat v. g. fumus Sulphuris, fumus ex Mercurio Sublimato &c. plura tristi satis exemplo nonnunquam comprobarunt, nam omne animal, quod exponitur fumo Sulphuris (nullo excepto) ilico moritur, pulmone spasmodice contracto, non est ulla pars in toto corpore post oculum sensibilior, quam pulmo, talia sunt venena, quæ uno halitu sic constringunt pulmones, ut necent Acria ut Spiritus Vini aut aromata simul sumpta cum glutinosis adhuc pejora illa reddunt, nam acriora partes viscosas adhuc magis infarciunt & in minora vasa protrudunt.

Cibus quantitate peccat, vel quatenus (qualitate licet bonus) nimia copia assumptus, & ingluvie ut sic dicam nimia devoratus ventriculum ultra modum distendit, & diaphragma sursum premit, sicque debitam pulmonum expansionem inhibet, vasa comprimit, liquidorum motum impedit, concoctionem & chylificationem turbat; & cruditates producit, vel quatenus major chyli copia, quam ut subigere valent, ad pulmones defertur, unde æqualem massæ sanguineæ permixtionem prohibet, unde sanguis ad incrassationem, & inde ad stagnationem & obstructionem aptus evadit; & quomodo inde Peripneumonia patet ex præcedentibus; hinc ratio in promptu est, cur

cur ut plurimum homines paucis à pastu largiori horis Peripneumonia vel quadam ejus specie laborent. Quod eo facilius fiet, si quoddam in qualitate vitium accedat, id est, si talis eibus viscidus nimis vel crassus, glutinosus vel tenax, crudus vel coctus difficilis exstiterit, unde etiam talis producit chylus, ut v. g. si quis nimium farinaceis lentorem inducentibus usus fuerit &c. ut in equis Triticum vel Hordeum vel Avena admodum diu pastis multum quiescentibus & parum bibentibus clare ad oculum patet, qui scilicet inde Peripneumonia corripuntur, hic morbus in equis vocatur Belgice *de Droest*. Nunc idem homini accidere potest de pisce flatulentis, fabis &c. imo qui tempore Pestis præ summa paupertate nil assumpserent præter Triticum non molitum in Peripneumonia incidunt, & omnes Phthisi moriuntur, nam chyli pars frangi non potest, quod malum vocatur Pestis sed est morbus ex malo victu, nisi labor fortissimus accedat, qui illum superat, & in naturam nostram assimilat, *Hippocrates* hic etiam piscium capitonum & anguillarum ingluviem maxime incusat. Aviculæ cantantes talibus farinosis vescentes pulmone inflammato fere semper moriuntur. Præterea cibus acrimonia oleosa vel aromatica peccare potest, quatenus assumptus stimulando vasa sanguinis propulsus celerem reddit, sicque calorem nimium ab attritu liquidorum in vasa & vasorum in liquida producit, qualia sunt piperata & aromata acriora omnia, huc & medicamenta quæcumque acria, nimis oleosa & calefacientia nimia copia ingesta revocentur. Potus etiam blandus & diluens & qualitate bonus Peripneumoniae vias sternere valebit, si nimia scilicet copia

om

pia

pia assumatur. Quod quibusdam forsan primo intuitu paradoxon videbitur, qui mihi id circo obijcere poterunt, quod talis potus humores diluat, vasa laxet, obstructions referet, & sic potius Peripneumiam curet, quod & hoc sensu negare bona fide haud possum; iis tamen respondebo potum talem, eo ipso, quod diluat & vasa laxet, etiam diuresin & diaphoresin maxime augere, sicque per has vias subtilissima & liquidissima è corpore expellere & crassiora relinquere, ex quo fonte tandem, quemadmodum ex paucis vel nullo assumpto potu, inflammatio, sicque Peripneumonia nonnunquam oriri poterit; potus denique qualitate nocere poterit, quando nempe multo sale acri & spiritu tenui & volatili præditus ingeritur, ut e. g. vinum generosum, aromatibus conditum, Spiritus Vini ex eo, quod motum humorum acceleret, vel eos increassando ad lentorem & stagnationem deducat, quod contradictorium videtur, at sane res se sic habet, motum enim accelerabit, quatenus volatilitate & spirituositate spiritus suscitatur, acrimonia sua vasa stimulat, sicque calorem auget; lentorem autem inducet, si tanta copia sumatur, ut quasi vi siptica tolleat & sanguinem coagulet, vel quatenus fugatis tenuibus crassiora relinquat, quod in Apoplecticis à tali potu supra modum assumpto liquidissime cernere est: huc & quæcunque demum medicamenta vel increassantia refero, ut & quamcumque frigidam præcipue corpori calido vel æstuanti applicatam & subito haustam, quia vasa quam citissime constringendo, sanguinem increassando, subitam humoribus quietem infert, huc revocetur usus aquarum stagnantium. Quæ
 siq
 mo-

motum corporis totius augendo vel imminuendo humores vel glutinositate seu crassitie, vel tenuitate seu acredine crudos in toto corpore generant & ad pulmones, in iis subigendis vel mutandis non valentes, deferunt, eosque & ipsum cor obruunt, aut nimis cito per ea trajiciunt, & hæc sunt exercitia vehementia, cursus, calypodiorum usus (Belgice *schaatsen*) idque imprimis vento adverso & post largum passum vel diurnam quietem: lucta uti & nixus sæpe Peripneumoniam inducunt, nam v. g. homo, qui pondus de terra elevare vult, primo applicat manus, secundo omni nixu elevat, capit multum aëris, hunc ita retinet, ut pulmones non expandantur nec contrahantur, tum omnis sanguis à corde dextro hic stat, & qui à corde sinistro suppeditatur est quietus, si nunc ille nixus aliquamdiu duret, tum sanguis ruber primi generis it in vasa secundi generis & inflammationem facit, unde sæpe homines in summam Pleuritidem & Peripneumoniam incidunt, qui spiritum semel haustum nimis diu retinent; unde hic quantillus etiam fuerit, rarefactus extendit vesiculas ultra terminum suæ contractionis, atque hac ratione vasa nimis elongando angustant & comprimunt; uti sunt omnes contractionis spasmodicæ hypochondriacorum seu hysteriarum, risus, clamor; nixus validus in elevandis & ferendis ponderibus gravioribus, ut & in deponenda alvo vel urina. *Hippocrates* dixit à nimio otio subitus labor, neque à nimio labore, subitum otium absque gravi noxa fit. Quies nimia cum motui opposita sit, eam hic ut causam tradere nequam difficile erit, in omni enim corporis quiete, humores tarde moventur, ergo minus

maius

att.

atteruntur, ergo tenacius cohærebunt, & inspissabuntur, oleosa crassa terrestria augebuntur, hinc & ratio liquet; humores enim corporis nostri dum quiescunt, virtutem concrendi possident, quamdiu nempe mixti sunt inter se, sic videmus sanguinem sola quiete & stagnatione in thrombum polyposum concrecere, ergo quo major in corpore quies, & per consequens quo minor humorum metus, eo etiam plus concrecent. Equitatio maxima in castris in vento adverso Peripneumoniam producit, quia aër plus obnitens extendit pulmonem, unde circulatio impeditur. Excreta & retenta tragædias suas in corpore ludunt, si enim sudor, perspiratio, saliva vel urina & cætera liquidissima per suas vias nimia quantitate quacunque de causa eliminantur è corpore, reliqua inspissata fores Peripneumoniæ pandere poterunt, hinc est quod Diabetes interdum hanc ob causam malum hoc producere potest sit, hinc & ratio liquet, cur senes & jam fere vita exhaustos (dissipato vel consumpto omni blando & diluente vehiculo) morbis ardentibus & inflammatoriis detentos sæpe videamus. A retentis denique evacuationibus consuetis idem posse contingere attendenti facile patebit. Puta à menstruis suppressis, hæmorrhoidibus, hæmorrhagiis, quibuscunque, saliva, urina, semine aliisque similibus solitis, quibus accedit impedita Sanctarina perspiratio, quomodo autem hæc impediatur & quid producat, vide *Sanctorium*, materies enim illa in corpore operabitur, perinde ac si illud corpus esset cacochymicum & plethoricum. Huc & plethoram refero, copia enim sanguinis major erit, quam quæ fluere possit per vasa pulmonum etiam

etiam naturali amplitudine patentia, unde subsistet & inflammabitur pulmo, hinc ratio in promptu est, quare Peripneumonie ut plurimum (cæteris paribus) à 20. ad 30. aut ulterius annum invadat, quia scilicet homines tunc temporis, unus citius, alter tardius statum & *âge* sui incrementi adepti sunt, unde vasa non amplius sufficienter cedere poterunt, liquida tamen incrementum & augebuntur, unde plethoricus noscitur status, id est, vasa plus liquidi recipiunt, quam naturaliter transmittere possunt; hinc rursus patet, cur maxime Peripneumoniæ subjecti sunt, quibus vasa sunt rigida & (ut cum Poëta)

Duro sunt membra fracta labore.

hinc rustici operarii, bajuli & similes facilius hoc mali genere laborant, pueri autem & qui sunt laxioris temperiei minus, quia vasa flaccidiora cum liquido intus premente facile extenduntur & cedunt.

Venena. Observatum est, quod liquor venenatus non noceat, donec venit ad pulmonem, sed postquam in illum transit, tum fit Peripneumonia; nullum animal notum est ab infectis ad elephantem usque, quin uno momento moriatur fumo Sulphuris; simulac enim hoc venenum membranam musculosam pulmonis asperæ arteriæ & vesicularum pulmonalium attingat, erodit, & irritat, unde in cartilaginibus oritur spasmus, quæ tum spasmodice contrahuntur, & pectus violenter dilatatur; qui modo hauriunt vaporem Mercurii Sublimati incidunt in pessima mala & mortem, hæc de Antimoniatibus & Sulphuratis quoque vera sunt; si

im-

immittatur Spiritus Vitrioli in venam pedis animalis vivi anteriorem vel jugularem, facit coagulum, & transit ad vasa pulmonalia sine incommodo, sed si integrum pulmonem non transire possit, facit Peripneumoniam, sed si intret, statim oritur mors, verum membrana pulmonis se contrahit & avertit se ab omni venenato sanguine, ut vasorum lacteorum sphincteruli se contrahunt, quando aliquid venenum ingerimus; immisi in venam canis dragmam unam aquæ fortis, tum animal paulo post anhelavit, spumam & lacrymas ex oculis emisit, post mortem in ejus cadavere aperto inventu est in corde sinistro concretus polypus à sanguine concreto, si alcohol vini immittatur, idem fit, sed si sanguis non sit infectus non nascitur malum nisi in pulmone.

Animi perturbationes subitanæ & vehementes, quales sunt ira, terror, pavor subitanus & inopinatus, amor, curæ protractæ, tristitia summa, mæror & cætera similia, in quantum sanguinis motum accelerare vel nimis retardare, sicque comprimendo vel angustando, ac viam præcludendo agunt: quod æque terror ac ira potest: nam sicuti ab ira sanguis & spiritus à centro ad circumferentiam magis propelluntur, sic à terrore à periphæria ad centrum solito magis recedunt, unde sanguis, cor & pulmones mole sua non parum premit, anxietatem intensam & spirandi difficultatem infert; nam qui animo subito perturbantur, rogati plerumque dicunt se nil in toto corpore sentire, nisi quasi eorum cor intra duo præla premeretur, ab his omnis fere motus in omnibus humoribus sisti videtur, itaque post magnas illas animi perturbationes plerumque Phthisi postea laborant ægri; de cæteris clarum est, quam
ut

ut plura dicam, ipsa enim loquitur experientia, qua febres, Apoplexias, subitam quandoque mortem ab ipsis animi pathematibus violentis ortas videmus, quin imo ergo & Peripneumonia inde fieri poterit. Præter has causas poterit & altera quædam esse, quando nempe pulmo per sympathiam afficitur, & talis erit causa, Asthma, Angina, Pleuritis, Vomica & scirrhus pulmonum, in genere autem quidquid motum pectoris reddit difficilem; unum videamus, unde reliqua facile intelligentur, v. g. in Pleuritide Vera, ubi membrana pleura inflammata est, semper aderit dolor punctorius, qui ab aëre hausto pulmones expandente & contra pleuram applicante augebitur, ergo ægri ut istud caveant, respirationem inhibebunt; & thoracem sive pectus ambobus brachiis comprimant, ut dolorem ab inspirato minus sentiant, ergo vasa sanguinis in pulmonibus non discludentur, adeoque fieri poterit à Pleuritide Peripneumonia, absque eo, quod pulmo cum pleura coalescat, vel inflammatio pleuræ pulmonum premat, quamvis etiam tumor pleuræ adeo incrementum possit, ut corpus ipsum pulmonis valide comprimatur, adeoque sanguinem ad compressam partem cogat subsistere, unde tandem inflammatio. Si ergo hæc causæ vel quædam ex iis pulmonibus applicentur, sanguis ruber in finibus arteriosis plus minus pro ut causa levior vel validior sistetur, stagnabitque; pars autem stagnans ope sanguinis à corde pulsati magis & magis impingitur & cum per canales obstructos regressus debitus denegetur, non potest non esse, quin materia obstruens augeatur, arteriæ plus infarciuntur, ergo plus dilatentur, sicque vicina comprimant, unde impedi-

tus denuo transfluxus, ergo tumor fiet in illo loco, & quemadmodum corpora (frigidissima licet sint) ex sola frictione & attritione super se invicem calida reddantur, sic & in parte inflammata, liquida stagnantia à retro & lateraliter prementia se mutuo plus tangunt, atterunt & fricant, ergo fiet & calor major, sic & ab arteriæ tunicis expansis & rupturæ proximis, & febris per consequens in iis hærentibus nerveis etiam fortiter tensis orietur in parte dolor, ergo & fiunt vera inflammationis phænomena.

§. 818 *Effectus varios.* Si bronchialis arteria inflammata sit, habet omnia inflammationis effecta, nempe interceptionem sanguinis, supurationem, gangrænam, partis scirrhescentiam.

Inflammationis. Sic videtur plerumque fieri ipsa inflammatio pulmonum, nam non differt mea opinione Pleuritis & Peripneumonia, nisi sede; arteria bronchialis derivatur ex aorta, sed quo loco aortæ? post primum par intercostalium emissarium, sæpe quoque ducit originem ex primo pari intercostalium, sæpe ex secundo, sæpe ex octavo intercostalium pari, ergo videtis, quod inflammatio in arteriis intercostalibus hæreat, dum causa in arteria bronchiali, non sunt rami iidem ejus trunci, ergo credibile est, quod causa Peripneumoniæ in arteria bronchiali potius hæreat, quam in pulmone, quoniam etiam pulmo tam laxus & mobilis est, & quoniam sanguis cordis dextri & venosus, frigidus, habens omnes humores ac liquores permistos, hinc videtur, quod sanguis, qui ad sinistrum cor venit, inflammatione magis peraptus sit, quam sanguis ex dextro corde egressus; hinc sedes in secundo arteriarum genere id

id est, quod originem ducit ex corde sinistro raro in primo. Cur hæc præcedentia pulmonum potius quam aliarum in corpore partium inflammationem inducant? respondeo, quod ab his reliquo corpore applicatis inflammatio quocunque demum loco (modo arteriis minimis constat) facili negotio creari valeat, eo facilius tamen in pulmonibus, quo hi primo pluribus & infinite minoribus canaliculis constant, quo secundo pulmones aëri magis expositi sunt, & quod notandum hic maximopere, ejusque injuriis; eos enim aër continuo ambit, in aëre vivimus, movemur & respiramus, ac absque aëre ne semi hora (mergos & natatores exceperim) vita nostra integra consistere potest, hinc *Hippocrates* morbos unquam vix aliunde quam ab aëre oriri posse testatur, cum is aut copiosior aut parcior aut etiam plenior aut & malignis inquinamentis infectus in corpus subierit. Nunquam fere oritur mors in Acutis, nisi per Peripneumoniam excepto tantum casu, quo cerebellum tantum comprimitur, & inde cor redditur Paralyticum.

§ 819. *Extenditur vas.* Simulac enim vasorum fines obstruuntur, impetus urgentis sanguinis vas reddere debet omni dimensione majus, pars liquidissima exprimitur, nam ad omnem locum sunt arteriæ innumerabiles, ipsa sanguinis massa habet partes crassiores & tumidiore, tum quando pars crassior stagnat, pars tenuior exprimitur per canalem tenuiorem, hinc ille sanguis crassus manet in pulmonibus, & liquidior transit per pulmones; tum quando mittitur sanguis in Peripneumonia, invenitur ille sanguis tenuissimus, vide *Baglivium* etiam si hoc referat ad nescio quandam causam, sed tunc concipiendum est, quod sanguinis pars

crassior remaneat in pulmone transire non potens & exeat liquidior, inde si cadaver inspicatur in Acutis hominis defuncti à Peripneumonia, invenietur pulmo aterrimo sanguine repletus & ponderosissimus, ut ipse vidi & tale quid etiam observavit *Hippocrates*, nam dicit, quod omnis sanguis in Peripneumonia pessima traheretur in pulmones, licet non intellexerit ita ac nos, effectum tamen clarissime vidit, ut pulmo fiet saccus sanguine plenus, hinc pulmo fit gravis, quia plerumque tantum aëre est plenus; quod plerumque paulo ante mortem fit.

Impos. Quando pulmo habet sua vasa arteriosa tenuia, tum bronchia aperta & vesiculæ capaces sunt raræ, sed si nunc vasa, quæ interstitia vesicularum occupant vel harum superficies distenduntur, tum minus aëris intrare poterit, hinc pulmo se explicare non potest, quia sanguinem non transmittit.

Orbatur. Nam ille transit in arterias, quoniam cor sanguinem accipere non potest, nisi qui tam tenuis est, ut per pulmones transmeare possit, sed qui per has transire potest, per omnes corporis arterias transire potest, si hæc fieri non possunt, tum cor sinistrum orbatur.

Debilitas summa. Quæ non est major sine partium jactura quam in Peripneumonia, nam homo, qui ante tantum ponderis ac roboris habebat, nunc à minimo puero dejici potest.

Pulsus exilis &c. Contra ac in omni alia inflammatione, nam ut *Galenus* notavit in omni inflammatione pulsus est robustus, durus tensus, in inflammatione pulmonis est mollis, vix sanguinem transmittens, hinc cor sinistrum non

non accipit sanguinem, est inæqualis, unde non facile cognoscitur Peripneumonia in Praxi in illo statu, sed tantum in primo statu; unde nonnulli dixerunt Peripneumoniam esse sine febre, sed si sanguis transeat, febris fit violentissima.

Respiratio difficilis. Quia pulmo ob infarcta vasa explicari nequit, non enim hauriri potest aër, nisi pulmo extendatur in suis cellulis & vesiculis, pulmo autem extendi non potest, nisi cedat aëri irruenti, cum autem canales hic infarcti & exinde pulmo intumefactus sit, aëri sufficienter cedere nec vesiculæ aëreæ satis expandi poterunt, ergo aër ob resistentiam majorem difficiliter intrabit, ergo fiet difficilis respiratio, cum vero etiam in respiratione vasa obstructa premantur, non potest non esse, quin oriatur dolor vel major vel minor, aut potius gravitatis sensus, eo quidem plus, quo majorem simul aëris copiam hauserint, ergo ægri, ut istud præcaveant (quantum possunt) citissime expirabunt, ergo fiet respiratio difficilis & simul celer, quia natura urget, ut pulmo explicetur, & quia hoc fieri non potest, hinc per multas vices suppletur.

Erecta. Nam dum homo erectus sedet, abdominalia viscera deorsum ducunt abdomen, sed simulac æger decumbit, fit tanto peior; quando vero morbus sic invaluit, ut caput erectum tenere non possit, suffocatur. Deinde occurrit tussis vel sicca plane vel cum sputis variis, quæ signum constituit individuum pulmonum affectorum vel partium iis annexarum, quemadmodum singultus in affectionibus ventriculi, de tussi autem sic habet *Bellinus*, cum autem (inquit) affueverimus, quæ

molesta hærent pulmonibus per tussim arripere, conabimur igitur tussiendo molestiam inflammationis amoliri & violentia tussis secum aër aliquid arripiet, si materies jam cocta fuerit, vel quomodocunque se habeat, potuerit in folliculos & asperam arteriam derivari, & ab aëre per tussim acto asportari, eritque tum proinde tussis cum sputo vel purulento, sanguineo flavo vel cujus libet alius coloris &c. vel sine sputo seu tussis sicca, materia enim in pulmonibus hærens ibique molestiam creans erit quasi stimulus, unde homo tussire cogetur, ut hac ratione pulmones liberare materiamque peccantem foras excludere tentet.

Calida. Aër qui pectore ingreditur, est semper frigidior pectore aut animal moritur; quo plus aëris venit in pulmonem, eo minus calet ille aër, quando exit, & e contra, unde si opponatur manus ori talis ægri, sentitur summus calor expiratu aëris. Alterum symptoma, quod observamus, est febris Acuta Continua, inflammationis validæ individuus comes, cujus hæc mihi ratio videtur; sanguis pulmonum vascula stagnat (liquidissimum per vasa lateralia absorbetur, ergo tantum crassiora in obstructo loco remanebunt, quæ ibidem acrimoniam concipere queunt) cor autem sanguinem propellere non desinit, ergo fiet continuo impulsus & attritus in locum obstructum, unde & fiet & major calor, qui reliquo sanguini partibus acris & infectis (ex loco inflammato derasis) mixto communicabitur, ergo inde fiet motus præternaturalis & acceleratus humorum, qui mihi febris dicitur, hic **Continua Acuta** ob causam non intermittentem

acrem, adde quod obstructis partibus quibusdam motus per reliquum corpus liberum sit major; ne autem hoc paradoxon videatur, ligetur vinculis arctissime arteria quædam puta cruralis, ita ut sanguis per illam fluere haud possit, & observabitur certissimo indicio febrim exinde oriri, quæ solutis vinculis denuo fugatur. Postea adest dolor gravativus cum suffocationis metu, quia sanguinis in pulmone aggestus ejus molem auget, unde non ita quidem dolorem, quam onus pectori incumbens sentiunt ægri, quod pectus veluti premit, & quia suffocari dicimur, cum premi ita nos ad fauces vel pectus sentiamus, ut nec ducere nec reddere spiritum valeamus, oritur suffocationis metus in Peripneumonia, quod re vera nil aliud est, quam quod pulmo resistat, & ab aëre inspirato haud satis explicari queat, hoc videmus v. g. si aliquis externe ad pectus nos premit vi quadam, tum quasi suffocari nos dicimus, cum tamen nil agitur, nisi quod costæ cum sterno intus cogantur, sicque cavitas pectoris vel thoracis imminuatur, unde pulmo non satis loci obtinet, ut commode ab aëre irruente extendatur, adde, quod *Galenus* etiam dicat pulmonem non sentire, sed membranam, quæ ipsum investit, sensus non esse expertem; ultimum quod hic annotamus, est faciei rubedo, quia pulmo obstructus & inflammatus sanguinem recipere non potest, & sanguis ante cor dextrum sistitur (præcipue si inflammatio hæreat in ipsa arteria pulmonali) ergo vena cava tandem se in illud evacuare non poterit, venæ jugulares & vertebrales etiam sanguinem suum expellere non valebunt, ergo implebuntur justo plus, ergo omnes partes

tes (quarum venæ se in has evacuant) à sanguine distentæ rubebunt.

Delirium. Quia sanguis per internas jugulares venas redire non potest.

Mors. Hos ægros mire angi videtis, paulo post delirare incipiunt, hoc delirium per dimidiam horam durat & sunt soffocati. Porro nec inutile erit, ut symptomatum aliorum quandoque non semper tamen præsentium causam & originem investigemus, ut Medicus hac ratione oculatus certus reddatur, quid (si accidant) exinde concludere, quid judicare, quidque tandem agere oporteat, præter ergo jam tradita in Diagnosi dixi respirationem principio magnam & frequentem, mox frequentem & parvam fieri, principio enim morbi magna nondum est inflammatio, crescente autem crescit, & in de pulmo plus sanguine infarciatur, ergo extensioni vel explicationi minus erit aptus; hinc ratio patet, dixi autem cum stertore, quia sanguis in pulmonibus aggestus tumorem creans vias aëri dicatas angustat & comprimit, unde aër majori impetu per angustias transit, sicque sonum producit; exspiratio calida unde fiat ex præcedentibus liquet, dixi enim per frictionem & attritionem in pulmonibus majorem produci calorem, ergo aër iis receptus magis calefiet, ergo calidus exspirabitur: sensus autem gravitatis quandoque ut dixi, sub omoplata ad jugulum & mammam prorepit, si nempe inflammatio eo usque augeatur & procedat, anxietas autem & corporis jactatio fiunt à calore & æstu interno, quam ægri sentiunt, unde se ut plurimum nunc in hoc nunc in illud latus vertunt, ut hac ratione tentent invenire situm aut decubitum quendam, qui

qui ipsis quoddam levamen adferre potest; fitis ut plurimum magna, subinde tamen minor Pneu-
monicos infestat & non mirum sane, aër enim
calide nimis exspiratus partes humidissimas ex-
ore secum arripit, cui acrimonia humorum
tanquam stimulus succedit, ergo os siccum ma-
nebit, quam etiam ob causam ægri assiduo po-
tum aëremque frigidum haurire desiderant, ut
hac ratione os scilicet cæteræque partes hume-
ctentur & æstus internus dometur. Pulsus au-
tem vehemens & celer eadem ac febris ratione
oritur; morbo tamen in pejus vergente, non
nisi erecti respirare & vix loqui vel deglutire
possunt, quia si erecti sedeant, intestina & re-
liqua infimo ventre posita ut & diaphragma
deorsum descendant, ergo capacitas thoracis
augebitur; si autem decumbant supini vel in
latus, poterit diaphragma à contentis in infimo
ventre sursum premi, sicque amplitudo thora-
cis minui & pulmonis expansioni resistere; si
autem nec loqui nec deglutire possint, deno-
tat tantam adesse inflammationem, ut viam aë-
ri intercludat, & œsophagum proxime subja-
centem comprimat, unde etiam respiratio sub-
blimis, quia ægri omni modo, quod molestum
hæret, amovere aëremque, quanta possint copia,
haurire conantur, unde summum thoracem
cum scapulis movent, naresque expandunt, o-
culi autem interdum obscuri vident & quasi ex-
siccantur, quia à vasis sanguineis nimium re-
pletis nervi optici premuntur, pulsus tandem
fit languidus, mollis, inæqualis &c. quia tantum
parva eaque fere serosa superest circulatio,
crassiori omni in pulmone aggesto, unde & ex-
terna frigent, interna vero arden, & inflam-
matione ad ipsum cerebrum provec̃ta sient de-

liria, vel sanguine incerebro subsistente & nervos comprimente sopor & tandem quando cor non amplius quid accipit, per consequens nil dimittit, sed omnis in pulmone sistitur sanguis, pulsus deficiet, & circulatio totaliter substat, & fiet ipsa mors.

§. 820. Si igitur quis consideret ex hactenus traditis morbi naturam, hoc est, inflammationem, causam, id est sanguinis stagnantis attritum & partem, quam morbus occupat hoc est pulmonem, hunc morbum in genere periculosissimum, acutissimum, & nullis fere tollendum remediis, audacter pronunciare, non est, quod hærebit, est enim tanto cæteris morbus periculosior, quo pars affecta reliquis præstantior est & nobilior; quid enim? certe pulmo tenerri-
mæ plane & intricatissimæ est structuræ, ut patuit, ergo facillime destruetur, dein pulmo ipsi cordi quam proxime adjacet, ergo & illud cito & facile afficere & infunçãoe sua lædere poterit; ulterius pulmo maximam cruoris copiam maximo etiam impetu perpetuo suscipit, perpetuo movetur, præterea pulmo summo-
pere ad vitam sustentandam, respirationem; circulationem & nutritionem peragendam est requisitus; tandem pulmo in loco hæret, qui immediatam medicamentorum applicationem & revulsionem fere recusat; certe hæc matu-
ra mente ponderanti, nullum (quod scio) poterit esse dubium, quin cum *Celso* morbum hunc plus periculi quam doloris habere afferat, eo tamen periculosiorem, si inflam-
matio valida in arteriis pulmonalibus hæreat, totumque fere pulmonem infestaverit, tunc enim cito lethalis, eo tamen minus periculosum, si in arteria bronchiali solum, vel unum tan-
tum

tum alterumve lobum occupaverit; in senibus debilibus, gravidis & puerperis (cæteris paribus) periculofior; exercitata & coacta corpora celerius à Pleuritide & Peripneumonia intererunt, quam quæ in otio conflantur. Exquifita Peripneumonia fedem habet in arteria pulmonali, quæ fi per paucas horas duret, producet mortem. Omnes Medici dicunt hunc morbum facile fanari poffe, fed a Vera Peripneumonia difficulter credo; remedia antiphlogiftica funt tantum tria, magna dilutio craffi sanguinis, fecundo magna dilatatio vafis constricti, tertio magna fublatio impetus vitæ ad vafa obftructa; hæc remedia nil juvant, quia inter arteriæ pulmonalis finem & cor dextrum sanguis hæret, ut tranfluere poffit, fumum remedium eft venæ fectio, fed fi omnis sanguis tolleretur, non id circo Medicus sanguinem ibi hærentem attenuare, educere & refovere poffet, in omni reliqua inflammatione vires minuuntur, fed hic materiam in locum urgens hic retrogredi non potest, & fi retrogredetur, æger in instanti moreretur. Quo plura eaque graviora fimul ex caufis gravioribus concurrunt symptomata, eo periculofior morbus; fequitur enim illa femper inflammationis magnitudinem, imprimis in hoc tanto vifcere pulmone, utpote qui raro medicamentorum vim experitur, quoniam hæc ejus actionem adeo necessariam tunc percipere nequeunt & proinde materiæ morbificæ corrigendæ inepta.

§. 821. Pone quatuor ramos effe arteriæ magnæ, pone unum effe obftructam, tum manent tres aperti, ex hypothefi nunc tanta sanguinis copia per tres ire debet ac antea per quatuor

tuor, hinc major attritus, major calor, & pulmo destrueretur, sed si tantum de viribus, & de copia sanguinis demam $\frac{1}{4}$ partem, tum lentius transjicitur sanguis, & æger vivere potest, sed tamen non est certa spes, quia non scimus, an ille locus etiam non sit compressurus vicina loca.

§. 822. Si Medicus advocaretur ad duos homines, quos nunquam vidit, quorum unus pessima Asthmate, alter pessima Peripneumonia laboraret, & si nil de historia prægressa sciret, & ille Asthma laboraret, nam in Peripneumonia non sentitur, pulsus, ergo minor febris, sed cognoscitur primo, si æger laboraverit febre, antequam Peripneumonia correptus sit, secundo si febris habuerit symptomata vulgaria febrilia, tertio si nunquam Asthmate laboraverit, & si difficulter respiret cum erecta cervice, livida facie, cum tussi molli & difficultate in respiratione, si hæc signa adsint, & corpus prius non fuit Asthmaticum non est dubitandum. Quemadmodum enim omnis morbus inflammatorius, sic & Peripneumonia vel in sanationem vel in alium morbum vel in mortem transit. Hic *Hippocrates* adeo certus fuit, ut nemo posterior vel unam micam addiderit, adeoque hæc ex illo auctore contraxi & legibus circulationis applicui, sic dicitur Peripneumonia in corpore nata, aliquando sanatur, id est, restituitur, sic ut sine ullo morbo remanente æger sanus sit, hic egregius vir observavit, annotavit, digessit, & collegit omnes modos, quibus ægri sanabantur.

§. 823. In sanationem abit vel per benignam resolutionem, vel per coctionem & evacuationem criticam materiæ morbificæ, quod vel
na-

natura vel artis ope perficitur; per resolutionem benignam, si materia morbifica ita subigatur & attenuetur, ut cum reliquis humoribus æquabili circulationi obedire possit; quod fiet; si æger morbum alacriter ferat, doloris vacuitatem habeat, facile respiret; nulla fit fitis, corpus æqualiter molle & calidum sit, ulterius si æger vasa habeat laxiora, id est, mollis & delicatus sit in otio vitam degens, sanguis si fit fluidior, alvus haud ita constipata: inflammatio non magna & cætera symptomata non nimis urgentia, vires non prostratæ, sed integræ & morbo prævalentes existant; per coctionem & evacuationem criticam materiæ peccantis, quod contingit, quoties materies fluxilis quidem reddita, non tamen adeo subacta est, ut debite cum cæteris misceri & circumvehi possit, sed bonitate naturæ è corpore eliminetur, quod fit primo per sputum citum, id est, morbi ipsius principio, ante nempe quartum diem, liberum, id est, sine tussis molestia ac doloris acerbitate, flavum & paucò sanguine mistum, hoc est, in quo humoris morbifici evacuatio cernitur & satis copiosum; sputum cum sanguine guttatim est lethale, tenue est pessimum, nam tenax esse debet instar mucinarium, coloris subalbicans, & flavescens ac si paucillum tincturæ croci inesset; sanguis, non ibi guttatim adesse debet, sed sparsim in lineolas, tunc videtur malum hæere in bronchialibus arteriis, intra quartum diem sputum album esse debet, nempe prius stigmata, dein flavedo abire debent, hanc anacatharsin vix aliquis cognoscit, sed *Hippocrates* eam in omnibus observavit; sputum oportet Pleuriticis omnibus & Peripneumoniacis tum ex facili, tum cito expurgari, ac

flavum sputo exacto permixtum; & sputum vero flavum paucum permixtum sanguine Peripneumoniacis ineunte quidem morbo editum, salutare est, multumque confert, septimum vero diem agenti aut provectoribus securitatis minus est; ibidem debet autem & tale sputum dolorem sanare, respirationem faciliorem reddere & in album blandum cito mutari, omne vero sputum, quod dolorem non sanat, primum est, quod autem sanat beneficum; ergo tale sputum, si quantitate & qualitate debita adfuerit, bonam exhibet Prognosin.

Idfit. Vasa, quæ in cava aërea pulmonum, asperæ arteriæ, bronchiorum, & vesicularum suos humores deponunt, veniunt à bronchiali arteria, & materiam deponunt, uti vasa mucosa in naribus ejiciunt mucum, & illa flavedo muci sanguinem in se habet, quo citius hæc materia in naribus ejicitur, eo citius tollitur, cogitate nunc catarrhum pulmones occupare & vasa, quæ mucum faciunt, tendi, ut non transmittant purum sanguinis, sed materiam flavam, sed per impetum sanguinis vasa tam laxa sunt, ut sanguis ex gutture exire possit, hæc nunquam è corde dextro sed de corde sinistro per bronchiales arterias deveniunt, quæ in omnibus inflammationibus internis obtinent; tum oritur Dysenteria, sed si materia flava cum sanguine exeat, ægri sanantur, e contra si purus sanguis exeat, pereunt, ergo sedes hujus morbi est bronchialis arteria, & credo, hi ægri semper sanentur, nam à sanguinis missione, frigidis adstringentibus semper moriuntur, sed emolliantur vasa, suppeditentur blanda liquida, ut materia oiri possit, tum semper est sanabilis.

3. *Alvi*

3. *Alvi fluxus biliosus*. Hoc est, ante quartum diem integris adhuc viribus, satis copiosus, nec tamen nimium levans, id est, dolorem & respirationem sanans, omniaque symptomata mitigans, & ut *Hippocrates* & *Aretæus* dicit, si alvus feratur liberaliter biliosis dejectionibus, quod fit à forti contentione naturæ, cui, cum in anacatharsi molienda irritus labor fuerit, aliam invenit viam, qua ducitur ad conservandam sui, crismque exhibet insuetum per iter & multis ignotum; omnes fere Medici, qui jam diu optimi censentur, dicunt omnem Diarrhæam in morbo pulmonis esse bonam, at obloquitur *Hippocrates* & sæpe contrarium videmus, nam si materia aliena, erit sanguis semi-corruptus, qui per hepar specie bilis abit in intestina tenuia, & redditur alvo, tum, non adeo res tuta est, sed si æger ante quartum diem morbi alvum habeat laxam reddentem materiam mucosam, subviscidam, flavam colore intermissis paucis strigmentis, semper sanantur, non ergo verum est, quod in omni Peripneumonia alvi fluxus noceat, sed debet esse ante quartum diem nec debet esse serosa, tum enim est expressio, sed si sit mucus flavus paucis sanguini permixtus, postea albus redditus & levat ægrum, tum semper sanantur, unde hoc fit? novi, quod Medici dicant, arteriarum bronchialium fines in pulmone à materia sic fuisse obstructos, ut sanguis in venas ire non possit, nunc arteriarum bronchialium fines sic disponuntur, ut materiam obstruentem transmittant; ergo illa materia sanguini venoso permiscetur à pulmonibus reducibili, quod ad venam azugos deferri debet, hinc transit per arteriam pulmonalem, & in aortam arteriam transmittitur, & quia hic lon-

longe difficilius transit, abit in arterias mesentericas, & ad eorum fines deponitur, sed quod hi fines facile dilatentur, hoc docent dejectiones plethoricæ, quæ per hæmorrhoides fluunt, Quando adest fluxus alvi, tum sputum exit deorsum, ut ita dicam, & per arteriam splenicam perpluit in ipsum intestinorum cavum.

4. *Urina copiosa &c.* Secundum Hippocratem crassa, multi sedimenti participem ante quartum vel septimum diem, id est, *antequam suppuratio fuit facta*, emissa sanat omnes Peripneumonicos, tum materia subacta transit & facit talem urinam hypostaticam rubram, dein albam, hoc notat pulmones integre esse resolutos v. quoque Aretæus. Hæmorrhagia larga per nares, uterum, vasa hæmorrhoidalia &c. est optima, hac tamen etiam lege, ut sanguis evacuatus sit & quantitate & qualitate bonus cum levamine & cæteris signis optimis. Si respiratio facilis, nec febris magna, laxitas & mollities toto corpore æquales cum libera diaphoresi, calore & somno blandis adsint, Medicus recreari & consolari se certa salutis spe poterit.

A'diψia. Id est, æger non multum sitit, felix natura, quæ succurrit morbo per unum horum quatuor, & sapiens Medicus, qui disponit corpus, ut natura uni ex hisce viis insistere possit, & felix æger, si non turbetur, nam omnis subsequens curatio est incertissima.

Humiditas &c. oportet præsertim ad hoc attendere, & nullum signum minus fallat quam hoc, quod est optimum, nam hoc denotat jam sat sanguinis distribui per totum corpus.

§ 824. In alium transit morbum, qui vel pendet ex natura inflammationis ut in suppuratione.

tionem, gangrænam, sphacelum, vel scirrhum, licet nunquam expectanda sit Suppuratio, nisi sanguis sit blandus, aliter mors fit, vel ex functione læsa ipsius pulmonis munus suum rite exequi non poterit, sic v. g. pulmonis munus est sanguinem à corde dextro per arteriam pulmonalem recipere, per venam demum propellere ad cor sinistrum, ergo si sanguis jam in finibus arteriæ pulmonalis stagnet, ibique inflammationem creet, poterit tandem stagnare ad cor dextrum usque, ergo cor se evacuare non poterit, ergo omnis sanguis à capite descendens per venas sistetur, ergo intra cranium accumulabitur, ibi inflammationem in arteriis duræ & piæ Matris producere, sicque Phrenitidem creare valebit, ergo hac ratione Peripneumonia ex functione pulmonum læsa transibit in alium morbum, hinc Phrenitidem peripneumoniæ supervenire patet esse malum quod etiam annotavit *Hippocrates*.

§ 825. In alium morbum transit ex natura inflammationis, primo si suppuretur, quod fit secundum *Hippocratem*, si dolorifica partium istarum mala (loquitur de Pleuritide & Peripneumonia) non quiescunt, nec expurgatione sputi, nec sanguinis detractione neque pharmacia simul atque diæta, in suppuratum vertuntur, qui autem Peripneumonici diebus criticis non expurgati sunt, sed eos cum delirio exigerunt, tandem exactis quatuordecim morbi diebus, periculum est, ne purulentifiant, ergo Medicus si noverit, sæva haud tamen sævissima Peripneumoniæ jam data symptomata, adfuisse, morbum pertinaciorem, quam ut vi vitæ resolvi posset, existere, nec materiam morbificam bonitate naturæ per liberalem

ralem & liberam anacatharsin vel quamcumque dictam evacuationem criticam diebus criticis id est 3. 5. 7. 9. 11. coctam & expurgatam, nec per artem emendatam fuisse, certa Prognosi instructus prædicere poterit abscessum, id est, inflammationis in suppurationem transitum eminere, adde, quod qui futuri sunt purulenti, primum quædam exspuunt salsa mox dulciora ut & qui perhorrescunt, crebro ad suppurationem deveniunt, quin & talium febris ipsos ad suppurationem ducit.

§ 826. 1. Signa Peripneumoniæ sunt febris Acuta, respiratio valde Peripneumonica, tussis suffocativa, pulsus mollis, frigus corporis, capitis & pectoris, æstus summus. Si æger laboret Peripneumonia & pulsus & respiratio utcumque consentent cum calore æquabili, & morbus ante septimum diem non sit resolutus, cito suppuratur, scitur ergo quando morbus est acris, & non est acerrimus.

2. Ante quartum diem hæc inflammatio resolvitur, si hunc transierit ad minimum, abit in suppurationem, si ante quartum diem non integre resoluta sit, sed tunc adhuc sputo levare potest, quod ad suppurationem tendebat.

3. Si materia morbi in pulmones impacta Peripneumoniam faciens sit adeo vehemens, ut resolvi nequeat, nec sputo copioso facili, pituitoso cum crocea vel biliosa hypostasi, strigamentis sanguines ore rejectis, nec simili materia alvo deposita, nec urina stranguriosa solvatur, nec bubones appareant, nec alvi tumores salutare, certo suppurabitur, sed per fomenta, diætam, medicamenta eadem sæpe resolvi potest; symptomata à pulsu & à suffocationis vel respirationis læsæ sensu discernuntur,

fi

si hæc signa ultra quatuor dies perdurent, tum in arteriarum sine Vomica fieri potest, quæ rumpitur, tum non est suppuratio pulmonis sed bronchiorum, nam omnis suppuratio pulmonum non est lethalis, imo quod aliqualis suppuratio bona sit, si materia adfit cocta, doceat cicatrices inducæ, si transierit quartum diem, & non sublata symptomata, morbus non est nimis acris, sed quæritur, an pulmo, an aspera arteria, an vesiculæ aëri contiguæ suppurantur? tum tertio vel septimo vel nono die debuissent esse ruptæ, si nunc rupta sit, & det materiam cum paucò sanguine, deinde materiam flavam, sed si tale sputum non accesserit, adhuc laborat.

Medicamentis. V. g. ingenti copia aquæ calidæ cum Melle, nam tum pars est dissipata, ut Oxymel Hippocratis & similia, quæ si adhibeantur, in initio multum proderunt.

Nec victu debito. Id est, alieno ab omni visciditate & acrimonia, hinc si ægro nil datum sit nisi aqua cum pauca farina & melle, tum facile suppurari possit.

4. Hac phrasi Hippocrates dicit symptomata non pessima, sed pertinacia, quæ sumuntur & sciuntur à tribus diversis capitibus, 1. anhelante respiratione post tertium diem, non tum pessima, sed pertinaci malo certo scitur suppuratio futura. 2. Pulsu à quarto die undoso, molli titubante, frigore ad extrema, calore ad pectus & caput scitur futura suppuratio, 3. si sanguis ita fluat, ut ad cerebrum stagnet, & Phrenitidis speciem faciat.

§ 827. Hæc signa in ægris legere potestis, ad minimum usque ad quartum diem locus est inflammatus, sed quarto, quinto vel septimo die

die elevetur, si tum symptomata maneant, septimo die habeat horrores per corpus, tum signum est suppurationem incepisse quarto die, septimo die maturescere & decimo quarto esse absolutam. Si horripulationes oriantur notante *Hippocrate*, notant pus rumpere suas membranas & in sanguinem infundi, ac proin suppurationis erit facta,

§ 828. Scimus suppurationem esse absolutam, 1. Si signa inflammationis præcesserint, 2. Si pulmo suppuratus sit, 3. Si tussis sicca inchoata fuerit, quæ adeo pertinax est; ut nullo medicamento obediat; si hæc tussis augeatur post pastum, motum, cantum, clamorem, cursum, certissime indicat vomitum vel apostema in pulmone.

Post pastum. Id est, quando novus sanguis majori copia impellitur extendendo & obruendo pulmonem.

Streps. Quando homines Phthifici vel Peripneumonici ferunt pus vel aliud liquidum circa vasa pulmonalia, tum hæc materia ita comprimit vesiculas pulmonales, ut quando inspirant & respirant, audiatur fervor, quasi olla fervens in pectore hæreret, *Hippocrates* hoc vocavit pectoris fervorem, & fit, quia pulmonis expansio & contractio illud pus per omnia vasa ire facit.

Decubitus tolerabilis. Si in unum latere jam non possit, cum prius in utrumque potuerit jacere, pars seu later, in quo jacere non possit, est affectum, cum enim jaceat in non affecto, per materiam puris mediastino illapsam, alter locus etiam liber comprimitur.

Febricula. Quia copiosior sanguis & chylus crassior transire debent.

Ru-

Rubore labiorum. Tunc oritur febris Hæctica soboles latentis puris, appetitus est penitus prostratus, nullo enim ullius rei appetitu feruntur ægri, si pus generatum sit, sed sitis magna adest, sudor ad cervicem, collum, frontem, non ad aliam corporis partem imprimis si dormiant paulo quieti, quasi per spongiam guttæ emergunt, urina spumosa semper crassa quasi jumentosa, spumæ bullis non dissilientibus, motu novis bullis excitatis iidem manentibus, quod signum semper in Hæctica Phthisi adest, uti & macies & summa debilitas, jam suppuraus pulmo vel in medio sinum habet, vel pejus est, si saccus vel sinus adsit, est Vomica vel Apostema, si hoc ruptum sit ad pleuram, est Empyema, si evacuatum in asperam arteriam, vocatur Phthisis purulenta cum sputo.

§. 829. *Apostema.* Latine abscessus, vocatur materiæ purulentæ coacervatio facta in aliquo loco pulmonis, si pus inde non exeat, tunc dicitur Vomica tecta, cum pus exit & manifestatur, vocatur vomica rupta vel Apostema rupta. Omnis abscessus semel factus omni momento augetur, hinc fieri potest, ut tandem pulmo sensim penitus suffocetur, æger in abscessum abeat, & moriatur.

1. Apostema enim sive Vomica ab infarctâ materia & vasis in pus conversis formata & in tumorem nimis magnum redacta comprimit & respirationi vias præcludit. Nam contingit aliquando, ut unus lobus pulmonis in media substantia sit exesus, ibi collocetur, pus, quod primum in parvo cavo colligitur, labia coërcentia macerantur, inflammantur, distenduntur, pus amplius colligitur, tandem fit major Vomica.

mica pulmonem suffocans, & Phthisis sicca adeo suffocans, ut ille saccus pure plenus alia vasa pulmonalia ita comprimit, ut sanguis ex dextro corde in sinistrum non transeat, hæc est vera Phthisis vel consumptio sicca, à pure collecto viam intercipiente, qualem aliquoties vidi.

2. Ponite tuber instar pugni pure plenum in pulmonibus hære & fundi materiem, quæ pulmonum & costarum vi in bronchia ire cogitur, tum uno impetu ascendens ruit per nares & os & suffocat ægrum; postea ex illorum ægrorum mortuorum ore effluit materia purulenta cum sanguine, plura talia exempla videantur apud *Tulpii Observationes.*

3. Id est, si illa vomica hæreat in vasis & ruptura sit in aërea vasa, pars pure plena compressa illud sensim eructat in asperam arteriam, hoc expurgato quiescit, si iterum satis puris generatum sit, tussunt ægri & iterum rejiciunt, hæc vocatur Phthisis sputatoria, duplex liberans, si novum generatum usque ad totum pulmonem & sanguinem consumatur, hæc vera Phthisis est vulgaris, unde tollitur admiratio materiæ tam copiosæ in Phthisicis per pulmones eructatæ.

4. A materia acri intus nimis distendente & rodente rumpi poterit, quod fiet, si initio dolor sit fixus & contumax, unaque difficilis respiratio ac tussis cum Ptyalismo, ad vigesimum diem, eoque celerius ruptionem expectata, quibus autem hæc leviora ferius pro ratione, sed ratio ineunda temporis, à quo fuit primum sævus dolor, aut gravitas aut febris exacerbata, si forte tum rigor invaserit, accedere autem necesse est dolorem, Dyspnoeam &

Pti-

Ptyalismum ante ruptionem, & plurimæ sup-
purationes rumpuntur, aliæ quidem vigesimo
die, aliæ vero quadragesima. Nonnullæ e-
tiam sexagesima. Vel pus contentum acrimonia
sua exedens vias sibi parabit extraordinarias,
sicque in cava thoracis & mediastini delabetur,
hinc Empyema, Phthisis, Tabesque, vel poterit
purulenta materia venis pulmonalibus resorberi
& sanguini misceri, sicque ad loca quædam
certa perveniens secerni, colligi, ibidemque
novos producere abscessus. Si Vomica jam
rupta fuerit suam quoque faustam finistramque
exhibet Prognosin; nam quibus & ipsa febris
statim à ruptione discedit, & concupiscunt ci-
bos, ipsum vero pus educitur, facile, album,
nil olens, æquale, leve, nec fervidum, atque
tum alvus pauca & figurata excernit, illi con-
festim sanantur, quibus autem veniunt inde fe-
bres & sitis & cibi fastidium, atque pus exit li-
vidum, viride, spumans & fervidum, alvusque
liquida est, moriuntur, & quibus concutiendo
pus educitur cænosum & fœdi odoris ut pluri-
mum moriuntur; quibus à pure colorantur spe-
cillum tanquam ab igne, pro maxima parte illi
intereunt.

§. 130. Hæc est nobilissima doctrina *Hippo-
cratis*, qui hanc tam sollicitè inquisivit, quo-
modo natura se expediret, hæc ergo bene est
noscenda, si enim Medicus nesciens hanc af-
fectam viam à natura turbet, æger moritur,
hinc tam sollicitè suos discipulos monuit, ut
talem abscessum futurum observarent. Mate-
ria in substantia pulmonis hærens vocatur vomica
tecta (Vomica enim sunt variæ vel ichoro-
sæ vel purulentæ, vel saniosæ) hæc materia
purulenta venis resorbta, cruori mixta creat
dia.

diathesin cacochymicam purulentam sanguinis, unde sanguis emissus continebitur pus, si vero illud pus per metastasin in loca quadam deponatur, ibidem abscessus variaque mala pariet, quod si ad crura contingat, tanquam loca minus nobilia, minusque ad vitam requisita erit Prognosis bona, per hanc enim metastasin pulmo liberabitur, unde, teste *Hippocrate*, qui ad crura descendunt abscessus in Peripneumonia multum periculosa, utiles quidem omnes, sep optimi demum illi, qui purulento jam sputo flavo abscedunt, minus autem securi sunt tales abscessus, si ad hepar, lienem, cerebrum, & similia loca nobiliora contigerint, quamvis enim deinde pulmo liberatur, alia nec multo minoris momenti damna machinæ inde parantur. Quibus autem ex Peripneumonia sub auribus vel inferis partibus nascuntur abscessus, ibique suppurant & fistulantur, hi defunguntur morbo, attendere autem sic decet ad ista, si febris detineat, si dolor nondum quieverit, si convenienter sputum non edatur; si alvus non liberaliter feratur biliosis dejectionibus, si urina nec admodum multa & crassa sit, nec multiparticeps sedimenti, cætera autem salutaria signa salutariter suffragantur, abscessus ejusmodi certo sperare oportet; si autem recurrant abscessus, & febris consecutaria sit, nec sputum foras exeat, hinc delirii & mortis metus adfertur.

§. 831. 1. *Hippocrates* dedit sequentia signa, quibus Medicus cognoscere potest in Peripneumonia vel Phthisi futuros abscessus ad inferas partes; si hæc signa maneant, & tamen æger non succumbat, tum materia fluctuans semper ad aliquem locum abibit.

2. Si

2. Si pulsus sit vacillans non constans uno momento nempe inæqualis robore suo & tempore, ut vidimus in fæminis, ubi sanguis ad mammas per venas uterinas advehatur, tum adest hoc tempore talis pulsus; & hoc est certissimum indicium materiem incipere per systema vasorum vagari, cruori commisceri, & ejus circulationem turbare, tum Medici doctrinæ Hippocratis ignari multa metuunt, quoniam hæc materia totam sanguinis massam inundat.

3. Tales abscessus futuros ad inferas quidem partes ex Hippocrate novimus, quibus scilicet hypochondria incandescunt, hinc si æger titillationem, ruborem levem & tensionem sentiat ad hypochondria & lumbos, tum signum est colligi pus in vasa intra arteriam cæliacam & venam portam.

§. 832. 2. V. g. æger Peripneumonicus decubuit ad tres septimanas, omnia signa fuere futuri abscessus, die vigesimo primo queritur non quidem de magno dolore, sed tensione ad hypochondria, non quidem magna anxietate, sed gravitate, hoc notat ad femur futurum abscessum, movente Hippocrate, signat enim non satis ad hypochondria, sed magis ad inferiora vergere materiam.

Levioris. Si æger queratur de dolore & tensione non valde molesta, hoc notat materiam se deposituram ad hepar per cæliacas & mesentericas arterias, ubi fiet malum æque malignum ac factum fuisset in pulmone.

§. 833. Signa 1. suppurationis, 2. materia mollis, hoc est, pulsus fluctuans, dolor non acutus, tum materia abit in vasa hypochondriaca, id est, in arterias mesentericas & cæliacas.

Tom. IV.

F

Mollis

Mollia. &c. Miremini mecum sapientiam *Hippocratis*, qui hæc optime distinxit si æger de tensionis abdomine conqueratur, materia it ad inguina & abdomen, si ad hypochondria mollia & ibi nil mutatum esse sentitur & materiam vacillare constat, signum est materiam non deorsum, sed sursum exitum quærere, scilicet ad aures. Recentiores Medici hanc doctrinam vel omiserunt vel ignoraverunt recipientes circulationem, cui hæc ipsis contraria videbatur, sed necessario hoc efficit circulatio, pus enim resorptum lege circulationis ad omnia loca deponi potest,

§. 834. Cognoscitur abscessus ad hepar futurus sequentibus indiciis, si dolor adsit ad hepar, urina flava, crocea, color flavus, tunica adnata flavescens, pulsus vacillans, hypochondria tumescencia; tum scimus pus in vena porta hære, & transitorium in hepar, tum totum hepar suppurabitur; 1. triplex est, oculi si abierit in communem ductum per vasa hepatica per porum hepaticum, qui intestino duodeno exoneratur & solvitur alvi fluxu purulento de quo statim dixi: 2. vel retro venam cavam non suppuracione hepatis. Hinc fit diarrhœa colliquativa, purulenta talifica, subibit: 3. vel tandem manebit in hepate vomicæ pars, quæ cum aliis phænomenis simul jungitur.

§. 835. Corpus crudum in sanguinem fluens materia morbosa vocatur, quæ si ex massa sanguinis abeat, & se recipiat in certum locum, ejus collectio ibidem apostasis Latine abscessus vel secessus vocatur, qui postea, quoniam materia suppurata plenus repertus est, à Chirurgis pro suppuracione receptus est.

Fistula

Fistulofi. Hoc est, à parte superiori novum pus suppeditant.

Semper salutare. De his *Hippocrates* ubique in suis scriptis de morbo Epidemico, de affectionibus internis clamat, nam nullum vidit periclitari, quibus hic abscessus affuit, hoc enim notat pus per has vias se evacuare.

Mali. Hi non levant, quia sunt modo ex abundantia puris, nam ad finem Phthiseos quoque ulcera fiunt, sed hæc non levant, sed fiunt, quia totus sanguis pus fit, sed non quia materia purulenta de sanguine secedit.

Evanescent. Nam hoc notat pus redire intra corpus & accidunt metastases lethales; si v. g. Peripneumonici habeant abscessum circa aures, qui subito concidunt, & morbus non levatur, æger subito morietur.

Peripneumonia. Si quis valde calefactus subito potaverit, accipit pulmone suppuratos.

§. 836. Si materies impacta crassior terrestris magis & inertior tantummodo remaneat, quidquid liquidissimum est, dissipetur, sicque vasa ampliat & distendit, vicina comprimit, & in callositatem deducit, unde fiet tumor scirrhus pulmonis, qui ab *Hippocrate* vocatur tuber pulmonis; pulmo ad illum locum obstructum siccior redditur, quia perpetua respiratio, quæ semper in omnibus cavis partibus corporis fit, inter duas membranas impeditur, und pleuræ quandoque pulmo adnascitur, tum pulmo motum diaphragmatis sequi non potest, & inde fit, ut æger tota vita orthopnæa quasi laboret cum tussi, quia illud onus pulmone molestum hæret, quod tussiendo avellere conatur, hæc autem incommoda semper post partum & motum etsi leviolem pejora fient; hoc maxime

docuit apertura boum, qui dum specie Peripneumonix laborarunt, semper pulmones accretos pleuræ habent; scirrhi in hac parte sæpe sunt magni, ut viderim pulmones à scirrho quasi lapideos. Aliquando etiam oritur materies tuberosa pulmonis, præsertim si æger atrabilarius abusus fuerit intempestive refrigerantibus.

§. 837. Hic est quartus exitus inflammationis, pulmo non dicitur gangrænosus, quando totus in tabem est conversus, sed quando ita est dispositus, ut à corde dextro ad sinistrum non sit humorum transitus; vel ille status partium solidarum, quo vitalis humoris arteriosi influxus, venosique refluxus ad locum reciprocus denegatur, hinc in gangrænam abit, si materies inflammanis fuerit acris, valde mala, inflammatio vehementissima, omnia symptomata Peripneumonix violentissima nullo modo sedata, si vires ægri subito prosternantur, si pulsus sit summe debilis, quod est signum pessimum, quia sanguinem ad cor sinistrum non pergere designat, si extrema frigeant cum ardore ad pectus summo, quod est signum sanguinem non pervenire ad ultima, tunc enim vascula subito rumpuntur & liquida putrescunt, si adsit respiratio difficillima, oculi protuberantes, genæ livescentes, facies tumescens, colores purpurei & lividi; postquam hæc præcesserint, si tum æger sputum ichorosum, tenue, cinericeum, lividum, atrum & fætidum excernat; & dolor subito absque causa desinat, quia fit mors partis, quæ cito (licet æger se melius habere existimet) reliquis partibus communicabitur, ergo tunc gangrænam jam factam, & ægrum morti proximum certo credit Medicus.

§. 838.

§. 838. *Observatio.* Pone hominem tali ægro adesse, qui penitus nesciat, quid pulmo sit, poterit tamen observare, quod laboret impedita respiratione & tali corporis mutatione.

Cadaverum. Nonnulli recentiorum veteribus nimis invidi nobis dicere voluerunt, quod non constet *Hippocratem* unquam cadavera mortuorum incidisse, sed si attendamus, dum dicit, Peripneumonia sic incipit tali decursu, talibus signis, decimo quarto die rumpitur abscessus, ægri bene valere & liberati esse videbuntur, tum fiet Orrhopnæa recrudescens, tussicula, genæ lividæ, appetitus perit, hoc fit, quoniam pulmo puri immersus contabuit, quomodo hoc *Hippocrates* unquam scivisset, si hoc per Anatomicam sectionem non observasset.

§. 839. Ille morbus multo frequentius occurrit ac quidem putatur; Vir Clarissimus, qui nimium se deambulationi dederat, habebat inflammationem circa pulmones, vidi eum tractatum pro hypochondriaco, pro asthmatico & morbo lento, sed pulmo corruptus magnam puris copiam dedit, unde totus consumptus apparuit, licet nunquam puris signa habuerit, minima enim diathesis Vomica facere potest, & illa Vomica totum pulmonem exedere valebit.

§. 840. 1. Hic morbus est periculosus ob pulmonis functionem necessariam ad vitam, nam corpus pulmone ne momento quidem carere potest, quin pereat nam omnis totius corporis sanguis, ne guttula quidem excepta, per Pulmonem transire debet; 2. materia inflammatoria pulmonis actionis est subigenda, sed illo læso subigi nequit per diluentia; nec impetum minuenda, nec laxantia; 3. hæc inflammatio non distat octo pulsibus à corde dextro, ruit in
F 3 locum

locum inflammatum; unde ob impetum pessima est inflammatio, 4. omnis sanguis totius corporis continuo transire debet per pulmonem, unde locus ab inflammatione sanari nequit. 5. ob motus visceris pessima est, nam violentus motus statim inducit gangrænam, & pulmo semper movetur, hinc tantum est periculum. 6. ob situm, medicamenta ex corde dextro pellenda & appulsura ad locum inflammatum, eo non peveniunt, quia sanguis à corde pulsus sistitur, 7. teneritudo vasorum facillime destruenda, nam pulmo est congeries fistularum, quæ omnium tenuissima sunt, hinc quando per microscopium pulmonem examinamus, tum miramini, quomodo homo vix unum diem vivere possit. 8. revulsio est retractio materiæ inflammatoriæ, ut revulsio in inflammatione optime fiat, pars affecta quiescere debet, quod hic fieri nequit; denique nulla sanguinis missio hic juvat, quia sanguis retroire nequit, cordis enim valvulæ obstant, & si retroire posset, animal tamen statim moritur; tandem si materia inflammatoria hæreat in vasis quibusdam majoribus ab aorta oriundis, post triduum se in pus disponit, quanto magis vero in pulmone.

§. 841. Simulac pulmo sanguini fluxum renuit, cor dextrum renuit sanguinem suum, & sinistrum non accipit, hoc inde quoque accidit, quia utrique ventriculi horizontaliter positi sunt, quam ob rem dextrum repletissimum & sinistrum vacuum cor in latus dextrum procidat, hoc etiam *Hippocrates* scribit, quod ignarus circulationis scribere nequaquam potuisset, nisi ex inspectione cadaverum Peripneumonia defunctorum. Quando pulmo est perfecte inflammatus, tum cor dextrum nullum sanguinem dimittere potest,

potest, hinc tum venæ coronariæ se evacuare nequeunt, unde cor inflammatum sanguine est repletum. Peripneumonia mortem infert, quatenus à sanguine in pulmonibus aggesto ægrumque suffocante producit, quemadmodum enim signa resolutionis vel alius morbi futuri exhibuimus, sic & ipsius instantis mortis jam tradere lubet, ut Medicus rogatus periculumve mortis sit, nec ne, his instructus iudicis instar ægrum certo moriturum pronuncies. Si ergo symptomata hoc morbo enarrata vehementissima existant, hoc est, si respirationis difficultas sit summa, oppressio pectoris violenta cum continuo & intolerabili suffocationis sensu, si corpus refrigescat cum sudore frigido, pulsu languido, tremulo, inæquali & intermittente, si febris sit acutissima perpetuo aucta, cum tussi continua molestissima, & expectoratione nulla, si convulsiones, deliria, vel animi deliquia frequentia & magna adsint, si tum singulis momentis vires ægri labefactentur, oculi obscurantur, cum lachrymis involuntariis & caliginosi fiant, conclamata res est, & æger certocitius aut tardius morietur, dein à Pleuritide, Peripneumonia detentio alvi profluvium superveniens malum dicit *Hippocrates*, ne autem huic contradixisse videar, rationem in hoc capite addidi, hic enim alvi profluvium intelligo nimium, post quartum aut septimum diem superveniens, ubi jam morbus naturæ prævaluit, & ægri vires extinctæ sunt, denotat enim tantam materiæ morbificæ copiam & acredinem, ut in destructionem machinæ certet cunctis jam fere internis quasi Paralyticis factis; unde talis Diarrhæa plerumque Colliquativa, hoc est, incurabilis existit; dein à Pleuritide, Peripneumonia

malum & Peripneumonia Phrenitis malum.

Paraplegia. Quando æger nullam partem intra jugulum movere potest ob impeditum sanguinis in cerebrum accessum; Paraplegia est paralyfis omnium partium sub capite positarum, cerebrum sanguine obruitur; si materia resolvatur, quia illa statim ad cerebrum ruit, hinc extrema frigent, & si cerebrum ita sanguine obruatur, ut nil sentiant, tum ægri à Phrenitide brevi moriuntur.

Sensu expers. Quia caput sanguine est repletissimum, quod non mirum est; nam simulac sanguis in pulmonibus stat, tum etiam stat in jugularibus & in cerebro, & ex cerebro redire nequit.

Tenuis. Quibus in Peripneumonia urinæ continuo crassæ mox ante quartum diem tenues fiunt, mortiferum, nisi ægri forte aquosa potaverint, aliter notat sanguinem tantum stare ut serosa tenuis per cor sinistrum pellatur.

Si cogitur. Si in vigore, dum symptomata maxime urgentia sunt, sint orthopnoici, pessimum est signum, nempe quod totus pulmo sanguine sit repletus.

Streptus in pectore fit, quando vasa aërea sic premuntur à sanguineis vasis, ut membranæ supra se invicem rodantur.

Secessus. Tum signum est totum pulmonem esse abscessum, omnia in pus conversa jam per hepar excerni.

Streperite. Ut semper fit ante Peripneumonicorum mortem, & videntur illi semper exscreare debere, sed non possunt, tum vesiculæ pulmonis inter se fricantur.

Stillicido. Nam hoc notat sanguinem esse compactum, nec meare posse. De peripneumonia sicca is verendum, qui pauca exspuunt,
&

& cocta paulisper & pectora rubris maculis persparsa, talibus mortem subesse testantur auctores, periculosius tamen est, in qua nil exspuitur.

Aspersis. Designat ibi fieri gangrænam.

Coryza vocatur humoris acris per nares & fauces stillicidium perpetuum, hoc est lethale signum, quia designat ibi partes jam inflammari.

Febres. Docet enim sanguinem ita esse exasatum, ut per vasa fluere non possit.

Sputum biliosum. Hoc damnat *Hippocrates*, sed ipse sputum cum sanguine laudat, notat enim inflammationem cum suppuratione incremente. Sputum album rotundum quasi substantiale compactum, cœnosum quasi esset luteum aut amurcosum, quasi fæces olei in vasis in fundo residuæ, una parte alta inæquale, altera alterius coloris, æruginosum, subviride, tum hoc notat fracta esse vasa pulmonalia, unde omnes ægri moriuntur, nam omnibus his casibus gangræna vel præsens est, vel ejus finis designatur.

Livens. Hoc *Hippocrates* accuratissime annotavit, ratio est, quoniam perfecta Peripneumonia necessario intercipitur iter sanguinis ad cor sinistrum.

Mors. *Hippocrates* optime dixit, quia pulsus deficit, quamdiu arteriæ vi sua contractili adhuc premunt, sanguis carotidum adhuc premitur versus cerebellum, sed si cor non pulset, sanguis ad cerebellum non amplius fertur. Præterea frigus adest madidum cum sudore viscido ad genua, pectus æstuat, genæ rubent, quia venæ jugulares non evacuantur; hæc omnia sunt dicta *Hippocratis*, & quod valde sit mirum, hæc conveniunt cum hodie-

nis Anatomicorum descriptionibus.

§. 842. His itaque præmissis tandem ad scopum Medicum me accingo, puta curationem, quam quidem fere arduam in morbo tam acuto & periculoso, tam varios habente exitus, ideoque nec solum pro varietate causarum & symptomatum variam, sed & pro qualibet morbi conditione, statu & exitu, mutandam, quisquis vel minime in arte versatus facile ex dictis judicabit, quis enim quæso tam audax, ut temerarie, unum idemque remedium in principio, acme & fine hujus morbi adhiberet, cum ut vidimus tam mirifice variet, certe, quod reor, nemo nisi summum vellet & periculum & infamiam incurrere: agite ergo videamus, quid natura expetat, quidque *Hippocrates* nos moneat, & inde concludamus, quid per totum morbi decursum agere, quid omittere, incumbat Medico, ut felix & prudens evadat, nec se, nec ægrum in periculum conjiciat.

§. 843. Si signa sint futuræ resolutionis, quid aget Medicus? cogitabit in ægro esse dispositionem, licet sanguis per vasa pulmonalia difficulter transeat, sed omnium signa quidem illum sanguinem transiturum docent, nempe respiratio non suffocans, pulsus satis adhuc fortis & regularis, febris quidem, sed totum corpus æqualiter calens, nempe caput & pedes, tussis quidem sed tam mitis, ut pulmo explicari possit, sanabilem tunc morbum pronunciabit, hinc si adsint hæc signa, id est, si natura resolutionem vel sanationem per anacatharsin conetur, caveat sibi Medicus à venæ sectione, ea enim adhibita, ut jam dudum notarunt Practici, anacatharsis sæpe sistitur, morbusque in pejus ruit, & sane hic quam verissimum,

num, quod toties monet *Hippocrates*, Medicum tantum obsequi naturæ, nec eam cogere debere, Medicus enim tantum est naturæ minister, ergo si illa resolutione aut crisi sanationem intendat, cur quæso Medicus illam venæ sectione aut pharmacis turbaret, *Hippocrates* nos monet, aut quod quæ judicantur & judicata sunt perfecte, neque movere neque innovare sive purgantibus sive aliis irritamentis sed finire oporteat, ergo & hoc nolumus, sed curabimus, ut æger corpore & animo quiescat, ut sanguis majori impetu ad cor dextrum venire non possit; aër non sit nimis calidus, ne pulmo exsiccet, nec nimis frigidus, ne vasa constringantur, sed tepidus, humidus; æger se exponet balneo vaporis sub pallio, &c. tum maxima spes erit resolutionis propter laxitatem vasis conciliatam. Applicantur ad os & nares spongiæ aquarum parum calida plenæ; foveantur manus & pedes in pelvibus aqua tepida & calida plenis; victus sit tenuis, potus levis, non gravans pulmonem, hinc serum lactis sufficit his ægris, hoc enim vires satis sustinet, sed quando æger debilitari incipit, tum bonum est signum & pulmo liberatur, nec opus est similem victum continuare; tum medicamenta aquosa conducunt, nam in hoc statu arteriarum fines sunt obstructi, & materia impacta morbum creans disposita est ad materiam transmittendam & ad vasa aperienda, ergo teneamus sanguinem mobilem non tamen nimis mobilem, non acrem & vasa nimis laxa; medicamenta optima sunt aquosa ut decoctum Hordei, vel feminis Lini, tam tenues ut serum lactis vel lactebutyrum per Manicam *Hippocratis* filtratum in morbis Acutis est optimum diureticum &

sudoriferum nutrimentum tenuissimum & sufficiens in his casibus; saponacea etiam sunt optima ut Rob Ribesiorum, Sambuci, Mororum, Oxymel simplex, Nitrum methodo nostra paratum; Farinosa cocta usque ad spissitudinem Lactis, Mel multa aqua dilutum; Peripneumonia laborentes his applicatis brevi sanantur, talem Peripneumoniam plures sæpe patiuntur, ut si quis obtuso pectore laboret, paucis horis hac methodo curatur.

§. 844. *Adest.* Scilicet quando materia per sputum prodire incipit, dixi quid illud sputum sit, non enim ex ruptis vasis prodit; sed fines extremi paulo plus dilatati nunc incipiunt transmittere materiam per dilatata vasa, non fit diabrosi, nec diacrisi, nec crisi, sed anastomosi, cave, ne frigus pulmones occupet, cave ab omni potu frigido, aer sit blandus, pulmones teneantur in molli, tepido & humido aere, utatur æger mollibus medicamentis; capiat vapores ex sequentibus decoctis v. g.

℞. Semin. Lini integr. ℥j

Coq. in ℥ iv Aquæ puræ
spatio $\frac{1}{4}$ horæ aut paulo
longius addatur

Sal. Polychrest. ℥j

Syrup. Althææ Fernelii ℥ij

M.

Hoc est lenissimum & blandissimum decoctum, idem efficit decoctum seri Lactis cum floribus Althææ, Sambuci, Hyperici, sed sine caliculis Borriginis, Buglossæ, Betonicæ absque caliculis aut foliis, vel decoctum Ficuum, Jujubarum sine nucleis, vel decoctum Glycyrrhizæ;

rhizæ; vel decoctum foliorum Parietaræ, Agrimonæ, Taraxaci, cum seminibus Papaveris, Feniculi cum Glycyrrhiza, potus sit decoctum Hordei solum juxta *Hippocratem* vel ptisana, vel sequens remedium.

℞. Aq. decoct. Hordei pint j,
 Nitri puri ℥j
 Oxymellis ℥ij
 M. pro potu.

Vel sumatur decoctum seminis Papaveris Rhæados vel florum Althææ, vel seminis Oryzæ, Avenæ, Scabiosæ vel Malvæ &c. in unciis duodecim dissolve unciam Mellis recentis, Nitri puri dragmam unam, admisceatur Mel Rosaceum, vitellum ovi, syrupus Violarum aut Capillorum Veneris &c. fiat eclegma. Emulsiones fieri possunt cum Melle, sic uti possumus Prunis maturis, Passulis majoribus, minoribus, & Jujubarum decoctis, non spissis; decocta quinque radicum Aperientium cum Oxymelle & Acetosa sunt optima; medicamenta reficientia sunt Hydragoga, quæ constant ex tribus partibus aquæ & una parte lactis, si morbus sit gravis, verum si levior ex duabus partibus aquæ & una parte lactis, si adhuc levior tandem æquali copia. Venæ sectio est vitanda, tali sputo sanguineo apparente plures ignari clamant, mittendum esse sanguinem; quod si fiat, tum tollitur tota dispositio tam benigne secernens, nam vasa tum sunt dilatata, quæ materiam inflammatoriam ab extremis transmittunt; sudor non est promovendus, nam non promovet expectorationem, sed subtilius educit & impactum relinquit, hinc nocet

cet, quàmvis sæpius sed male promoveatur, hinc vitanda sunt omnia hanc expurgationem impediencia; hac enim ratione, nec naturam in suo opere molientem turbamus, sed auxilium blandum superimus, quo crisin inceptam facilius absolvere & perficere valet.

§. 845. Si ante quartum diem oriatur alvi solutio cum levamine & fæces alvinæ mucosæ flavescentes cum strigmentis sanguineis intermistis, tum Medico est cogitandum, quod materia inflammatoria in pulmone hærens soluta, mobilis reddita, ita determinata sit per arterias cæliacas & mesentericas, ut subeat cava intestinorum, tum adhibenda sunt lenia clysmata, non ut æger purgetur, sed ut totus intestinorum tractus disponatur, ut materia melius obediat, hinc scopus Medici esse debet, ut alvus laxetur, non vero violenter subducatur, quod est efficiendum per lenissima medicamenta; hinc valde errarunt *Bellinus & Baglivius* aliique summi viri, quando dixerunt in omni *Peripneumonia* alvi fluxum esse lethalem, hinc eam alvi solutionem per adstringentia nequaquam sistere licet Medico, si scilicet non nimia sit, nec vires exinde nimis exhauriantur, natura enim hanc invenit viam, ut se liberet, pessimum ergo & monito *Hippocratico* maxime contrarium esset, hoc per medicamenta impedire, viamque sic salutis intercipere, sed potius per lenissima & blandissima emollientia clysmata naturæ succurremus, v. g. ex decocto *Malvæ, Verbasci, Parietariæ, Mercurialis, Althææ*, feminis *Lini* addito paucò *Nitro* vel *Mellis*, vel ex solo lacte cocto cum *Saccharo* vel *Melle Mercuriali*, hæc enim nequaquam alvum irritabunt, sed vias tantum lubricas servabunt,

vabunt & balnei instar erunt, simul & ex iisdem vel quibuscumque demum emollientibus fomenta lenissima semper calida servanda per pannum vel lanum suppositum abdomini imponemus.

§. 846. Si æger laboret stranguria, id est, si urinam emittere non possit, eaque sit crassa, pura, lenta, interim pulsus, respiratio melior, tussis sedata, febris minima, dentur medicamenta quæ renes & omnes urinæ vias laxas tenent, optimum dedi remedium in *Materia Medica*, nam tale decoctum tuto adhiberi potest, non inflammat, sed deterget & determinat, si æger simul assumere velit lac recens, lac ebutyratum, serum lactis ebutyrati pro potu tanto melius procedit; ego eodem morbo laborans sumebam radices Fæniculi cum aqua fervida infusas, & lac recens cum decuplo aquæ pro victu; radices Apii hinc sunt suspectæ propter acrimoniam; radices Graminis sunt bonæ, si cum multa aquæ copia infundantur; hinc si materies morbifica critice per urinam expellatur, nec tum corpus venæ sectione vel purgatione nec sudoriferis mouebimus, sed adhibeamus præsertim balnea pedum, si æger v. g. per aliquot horas pedes immerferit aquæ tepidæ vel lacti dulci vel ejus sero, vel decocto cuidam emollienti calido, ut ad hæc loca molliora & laxiora reddita, quasi revulsionis species fieri possit, & simul materia illa blanda per poros laxiores & apertiores in corpus deduci, sanguini misceri, cum eo ad pulmones deferri, sic vasa emollire, & humores diluere valeat, nec tamen clysteres emmollientes utpote summi hic usus omitemus, injicimus enim clysmata in intestinum colon, quod suo flexu
vel

vel arcu ambobus renibus accumbit, vel quandoque membrana tenui jungitur, ergo si quoddam emolliens calidum per illud injiciatur, poterit suo calore & vapore humido calido fomenti vel cataplasmatibus instar renes emollire, & hæc est ratio cur in omnibus fere renum morbis clysmata per alvum injecta valde profunt; simul tamen & cataplasmata emollientia vel linteo decocto emolliente imbuta calida externe regioni lumbari applicabimus, ut hac ratione renes cum suis annexis relaxentur, & materia morbifica, qua data via libere exire queat, dabimus interim, ut naturæ operanti succurramus, decocta e. g. ex radicibus Althææ, Petroselini, Malvæ, Imperatoriæ (hujus ultimæ minori tamen dosi) feminibus Bardanæ, Petroselini in sufficienti aquæ quantitate decoctis, addito colaturæ syrupo Althææ Fernelii, hæc enim levissime abstergendo, diluendo, pellendo & emolliendo diuresin promovent; hæc est methodus Hippocratis, qui dicit, quo vergit materia (si bonam viam insequatur) eo est ducenda si autem videamus naturam in eo occupari ut per loca §. 830. N. 4. sanationem intendat, tunc ei similiter suppetias feremus, nec fluxum nimis cito sistemus, sed illa loca per fomenta sive vapores emollire & laxare conabimur, si ergo v. g. fuerit larga narium hæmorrhagia, spongiis aqua tepida madidas naribus continuo admovebimus, vel naribus admovebimus ollulam quandam lacte dulci vel ipsius sero calido repletam ut hujus beneficio vapor humidus & calidus naribus continuo attrahatur, sicque resistens ad illa loca vel tollatur, vel saltem diminuatur, sic & de locis reliquis, puta ute-

ro, vasis hæmorroïdalibus &c. par est habenda ratio.

§. 847. *Corpore robusto.* Vidi ægros fuisse perditos, quia in Peripneumonia fiebat missio sanguinis, ægri qui a Phthisi pulmonali moriuntur, pulmones vomicis plenos habent, sed fere nullum sanguinem, qui tamen per pulmones transire, debet, hinc si in hoc casu sanguis mittatur, æger intra horam moritur, istorum cadavera aperui, in quorum toto corpore non erant duæ sanguinis uncia, qui hic missionem sanguinis instituire auderet; omnes ægri, qui tali Peripneumonia laborant cum Vomica, habent Pleuritidem, id est, ad latera dolores intolerabiles, quia pulmo lateri accrevit, pulmo patitur anxietatem, plurimi vero ægri habent dolorem, hi sæpe rogant Medicum, ut iis sanguis mittatur, sed si Medicus horum petitioni faveat & sanguinem mittat, sub lanceola Chirurgica moriuntur, hanc ob causam dico in corpore robusto, ne ullus moriatur, non ergo demus cum *Leonardo Botallo* insanire, non est enim Medico permissum, ut hac ratione ægro faveat: si itaque Medicus in principio morbi hoc est tribus primis, quo morbus cepit, diebus vocatus, invenerit hominem valida Peripneumonia laborantem cum præsentibus signis Pathognomicis aliisque hujus morbi vehementibus satis, corpus pariter esse robustum & plethoricum recentem hoc est absque prægresso alio morbo, & paululum ante bene sano corpore, nullaque signa resolutionis adesse animadverterit, quid ipsi quæso agendum? statim scio, omnes dicent, venæ sectio adhibeatur, nec enim est, quod repugnat: fateor & venæ sectionem primum totumque inflammationis esse auxilium probe

probe novi at si inflammatio hæreat in arteriis pulmonalibus, quid quæso inde lucri obtinebitur, tota enim venæ sectionis intentio est, ut revulsio & resolutio materiæ inflammantis à parte affecta fiat, quæ certe hic vix sperari valet; inciditur enim ramulus venosus, qui sanguinem ex aorta recipit, aorta vero ex sinistro cordis ventriculo, qui vel jam fere sanguine destituitur, vel saltem copiam non accipit sufficientem; vena enim pulmonalis ex obstructis arteriis vix, nisi tenue quidquam & serosum recipere & per consequens ad sinistrum cor deferre potest; sanguis etiam ex arteria pulmonali in cavum dextri cordis retrogredi vel relabi haud valet, obitant enim tres valvulæ sigmoïdæ, quomodo ergo hinc revulsio accidet, quod *Bellinus* demonstrat, parvam sanguinis missionem, celeritatem & impetum ejus augere, missio autem ad animi usque deliquium, præterquam, quod vires vitæ ad morbum subigendum summopere requisitæ & cito & nimis prosterantur, etiam reliquum libere adhuc fluentem sanguinem in pulmonibus accumulari & stagnare facit, quod *Aretæus* etiam optime monet, quodque ex animi deliquio, quasi reviviscentibus liquidissime patet, primum enim, quod agunt est, quod quam possunt profundissime respirent, ut sic sanguinem in pulmonibus hærentem rursus propellant, quodque etiam ex eo patet, quod *Aetius* ex *Archine* refert, succedit autem (inquit) lateris dolori, hoc est, Pleuritidi Peripneumonia, quod animi usque deliquium sanguis detrahitur &c. quid ergo agendum, si enim dimittamus, metus est, ne æger suffocetur, non tamen is sum, qui in hoc statu venæ sectionem remitterem, minime, sed

Me-

Medio tutissimus ibis.

Inquit Poëta; ergo ægro in lecto decumbenti ex amplo & lato vulnere sanguinem ex vena quadam mittimus pro viribus & gradu mali majori, minorive copia, usque dum æger levatur; si autem prima missione facta malum non imminutum & vires ægri persistant, nullumque resolutionis signum adsit (eodem vel sequenti die repetatur, at forte quis mihi objiciet) hoc modo juxta dicta statim potius nocebis, vel saltem non multum proderis, quod quidem fateor, sed rogo an Medicus diversis casibus tali modo procedere non cogatur, si v. g. telum tricuspidatum alicui perforaverit pectus, an non Chirurgus, prudens si sit, primo vulnus lanceola vel cultro incisorio dilatabit, ut sic tuto telum per vulnus magis amplum educat, & vulnus sanari commode possit. Primo tamen etiam nocere videtur, pari & nos ratione, quidquid enim sit (molem crassi minuimus & spatium diluentibus lucratur, adeoque ansam resolutionis præbimus) si vires autem nimium debiles venæ sectionem inhibeat cucurbitulæ vesicantia &c. subsistui possunt, vide *Bellinum*. Post venæ sectionem statim adhibenda sunt decocta; emollientia, humectantia, antiphlogistica, & diaphoresin blande promoventia parva copia sæpe repetita valide assumenda v. g. ex radicibus Graminis, Parietariæ, Scorzonæræ, Althææ, foliis Tussilaginis, Malvæ, Althææ, Hyssopi, Mercurialis Tragopogonis, floribus Papaveris erratici, Meliloti, Rosarum, Violarum; Sambuci, Chamomillæ & similibus, ex quibus hæc vel similis paretur formula.

℞. Rad.

℞. Rad. Gramin.

—— Parietariæ

—— Scorzoneræ

—— Althææ ana ℥ij

Fol. Mercurial.

—— Malvæ ana M. j.

Flor. Melilot.

—— Chamomil.

—— Rosarum Rubr. ana p. j.

Conscissa & confracta coquantur
in f. q. Aquæ communis.

per $\frac{1}{4}$ horæ Colaturæ pint ij

adde Nitri puri ℥jβ

Rob Baccar. Sambuc. ℥ij

M.

Assumat calide de hoc potu æger
singulis diei horis uncias duas
vel tres.

2. Ex iisdem decocti residuis poterit fieri ca-
taplasma pectori dolenti applicandum & calide
servandum, quod externe quemadmodum de-
coctum interne partes laxat & humores diluit,
interim æger quam potest sapissime balnea va-
poris pulmonibus applicet, quod fit haustu va-
poris per os, ope infundibuli, aquæ calidæ vel
simplicis, vel lacte dulci mixtæ, vel cum her-
bis & floribus quibusdam emollientibus coctæ;
vapor enim ille quam primum ad partem af-
fectam venire, ibidemque stricta laxare, ergo
cito medelæ esse potest.

3. Summum diluens est aqua, & optimum
resolvens est Nitrum CrySTALLIZATUM, optimum
emol-

emolliens est semen Lini, tum Avena & Hordeum, reliqua nimis viscosa sunt, laxantia maxime sumuntur ex herbis emollientibus antiphlogisticis, optimum est Nitrum, tum decoctum ex quinque radicibus aperientibus, Taraxacirecentibus incomparabile censetur, decoctum Cichorei, Endiviæ, Chondrillæ, Sonchi, Lactucæ recentium imprimis conveniunt, anodyna semper addantur, quo facit semen Papaveris, hæc omnia parva copia dentur, ne obruatur pulmo, & calide sorbenda sunt, nam liquida frigide assumpta vasa constringunt, unde in hoc casu ægri morerentur; optima sunt sequentia nempe radices Graminis, Fæniculi, Folia Althææ cum Glycyrrhiza & Melle, v. g.

℞. Fol Cichorei Man. j
 Rad. Gramin. recent. effossi ℥ij
 Coq. in f. q. Aquæ ouræ Colat. ℥ij
 addatur sub finem coctionis
 Glycyrrhizæ decortic. ℥j

De hoc potu æger tantum bibat quantum vult, hoc enim decoctum prodest vi saponacea. *Baglivius* universaliter commendat decoctum ex radicibus Imperatoriæ & Angelicæ, quod quidem prodest, si sputa jam præcesserint, aut si motus requiratur, sed si laxatio requiratur, obest.

4. Nonnulli clari viri hoc ægre tulerunt, quia in morbis pectoris nocet alvum movisse, sed totus intestinorum tractus est mihi alterum os, nolo purgare, sed volo balneum vaporosum insinuans, sanguinem diluens & vasa laxans corpori conciliari, sed illa purgatio nocet,
 quæ

quæ liquida subducit, & crassa relinquit, sed clyfma est optimum, quod vafa laxans liquida non subducit, hinc adhibeatur, ut balneum internum subministretur, videmus enim ex unciis duodecim talibus injectis vix nnciam unam aut duas redire per alvum, ergo reliquum in corpore absorbetur, & hac methodo fervidus humorum motus temporatur, & sanguini inspissato blandum & diluens vehiculum subministratur. Hæc clysmata præparantur ex decoctis foliorum Malvæ, Althææ, Parietariæ, Mercurialis, Brancæ Ursinæ &c. cum serolactis vel jure carniæ &c. vel cum Melle Mercuriali vel syrupo Fernelii cum sola aqua v. g.

℞. Aquæ puræ & coctæ ℥x
Syrup. Althææ Fernelii ℥iij
M. F. Clyster blandissimus.

§. Hic cautissimi esse debemus, Peripneumonia jam nota est adhuc sanabilis, sed fiet insanabilis, si quid chyli crassi adferatur, hinc nil edat æger, quod est crassescens vel viscosum, nempe nec carnes, nec ova, nec lac, sed serum lactis recentissimum, hinc in hoc casu victus sit solum decoctum Hordei, Avenæ vel emulsiones vel lac ebutyratum caseo inde separato &c. victus enim multis haud requiritur, ægri namque facile ferunt ad diem nonum, qui est decretorius.

§. 848. Si autem inflammatio fuerit valida & morbus satis validus, jam dies tres quatuorve duraverit, nec æger per resolutionem, nec evacuationem criticam, nec sanguinis detractionem, neque Pharmaciæ atque diætæ libe-

liberatus fuerit, sed signa §. 833. &c. data inflammationem in suppurationem transire designent, tum prudentia Medici maxime requiritur, quamvis enim morbus longior futurus, spatium curationi præbebit non tamen ita facile adipisci poterit; fateor si ex inflammatione abscessus bonæ notæ fiat, in locis minus nobilibus, & ubi prudentis Chirurghi manus, vel medicamenta convenientia advenire, abscessus tuto aperiri, pus libere exire, & ulcus commode mundari possunt, per bonum artis auxilium facili Marte curatur. At hic in pulmone, parte tam mobili & nobili, tam teneræ structuræ, ubi nec medicamentis, neque manui Chirurgicæ datur accessus, nec pus aggestum facile excerni & educi potest, semper multum discriminis secum fert, quid ergo hoc in casu præstandum? an venæ sectio adhibenda; certe suppuratio commotionem & turbationem humorum per venæ sectionem vel purgantia prohibet, ergo nec illa adhibemus.

2. Ut Chirurghi tumoribus externis in suppurationem tendentibus applicant blanda cum acris, ut semen Lini, quæ suppurationem promovebunt, sic quoque hoc in casu conveniunt olera emollientia ut atriplex Spimachia, Avena, hordeum, & similia cum jure carniū & sero carniū & sero lactis cocta; hoc repetitis locis *Hippocrates* jubet, vult enim tum blandum chylum ingeri pulmonibus, dabat decoctum piscium aut Cancerorum Fluviatilium, quod non refrigerat, licet multi ita putent, vires tantum auget, vide *Materiam Medicam*.

3. Balnea vaporosa sunt optima, præscribimus emollientia & maturantia v. g. ex lacte cum floribus Sambuci & Calendulæ vel Hyperici,

perici, Malvæ, Bismalvæ, Altææ, seminibus Lini (etsi hæc farinosa non multum profint; sed tantum adhibeantur ad satisfaciendum æstimationi Medici & opinioni ægri) cujus vapor calidus ope infundibuli in fauces hauriatur, ut sic immediate cum aëre per asperam arteriam ad pulmones deveniat, dabimus victum & medicamenta lenia, sed paululum incrassantia, farinosa, quare & hic emulsiões, gelatinæ &c. conveniunt.

4. Septimo die in inflammatione acuta factum est pus, ille dies fere certus est, si nunc Peripneumonia sit fortis & tu ad diem quintum emollientia maturantia & cibum, quæ nocere non possunt dedisti, septimo die habebis mutatum pulmonem, qui facile crepare potest, tum sputo curantur, si vero nondum ruptum sit, æger plus comedat. sumat vaporem aceti; vinum austerum, & tussim facientia, ut pus in bronchia abeat, hoc fiat oxymelle vini & pulvere sternutatorio, sicut enim Chirurgus in abscessibus externe apponit debilissima, sic Hippocrates interne, tum, ad diem septimum facillime rumpitur abscessus, si Chirurgus videat externum apostema à se ipso non ruptum, tum lanceola pertundit, hac etiam ratione Medicus medicamenta tussim promoventia adhibere debet, ut ulcus pertundatur; medicamenta tussim moventia sunt acetum mulsum, acetum squilliticum cum oxymelle, vel vapores ex aceto Sambucino, Rosaceo & Calendulato, adhibitis tamen alternis vicibus pectoralibus demulcentibus & bechicis, nam hæc sola non ita quidem expectorationem faciunt, sed tantum laxant, demulcent, & accedente stimulo expectorationem faciunt; ergo pro stimulo,

lo potest esse acetum vel ejus vapor, ut hac ratione æger per tussim & excretionem septimo aut nono die purgatus sit.

§. 849. Si abscessus factus sit, cujus signa data fiunt sequentia, miræ super his & similibus hujus libelli locis à quibusdam interpretationes & cavillationes factæ sunt, sed dices an non ad pleuram? certe eo, ubi rumpitur, empyema fiet, ad pulmones Phthisis, ad asperam arteriam sputo reddetur, si jam citius rumpatur, tanto minus de pulmone & ejus functione perditum est, hinc nil est agendum, vel abscessus disruptio est tentanda, quod per modo dicta maxime autem per concussionem & cibos multos fiat, ut Chirurgus jubet ad manum apostema esse aperiendum & pus evacuandum, nam si linqatur & non rumpatur, pus collectum hærens acrius tandem factum totum pulmonem exedere & infinita mala producere poterit, ergo ut quo jam factum apostema citius rumpatur, eo melius, quo facto ut externe à Chirurgis fit, deducetur & curabitur ad naturam vulneris depurando & evacuando sive evanescere faciendo.

§. 850. Juxta præcepta *Hippocratis* expectatur tempus ex dictis, quo pus factum est, nempe. 8. 9. 10. ad summum quatuordecim dies, tum jubet *Hippocrates*, ut ægro dentur cibi molles, pingues, lenes, donec ventriculus sit repletus, bibat multum Vini Græci aut alius fortis, edat de piscibus coctis, affatis, suffocatis, (Belgice *gestoof*) vel oleribus, superbibat illud vinum, tunc hauriat vaporem aceti, ut tussiat, vel similes concussionem cantando &c. quid enim fit? ventriculus plenus pellit diaphragma sursum intra pectus, ergo pulmo

comprimitur, si jam paulo concutiatur, spes est, ut rumpatur in cava bronchiorum, non dico, quod hac ratione sanationem promittere possimus, sed diu adhuc supervivent ægri, sic fuit hic una ex splendidissimis hujus urbis persona, quam colligebam fædo pulmonum ulcere laborare, unde fere suffocaretur, suasi, ut eum deponerent in rhedam (non certe sine calumniis) & per strata veherent plenis concussibus, sed prius repleto ventriculo, ut omnia introrsum premantur, & ut pus tanto liberius in asperam arteriam protruderetur; vix quidquam progressus fuit æger, quin statim magnam copiam puris exspueret, & longo adhuc tempore supervixit; hac ratione Clarissimum Professore tractavi, qui adhuc vivit optime curatus; si hæc non succedant, nil est agendum; adversarii dicunt, forte apostema non rumpatur extrorsum, sed ego sic dispono, ut hoc necessario accidere debeat, denique dicunt, sic fieri sputum sanguinis lethale, sed tali concussu non rumpetur pulmo adhuc habens tot vitalia vasa tam fortia, citius pars mortua rumpetur, nec rupto pulmone sanguis solus exit, sed totus pulmo ingentibus fistulis decedentibus ejicitur, ergo hæc sunt bona.

§. 851. Si juxta præcepta prioris paragraphi actum sit, ac tum certum apostema esse ruptum, quid est agendum? notetur, quod pulmo sit fistulosum, fungosum viscus; puris apostema est saccus in valde spongioso corpore, nisi præveniatur, pus regenerabitur, & totus pulmo consumptus postea ejicietur, ergo labia ulceris depurabuntur, hinc danda est bona substantia regenerans, sic non redibit pus, sed ulcus coalescet, an vero sunt talia medicamenta,

fo.

solum in hoc casu aliquid efficiet victus lacteus, hydrogala constans tribus partibus aquæ & una parte lactis, & quantumvis frigide potetur, parum nocet, tertio vel quarto die optime illud placet, vel comedat lac crudum cum pane, huic pro gustu addi potest quævis de Oryza, Avena, Hordeo &c. vegetabili lenissimo, scilicet animalium pastorum fæno, gramine, nullo carne; cur hic præscribo lac? quia jam transit per pulmones animalis, sed dicitis lac coagulari in ventriculo, quod verum est, sed serum tamen præterlabitur, non danda sunt putrescentia; si enim Vomica recens rupta sit, nil est metuendum, tum fac, ne chylus putrescens versus pulmonem feratur, adhibe optima deterfiva, sed talia, ne cruda ulceris labia in Hæmoptoen concidant; hinc pessime egerunt Medici, qui talia adhibere debere scientes à fortissimis inceperunt, sed primo danda sunt mollissima & sensim fortiora, præscripsi vobis in *Materia Medica*, quæ tuto in hoc morbo Adhibentur, & non solvunt vasa sanguinea: qui hic sola emplastica adhibent, obruunt pulmones, quæ deterfiva nimis detergent, omne ulcus quoque non nimis sæpius est detergendum, sed aliquamdiu quiescendum, ut labia ulceris tempus habeant, quo coire possunt, sed omne ulcus quoque non nimis diu apertum est retinendum, ne acre fiat, si ergo hic pus relinquam, fit nimis acre, si nimis moveatur, nunquam partes suppuratæ coibunt, sed vapore humido pars est emollienda, per molle decoctum excreatio promovenda, per equitationem expellenda, & novo aëre depuranda, nam solus aër depurat, sed vesperi medicamentum opiatum est dandum, ut inanis

titillatio sedetur, hæc enim nocet; quia pulmones discerpit & dilacerat. Aperientia deterfiva sunt optima, quæ sunt herbæ partes tam lenes & penetrantes possidentes, ut per sanguinem eo delatæ per fistulas ruptas pus collectum expellere possint, tales sunt, stipites Dulcamaræ seu Solani scandentis lignosi, si horum libra una contusa decoquatur in quatuorlibris aquæ per unam vel alteram horam cum uncia una Glycyrrhizæ, hoc decoctum multum præstat, uti & decocta ex radicibus Bardanæ, Veronicæ majoris, vulgaris Hyperici, Hederae terrestris, Marrubii albi, Hyssopi, Salsaparillæ, radicibus quinque Aperientium, ligno Sassafras, floribus Centaurii minoris, Agrimoniam, Betonicæ & similibus, addito Melle vel Glycyrrhiza; tum ex Myrrha, Spermate Ceti, Camphora, ex quibus cum Vitello ovi fiant pilulæ, hæc sunt sola aperientia, quæ novi: vesperi levia Opiata dentur ut v.g. Opium ad granum semis vel syrupus Diacodii ad unciam unam cum aqua Hyssopi & parva quantitate Aquæ Vitæ Matthioli mixtus, vel fiant ex massa pilularum de Cynoglossa, Corallio rubro & Olibano pilulæ, & vesperi in pauca dosi exhibeantur, nec enim scio, quod noceant, quamvis sint, qui obloquuntur, quique expectorationem impedire credunt, indeque ægrum pure suffocari posse ajunt; quod fateor, si ingenti copia daretur, sed certe hoc à dosi tam exigua, ut grano semis Opii metuere absque ratione puto; si enim æger sufficienter dormiat, nec dabimus: verum si continuo vigilet, somnum capere nequeat, & perpetuo tussiat, ut materiam molestantem excreet, certo quam maxime delasfabitur, & tandem vires excreationi haud sufficient;

ficient; quo enim plus tuffit, eo magis femper mucum naturalem aër in & exeundo abripiet, ergo ut ajunt, tuffis tuffim faciet, quod hac ratione impedimus, fi enim æger tuffiundo lassus de nocte placide dormiat, habet, unde vires paululum recuperet, & fecernitur denuo mucus vias illas naturaliter inungens, ergo mane evigilans faciliori Marte, minori tuffi, atque molestia expectorare poterit; pure jam educto vulnerata labia, si possibile, reunienda sunt, ergo curabimus ut æger corpore quiescat, & quantum possibile pulmonibus, dabimus victum blandum cum lenissimis Opiatis; cæterum naturalis nutritio perficiet; sed miremini me hic non commendare balsamum Lucatellæ, quod componitur ex Cera & Terebinthina, balsamum Peruvianum, in quo basis est oleum Ligni Santalini, balsamum Sulphuris Succinati, Anisati, & varios: omnes nocent, tot feci experimenta & semper in his casibus nocuisse animadverti, & pingua illa indigestibilia prodesse nequeunt, sæpissime olim usus sum iis suasu *Helmontii*, sed omni spe semper frustratus sum. Si Peripneumonia curabilis sit, sanatur hac methodo, non vero curantur omnes, nam aliquando faccus fuit nimis profundus.

§. 852. Si materia deponatur fursum vel deorsum, dandus est statim victus aromaticus, tum vinum album, ut stimulus augeatur, maturantia danda sunt uti & emollientia, ut omnia laxentur, sic determinabitur & dissolvetur materia à pulmone.

Obtinere. Hoc est, si materia Peripneumoniæ mobilis fuerit, & in se non determinet.

Levi fluido &c. Nam cum materia sit in dubio,

dio, illud sustentat naturam, ergo tota tua prudentia in eo est occupata, ut materia reddatur mobilis.

Quietem. Hoc est arcanum, hac enim ope materia sequenti die cocta & affata redditur, ad quod Diacodiata profunt, sed si æger tussiat per integram noctem, nil boni est sperandum.

§. 853. Si de dolore aurium conqueratur æger, ille locus cataplasmatibus emollientissimis ex Althææ foliis, seminibus & floribus, addito butyro insulso applicatur, ut materia huc versus alliciatur, natura enim hanc viam affectat; si vero dolor circa hypochondria hæret cataplasmata talia, uti & clysmata similia injiciantur; fortibus & balneis vaporibus eadem ratione determinabo, ad aures etiam spongiæ madefactæ & fomenta perpetuo applicentur, ut alliciantur humores, sublata hic resistantia.

§. 854. Si ad hepar exitura sit materia, tum sanguis prius disponendus est fluidus, advocanda aperientia, saponacea ex recentibus Lactucis, Taraxacis, Endiviis, Fumariis, Gramine, Scabiosa, coctis in sero lactis addito melle vel syrupo quinque radicum aperientium, potissimum autem si harum herbarum succi expressi porrigantur; hæc enim ex longa-priscaque observatione visa sunt maxime determinare ad hepar, clysmata laxantia ex iisdem fient, externe balnea fomenta juvant.

§. 855. Superest scirrhosum tuber, quod insanabile est, nam scirrhum alibi vix resolvere possibile est, multo minus in pulmone, si autem spes aliqua sit, aliquid efficient sequentia, si æger per aliquot menses uti velit solo lacte, addendo subinde parum Saponis Veneti, si tum velit equitare vel rheda vehi, balneis uti, spes una

una est, sensim posse atteri materiam scirrham & obstructum resolvi, aliud nil novi, hæc dicta, si parum profint, tamen nil nocent, sed è contrario multum boni promittunt.

§. 156. Si gangræna facta sit, prævidenda mors, quæ intra paucum tempus orietur, tum dicunt plerumque amici & adstantes, fac quod fieri potest, & juva aliquomodo, hinc Medico in promptu aliquod remedium est habendum, quod non nocet, sed si aliud quidquam prodesse possit, hæc sunt nempe quæ sumuntur ex Myrrha, Oxymelle, Nitro, diluendis in aquis Stillatitiis Rutæ vel Scordii, unde æger assumat omni quadrante horæ cochleare unum, superbibat cuivis Cochleari testulam infusi Scordii vel Veronicæ instar Thee, hæc sunt omnia antiseptica, quæ non nocent, nam sic bonus Chirurgus externe faceret.

§. 857. Si ægri optime spuentis sputum subito supprimatur, tum si illi statim non succuratur, moritur, ut homo aquis submersus.

Prodeat. Id est ut expectoratio excitetur.

Frigus. Subito admittit, vel frigida potavit.

Exsiccatio ingens. Cum modo discessissem ab ægro meo, & ille cardiaca sumpsisset, fere exsiccatus erat.

Febris calida. Quam Medicus avertere non potest, v. g. æger rursus liberaliter spuit, accedit inflammatio non visa, nec videnda sit febris.

Medicamenta calida. Ut Vinum & similia, quæ exsiccant & pessime cedunt, quamvis hic vulgo in usum veniant apud vulgus medicorum.

Sudor ingens liquidissima nempe dissipans, alioquin exsiccans.

§. 858. Oritur hic recens inflammatio, quæ cum suppurationis signis jungitur.

Lethalia. Nam si cesset expectoratio, æger sæpe perit, sic vidi ægros intra duas horas necatos, qui optime sese habere putabunt.

§. 859. *Vapore.* Hoc est summum, quod facere potest, ille æger in aëre nebuloso hæere debet, hinc incumbat pronus in amplam pelvim aqua calida plenam, unde vaporem in suum pulmonem hauriat; nempe ut Chirugi crustam externam obturantem spongiis madefactis cadere faciunt, similiter humida calida emollientia cum aëre admittenda sunt.

Usus. Hoc Hippocrati debemus, dicit se expectorationem promovere Melle & Aceto, quod sæpius observavi sumpto Oxymelle cum aqua Hordei quovis $\frac{1}{4}$ horæ hausto redibat tussis & sputum; hinc, si usquam conveniat Oxymel, certe hic conveniet, si fumantur duæ uncia Mellis in aqua dilutæ & potentur, creat mollem tussim, & interne levem stimulum, unde nova expectoratio expectanda est.

Medicamenta. Optimum hic inveni Nitrum Antimoniatum factum ex Sulphure Antimonii & Nitro alcalisato cum decocto Hordei, est blandum suppurans, aperiens & emolliens, præsertim si cum mellitis & saponaceis uniat, & cum iis, quæ tussim faciunt. Opiata, id est, omnem motum sedantia sunt optima, præsertim ut sudor evitetur, nam post sudorem (pulmo plerumque raucus & constrictus, ut sputum transire nequeat) hinc audeo syrupum Diacodii ad unciam unam & semis vel syrupum Papaveris Rhaeados ad eandem quantitatem

sem & Opium ad granum unum, ut constri-
ctio in pulmonibus tollatur. Decoctum florum
Althææ, Verbasci, Papaveris Rhæados, Hype-
rici, Jujubarum, Uvarum passarum &c. cum
Melle, optima sunt ex quæ pectorantia, non vero
calida calefacientia, quæ potius exsiccant plerum-
que pessimo cum successu adhibentur; *Hippocrates*
addit Acetum ad levem tussim excitandam. Quies
maxime est concilianda, aliter incassum laboratur,
homo enim sanissimus conturbatus sentit gravem
pulmonem, quod fieri vidimus ex accumulatio-
ne sanguinis in pulmone, & non satis cito transitu,
hinc animi perturbationes sunt cavendæ; hæc
sunt, quæ ex solo *Hippocrate*, ejusque egregiis com-
mentatoribus & Anatome sciuntur de Peripneu-
monia, hinc ejus causa lethalis cognoscitur, ex
his dictis vidimus, quam varius sit hujus morbi
decursus, uno tamen Peripneumoniam titulo ubi-
que & semper notus, quamque fallantur illi,
qui huic semper nomini insistentes eum per to-
tum detractum una eademque methodo, unis-
iisdemque remediis curare satagunt, cum vi-
derimus ex singulo exitu singularem oriri indi-
cationem curativam unamque alteri maxime
repugnare, ut id, quod in principio proficuum,
in fine noxium sit, & quod rursus principio pro-
fit, medio noceat.

Peripneumonia Notã.

§. 860. De Peripneumonia pauci scripserunt,
à solo *Sydenhamo* fere distincte cognita est, ab
aliis titulo catarrhi explicata habetur. A fri-

gore seu Hyberno tempore corpus humanum & pinguedine & pituita est oppressum, tempore Æstivo & Verno calor accedit, tunc oritur subito humorum solutio, quæ miscetur venis & ad cor dextrum pulmoneſque defertur, hinc pulmo obruitur non inflammatorio, sed frigido pituitoso sanguine, hinc Peripneumonia semper oritur post magnum frigus Vernali tempore.

Calor resolvit pinguedinem, quæ dein sanguini affusa & ruens in pulmonem sistitur in arteriæ pulmonalis ramulis, hinc nascitur illa causa Peripneumonix ex humoribus aggestis per Hyemem intra corpus & deinde in sanguinem affusis.

Infarciēte. Ut non animadvertatur, nam homines paululum anhelare incipiunt.

In pessimum. Quod solus Sydenhamus animadvertit, quem si non legissem, nescivissem, unde hic mors oriretur, quo plurima hominum pars laborat, pituita oritur circa membranam cellulosa[m] & alibi, ibi accumulatur, & hærens producit torporem, pigritiam, ægri sentiunt se torpidiores solito, tum oritur stimulus, oppressio ad pectus, lenta tussis, vel anhelitus ad minimum.

§. 861. Illa pituita augetur & in corpore & præsertim in pulmone retinetur, quia obstructionis vitia ubique jam nata sunt, unde peior oritur morbus; hinc si addatur consideratio Peripneumonix lentæ malum est curatu difficillimum, quibusdam sanguis adhuc lente circulatur, sed si causa paulo magis movens vel pulmonem constringens accedat, fit Peripneumonia solum ab infarctu, hinc à præcedenti est distinguenda.

§. 862.

§. 862. *Nocet.* Nam pituita venit à sanguine debilitato, statim cognoscitur, si ab educto paucò sanguine malum augeatur, nam omnis cibus, omnis chylus & potus, quo homo utitur, est sanguine specificè levior, sed Phthificorum est ponderosior aqua, lacte & proprio chylo, hinc in omnibus morbis, ubi morbus ex sanguine compacto originem ducit, venæ sectio minuit causam impingentem, & auget causam, quæ sanguinem rarefacit, ergo nocet in hoc casu; hinc si subducatur sanguis ruber, coctio illius materiæ pituitosæ impeditur, vide *Sydenmum*. Materia pituitosa seu pinguedinosa mucosa viscera debilitat.

§. 863 Omnes homines tali Peripneumonia Notha laborare incipientes dicunt se refrigeratos esse, & ad spiritum Vini cum Saccharo, ad Vinum Hispanicum &c. refugiunt, sed puto hunc morbum à perversa medicina sæpe lethalem fieri potius tincturis, spiritibus stillatitiis, quam per ipsum morbum, nam sanguis est talis, ut vix per vasa pulmonum ire possit, vires adeo sunt fractæ, ut se vix movere possint, sed si viæ non expeditæ & humores non meabiles sint, tum fit ex Peripneumonia Notha Peripneumonia Vera. Hinc si dentur Theriaca Andromachi, Diateseron, Diascordium, Spiritus Vitæ Mathioli, Spiritus Salis Ammoniæ, Volatilis oleosi & similia fortia medicamenta, tum sanguis propellitur ad cor & pulmones, & moles augetur in vasa obstructa, hinc arteriæ tumefactæ venas comprimunt, & ægri moriuntur, in eorum cadavere aperto inventus est sanguis intra cor dextrum & fines arteriæ pulmonalis hærens; nullus est morbus, unde plures moriuntur ægri.

§. 864. Si senex aliufve pituitofus multum currat, aut valide clamet, & cantet, incidit in hunc morbum, aut post ebrietatem, aut à vino caustico Saccharato, quod Septentrionales putant bonum esse remedium in febre Peripneumonica; hinc sæpe adhibentur in iis, quibus lentor est sanguine, sed inde plerumque moriuntur juxta *Sydenhamum*. Commessatio sæpe in causa est, nam in conviviis semper apponuntur cibi difficilis coctionis (nam levia ibi vix applausum habent) ut Lepores, Phasani, Cuniculi cum butyro assati, jura carniū meracissima, his vinum admisceri solet, tum comeditur lagena ex ovis & farinosis non fermentatis, unde sæpe hæc Peripneumonia oritur; pituitosis ad hanc Peripneumoniam dispositis nil periculosius est, quam si ex camera hypocausto calefacta in aërem frigidum veniunt, tum vasis obstructis & pituita accumulata ad nares coryzam, gravedinem vel ad pulmonis bronchia vel ad pulmones inferiores Peripneumoniam Notham accipiunt

§. 865. *Nec opinantes*. Hic homo se pinguiorem & ad motum minus aptum dicit.

Caloris. Nam materia inflammatoria ibi non est, sed tandem saburra interna pulmo suffocatur, & hinc in hoc morbo concipiendum est, quod lentissimum malum influit & sensim obrepit, tandem obruit; mortemque inducit inopinatam.

Febris. Nam non est inflammatio nec acrimonia, sed tantum pulmonum oppletio non à materia labente, sed extendente & capacitatem vasorum minuente & gravante.

Mors. De quo nil certi credebatur, nam nec in urina erat signum mutatorum humorum,

nac

nec in pulsu erat præſagium, nullus eſt morbus, ubi Medici, qui non periti ſunt, magis falluntur, credunt enim ibi ſubefſe aliquid maligni, cum tantum ſit pulmonum oneratio, quo enim pulmo eſt levior & rarior, eo celerius ſanguis per pulmones ibit quo pulmo plus accipit in arteriis & minus dimittit in venas, eo gravior eſt, ſed quo vaſa ſanguinea graviora & magis impleta, eo magis vaſis vaſa aërea depleta ſunt, hinc inſpiratio prohibetur.

§ 866. Curatur hic morbus ſequenti methodo.

1. Dixi paulo ante venæ ſectiōnem nocere, nec diffiteor, ſed tantum una vice eſt inſtituenda, ut humores minus urgeantur, & ut pulmonum inſarctio minori preſſione tepore ipſius pulmonis reſolvi poſſit, dixi enim, quod tempus, tepor, & quies ſæpe reſolvant id, quod coagulari inceperat, ſed non tanta venæ ſectiō eſt inſtituenda, ut in inflammatoria diatheſi, ſed tantum ad vitam protrahendam, licet morbi cauſa augeatur.

2. Clyſmata ſunt optima, ut inteſtina ſiant laxiſſima & avertant molem ſanguinis arterioſi & venoſi à pulmone in ſe, ſcopus ibi tantum eſſe debet, ut nimis ſubita pulmonis inſarctio præoccupetur; hinc clyſmata eluentia ibi adſunt optima ſed non purgantia, unde ſiunt balnea perpetuo laxantia & diluentia, hæc tamdiu repetantur, donec ſigna adſint pulmones levare, nempe ſi æger plus aëris quam ante capiat, ſi pulſus durus & major, ſi hæc duo ſigna adſint pulmo ſit melior.

2. Hic non utimur mere inſpiffantibus, inertibus frigefacientibus mucofiſ ſed jure carniū

cum levi acido, adhibeatur potus tenuis ex aqua & melle, quia hic sæpe optime diluit. Mel magna aquæ copia dilutum pituitam optime fundit.

4. Solum decoctum Dulcamaræ seu Solani scandentis hic est primum, nam constat tam subtilibus partibus, quales fere in ullo alio vegetabili, non adeo acris, quam quidem solventibus, tum decoctum Santalorum trium, Sassafras, radicem Graminis maxime Canini repentis longius radicati, Fæniculi, Polypodii, Petroselinii, Eryngii, Asparagi, Ireos Florentinae, Imperatoriae, Rufci, Consolidæ majoris, Chinæ, herbarum Althææ, Parietariæ, Pulmonaræ, Capillorum Veneris, Malæ, Tussilaginis, Cynoglossæ, Agrimonie, Scabiosæ, Hyssopi, Verbasci, florum Meliloti, Althææ, Sambuci, Hyperici, Chamæmelini, Papaveris Rhæados; seminis Lini, Papaveris albi, Fænugræci, Bardanæ, Fæniculi, Petroselinii; fructus omnes fere horæi maturi, Amygdalæ Dulces, Baccæ Juniperi, Mel, Mel Rosarum, Manna, syrupus Papaveris Rhæados, Althææ Fernelii, Violarum, Diacodii; Capillorum Veneris; oleum Olivarum, Amygdalarum Dulcium; aquæ Hyssopi, Cardui Benedicti, Fæniculi; hæc omnia sunt optima; nam in his sunt tenues volatiles, moventes non acres partes, fortia non adeo commendare audeo, sed hæc lenia tutissima sunt; summum & lenissimum aperiens est syrupus quinque Radicum aperientium, balnea nunquam plusquam hic conveniunt; & plerumque summam curationis faciunt.

Vesicantia. Ad phlegmatis phlegmonodes dissolutionem vobis commendare non potui epispastica, quæ sanguinem dividendo agunt,
licet

licet ille mos in Gallia & Britannia obtinuerit, non enim vidi successum, quem hi viri jactabant, sed in illa Peripneumonia, ubi humores sunt inertes, & non in putrefactionem tendunt, sed in gluten amylaceum iners, & ubi vasa sunt laxa, ibi vesicantia mirifice juvant, in tali Apoplexia, in tali Paraplegia, in tali Hemiplegia, in tali Paralyfi, in omnibus morbis soporosis, & lethargicis conveniunt; hæc vesicantia non sunt adhibenda, nisi præmissa venæ sectione & dilutione, ergo adhibenda sunt, quando sanguis fluere incipit. Vesicantia larga esse debent, quæ fere palmam manus quadratæ occupant, hæc interius applicantur ad femora supra genu; non dubito, quin multi vestrum sint cogitaturi, quomodo methodus refrigerans & laxans in omni morbo formatur, ubi nescitur, quid sit causa refrigerii & laxitatis? causa remota hic non consideratur, sed proxima, à qua mors oritur, si ergo hic attenuantia & roborantia adhibeantur, æger morietur, si per evacuationem, tum vires deficerent; hæc est sola methodus gravedines, coryzas, refrigeria, catarros & tusses &c. curandi, quando tussis infestat, dato Saccharo & Glycyrrhiza &c. commode tolluntur, sed gravedo quatenus vasa infarcit, non alia methodo tollitur.

§. 867. Quædam interrogata ab *Hippocrate* circa hæc pleraque proposita enodantur.

Cur pueris? Quia hic sanguis est tam rarus & tantum ab inflammatoria diathesi distat, ut metus non sit.

Rarior? Quia magna laxitas est in vasis, & minor inflammatoria diathesis in liquidis, nam inflammatio maxime oritur à strictis vasis & sanguine compacto, ut materia suscepta hic tran-

sit

fit ob laxitatem, & vires in solidis minores sunt non adeo sanguinem compingentes.

Laxa &c. Dicit *Hippocrates*, quod illi, qui acidum eructant, raro Pleuritici, raro Pneumonici fiunt, hi enim habent debiles fibras & minus compactum sanguinem.

Sanetur. Omnes concreciones sanguinis facillime resolvuntur, si illæ inflammatoriæ non coriaceæ, sanguis pituitosus, mucosus, phlegmaticus aqua dissolvitur, sed sanguis ex brachio Pleuritici exceptus coriaceus factus non resolvitur, sed ita manet, at quia pueris ac mulieribus coriacea indoles non est, hinc facile resolvitur, si modo paululum materia mitigetur.

Contra robustis &c? Musculosi multum virium habent, hoc oritur à sanguine compacto viscido & vasis rigidis constrictis; omnibus exercitatis cursoribus, rusticis sanguis est compactus, concretus diathesi inflammatoria, viscidus, vasa strictissima, vix dilatanda, hinc si illi Vera Peripneumonia laborent, non est magna spes humores transmittendi, nam vasa non transmittunt, nec humores bene resolvuntur.

Peripneumonia. Dubitavi, an ullus homo moriatur, nisi per Peripneumoniam, nam omnes moribundi hoc morbo laborant, unde moritur æger febre Ardente laborans? quando ita anhelat, ut animam ducere non possit, pectus miserrime moveatur & sic suffocetur, hinc vix à morbo interno moritur æger, nisi à Peripneumonia, si pulmonum vasa adhuc transeat, per reliqua etiam transibit, hiuc Peripneumonia est omnium lethalium morborum, ultima tragædia, hoc patet ex ultima morientis
actio

actione, quæ anhelatio, motus scapularum & clavicularum elevato, abdomine sursum pressio; hic morbus per $\frac{1}{4}$ horæ ante mortem fere semper oritur; tum sanguis à corde dextro expulsus per pulmonis angustias transire nequit. Istos morbos chronicos, ubi evacuatio, id est, spirituum defectus adest, excipio in omnibus agnoscimus.

Pleuritis.

§. 868. Pleuritis vox, uti multa ex schola Medicorum nomina, à Græcis originem ducens derivatur à πλεϋρὸν Latinis *latus*, vel à voce πλεϋρα, quæ veteribus dicebatur membrana, quæ costas intus succingit; (quo nomine hodie adhuc ab Anatomicis indigitatur) quoniam hæc membrana pleura totum thoracem intus circumvestit, & patiens Pleuriticum dolorem plerumque in latere sentire solet, sicque à corporis parte, qua magis patitur, hic morbus nomen sumpsit; *Telum* etiam apud quosdam vocatur, quia teli instar membranam pungit. *Latiniſſimus Celsus* non dixit morbum Pleuriticum, sed morbum lateralem, hinc quando dicitur Pleuritis, non est credibile esse inflammationem pleuræ, sed inflammationem laterum; error enim natus est ex eo, quod in elementis Anatomicis pleura pro tunica accipitur; definitur vulgo hic morbus a Medicis, quod sit inflammatio membranæ costas intus succingentis; verum cum hæc definitio non perpetuo constans observatur in legitima Pleuritide, igitur

tur melius erit signa & phænomena (quæ hunc morbum indicant & ejus essentiam circumscribunt) considerare & per hæc quasi morbum definire; cognoscitur itaque facile si adsit febris Acuta, aliter non est Pleuritis, sed etiam non est, si adsit dolor lateris sine febre præcedente, nam in sæminarum morbis & in Phthificis brevi morituris oriuntur dolores, qui non ab inflammatione, sed à strictura vel dilacratione fiunt, ergo febris semper adest, antequam Pleuritis fiat: nam hæc febris sic latere potest, licet non appareat, æger enim tam acriter dolet, ut occidi potius quam dolorem ferre petat, tum totum pectus tenet immotum, & in pulmonum angustis sanguinem intercipit, unde æger Peripneumonicus moritur; hinc multi Medici putant, in sævissima Pleuritide non esse Pleuritidem, sed si sanguis mittatur, ut plus respirare possint, tum pulsus accuratissimus deprehendetur, febre Acuta distinguitur ab omni alio morbo inflammatorio pleuram occupante ut & spasmodica passio, podagra &c. in definitione porro occurrit, quod sit *dolor lateris punctorius*, qui aliquando utrumque latus afficit, & oritur à sanguine membranam pleuram musculosque intercostales acrimonia sua vellente, distendente, disrumpente in parte valde sensibili, minorque dolor iste observatur in expiratione & animæ retentione quam in inspiratione, & major vel minor existit prout major vel minor aëris copia una vice admittitur, membrana sensu exquisitissima prædita magis vel minus extenditur. &c. ac dolorifica sensatione afficitur; hinc ille dolor est tam magnus, quasi aciculis pectus interne pertunderetur, imprimis si ægri animam ducant & thoracem

di-

dilatent, hinc patet maxime hærere in musculis intercostalibus, qui tum contracti costas in se mutuo trahunt, sed pleura non distrahitur, si animam retineant ægri, levantur, sed si respiratio fiat ope abdominis, minuitur dolor, sed ope thoracis augetur; adest summa respirandi difficultas, quæ ordinario celer, frequens & parva observatur; illa difficultas originem ducit à pleura ob inflammationem cedere nesciente, unde pulmones libere extendi nequeunt, nec sufficiens aëris quantitas admitti, unde continuo hanc membranam inflammata feriant; oritur quoque, quia omnes musculi inflammationi inservientes debite officio suo fungi non possunt. Pulsus adest durus propter nimiam crispaturam partium membranarum, non tantum durus, sed etiam fortis & celer ob febris præsentiam, observavit tamen sæpius *Baglivius* in Pleuritide pulsum intermittentem & quidem sine periculo, non obstante tamen hoc pulsū bis, terve venæ sectionem celebrari imperavit. Tussis plerumque perpetuo adest, quæ tamen in omni Pleuritide non observatur, nempe levior existit morbus, ea autem oritur, quia pulmones munere suo libere fungi nequeunt propter membranæ inflammationem, sicque irritantur; mirum est, quod Clarissimi Viri dicant, tussim ad Pleuritidem non requiri sed in Pleuritide Peripneumoniam, si non adsit tussis, fieri, sed si adsit, tum fit concussus, hinc unico ictu in Peripneumoniam incidunt ægri, sed in Pleuritide tussis est fere perpetua, ab initio sicca, quæ mox humida evadit, ac ex loco affecto sputa flavedine tincta postea sæpissime sanguine colorata, dein matura inflammatione purulenta observantur.

§. 869.

§. 869. Duplex est Pleuritis humida & sicca, humida facile curatur; sicca fere mortem minatur, hinc hæc duæ sunt distinguendæ; humida habet sputa symptomata ex pulmone nempe motu valido, à loco inflammato educuntur sputa crassa, viscida crocea cum strigmentis sanguineis; sicca est, ubi hæc absunt, si scilicet sputum tenue, tunc est Pleuritis sicca, nam non ex pulmone, sed ex faucibus excreatur, quod signum est materiam inflammatoriam non expectorari.

§. 870. Veteres nos docuerunt Pleuritides esse duplices, primo exquisitam, quam dicebant habere sedem in pleura, sed vox *πλευρὸν* significat latus, hinc crediderunt veteres Pleuritidem sedem habere in pleura, cum tamen *Celsus* vocaverit Pleuritidem dolorem laterum; Pleuritidem laterum vocabant, quando non erat inflammatio in pleura; verum jam hæc aliter est distinguenda, nempe in eo tantum, quod Pleuritis Vera hæreat versus interiora, ita ut, si suppuratio fit, cedat pus in thoracem, Pleuritis vero Notha fit, quando inflammatio fit supra costas non infra & per apostema exterius liberari potest. Nec credo fere unquam, quod Vera Pleuritis sit in membrana pleuræ, quia tantus fit dolor in respiratione, quod denotat inflammationem esse in musculis intercostalibus; ergo liquet, quod arteriarum intercostalium ad musculos intercostales vadentium inflammatio sit vera Pleuritidis causa, Pleuritis etiam ubique fieri potest, quo tendunt arteriæ, illæ imo & intra sternum, ubi pus quandoque colligitur post Pleuritidem ibi loci & intra mediastinum atque pericardium, vide *Aurelium Severinum*, verbo dixerim, Pleuritis fieri potest
in

In omnibus thoracis partibus usque ad scapulas, & quandoque sumitur pro Nephritide, tum falluntur Medici; hinc præter diaphragma, ubique mutat nomen, & omnia hæc loca sunt subjecta Pleuritidi, ergo suspectum habere debemus morbum, statim atque febris Acuta est sequitur dolor maximus punctorius circa hæc partes præsertim in inspiratione. Ergo Pleuritis ubique esse potest, sed acutissima sub scapula; potest esse tam ad anteriora, quam ad posteriora & latera, non semper in sinistro tantum hæret latere, sed tamen plerumque, quia arteriæ intercostales ibi minutissimæ fieri incipiunt: Aretæus Statuit ex apertis cadaveribus Pleuritide denatis, non modo semper pleuram inflammari, sive in latere sinistro, sive in dextro sive etiam diversis aliis in locis; uti in anteriori & posteriori parte thoracis, sed imprimis intercostales musculos hoc malo corripit; quoniam Medici hujus mali sedem tam variam invenerunt, in cadaveribus eorum, qui Pleuritide fuerunt extincti, non mirum est, quod tam discrepantes, & tam variæ apud Medicos circa hujus morbi sedem & originem foveantur sententiæ. Nonnulli enim, ut *Diemerbroekius*, *Platerus*, aliique testantur se vidisse in quibusdam Pleuritide extinctis, pleuram solum affectam & syderatam, integro pulmone. Alii è contra dicunt, ubi pulmonem affectum viderunt, illæsa & penitus intacta pleura, inter quos *Riverius* &c. alii iterum, uti *Riolanus* & alii, pleuram una cum pulmone affectam vidisse afferunt; hocque malo laborantes vocaverunt Pleuripneumonicos. Præterea *Willisus* dicit se vidisse, quod muscoli intercostales hoc malo obfessi fuerint; putat quoque idem

ille

ille Auctor, Pleuritidem & Peripneumoniam esse affectus modo singulares & separatos, modo connatos & primitus coëxistentes, modo sibi invicem succedentes. Plura si quis exoptet circa varias Auctorum sententias de hoc morbo & ejus sede videat *egregium Bonetam in Anatomia Practica*, ubi plurimæ observationes diversorum fide dignorum Auctorum allegantur & describuntur, quinam vero locus prius afficiatur Pleuritide, antequam transeat in Peripneumoniam, operæ pretium erit paucis perpendere. Quod ad me attinet, in ea sum sententia, hunc morbum raro oriri ab inflammatione pleuræ, sed potius à musculorum intercostalium inflammatione; quod admodum probabile esse, & omnium maxime ratione consentire videtur; nam evidentissime liquet, ægrum majorem dolorem percipere in inspiratione, dum muscoli intercostales agunt, & costæ propius ad se invicem adducuntur; in expectoratione vero, dum costæ iterum à se invicem secedunt, & membrana pleura magis extenditur, æger minus dolet; porro quod clari Auctores in modo laudato *Boneti Sepulchreto Anatomico* testantur se plerumque vidisse pulmones affectos illæsa pleura, id quoque militat pro nostra sententia, etenim illud clare demonstrat, Pleuritidem prius hæsisse in locis intercostalibus, nam dum inflamatio hæret in interstitiis costarum, tunc æger in inspiratione tantum fere doloris patitur, quantum Podagricus, qui pedem Podagrice inflammatum vult movere; ut igitur aliquantulum levaminis percipiat æger, inhibet respirationem, quantum potest, sic sanguinea massa (partim incremente febre) alteriorem diathesin ab inflammatione

in

inducit, partim ab animæ retentione, præ enormi dolore, non propellitur sanguis, uti antea per pulmones: exinde à nimia mole sanguinis in pulmone aggesto, vesiculæ pulmonales, uti & vasa per interstitia harum vesicularum decurrentia comprimuntur; hinc nobilis illa, & ad vitam valde necessaria respirationis actio aboletur, & illi homines prius extinguuntur à pulmonum suffocatione quam satis temporis habent, ut inflammatio ad Pleuram perveniat, ex hisce merito concludere licet hujusmodi focum præexistisse in intercostalibus musculis, antequam pergeret ad alias thoracis partes; & porro non est dubitandum hunc morbum fuisse Pleuritidem, cum statim allegati auctores omnia symptomata & signa, quæ Pleuritidem vulgo concomitantur, accurate in his de Pleuritide observationibus describant; sed cur nullam mentionem faciunt de musculorum intercostalium inflammatione? hoc inde oriri opinor; quod hi viri suam doctrinam firmarent & stabilirent & contra alios Medicos, qui raro pulmonem, sed pleuram plerumque affici docebant; hinc suæ sententiæ acquiescentes forsitan in hujus mali originem non ulterius inquisiverunt.

§. 871. Musculi in his casibus semper laborare videntur, hinc in cadaveribus Pleuritide extinctis raro pleura inflammata invenitur, sed musculi intercostales; in hoc morbo æger habet acutissimum dolorem dum inspirat, sed dum inspirat, pleura minus tenditur, quam dum expirat, si ergo in pleura esset, tum dolor deberet esse maximus, quando nimis trahitur, hoc vero non fit in inspiratione, sed omnis pars inflammata, si moveatur, dolet usque

que ad mortem; ex his duobus argumentis patet rem esse veram, vide *Eustachium in Tractatu de vena azugos*, ubi dicit se vidisse, quod arteriæ intercostales essent in pleuram distributæ in periosteum costarum; in musculos intercostales, in pinguedinem thoraci incumbentem, & ex pinguedine in cutim, hinc est Pleuritis Vera, quæ hæret in musculis intercostalibus internis & externis vel in membrana pleura costarum periosteo; Spuria si partes intercostalibus musculis superiores (quæ scilicet decumbunt convexæ parti costarum) sunt correptæ.

§. 872. Hic morbus plerumque invadit adultos, vix infantes aut senes laute viventes, exercitatos eos, qui acidum spirant aut eructant, raro notante *Hippocrate in Aphorismis*, quia habent vasa debilia & sanguinem tenuem, hinc non tam obnoxii sunt Pleuritidi; quod notamus contra *Helmontium*, qui Pleuritidem à nimio acido sanguine permixto originem ducere vult, sed raro infantes Pleuritide afficiuntur, & quando hoc evenit, vix cognosci potest, nisi attendamus ad signa Diagnostica, quæ sunt primo Epidemia causæ prægressæ, secundo, quando videmus puerum vix respirare posse maxime pectus contrahere & febre Acuta laborare; hic morbus frequens est iis, qui habent diathesin inflammatoriam succedente æstu post magnum frigus.

Verno tempore. In acerrimo gelu totum corpus est contractum, & compacti sunt humores, si nunc corpus dispositum sit ad inflammationem, & vasa relaxentur, tum oritur error loci, non puto tamen inflammationem semper oriri ex errore loci, hoc enim docet suppuratio, quæ subsequitur. Tempore Hyberno homines coguntur se multum movere ad frigus evitandum

dum, & tunc aliquando accipiunt intra pulmonem aërem tam frigidum, ut statim oriatur Pleuritis.

○ *Idiopathica.* Pleuritis sævissima oritur, quando v. g. aliquis in acerrimo gelu ambulans calescit, & ilico friget, sed hæc non est Epidemica, verum Epidemica est, ubi à prava aëris constitutione, tanquam à causa communi, in multos simul debacchatur, vide *Sydenhamum*; denique periodica Pleuritis observata fuit, uti *Verzacha* in *Observationibus Medicinalibus* testatur se vidisse in sacerdote quodam 30. annorum, qui singulis annis Verno tempore in Pleuritidem incidebat, à quo quinquies liberabatur, tandem cum sexta vice idem morbus rediret æger è medio sublatus est. Præterea est levis sive benigna, si gradus inflammationis non est magnus, nec symptomata magna velocitate & periculo decurrunt; hinc salutari naturæ actione resolvitur; vel mediante majori agitatione seu certamine naturæ cum morbo, suppuratur locus inflammatus, & larga excretionem materiæ morbosæ per alvum, urinarias vias, vel per alia huic evacuationi dicata loca expurgatur, & æger liberatur à morbo; vel est periculosissima & ægris plerumque exitialis, ubi febris, dolor lateris &c. summa cum vehementia crescunt, ita ut symptomata natura potentiora observentur; unde respirationis utilissima actio (per quam sanguinis trajectus per pulmones promoveri debet) impeditur: & hinc pulmo crasso & inflammatorio sanguine opprimitur, ac brevi suffocatur æger, vel à validiori motu sanguinis & attritu strangulatur, ita ut omnis sentiendi facultas extinguatur, & patiens gangræna pereat.

○ §. 873. Pleuritis Symptomata est, si ex morbo prægresso, materies critica vel sanguis ex fe-

Tom. IV,

H

bre

bre Ardente valde æstuans, transeat ad loca intercostalia, qui sanguis vel materies ibidem stagnans inflammationem producit. Pleuritis Idiopathica certa methodo tollitur, sed Symptomatica requirit aliam methodum, porro est Pleuritis complicata, quando alii morbi concomitantur.

§. 874. Proxima causa Pleuritidis est inflammatio locorum intercostalium, vel pleuræ &c. quæ hæc partes obsidens vehementia illa symptomata producit: causæ igitur, quæ hanc inflammationem producant, sunt plurimæ; sed hos iterum commode in duas classes distribuamus, uti in internas, quas tres; & externas, quas multiplices & varias statuimus. Prima causa interna est, cum sanguis peccat quantitate scilicet ratione plethoræ, quia tunc vasa ultra modum ita distenduntur, ut vim suam elasticam & contractilem penitus amittant; si vero vasa se restituere nequeant, tum facile fit obstructio; hinc illi homines propter suam plethoricam diathesin admodum proclives sunt ad morbos Acutos. Secunda causa est, si sanguis peccat qualitate, nempe si certam & requisitam fluiditatem & consistentiam non habet, ut per vasa sanguinea minima transire nequeat, hoc est, si nimis crassus & lentus sit, vel cacochymica quadam & inflammatoria diathesi instructus; tertia sive ultima causa interna fit vitio vasorum, id est, si vasa à tumore vel à vi quadam externa ita comprimantur, crispentur, vel corrugentur, ut sanguinis globulus ruber per ejus capacitatem transfluere nequeat; vel si eorum robur & intentio nimia sit; tunc enim debitum inter fluida & solida æquilibrium mutatur; nam quo fortior est vis & contractilitas vasorum, eo magis coërcetur, & compingitur sanguis, eoque pro-

pronior erit homo ad alcaliscentiam seu diathesin inflammatoriam, è contra, quo vasorum & viscerum tonus & elater laxior est, eo minus Acutis morbis obnoxius erit, sed omnes illi potius in Chronicos morbos incidunt; hinc illi, qui semper alvum laxam habent rarissime Pleuritide vel Peripneumonia capiuntur, & illi, quibus primæ viæ acido scatent, idemque eructant teste *Hippocrate* in Aphorismis.

2. *Natura ægri.* Homo, qui semel Pleuritide laboravit, sæpius laborabit, habet enim pulmonem interno thoraci accretum, quod inde factum fuit, quia dum Pleuritis erat, perspirabile illud exhalans desit, cujus beneficio lubricabantur, ac in perpetuo tepore, & madore tenebantur convexitas pulmonum, & thoracis concavitas; si nunc ille tantum patiatur, ac alter homo hoc malum nunquam antea habens, facile patietur.

Non immerito inter causas externas recensentur mutationes temporum anni, & in ipsis temporibus subitæ mutationes aut frigoris aut caloris. Sic Hyemali tempore, dum acerrimi & gelidissimi boreales venti nos adflant, sæpe incidunt homines in sævissimas Pleuritides; nam vasa sanguinea & his multo minora, uti serosa, lymphatica &c. ab acri frigore constringuntur & humores inspissantur; hinc sanguis & decrepescentium humorum motus per sua vasa intercipitur; quod eo citius contingit, dum homines à quocunque violentiori exercitio corporis, vel à quacunque alia causa valde æstuant, sese tali gelido aëri, denudato pectore exponunt; hunc morbum Hyemali tempore magis grassari, quam alio anni tempore patet ex *Hippocrate*, ubi dicit, Hyeme vero Pleuritides,

Peripneumonix, Lethargi, Gravedines, Raudines, Tusses, dolores pectorum & laterum & lumborum &c. sic quoque si Verno tempore post summum frigus subito obortus fuit ingens calor, tunc quoque observamus, homines facillime in morbos laterales incidere; quoniam à subitaneo calore sanguis noster (qui præ frigore quasi constrictus erat) plus justo expanditur & movetur, hinc facile transit in vasa secundi generis, & sic errorem loci producit; cum in vasis alienis stagnat, ab insequenti sanguine a tergo magis impingitur & infarcitur, unde ista vasa, partim à subito oborto calore flaccidiora reddita, partim à sanguine effluente plus justo dilatata suam vim contractilem penitus amittunt; interim à continuo appulsu & sanguinis attritu disparet liquidior & diluens pars & crassa & terrestris, tenax & magis oleosa pars ibidem relicta magis coit, & exsiccat, præterea pro natura & indole nostrorum humorum stagnantium à blanda & balsamica sua natura degenerat & acrimoniam quandam concipit; hinc gemino malo fibras vasorum irritando majorem motum producit, & destruit tenerrima, quibus conflamur, stamina. Est & frequentissima hujus morbi causa, si quis maxime æstuans à labore, itinere, exercitiis &c. ita ut toto corpore fere diffluat sudore subito magna in copia ingerat potum frigidum, tunc enim vasa intercoastalia (quæ ad œsophagum directe sita sunt) sese statim constringunt, & humores coagulantur, vidi optimos equos intra unam horam periisse & Nobilem juvenem intra duas horas potatis gelidis; hoc norunt illi, qui equos alunt, quando hæc animalia incaluerunt, tegunt stragulis,

lis, donec sensim frigescant, dant potandum, sed aquam calidam, sed quando frigori exponuntur, paulo post Pleuritei fiunt; quando homo se valde movet & maxime calet, tunc sanguis ex majoribus vasis it in minora, & ut dicit *Erasistratus* in *ασυμία* & *πνευμάτων*, ergo tunc si aër vel potus frigidus subito applicetur vasis intercostalibus, illa se constringunt, & oritur Pleuritis, nam sanguis intercostalis est fervidissimus, si vero pulmo aërem frigidissimum recipiens refrigeretur, tum ejus vasa se ilico constringent. Hoc fieri posse evidentissime liquet; nam omnes novimus, si dum Hyemali tempore à magno & diu protracto corporis exercitio vehementer incaluisse, & brachium, præ sudore madens, denudamus; simulac frigus accedit, undique asperis & prominulis tuberculis scabrum fieri ad instar anserinæ cutis. Si illud in brachio observetur, quid obstat? ut intus eodem modo non procederet, ubi arteriæ ad intercostalia loca decurrentes nudæ fere jacent; hæc revera est hujus morbi frequentissima causa in iis, qui se multum exercent, aut iis, qui Æstate, æstuante cælo, longa itinera pedibus absolvunt; sed omnium maxime in operariis, bajulis, rusticis & in omnibus illis hominibus, qui gravi & duro labore victum sibi quærunt; hinc si æstuante corpore pro refrigerio & levamine sitis, frigidum potum ingerunt (quo fere nil pejus corpori humano accidere potest) tunc statim ab assumpto tali potu maxime horrescunt, & diro hoc morbo corripuntur; quam pessimum hoc sit, monet optime *Egregius Celsus*, ubi dicit illud nosse oportet, quod ex labore sudanti frigida potio perniciosissima; uti etiam itinere fatigatis in-

lis. Inter causas remotas referri quoque potest, damnabilis ille mos Magnatum & laute viventium, qui ut luxui & voluptatibus suis magis indulgeant, aquam prius coquere jubent, ut postea infusa glacie vel Nitro magis frigeret; tum potum lagenis inclusum huic aquæ immittunt; quam (postquam frigidus & fere glacialis est redditus) æstivo tempore æstuante cælo, avidissime ingurgitant. Quæ pessima consuetudo in causa est, ut tot homines, quibus nimia vitæ luxuries abundat, in flore & vi ore vitæ periclitentur, aut derepente extinguantur; vel si adhuc evadant, postea miseriam vitam trahant; hinc potum frigidum (corpore calido) assumere absolute damnandum, præsertim si copiosis spiritibus non abundet. Periculosum itaque est, ut *Hippocrates* monet, plurimum atque repente evacuare, vel replere vel calefacere, vel refrigerare, vel alio quovis modo corpus movere; omne enim nimium naturæ inimicum; sed quod paulatim, tuto fit &c. ad hunc morbum producendum plurimum quoque valet natatio in aqua frigida post violentum corporis motum; quia ab ingenti calore pinguedo in folliculis adiposis (quam provida natura eo destinavit, ut sanguis ab acrimonia & exsiccatione arceatur) liquefit, & sanguini admiscetur, & simulac modo figus accedit, ilico perspiratio insensibilis impeditur, vasa constringuntur & humores coagulantur, & inspissantur; hinc illi ad instar marmoreæ statuæ rigescunt, & in summo vitæ discrimine & periculo versantur. Ideo optime monet præclarus *Sanctorius in Medicina Statica* natationem in aqua frigida post violentum exercitium esse quidem jucundissimam,

nam, sed mortiferam, nam motibus oppositis nil pejus & perniciosius est.

3. *Metaptosis*. Si nempe diathesis sanguinis inepta sit ad transfluendum, tunc liquefactio illius materiæ oritur, tunc in alia loca deferitur, ut in arterias intercostales, creat Pleuritidem.

§. 875. Concludo, quod hæc antecedens historia, decursus insequens & dissectio cadaverum doceant Pleuritidem esse inflammationem sanguineam in vasis musculorum intercostalium vel pleuræ, vel alia loca vicina occupare, si enim sit in periosteo costarum, oritur & ibi Pleuritis, hic vero morbus raro hæret in pleura, sed semper in arteriis intercostalibus, quando in ipsis musculis intercostalibus est inflammatio, tum tantum patitur dolorem, quantum Podagricus, si pedem eleuet; sic loquor de vera Pleuritide, nam Pleuritis, quæ fit in homine æstuantissimo, dum se flatui exponit, fit sine febre, sed ille status facit frigus, nunquam vidi Pleuritidem, ubi non præcesserit febricula; hæc omnia ex *Hippocrate* & observationibus, quas ante viginti annos observavi, conscripsi.

§. 876. Primo æger jam prolapsus habet appetitum ingentem, nempe si ægri hora quarta pomeridiana essent laboraturi Pleuritide, hora prima, secunda & tertia summopere esuriabant; dein plerumque hic morbus invadit cum frigore & horrore, quasi ægri aquaglaciali perfunderentur, postea increfcit cum calore, pulsu duro, siti, anxietate, aliisque symptomatibus febrilibus; paulo post æger dolore acerrimo in alterutro latere (sed imprimis in sinistro) circa costas corripitur, & propter partium consensum, dolor ille nunc versus ante-

rora thoracis, nunc ad brachium adscendit & propagatur. Interim notandum febrim hunc dolorem plerumque præcedere; cujus rei causam hanc esse opinor: quoniam materies, quæ vasa occupat & obstruit, non admodum adhuc impacta & infarcta est, nec impetus sanguinis ita magnus, ut dolor notabilis excitari possit; at postea febre crescente fit major impetus & appulsus sanguinis in loca obstructa, quæ cum sanguinem transmittere nequeunt, magis implentur, & distenduntur, & dum jam fibræ vasorum ad illum elongationis terminum sunt perductæ, ut rupturæ sint proximæ, facile intelligitur (quoniam ille fibræ nervosæ status est proxima doloris causa) ægrum tunc temporis (postquam febris ita invaluit) dolorem acutissimum debere sentire; præterea cum dolor in inspiratione maximus existit, tum inspirationis actio non leve detrimentum patitur, nam ex Anatome constat, costas in inspiratione sursum & extrorsum elevari & musculos intercostales (per quos vasa inflammata & ulteriori intentioni inepta decurrunt) intendi, & quia dolor, dum thorax explicatur, magis increfcit; ideo æger, ut evitet dolorem hunc intolerabilem, inhibet thoracis motum, & quantum fieri potest conatur respirationem ope abdominis peragere; interim sanguis (ob denegatam pulmonis expansionem) ex dextro cordis ventriculo pulsus perpelli nequit per vasa pulmonalia, hinc impletur & aggravatur pulmo, & à nimia mole sanguinis ibidem accumulata premuntur vesiculæ aëreæ, eoque momento, quo æger aërem haurit, intus omnia concutiuntur, irritantur & vellicantur, unde tussis provenit, & quia dum tussit æger,

æque

æque dilatatur thorax & musculi intercostales agunt, ac in respiratione, hinc non audet ita ducere aërem propter dolorem, sed suffocat, & inhibet quoque tussim, quantum potest. Interea quoque accidit, ut sputa per tussim rejiciantur; sed hoc in omni Pleuritide non obtinet, nec perpetuum est, nam sæpissime videmus ægros Pleuritide laborantes, qui nihil expuunt; hoc *Hippocrates* etiam suo tempore observavit, has Pleuritidis species vocavit aridas, vel ficas; quæ simplices & omnium exquisitissimæ vocari merentur; dein ubi morbus ad summum vigorem pervenit, adest febris vehementissima, quæ a superveniente Peripneumonia suppressa est, & vix advertitur à Medico pulsus ægri explorante; nam dum pulmo ita obruitur & comprimitur à sanguinis mole, tunc pulsus (qui antea erat magnus & durus) mirifice vacillans & debilis observatur; hinc in statu morbi signa ex pulsu desumpta sæpe sunt fallacia, nam dicunt ægrum præ inopia sanguinis deficere; ubi tamen omnes suos humores & eandem sanguinis copiam habet in suo corpore, uti antea. Hæc est ratio, cur Medici imperiti, qui putant, nullam amplius adesse Pleuritidem nec febrim (ubi morbus revera in pessimo statu existit) quam maxime fallantur, si tum ægro ad virium refectionem (uti perperam perhibent) propinent cardiaca sic dicta medicamenta, quæ fibras ad motum majorem incitant; unde sanguinis motus adaugetur; nam per consequens mortem accelerant, & statim Peripneumonia lethali vel gangræna perire debet, qui forsitan, si sibi relictus fuisset, sponte naturæ evasisset; qui errores gravissimi & sæpe lethales (quod dolendum) quo-

tidie in Praxi ab imperitis Medicis & Empyricis committuntur, cum maximo sæpe ægrorum periculo. Hisce præmissis evidentissime patet, hanc veram esse Pleuritidem, quam Medicus facile à falsa Pleuritide distinguere potest, si modo hunc morbum ad hæc signa exploret, uti sunt febris assidua, dolor lateris pungitivus & vehemens, difficultas respirandi, pulsus durus, tussis frequens; præterea si attendat ad doloris speciem, & ad ipsius initium, continuationem & magnitudinem, tum vix falli poterit; sic *Hippocrates* diversis in locis distinguit dolorem lateris à Pleurítico dolore, porro in Pleuritide spuria, symptomata mitiora, & numero sæpe minora esse solent. Nam dolor lateris sæpissime sine Acuta febre observatur, & hujus doloris sedes plerumque ad exteriora percipitur; respiratio quoque non adeo dolorifica, nec ita impedita existit, nec tussis ita molesta, insuper Pleuritis spuria aliam quoque materiem & causam agnoscit, quo plane priori contraria videtur, ut sunt recrementa capitis, destillationes salium scorbuticorum & irritantium, flatus &c. hinc quoque longe aliam curam à vera Pleuritide diversam, exposcit, nam observamus, quod calida, sudorifera, discutientia & cathartica medicamenta conducant, è contra in vera Pleuritide (quæ ab effectu vero inflammatorio oritur) si talia adhiberentur remedia, exasperaretur malum, quandoque tamen accidere potest ut ex mendaci Pleuritide vera generetur, si sponte non evanescat, nec tempestive ei succurratur, medicamentis, catarrhosis destillationibus contrariis: tunc enim eodem modo uti vera Pleuritis oportet tractari. Pleuritis differt à Peripneumo-

mo.

monia, in qua tantummodo pulmo afficitur, in Pleuritide pulmo tantum per consensum læditur, tuncque hic morbus aliam accipit denominationem; in illa dolor est gravativus, non adeo acutus & in media pectoris cavitate percipitur, pulsus quoque non est durus sed laxus, major etiam respirandi difficultas adest, ita ut ægri sæpe erecta cervice & cum pinnarum narium expansione respirare cogantur, in hac vero dolor punctorius & respiratio crebra & parva observatur; sputa etiam in Pleuritide non tam cito proveniunt, quam in Peripneumonia & in hac sunt copiosiora: Peripneumonia periculosior quoque existit Pleuritide, sæpissime tamen hi morbi conjuncti observantur, ut videri potest apud *Hippocratem*, tanta enim inter hos est affinitas, ut sæpius alter modo huic, modo ille alteri superveniat; differt etiam ab inflammatione diaphragmatis, nam in hoc dolor non in latere hoc illove, sed circa diaphragma in extrema costarum ad finem ossis sterni observatur, ac instar cinguli thoracem ambit, in Pleuritide dolor in latere vel in alia thoracis parte percipitur; in Paraphrenitide respiratio est vel crebra & celeriter repetita cum in respiratione quasi interdum duplicata vel anhelosa, aliquando cum suspiriis & longis intervallis: in Paraphrenitide porro delirium concomitatur, quidam notant respirationem in Pleuritide operum musculorum abdominis perfici quiescentibus illis thoracis & in Paraphrenitide contrarium esse. Distinguitur quoque ab hepatis inflammatione, ubi dolor circa dextrum hypochondrium observatur in regione hepatis, nec in Hepatitide dolor punctorius, sed gravans existit, tumorque sæpe infra costas spurias notatur, tussis sic-

ca est atque minor, nec respiratio semper adest tam difficilis quam in Pleuritide, quia ordinario pro lubitu ad omnes partes expandi ac ampliari queat. Inflammationis gradus & progressus sunt obstructio, pressio, tensio, dolor, laceratio, suppuratio, in apostema collectio, ruptura apostematis in empyema, aut exitus inflammationis in gangrænam sphacelumve, in scirrhum seu tuber indolens & durum, ergo hic morbus potest abire in tot diversos morbos. Quamdiu in vera Pleuritide pulsus est magnus & durus, tunc optimum est indicium, sed si pulsus sit mollis, nec multum caleat, & æger se non melius habeat, fere semper despero, quia sanguis intra pulmonem retinetur.

§. 877. Hic morbus ut omnes alii terminatur in hos tres modos.

§. 878. In sanationem terminari dicitur, si morbus præsens ita tollitur, ut nil detrimenti retineat homo, sed est, ut fuit ante Pleuritidem, quod præstatur beneficio naturæ vel artis.

§. 879. Primo beneficio naturæ sanari dicitur, si curetur per sola molimina, quæ in corpore supersunt; secundo per artem, si ibi relicta peperisset alia, sed adjuta sanitatem restituit, sic priori modo curatur vel simplici resolutione vel critica evacuatione.

§. 880. Resolutione sanatur, si Pleuriticus habeat corpus laxum, humores aquosos & blandos non acres, vasa dilatabilia, symptomata levia; multæ enim sunt Pleuritides, in quibus præcesserunt febres & punctura levis, æger in inspiratione non multum dolet, respiratio bona, pulsus lenis & mollis, tum adsunt signa resolutionis, hinc prohibeantur motus, calor,
cibus

cibus vel potus augens febrim, aër similis, bibat tepida aquosa non fervida, ut decocta pectoralia & aperientia, nempe decoctum Taraxaci, Lactuæ, Cichorei, radicis Agrimonix, Bardanæ, Cichorei cum foliis, totius Scabiosæ, Morsus Diaboli, Papaveris Rhæados totius, radicis Graminis recentis, Fænicali præsertim omnis radicis Scorzonerae & Tragopogonis, specificum est Bellis Pratenfis mense Majo decerpta, aut & decoctum Tragopogonis; hæc omnia aperiunt, & dant mollissimos fatus, hæc tamen in magna Pleuritide non levant; fomenta fiant ad latera ex decocto Verbasci, Sambuci, Malva, Bismalva cum lacte, quæ intra pannum pressa, vel pannus hoc decocto madidus ponatur circa locum dolentem, ei superimponatur tegula calefacta, quantum fieri poterit, & æger sic hæreat in lecto, hoc incredibiliter resolvit; hinc non opus est perpetuè insigni evacuatione per venæ sectionem hunc morbum curare, nam si modo levis sit morbus (quod ex symptomatum benignitate dignoscimus) tum sufficiat applicuisse fomenta, uti & decocta blanda, diluentia & aperientia, saponacea, quæ simul quoque inflammationi resistunt, & impetum sanguinis refrænare valent. Hunc in finem conducit sequens decoctum.

℞. Rad. Cichorei
 — Scorzonera ana ℥ij
 — Glycyrrhizæ ℥j
 Fol. Bismalvæ
 — Acetosæ
 — Endiviæ ana Man. j.
 Flor. Pap. erratic.
 H 7 Flor.

Flor. Althææ

— Verbasci ana M β

Sem. contusi Papav. albi

— — Melon.

— — Lactucæ ana ℥ij

Cum Aq. decoct. spatio $\frac{1}{2}$ horæ

pint. iij exhibe. Capiat æger

uncias duas calide omni quadrante

horæ.

Eodem quoque tempore, loco dolenti applicetur calide fomentum, quod vires habet laxandi, aperiendi, resolvendi, humectandi & inflammationi resistendi; quo in casu coquatur Hordeum contritum vel Avena in aqua, cui postquam aliquantulum coxerit, paululum aceti addatur, quod facculo vel panno involutum calide applicetur. Vel applicetur sequens fottus, qui etiam egregie laxat, aperit & dolorem demulcet.

R. Fol; Malvæ

— Bismalvæ

— Parietariæ

— Verbasci ana M. j.

Flor. Althææ

— Meliloti

— Sambuci ana ℥j β

Farin. Sem. Lini

— Fænu Græci ana ℥ij

Coq in S. Q, Aquæ Fontanæ

F. Fomentum.

Quod calide mediante panno laneo parti dolenti

lenti applicetur. Interim æger utatur victu blando, tenui & humido ex hordeatis, jusculis carniū tenuissimis, quibus herbæ molles & saponacea addantur, ut Lactuca, Cichoreum, Endivia, addito etiam Nitro depurato vel alio sale refrigerante; cæterum sibi caveat æger à reliquarum non naturalium rerum abusu, si quando accidat, ut alvus nimis stricta existat, tunc danda sunt eccoprotica, ut pulpa Cassiæ, Tamarindorum, Manna &c. vel potius clystma ex sero lactis calido vel mollissimis herbis, aut ex aqua mellita injiciatur; vitentur canepejus & angue omnia, quæ irritant, & acrimonia sua intestina nimis afficiunt; nam febris adaugent, & naturam à salutari suo proposito divertunt.

§ 881. Si Medicus advertat naturam moliri quandam evacuationem debito tempore, per alvum, urinas, sudores, hæmorrhoides, nares, abscessus; aliaque huic excretioni dicata loca, tum oportet, ut animum attentum habeat, quam viam natura affectabit, & quo versus materia critica movebitur; si determinetur ad vias consuetas, vel ad partes minus nobiles, ut ad aures, crura, humerum, &c. quod extensione, stupore, dolore & partis gravitate innotescit (de quibus signis omnium optime scripsit *Prosper Alpinus in Incomparabili illo Tractatu de Præfagienda Vita & Morte*, ubi fidelissime futuræ criseos signa enarrat & describit) tum illico ille locus est fovendus & laxandus ut naturæ actio facilitetur, & materies morbosa facilius abscessu &c. evacuetur; hoc quoque diversis in locis inculcat Medicorum Princeps *Hippocrates*, cum dicit, quo natura vergit, eo est ducenda, si per loca convenientia id fit.

deinde

deinde si evacuationes perfectæ & proportionatæ ad morbi speciem fiant (quod ex levamine symptomatum & constantia evacuationis ad morbi finem usque dignoscimus) tum nil movere, nec sistere, optimum erit remedium; hinc si totum illud negotium naturæ committamus, & si vitemus omne illud, quod naturam à suo salutari proposito revocare potest, tum omne illud præstitimus, quod ab arte desiderari potest, quod egregie monet *Hippocrates*, quæ judicantur & judicata sunt perfecte neque movere oportet, neque innovare sive purgantibus, sive aliis irritamentis, sed finire.

1. Hoc ab *Hippocrate* fuit observatum & ab omnibus Auctoribus postea confirmatum, quoties intestinum rectum maxime doleat, & brevi post fluant hæmorrhoides præsertim ante tertium diem, tum æger Pleuritide liberatur.

2. Est eadem observatio in Peripneumonia, nempe materia hærens ad arteriarum intercostalium angustias cocta ad aortam profluens fluit ad arteriâs renales, hacque ratione educitur, tum sicca Pleuritis sanatur; *Hippocrates*, *Galenus* & recentiores putant siccam Pleuritidem esse lethalem, sed si talis urina fluat ante quartum diem, tum morbus solvitur.

3. Si ex alvo ut Peripneumonia ante quartum diem dimiserit æger mucosum flavum cum strigmentis sanguineis, sanatur æger, licet sit sæva Pleuritis.

4. Si tales abscessus fiunt eo tempore, quo materia solvitur in pleura, tum optimi sunt ut in Peripneumonia.

5. Subitus stupor in brachiis, gravitas, dolor.

torque in iis partibus, si oriebatur, cito sanabatur, hoc in Epidemiis observavi, tunc enim materia per arterias profluens fluit in cor, tum sanantur ægri, hoc notavit *Hippocrates*, reliqui Auctores putant malum esse signum, sed semper cum illo Auctore hoc bonum esse signum animadverti, *Baglivius* putat singularem esse suam observationem, dum scribit, quod viderit homines, quibus cedebat dolor Pleuriticus ad scapulas semper fore sanatos, sed *Hippocrates* hoc jam dudum notavit, significat enim, quod materia distribuatur per totum & non in unam partem petat.

6. Si tale sputum appareat, tum nemo Pleuriticorum inde moritur, neque manet Dyspnæa vel Asthma, nemo hoc habet præter solum *Hippocratem*, nec excepto *Sydenhamo*, si tale sputum oriatur, est Pleuritis humida, si ex loco affecto fiat, tum post sputi excretionem locus levetur, nempe si liberale, id est, in magna copia, pulsus dilatator non durus sine Coryza præsertim ante diem quartum, tum ante nonum vel undecimum diem sani sunt ægri, ignari hæc sputa horrent, sed bona sunt, nam illa flavedo sensim albescit, talis æger certissime ita sanatur, ac si nunquam Pleuritude laboraverit.

§. 882. 1. *Quiete*. Ne sanguinis motus & inspiratio lædat partem ante expositam.

Medicamenta mollia sunt decocta Fæniculi recentis, aut radices recentis Graminis, recentis Scorzonæ, Taraxaci imprimis, Cichorei Hieracii, Sonchi, Lactucæ, nam in his omnibus est vis diluens saponacea, & attenuans,

v. g.

℞. Hord

℞. Hord. Mund.

Rad. Violar.

— Buglossi ana M. j.

— Scabiosæ M^{ss}

— Liquirit ζ j

Passul. ab arillis repurgat. p. j.

Coq. in Aqua communi ad Colat ℥j.

De hoc potu æger assumat, quantum lubet, & nihil aliud, quoniam natura viam monstrat tunc ex artis lege vasa sunt laxanda, sanguis diluendus, ut melius fluere possit.

2. *Hippocrates* dicit, quod ægri sanantur hæmorrhoidum fluxu, si ergo conquerantur de tenesmo, Medicus ano applicet laxantia emollientia, aut si tum non fluant hæmorrhoides, hirudines, vide *Materiam Medicam*. Vel forte nempe ex decocto lactis cum foliis Althææ, Melissæ, Brancæ Ursinæ, Plumbaginis &c. Medicus omnes humores & omnia vasa ita tenere debet, ut quænam pars disposita sit ad materiam accipiendam, exspectet, si nunc videat minimam determinationem, tum per determinationem agere debet, si per sputa se evacuet. Pleuritis, tum est Peripneumopleuritis; simulac Pleuritis vobis occurrit, statim est cogitandum, an Pleuritis est in statu resolutionis, an ex parte cocta, an ex ipsa arte iuvanda, vel non, hinc quo vergit materia, eo est ducenda, si urina sit valde turbida & crassa, & dolor ante mingendum quidem præcesserit, tum renum viæ sunt laxandæ, nempe clysmatibus, lenibus diureticis; externe fomenta calida sunt apponenda ut & balnea adhibenda, victus sit

ei

ei scopo inferviens, sufficit sola ptisanapro potu ex decocto Hordei cum Oxymelle & paucio Nitro. Quando materies in sanguine oberrat, nec adhuc dum alicubi arietat, vasa tantum laxa sunt tenenda, verum si dolor & alia signa metastaseos appareant in aliqua parte, tum adjuvanda est natura, quo natura vergit, dicit Hippocrates, eo ducenda, quando etiam natura non vergit ad loca, ex quibus se liberare possit salva vita vel sanitate; tunc inde est avertenda, nam v. g. si homo sit Peripneumonicus, stillet sanguinem è naribus, tum adjuvanda est natura, verum si spueret sanguinem ex pulmone, tum natura inde est avertenda scilicet per venæ sectionem. Si materies oberrans veniat in pulmonem, tum ibi species Peripneumoniæ oritur. Si materiam ex alvo ire videamus, tum dandum est decoctum ex Uvis Coriinthiacis, ex Passulis minoribus & Ficibus &c. quæ alvum blande subducunt & laxant, similia clysmata etiam sunt optima; hinc si natura nimis tarde operetur, vel si non satis efficacax existat ad illud omne (quod sibi alienum & noxium est) expellendum, tum Medicus tanquam minister & adjutor naturæ ei succurret, tollendo impedimenta, quæ excretioni obsunt, & excitando torporem & naturæ inertiam partim victricis, partim succumbentis. Hunc in finem partes, quo versus critica materies determinatur, laxandæ sunt derivantibus remediis, ut minus resistentes evadant, & ut materia peccans ad hos magis alliciatur; cui scopo conducunt lenes frictiones, balnea vaporis, per infundibulum admissa, fomenta mollissima &c. sic cuilibet evacuationi, non satis magnitudini morbi respondententi prospicitur. Diæta

ta fit paululum magis reficiens, ut languens natura ad hoc opus confortetur & excitetur; dein in fine morbi lene purgans exhibeatur ad præcavendam recidivam; nam juxta illud monitum *Hippocratis*, quæ in morbis post crisin relinquuntur, recidivas facere solent. Si perturbatio critica nimis vehemens fuerit (ita ut natura impetuosior existat) tum coërceri debet ille impetus, ne æger à nimis strenua lucta naturæ cum morbo statim extinguatur; tunc oportet ut Medicus tantum detrahat de vimorbi per venæ sectionem, ut tanta vis & copia sanguinis relinquatur, quanta ad bonam crisin absolvendam sufficit, nulla habita ratione morbi temporis, si necessitas & vehementia symptomatum illud exigat: hoc *Hippocrates* monuit, ubi octavo die venam secuit pro nimio morbi impetu moderando.

§. 883. Ubi vero natura nullum indicium præbet & impar fit, mediante coctione & excretionem hunc morbum expellere per loca aliquoties memorata, tum opus est, ut Medicus artificiali evacuatione per venæ sectionem hoc malum corrigat; quæ methodus nulla tutior & præstantior adhuc est excogitata; quæ profecto ita utilis & necessaria est (præcipue in hoc morbo) ut nunquam omitti debeat; in quacunque ætate, sexu, imo in gravidis, si urgeat necessitas, non est prætereunda; excipiantur tamen illæ Pleuritidis species, quæ à causa latente uti tuberculo, vel abscessu, vel epidemica constitutione ortum ducunt; sic semper hacce via (si necesse fit) tentanda est resolutio, ne ægri in periculosissimam pectoris suppurationem vel alia mala incidant, unde paucissimi eluctantur; hoc auxilii genus, hancque metho-

thodum adhibuit magnus *Sydenhamus* in Pleuride curanda; qui largissime detraxit sanguinem, de remediis sputa expellentibus parum sollicitus; probe enim noverat, splendidissimum illud nostræ artis ornamentum, quod medicina, quæ ad sputa elicienda sola dirigitur, nihil vel parum proficere posset in sicca Pleuride, ubi sæpe nil coit ad exspuendum, sicque magnus ille vir omnem crisin, à qua tot incommoda exfurgere possunt, anticipabat & demebat, præterea sequentia nobis venæ sectionem suadent; uti crises, quæ hic locinimis tardæ & sæpe imperfectæ conspiciuntur, nam hisce non ita confidere possumus, uti *Hippocrates* faciebat in sua regione, ubi calor & vigor naturæ erat ad morbosam materiem coquendam & evacuandam. Huc quoque accedit, quod sæpe hic loci ex perverso regimine rerum non naturalium & ex præpostera medicamentorum exhibitione, crisis mirum in modum confundatur & immutatur, unde boni Medici criseos doctrinam & methodum assequentes, sæpissime falluntur, & infelicissime crurant; Porro si venæ sectio rite celebretur, plura evitabimus mala sæpe ex critica depositione orientia; nam aliquoties accidit, ut critica materies transmigret ad caput, aut ad alia nobiliora viscera, unde periculosissimæ suppurationes vel lethalia symptomata producuntur; ne quis putat venæ sectionem ita periculosam esse (ut nonnulli Chemici ajunt) nam si acri circumspectione attendatur ad ægri vires, temperiem, signa præterita & præsentia, & si singula phænomena sedulo inter se comparentur, minime in periculum ægrum conjicies, hinc si Medicus tempestive, id est, in initio, vel morbi

incre-

incremento seu ante tertium diem finitum, vocatur ad ægrum, nullumque obseruans naturæ molimen, nec dispositionem ad excretionem per loca accommodata; si fit in corpore robusto, nam sæpe Pleuritis paulo ante mortem oritur, ita ut mortem impedire non possit, etiam si Medicus venæ sectionem instituat, hinc tum à minima sanguinis iactura mors supervenit, ergo in robusto corpore sta im est instituenda venæ sectio, nam si bene fixata sit Pleuritis prima hora per venæ sectionem sanari potest, sed aliquando post biduum vel triduum curari nequit; hinc fiet venæ sectio cita, larga, nam parva velocitatem auget, ergo ad animi deliquium est instituenda accelerato fluxu celeris, si enim sanguis in Pleuritide summo cum impetu emittatur, tunc eo magis avertetur sanguis à cæteris vasis, & quo accelerata magis erit venæ sectio, eo melius erit; nam si missio sanguinis non fiat celeris, non prodest, in mille ægris venæ sectio est adhibita, ex quibus nil sanguinis exiverit, qui ægri non inspirant, unde multi pereunt, Chirurghi tum dicunt sanguis exire non poterat, & Medici putant se satisfecisse officio, hinc sanguis est accelerandus, quod egregie fit tussiendo vel fortiter inspirando, vel naribus supponendo vinum aut acetum vel pulvere sternutatorio unde æger tussiet, & sanguis feliciter exibat; porro instituenda est venæ sectio ex magno vase per latum vulnus (nam parvum raro prodest) ex brachio ejusdem vel oppositi lateris (quod non multum refert) ad animi deliquium usque; nam si in initio morbi larga venæ sectio instituat, tum sæpe accidit, ut æger unica sanguinis missione perfecte à morbo convalescat, ubi alias morbus, si alt-

tas

tas radices egerit, licet, venæ sectio ter vel quater instituat, vix auscultare solet. Hæcæ toties celebranda est, quoties inevitabili extorserit necessitas; & eo quidem gradu, ut morbus augeri nequeat: interim respectu habito ad ægri vires, ætatem, sexum, sanguinis qualitatem, anni tempora, morbi magnitudinem, durationem, aliasque circumstantias, quæ omnia à Medico probe notanda veniunt; porro qua copia sanguis sit educendus, ita facile limitari nequit, sed pro diversa ægri conditione, ætate & robore &c. admodum variare debet, sic in adulto & robusto homine mediæ ætatis, educatur prima vice ad uncias decem, vel duodecim &c. sicque plus minusve detrahendum prout ægri vires &c. morbi ratio postulant. Quomodo, quo tempore, & quo usque sanguis sit mittendus, optime docent medicorum Principes *Hippocrates* & *Celsus*, ubi circa hoc nobile auxilii genus insignes regulæ & præcepta præscribuntur. Summe autem cavendum, ne nimia copia detrahatur sanguis, & æger præ sanguinis inopia & exhaustis viribus insuperabiles debilitates & Chronicos morbos incidat; neque licitum erit venam secare in extremo morbi vigore, ubi natura jam jam desistet cum morbo conflictari, sed in initio vel incremento morbi, quando adhuc nulla notabilis critica evacuatio conspicitur: illud quoque monet medicorum Parens hisce verbis; incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move: vigentibus vero quiescere melius est. Præterea ne æger in animi deliquium cadat (ut aliquoties accidere solet) secetur vena corpore supino & quiescente in lecto & licet uncie quindecim mittantur, non patierur æger animi deliqui-

liqui-

liquium, vide *Bellinum*, nam æger tum non indiget tanto sanguine ad musculos erectos tenendos, ac si flaret; porro si accidat, ut sanguis ex aperta vena non profluat, uti decet (quod oritur, si æger non velit fortius respirare vel tussire præ dolore) tum decipiendus est æger, & loco vini, acetum vel Oxymel est dandum, vel jube, ut per nares vaporem calidum aceti hauriat, ut ad tussim incitetur & discussio sanguinis fiat in pulmone, hoc facto sanguis plenioris altu prodibit. Si vero dolor prima vel secunda venæ sectione non cedat, tunc debito temporis intervallo intercurrente; iterum repeti debet; interim bene attendendum, an non æger in inspiratione levamen doloris percipiat, si remittat dolor, statim abstinendum erit; si postea (ut aliquando contingit) redeat idem dolor, repetenda erit missio sanguinis eo usque, donec diathesis inflammatoria in sanguine sit repressa: & licet aliquis exiguus dolor remaneat, nil est metuendum, quoniam sponte evanescere solet; sicque ulterius pergendum.

2. Interim in toto morbi decursu ab initio ad finem usque, fomenta calida & mollia toti thoraci erunt imponenda, ut hisce vasa inhalantia venosa imbibantur, & ut sanguis stagnans iterum ad motum circulatorium adaptetur, certe nullo remedio post venæ sectionem Medicus plus efficiet quam fomentis; cum non solum vasa sanguinea, sed quoque decrefcentia, uti serosa, lymphatica &c. obstruantur, tum efficacissimum præstant auxilium humectando, laxando, & referando vasa obstructa, ad quæ venæ sectio statim pertingere nequit; hunc in finem conducunt omnia mollissima, farinosa
&

& blanda medicamenta, uti farina feminis Lini, Avenæ; Fænu Græci, radices Althææ, Liliorum Alborum, Fæniculi &c. herbæ Bismalvæ, Verba ci, Parietariæ, Linariæ, Mercurialis, flores Papaveris erratici, Althææ, Meliloti, Sambuci, Chamæmeli, Verbasci, &c. ex his in Lacte cocta varia parari possunt fomenta; insignem quoque opem præstant vapores aquæ calidæ per infundibulum externe ad locum dolentem admissi. Sic quoque egregie laxat & resolvit, si æger ore attrahat calidum illum vaporem, & per nares iterum efflet. Externe quoque conducunt unguentum Althææ, Populei, vel Nutritum, linimenta ex oleo Lini, Liliorum alborum, Lumbricorum, Verbasci, vel simile v. g.

℞. Sacchari Saturni ℥iv
Aceti ℥vj
Olei Rosar. infus. ℥j

M. F. Linimentum
ad latus inungendum.

3. Dein interne pro potu assiduo conducunt decocta, julapia laxantia, diluentia antiphlogistica &c. cui scopo apta quædam sequuntur, ex quibus quisque pro lubitu varias formulas concinnare potest, vel quæ omnia ad unum decoctum adaptari possunt, uti

℞. Rad. Althææ
—— Lapati acuti
—— Gramin.
—— Scorzon. ana ℥ij
Herb. Bismalvæ
Tom. IV, I erb.

Herb. Agrimonix
 — Acetofæ
 — Taraxaci ana M. j
 Flor. Althææ
 — Pap. errat
 — Violar. ana ℥j
 Sem. Lactucæ
 — Pap. albi ana ℥iij
 Coq. S. A. in Aq. comm. Colat.
 pint. iij adde
 Sal. Prunellæ ℥ij
 Rob Sambuci ℥iij
 M.

Affumat inde æger omni $\frac{1}{4}$ horæ uncias tres
 calidas; vel si magis arrideat Julapium.

ꝛ. Aq. Decoct. Hordei ℔ j
 Sal. Prunellæ ℥ss
 Syr. Pap. Rhæad.
 — Violar. ana ℥jss
 M. F. Julapium.

Bibat inde æger pro lubitu. Vel decoctum
 radicum & foliorum Fæniculi, Peucedani, A-
 nethi, quæ omnia coquantur in fero lactis &
 aqua, & hoc decoctum poſtea edulcoretur ſy-
 rupo Glycyrrhizæ, Jujubæ, Capillorum Vene-
 ris, Diacodii, Papaveris vel Melle; ſi adda-
 tur Nitrum, tanto melius erit, hæc calida
 ſumantur, ut ſorberi poſſint; vel decoctum ex
 Ruſco, Gramine, Glycyrrhiza, Dulcamara, Pa-
 pavere Rhæados, Verbaſci & ſimilibus. De-
 di etiam quotidie in hoc caſu oleum Amygda-
 larum

larum dulcium recenter expressum ad uncias; duodecim. Nitrum purum vel defæcatum, uti Sal Prunellæ & Polychrestum sunt specifica in hoc morbo, vel Nitrum sola fusione in crystallos præparatum. Interim æger, ne nimis fluida dissipentur, quotidie è lecto eximipotest, ad aliquot horas, quod maxime ad curam contribuit: minime enim obruendus est nimia stragulorum mole, uti perperam nonnulli faciunt ad sudores exprimendos, sed fervetur in æquabili, & leni calore, aliter inflammatio adaugetur, unde pessime sese habent ægri, dein in fine morbi, quando omnia symptomata remiserunt, tum leni clysmate, vel purgante per os assumpto ex Rheo, Cassia, Senna, Tamarindis, aliisque antiphlogisticis purgantibus remediis, alvus sollicitetur, ut relicta materia morbosa, si quæ adsit, expellatur; ex his conspicue patet, quam maxime aberrant à rei veritate & vera methodo curandi Chemicis & nonnulli Medici, suis hypothesebus & præconceptis inanibus speculationibus plusquam par est addicti, qui hunc morbum ab acido oriri statuunt, ideo calida, & æstum augentia remedia præscribunt, quid aliud fiet: quam ægrum in summum vitæ periculum conjicere. Hisce enim sanguinis æstuationem non impediunt, sed magis promovent: tandem nullum effugium nec eventum videntes sed omnia symptomata vehementius excandescere & pejus verti advertentes, hoc in statu quid demum consilii capiunt? motu nempe exterriti inque maxima hac angustia positi dum ultro citroque se agere necesse habent, tandem ad sanguinis missionem, aut ad alia extrema remediorum genera confugiunt, & unde incipere debuissent, id

morbo jam consistente tentant, & ea salutis præsidia alieno tempore frustra adhibent, quæ artis periti inter initia morbi magno cum decumbentium commodo præcipiunt. Hisce rite peractis tum demum ea medicinæ pars, quæ victu curat, prudenter instituitur. Aër igitur sit humidus, & temperate calidus, in quem finem veteres latas pelves, aqua calida plenas, in cubiculo, ubi æger decumberet, ponebant: cibus & potus sint tenues & molles, ex oleribus mollissimis & leniter saponaceis, uti sunt *Lactuca*, *Endivia*, *Cichoreum*, *Brassica*, *Beta*, *Spinachia*, *Borago*, *Acetosa*, *Rapa* &c. juscula angina vel vitulina, quibus addi possunt herbæ molles, addito Sale *Prunellæ*; huc quoque spectant juscula hordeacea, *Avenacea*, *Aquæ Citratæ*, *Serum Lactis*, *Hydromel*, *Aquæ Saccharatæ*; convenit hic quoque omne syruporum genus, quod emollit & laxat, additis aquosis & nitrosis; vitentur potus generosi & spirituosus uti & nimis frigidi: non adsint vehementiores corporis motus, & animi pathemata; somnus & vigiliæ sint moderatæ, alvus sit mediocriter laxa, &c. improbatum quoque à nobis methodus medendi *Pleuritidem* per diuientia & incidentia sola, omissa venæ sectione, quoniam in *Acutis* & inflammatoriis morbis sanguis ad instar picis tenax & crassus existit, ita ut aquam admittere nequeat; hæc est ratio, cur fere omnes *Acutos* morbos sanare possimus, si aqua sanguini miscibilis reddi possit, quod sine divisione & subductione sanguinis facile fieri nequit.

§ 884. In *Pleuritide* ante quartum diem semper est spes resolutionis, post tertium diem semper fit suppuratio; sanguis non est mittendus

us usque ad integrum doloris finem; nam si hoc Medici facerent, tum ægri integre exhaurirentur, verum tantummodo sanguis est detrahendus, donec dolor superstes non sufficiens esse videatur ad faciendam suppurationem, nam credere omnino debemus, quod quamdiu aliqua & minima supersit inflammatio, dolor non integre finietur, sed semper aliquis remanebit, nisi æger sit omnino exhaustus.

§. 885. *a.* Ex signis generalibus dolore, calore, tumore magno in parte inflammata, febre magna & symptomatibus his ultro triduum durantibus, nec malo per naturam vel artem levato.

β. Si post quartum diem dolor adfit maximus, respiratio summe dolens, tussis perpetua, non curabitur æger per resolutionem, & locus suppurabitur.

γ. Si nullum oriatur sputum vel alvi excretio crassa vel urina stranguriosa, nec tumor ichorosus ad aliam corporis partem.

δ. Si negligantur medelæ impediētes transitum inflammationis in suppurationem. Si hæc quatuor signa adsint, certo suppurabitur Pleuritis, quæ suppuratio si negligatur, æger misera Phthisi moritur.

§. 886. Quæritur quomodo sciatur à Medico quam certissime, quod abscessus ex inflammatione jam fiat? respondetur, si cognoscamus omnia signa, quæ docent omnino locotransire inflammationem in suppurationem, si nempe duraverit dolor per quatuor dies, die quarto minuitur, succedit pullatio, gravitas deprehenditur, febris minuitur, respiratio manet difficilis, quando inflammatio in suppurationem definit, tum semper fiunt horrores (ob-

servante Hippocrate) per corpus, quia pus in sanguinem infunditur, aliquando hoc apostema sputo redditur.

§. 887. Abscessus est vel clausus vel ruptus, clausus format cavum, quo pus continetur, labia sanarum partium alliciuntur, hoc ipso interim pus quotidie fit pejus, labia quotidie exeduntur, apostema increfcit, quod magis impletum attenuabit & extendit membranas coërcentes, unde tuber & tenuitas membranarum, tandem ruptura spontanea & exstillatio puris in cavum pectoris, si sciamus in pectore hæere abscessum; tñm ulcus non deterfum novum pus generat, totum corpus consumitur, ut meis oculis vidi, & quod non crederem, nisi ex puero Pleuritide neglecto post septem septimanarum scytellam pure plenam eduxissem; hinc ergo Pleuritica fomes omnes corporis humores ad illum locum deponit, & ille locus non potens consolidari, augetur, & sic cadit humor suppuratus in pectoris cavum. Æger Pleuritide laborans per septem dies dolet, post septimum melius sese habet, decimo quarto die patitur dolores summos, hic dolor non est à Pleuritide, sed ab apostemate protuburante, quod est in nixu rupturæ, decimo quinto die æger est sanus, Medicus tum scit apostema esse ruptum, vel ægrum per aliquot dies sese bene habiturum, sed eadem tragædia iterabitur, nam pus in thoracem abit. Omnis subita mutatio sine bona causa semper malam metastasin significat, sic & hic phænomenis doloris, caloris &c. cito evanescentibus scitur pus ruptum esse in thoracis cava, simulac hoc factum sit, jubet Medicus ægrum in utrumque latus decumbere, si nil inde sentiat mali, signum est parum
pu

puris exivisse & empyema jam adesse ex his cognosci potest; si dolor qui antea fuit punctorius, jamque fit gravativus, & quo major dolor iste punctorius minuatur, eo magis fit gravativus, respiratio multo fit difficilior & brevior, patiens in latere affecto decumbens melius se habet quam in sano, cujus contrarium ante disruptionem abscessus observatur, dum se movet æger, de uno latere in aliud contenti humoris fluctuationem in thorace percipere potest, & quid grave ibi hæere observat. Si æger Orthopnoicus fiat, signum est plurimum puris exisse, si omnia rursus adscendant, febris vespertina accedit, oculi sunt rubri, tussis perpetua, sudor maxime adjugulum & ad caput, & quia pus hæret loco calido, clauso & moto, hinc inquinabitur pulmo, qui est viscus tenerum fungosum, hinc cito putrescit, & oritur Phthisis purulenta.

§. 888. Extrinsecus applicatur cataplasma suppuratorium ex Malva, Althæa cum Melle vel fimo Columbino, ex Liliorum alborum bulbis, farina Avenæ, Cæpis sub cineribus asfatis cum butyro insulso, floribus Althææ aut simili composito, hacque ratione locus reddatur tenuis & mollis, ut postea abscessus extrorsum pellatur, ne in pectus cadat, si per tri-duum aut biduum hoc fecero, nec tuber affurget, licet caustico inurere, dein vulnus corrosivo reddere profundius nil mali facit, nec (si non succedat) multum nocet, non vero succedit, si nimis profunde versus pleuram hæret apostema, tuncque succedere vix potest hæc methodus; dices non esse exempla, verum est nullum post Hippocratem tentasse, sed ille jubet inuri locum, & videtur hoc attendisse, ut

metus avertatur, ne pus in thoracis cavum cadat, hoc facto non imponenda sunt plumaceola, sed vulnus apertum tenendum, vide *Prosperum Alpinum de Medicina Ægyptiorum*.

§. 889. Si pus jam penetraverit in thoracem, cito tolli debet, aliter pulmonem erodet, inficiet sanguinem, nemo evadet, ergo evacuandum est per Paracenthesein pectoris, hoc ut fiat, locus affectus sciri debet, tunc acuto scalpello pertundatur, uti dictum est in *Capite de Vulnere Thoracis*, hoc facto æger jaceat in latum affectum, tussiat, ut omne pus exeat, vulnus eluatur infuso Scordii, si pus eo usque sit evacuatum, ut aqua injecta non amplius hæreat, vel immittatur Mel cum pauca Myrrha soluta in ovi vitello cum sero Lactis &c. & præterea æger utatur sero Lactis & multis detergentibus.

§. 890. Si abeat in tuber scirrhosum & adhesionem pleuræ (Belgice *aangewassen*) tum oritur Asthma, Dyspnea, aut tussis sicca, quæritur, quomodo sciat Medicus hoc malum abire in scirrhum vel adnatum pleuræ pulmonem? respondetur, si quatuordecim diebus nullum signum suppurationis adfit, nec æger sentiat ad latus aliquam molestiam, sed dum multum movet & currit, fit tussis & dolor.

§. 891. Hoc malum cognitum vix curatur, quæ hic commendantur, aliquantulum profunt.

§. 892. Pleuritis violentissima decurrat usque ad tertium diem sine remissione, fiet gangræna; unde intra paucum tempus moritur æger.

§. 893. Si partes sint strigosæ, densæ strictæ, humores acres, febris, dolor in pectore cum pulsu cito titubante, sciendum est, nisi
natu-

natura vel arte suppuretur, debito tempore gangræscere. §. 894. Hæc omnia ex *Hippocrate* collegi, cum olim ejus magnum opus in classes redigerem. Hæc docent talem esse diathesin, ut partes destrui debeant: Funestus & exitialis est morbus, si respiratio admodum sit difficilis, tussis molesta, strepitus in pectore, quod notat tantum sanguinis in arterias pulmonis venire, qui non transire potest in venas, unde tunc pulmones strepunt; si sputa nulla vel perniciose & naturali colore & consistentia valde recedentia (uti sunt viridia, nigra, fulva, fætentia &c.) quæ si ægerrime prodeant, nec morbum levent, cito mortem annunciare solent; huc quoque spectat pulsus languidus, urina aquea maxime tincta, lingua arida livescens vel nigra, latus lividum, nigricans aut virescens, pulsus inæqualis, debilis, vel derepente remittens, quæ omnia signa sunt pessima, alvi fluxus in Pleuritide salutaris est, at si sit fætidus non levans, ut hic describitur in Pleuritide, est ichor putrefactus, gangrænosus derasus per vasa hepatica, & in intestina depositus. Si Peripneumonia superveniat Pleuritidi, est malum symptoma, ut testatus est *Hippocrates* in Aphorismis. In Italia, Hispania & fervidis regionibus magis advertitur, quod si sanguis ex corpore Pleuritico demptus accipiatur vasis puro, brevis erit crustaceus, coriaceus, sed si sit ruberrimus vix coccineus, æger certe morietur; quando hoc accidit, tum putant Itali & Hispani commentatores hoc fieri à nimio impetu & fervore sanguinis, sed potius significat sibi crassa ad locum inflammatum, sed tenuissima & optima excerni, mala ad locum accumulati, quamdiu hoc sustinere nequit. Si sputum subito

bito supprimatur, pessimum est signum, nam intra paucum tempus æger morietur, hypostasis nigra furfurea est lethalis, nam notat gangræna partes occupari; si adsit fluxus alvi viridis, est pessimum signum, hoc fit, quando materies biliosa sanissima adeo agitatur pernixum, tunc primo abire potest in colorem viridem, vide *Sydenhamum de morbo Hypochondriaco circa Vomitum in navi materia viridis.*

§. 895. Si sicca sit, ob defectum virium est lethalis, lingua sicca &c. est signum lethale, nam in hoc casu talis est externa pulmonum membrana, qua aërem recipit. Pessima hic sunt laudata Chemicorum remedia, nempe Spiritus Theriacales, Vitæ, Cornu Cervi, Sales Ammoniaci, liquor Cornu Cervi Succinatus, quæ omnia ab *Helmontio* & quibusdam Chemicis *Cartesianis* laudantur.

§. 896. Chirugi, ubi gangrænam metuunt, hac ratione curam adhibent. Vide *Aurelium Severinum de Abscessuum Natura.*

Fortibus emundantibus. Huc conducunt fomenta ex foliis Scordii, Ruthæ, Absynthii, Marrubii, Centaurii minoris, Rorismarini, ex his fiant fomenta & cataplasmata pectori inducenda, hæc præsertim coquantur in vino, & aceto addito sale, quæ calide teneantur ope vasorum figulinorum concavitate sua reponentium convexitati corporis, hacque ratione locus per duas vel tres horas fervetur perpetuo calidus.

Diluentia. Sumat æger v. g. libram unam aquæ cum uncia una aceti cum Nitro.

Hauriantur. Nempe prius applicatur decoctum Scordii, Imperatoriæ, Marrubii, Alliaræ, Thlapsi, Alyssi, aliorumque antipestilentia-
lium

lium & antisepticorum, præsertim si hæc plantæ in vino cum magna aquæ copia diluto infundantur, & postea Melle edulcorentur, vel addatur Hordeum & Oxymel tantum, ut æger aciditate non offendatur, maxime hic conveniunt succi Citri & Limonum, sic extrinsecus parte disposita tentabo materiam per sudorem expellere, hoc vidi in juvene, cui mens erat sana, mire juviffe, sed plerumque prius delirant aut furunt.

§. 887. Restat inquirendum, quomodo Pleuritis transeat in mortem, qui est exitus frequentissimus.

Pendebant. Id est magnus ille dolor subito tollitur, hæc sunt signa jam imminentis gangrænæ, hinc Medico est attendendum, ut recte suam sententiam ferat, nam æger videtur se bene habere, corpus libere movere & mente constare, sed vix quadrans horæ præterfluit, quin æger moritur cum perturbatione amicorum & ignomina Medici, si ægrum non esse in periculo dixerit; hinc in hoc casu ad pulsum bene est attendendum, si sit bonus, æger sanabitur, sed si vacillans, deficiens quasi nimis velox cum frigore extremorum æger brevi erit moriturus, & eo periculosius decumbit æger, quo magis felicia promittuntur per alia signa; hoc etiam aliquando contingit in morbo Iliaco & pessima Dysenteria, sed tunc tamen brevi morietur.

§. 808. Causa mortis in Pleuritide videtur esse gangræna, quia sanguis spissus in pulmonibus attenuatur, & æger præ doloris metu non respirat, sanguis in pulmone colligitur & fit Peripneumonia, unde statim suffocatur æger, in dissectis Pleuritide mortuorum cadaveribus in-

venitur sanguis coagulatus in dextro corde ad fines arteriarum pulmonalium.

§. 899. *Cur superaccidat?* Hoc fit ex duplici causa 1. ob vicinam loci inflammationem, 2. quia æger metu doloris animam retinet, quæ est causa Peripneumoniæ.

Lenibus Quia in his, si fiat pleuritis, causa debet esse maxima, adde, quod in his sanguis non ita mitti potest ut in aliis. Puerperæ utrumque simul vix ferre possunt, nempe inflammationem ad uterum & ad pleuram, gravidæ enim non possunt respirare per abdomen, sed tantum per costas, verum dolor pleuræ hoc inhibet, unde cito moriuntur.

Cur thoracicis &c. Illud in multis Asiæ & Italiæ locis est Chirurgicum remedium, dum ægri summopere dolent, sumunt fasciam latam, & constringunt thoracem & foveas linteis carptis implent, hac adstrictione efficiunt, ut thorax una cum pleura inflammatus per expirationem minus dilatari possit, & æger per abdomen respiret, sed in hac dilatatione tantum cita destructio impeditur, hinc si non cito adhibeantur alia remedia, tanto citius in gangrænam & pus abit, licet dolor non sentiat, ideoque est fallax remedium, hinc his remediis quidem uti, sed non confidere licet.

Paraphrenitis.

§. 900. *Φπν* dicitur mens vel veteribus anatomicis loca diaphragmatis vicinia, hinc diaphragma ipsum ita est vocatum; veteres vocaverunt

sunt Paraphrenitidem, quia multi animæ sedem esse in diaphragmate putarunt, aut quia inflammato diaphragmate cito supervenit Phrenitis, est ergo Paraphrenitis acuta inflammatio diaphragmatis sive in parte superiori ad pleuram sive in inferiori ad peritonæum vel in carne vel in nervis.

Occupat. Docuit olim *Eustachius*, hodie Clarissimus *Ruyfchius*, quod totus musculus diaphragmatis usque ad centrum penetret arteriis phrenicis accedentibus ramis intercostalium.

Dirus. Nam costæ diu comprimi possunt, ne moveantur, diaphragma vero necessario est comprimendum, & in expiratione producit iterum dolorem intolerabilem.

§. 901. Quam pauci sunt Medici, qui rogati, quem decursum habet diaphragma, nemo dicet; novimus, quod diaphragma ad costam quintam ascendat, & quod descendat ad ultimam dorsalem, secundo est tam latum ac homo, nunc Medici non putant, quod morbus, qui tam diversa loca & tam diversas sedes occupat, sit unus morbus, hinc putant sæpe esse dolorem ventriculi, renum, coli, hepatis, intestinorum, pancreatis, qui morbus tantum est in diaphragmate.

§. 902. *Continua.* Nam omnes inflammationes fixæ habent pro caractere febres non desinentes.

Dolore. Quoniam musculus diaphragmatis est tendinosus, circa omnes partes & in medio, hinc ejus centrum est totum carnosum & fibrosum, hinc cum hæc pars sit fibrosa, & tensa, nusquam est atrocior inflammatio, unde dolor est pungens, ardens, & lacerans, si sit

superius ad costas, putabitur esse Pleuritis; si ad abdomen, creditur esse in ventriculo, pancreate, omento, hepate, dum interna est Paraphrenitis. Cognoscitur ibi hæere inde, quod in omni actione, qua diaphragma sursum vel deorsum trahitur, sit dolor maximus in respiratione, tussi, dolor maximus in sternutatione diaphragma dilatat pectus & dein contrahit, unde tum summus dolor ex eadem ratione oritur, si in nausea, vomitu &c. auctus sit dolor, hoc semper notat inflammationem in septo transverso. In his mira & vix imitabilis est respiratio *Hippocoati* dicta, in sublime ad superiora trahunt pulmonem, ut caveant impingere ad diaphragma, delirium semper à diaphragmate affecto ob multos nervos à vago intercostali, huc recte tendentes; hypochondria retrahuntur, ut diaphragma ad superiora vel inferiora trahi multum opus non habeat, introsum tracta sunt hypochondria, quod est unum ex perpetuis hujus mali signis. Quo inflammatio est major intra corpus; eo violentior & citior fit motus diaphragmatis; quia dimidium nostri diaphragmatis est tendo pellucidus, unde tam facile ibi fit dolor, inflammatio & gangrena.

Risu Sardonico. Hic risus violentus fit à mala dispositione cerebri, Sardonicus dictus est à Sardinia Insula, ubi crescebat herba nobis jam dicta Apium, qua comæta homines incidunt in risum cum convulsione; hi ægri habent convulsionem circa musculos levatores labiorum, & muscoli in hisce casibus morosi sunt, qui has partes deprimunt; circa diaphragma vulnerati vel contusi semper risum Sardonicum habent.

§. 903. Omnia sunt eadem, ac in Pleuritide, sed ob motum perpetuum aliquid singulare hic oritur, hinc hæc pars inflammata peior est, tamen ejus motus est necessarius ad vitam, & dolor maximus adest ob membranas tendinosas, unde malum exasperatur, est enim diaphragma in suo medio membrana nervosa, pellucida, sensibilissime tensa instar chordæ musicæ, at si hæc partes inflammatæ in respiratione semper extendantur, tum dolor fit summe turbans cerebrum, unde oritur delirium, hinc ob situm, motum necessarium & structuram omnia hic pejora sunt.

Ascites. Multos homines vidi dolore immani cruciatis, qui postea nil mali habuerunt in visceribus, sed totum abdomen pure plenum fuit, sed hic vomica in diaphragmate fuit deorsum rupta, si vero in thoracis cavo rumpatur, oritur Empyema.

§. 904. Hic omnia ut in Pleuritide sunt agenda, videndum est, an morbus curari possit per se resolutione, spūto, coctione, tum hæc promovenda sunt, sed quædam, quæ in Pleuritide commendavimus, hic fieri nequeunt, scilicet inussio, emollitio, eductio, quæ ob locum hic institui vel tentari nequeunt. Clysmata mollia ob loci vicinitatem valde juvant, quoniam faciunt balneum internum, hæc omni hora sunt injicienda, & tamdiu donec viscera fiant Paralytica, nam ad tonum facile restitui possunt.

§. 905. Hoc fit post inflammationem diaphragmatis, apostema, quod plerumque rumpitur, evacuatur in cavum abdominis, unde pus exit, quod quotidie augetur, acrescit, & putrescit, hinc viscera abdominalia mollia,

ibi

ibi hærentia hepar, splen & pancreas corrumpuntur & intestina eroduntur, omnia macerantur, quasi coquerentur in lixivio ex urina fætidissima confecto; Medicus in hoc casu quidem palliare potest per antiseptica seu putredini resistentia, sed nunquam curare potest, ergo Medici vocati ad morbos abdominales cogitant in diaphragmate esse inflammationem, nec in remedia calida tam proni sint.

§. 906. Dices, an nil potest ars? respondetur vix aliquid imo parum, sed incertissimum est, dummodo sciatur, 1. esse abscessum, 2. hodie rumpi, 3. cadere in abdomen, sic haberetur aliquid auxilii, nempe quatuor digitis ab umbilico abdomen est pertundendum, cannula imponenda, pus evacuandum est, sed cum hæc omnia fieri vix possint, apparet fere multum insanabile, ibi enim hæc nimis sero post aliquot septimanas cognoscuntur, jam omnia corrupta sunt, sed si possit sciri factum esse pus, tum abdomen esset aperiendum ut in Ascite, hac ratione pus ibi ut aqua educitur, quo facto omnia sunt agenda ut in Gastroraphia, vide *Caput de Vulnere Abdominis*, hinc mali ejus periculositas & cura difficilior cognoscitur.

Hepatitis & Icterus Multiplex.

§. 907. Si mihi liceat de propriis scriptis aliquid dicere puto hoc caput esse omnium optimum in toto opusculo, quoniam hic omnia, quæ Veteres de hoc morbo habent, collegi; hoc capitulum est fundamentum omnium mor-

borum Melancholicorum, Hypochondriacorum &c. Icterus est cacochymia sanguinis humani cum colore bilioso diffuso per totum corpus, non dico cum colore flavo, nam si sit atrabilis, tum color est ater, si bilis sit viridis, tum color est viridis. Sequitur hic inflammatio hepatis, cui semper fere conjungitur Icterus; dabuntur hic dogmata maxime singularia apud alios non invenienda, ad quæ ansam & cognitionem solum duo Auctores Hippocrates cum suis commentatoribus & Boëttus in Sepulchreto Anatomico dedere: raro de hoc morbo cogitatur, & forte non ita frequens est ob rationes, quæ hic dantur, habet enim hepar exiguam arteriam respectu tantæ molis, ibi positum est, ubi perpetuo movetur, vasaque ejus sunt satis magna, satis laxa, facile resolvitur hoc motu, cur non sit frequens inflammatio per venam portam? quia ejus sanguis fertur minimo impetu, hinc raro fit 1. ob motum, 2. ob pauca vasa arteriosa, 3. ob venam portam laxam, & per eam sanguinis lentissimum motum, adeoque infrequens, nec tam vehemens est inflammatio. Nulla bilis est in sanguine, sed omnis bilis est in hepate, vesica fellis, poro hepatico, poro cystico, ductu communi, intestinis tenuibus, duodeno, jejunno, venis meseraicis, absorbentibus: si nunc bilis deferens, hoc territorium agatur per venæ cavæ radicem, tum totus sanguis fit colore bilioso tinctus, cum bilis naturaliter tantum tingat excrementa. Omnis sanguis venosus ineptus est ad inflammationem, omnis sanguis venæ portæ est sanguis venosus, sed postquam transivit per pulmones, ubi concutitur & compingitur jam ad finem arteriæ pulmonalis com-

paucissimus factus, hinc tum aptissimus evadit ad inflammationem, hinc omnis inflammatio in arteriis ab aorta oriundis raro in pulmonicis. Nullus Medicus post *Hippocratem* hunc morbum bene pensavit, solus *Hippocrates* (licet sparsim) notatu tamen digna huc illuc annotavit.

§. 908. *Ultimis*. Nimirum in arteriæ hepaticæ ramo cæliaco ad dextrum vergente *Clarissimus Ruyschius* post *Eustachium* demonstravit diaphragmatico-hepaticas imo à ligamentis hepatis & à cysticis deferri arterias, hæc quatuor genera arteriarum veniunt ab aorta. In toto systemate vasorum mesentericorum nullæ sunt valvulæ in vasis brevibus, & in cæliacis, vide *Ruyschium* de injectione per venas mesentericas ad arterias usque: hinc patet, quod sanguis pressus retroire possit ex arteriis mesentericis in ipsas venas mesentericas, & inde patet resolutio problematis, quomodo homo vivere possit toto hepate impervio facto & induraro, ut ego observavi, nam inde liquet, quod sanguis tunc in hisce vasis retropelli debuit, hinc illi ægri cum sua hepatitis semper laborant ad mortem usque.

§. 909. Nullum verbum hic posui, quin multis observationibus Anatomicis confirmatum sit.

Obesitas omenti sæpe Hepatitidem produxit, multi Auctores observarunt, quod si armenta in lata pascua ducta maxime pinguescant, tuncque moveant multum, aut ingens æstus oritur, hæc circumrotentur (vocamus stultitiam boum) & postquam aliquoties sic se verterunt, & boaverunt, cadunt mortua, tum in apertis eorum cadaveribus hepar ruptum invenitur, & mor-

mortis causa fuit, quia oleum omenti circula-
tur per singulares ductus ad hepar & miscetur
bili *demonstrante Malpighio* aliisque, si a nimio
motu vel æstu liquefcit pinguedo, tum fertur
in hepar, obstruit, infarcit & ruptionem hepa-
tis producit, atque in fine morbi oriuntur Diar-
rhææ magnæ & dejectiones quasi totum hepar
esset fuscum, hinc hac ratione solvitur pingue-
do, & tum copia olei per vasa epiploica ad he-
par defertur, & hepar oleo obrutum non trans-
mittit oleosas partes, & sic vasa obstruuntur
ac oblipantur, si equus penitus obesus valido
cursu exagitetur, solvitur omentum, obruitur
hepar ad crepaturam usque & animal brevi mo-
ritur; hinc obesi in calore multum moti sæpe
ab hæc Hepatitide moriuntur, aut Ictero liber-
rantur, verum hanc esse causam ipse vidi, sed
vix advertitur à plurimis, licet sæpe fiat.

Atrabiliaria. Nempe ex oleo & terra simul
junctis, diffata parte spirituosa, & aquosa,
quando per cæliaca ad hepar hæc materies atra-
biliaria ruit, tum ibi inflammationem produ-
cit, qualem sæpe vidi in viris Hypochondriacis
multis vectis, currentibus aut æstuosis.

Temperies. Miror sagacitatem veterum, qui
nesciverant circulationem; bilis atra vocatur
pars crassa sæculenta sanguinis, hæc debet à
corpore cum sanguinea massa deorsum ferri &
hærere circa vasa cæliaca, & mesenterica, &
quidem ex circulationis lege.

Scorbutica. Hoc clare patet, quod hic nulla
fit vasorum contractio, sed inertia, & simul
angustia, hinc ibi fit magna puris collectio,
& hoc abit in sanguinem, hinc cacochymia
oritur. V. g. mamma excinditur, scissio non
mali facit, sed postea cutis non coit, sed re-
tro-

trahitur, si tegatur, emplastro glutinatorio, ut pus exire non possit, tum paulo inferius pus aggregatur, & ordinario inde moriuntur ægri, nam pus retrorsum deorsum currit, & it vel in hepar vel in pulmonem; hæc materia liquefacta ruit semper in hepar, quia porta ibi omnia deponit; hinc hepar luit peccata reliquorum viscerum abdominalium.

Calor. Si non accedat calor, tum tantum obstructio orietur non inflammatio, sed si motus à quacunque re accedat, ex obstructione fiet inflammatio; hinc optimi Medici hæc corpora vix movere audent, sed usque ad finem sensim remove tentant.

Bilis fiet exusta. Quia violentia circulationis orbatur partibus subtilibus, & in omni violentiori motu semper fit acerrima, si ergo per febrem Ardentem sanguis fit acrior, eo fiet acrior bilis, sed cum bilis sit omnis humorum corporis post urinam acerrimus, eo acrior fiet cæteris paribus ac sanguis &c. unde producet erosiones &c. in hepate.

Lapis. Concrefcit sæpe intra hepar, cystim, ductum biliarium vel communem lapillus, qui si magnus congestus impedit omnem humoris transitum, humor accumulatus movebitur & arietabit in lapidem, hac ratione facit inflammationem, hoc sæpe fallit Medicos; sunt, qui certis temporibus, postquam ederunt alacriter, laborant dolore, anxietate, torminibus summis, nausea, vomitu, postquam malum aliquantulum duravit, abit, sed postea fiunt ægri Ictericæ, hoc semper à lapide esse factum inveni, ubi fibræ tandem adeo irritatæ producerunt nauseas, vomitus, tormina, unde bile tum per venam cavam regurgitante fit Icterus;
in

in hoc millenis experimentis confirmor, sed calculus per se non lædit, sed quatenus movetur, nam si ibi hæreat calculus in medio hepatis & vomitorium à Medico præscribatur, vel si æger ab alia causa vomat, tum hepar comprimitur, & margo calculo vicinus conteritur, unde oritur inflammatio, quæ etiam ab alia causa oriri potest. Hoc etiam observavit *Sydenham* in *Tractatu de Passione Hysterica*, sed ignoravit causam; si scirrhus adsit, vasa vicina recipient attritum, unde inflammatio circa limbos scirrhi orietur.

Potum. Nam hepar ventriculo incumbit, hinc si homo æstuans gelidum potum bibat, tum sanguis in hepate copiosissimus frigescit & coagulatur.

Natationem. Homo, qui in æstuatione à venatione redux in flumen se contulit antea sanissimus, jam vero totus ictericus factus est, & sic per totam vitam mansit; idem fieri potest à vino & motu, aut si per rimam frigidum ventum accipiat æger, inde facile Peripneumonia vel Hepatitis producitur.

Sitis. Nil pejus est, quam non bibere, nam tum sanguis fit crassus, de natura etiam sanguinis crassi est, quod non in caput, sed in hepar tendat, hinc multi milites pereunt in magna siccitate, ubi vix potum accipere possunt, nam multum laborando sudant, & sic liquidissimum avolat, hi tum accipiant dolores ad latus, fiuntque icterici, qui morbus, si adhuc sit levis, Dysenteria sæpe absolvitur. Hoc observavit *Hippocrates* in messoribus, viatoribus æstivo tempore, quibus si sanguis inspissetur, per hepar non transit, sed ibi accumulatur.

Febris

Febris &c. Semper fere definit in hunc morbum, hinc quibus non satis potus in febre Ardente datur, si resurgant, diu circa hæc loca se male habent, hinc pessimum est tum à potu abstinere; ego ipse à Medico solis sudoriferis olim curatus sum à febre Ardente, sed diu ibi circa hepar dolui, hinc credo plurimum peccare eos, qui in aëre calido versantur & non potent, sed tamen non fiat nimis cito, nec larga sed parca simul potatio.

Summæ animi perturbationes stagnationem faciunt, hinc polypos creant in maximis vasis ante cor, in sinibus venosis hepatis, falciformibus cerebri, redeunte per periodos Ictero; talem vidi in mercatore, cui nunciabatur eum perdidisse navem & omnia, cui perturbato paulo post oriebatur Icterus, emarcuit, & mortuus est à scirrholoso hepate.

Vomitoria. Nil periculosius est, quam dare vomitoria, quando nescimus, an humores sint meabiles nec ne per sua vasa, notandum igitur, quod si in Ictero à calculo excitetur vomitus, & tum si calculus brevi exire possit, optime, quidem succedet, sed si non descendere possit calculus, tum vasa in hepate rumpuntur & pessime cedent vomitoria; omnis enim sanguis abdominis tunc maximo impetu projicitur in venam portarum, adeo ut sanguis eat in minora vasa lymphatica, unde errore loci fit inflammatio.

Mala hypochondriaca. Nam si totum systema arteriosum, vel si arteriæ mesentericæ & cæliacæ obstructæ & sanguinem crassum non transmittant, tum ubi hæc sanguinis crassities solvitur, & it in hepar, Prima sedes horum malorum est in ductu zigmoidio, utrumque scilicet

cet, secunda in hepate, ubi fiunt morbi Chronici & Icterici.

§. 910. Hepatitis habet 1. causas communes reliquis inflammationibus, 2. prædisponentes in hepate, 3. varietatem causæ alius morbosæ, hinc ille morbus mirifice varius est; quo mala, ex quibus hic morbus ortus, pejora, eo morbus quoque pejor, si simplex sit inflammatio, spes est facilem fore curationem, si ab atra bile fit; vix ulla spes superest, si ingens febris lethalis hoc semel vidi, aliter non ex Hippocrate hæc dicta de hoc morbo intellexissem.

Pellentis. Unde si dicta diathesis in materia atrabiliaria obtineat maxime cavendum est à vomitoriis.

§. 911. *Tumorum elevat.* Quo plus tument vasa sanguinea eo plus comprimunt vicina minima vasa, quæ compressa inflammantur, & hoc se magis ac magis ita extendit, ut tandem maxime tumeat hepar.

Eadem. Hæc est margo tuberculi iterum inflammatur à tumore comprimente, hujus vero margo ob tumorem marginis præcedentis inflammatur, & hac ratione inflammatio serpit.

Dolet. Demonstrante Ruyschio arteriæ phreniticæ multos ramos ad hepar dimittunt, proinde hepate inflammato arteriæ phreniticæ & hepaticæ inflammantur; hinc diaphragma laborat, unde sæpe cito fit Paraphrenitis & mors, Hepar est vasculosum, hinc ejus inflammatio vascula obstruit, silit triplicia liquida, sanguinem arteriosum, venosum portæ, biliosum absorptum forte à venis mesentericis, unde in tumorem elevatur, & inflammatione loca vicina tenera hepatis comprimuntur, in loco
com-

compresso iterum fit similis inflammatio, hinc increfcit hepar, ut totum fere abdomen fape occupat, ventriculus hepatis subjacens comprimitur & impeditur, ut inflato ventriculo dolebit, diftento ventriculo omnis ejus fanguis fluit in hepar.

Omniem cruorem impedit. Hoc inde fequitur, quia folum hepar omnes humores harum partium tranfmittit, hepar enim non folum peccat fibi fed pluribus aliis partibus, fanguis totius fere abdominis evacuatur per hepar, quo omnis circulatio jam pervertitur, & depravatur; hinc icterus quibusdam dictus Regius Morbus vel Morbus Auriginofus, in quo oculi tunica alba & tota cutis flavefcit, ille oritur, fi bilis à fanguine venæ portæ fecerni impediatur, hinc materia biliaria abit in venam cavam, tranfit per cor, & mifcetur fanguini ad glandulas fubcutaneas facit lympham, & ferum flavum, hinc ubi lymphatica vafa ibi flavedo fieri debet.

Lymphaticum. Quamvis lymphatica hepatis non inferantur hepatis, fed tendant ad alvum, chyli, attamen quia comprimuntur à vafis fanguineis vicinis inflammatis impeditur in illis fluxus lymphæ,

Circulatio bilis eft ex cavo inteftinorum in venas mefentericas minimas, unde fecundo in venam portæ, tertio in ejus ramos per hepar, quarto in fuum ductum ad inteftinum Duodenum, & deinde ex inteftinis rurfus in hepar & fic porro per eafdem vias citatus; hæc eft tantum via circulationis bilis.

Actionem invertit. Deus enim in hepatis venis nec in arteriis valvulas fecit, hinc fanguis motu inverfo ire potef.

Effe.

Effectus. Vidi oculis meis & manibus tractavi ægrum, qui in tota vita Ictero omni mense redeunte laboraverat, nam per tres septimanas æger se bene habebat, sed quarto vomitu violento vexabatur, & tum iterum sanabatur, & iterum eodem modo redibat usque ad ipsam mortem, in ejus cadavere post mortem aperto inveni ductum choledochum calculis obstructum, unde dolor, totumque malum oriebatur, antequam vero vomitus fiebat, oriebantur murmura, & tum sequebatur vomitus color æruginosus, urina aurea, hinc reexpurgata sensim abibat, & post collectionem iterum redibat, hocque hic factum est bile retrograda, si vero calculus solveretur, tum oriebatur sanguinis ut & lymphæ deturbatio, & totus homo atra bile flavus fiebat.

Putrefactio. Nam bilis est sapo attenuans & in liquidum subtile humores convertens & sic viscosum tollit; Hydropem & putrefactionem producit, ut clare in illa veteri incola in nostro Nosocomio explicavi.

Mala. Bilis sanguini mista eum maxime fluidum reddit & resolvit in aquam pergentem in Hydropem, contra quod vulgo putatur, nam dicunt bilem sanguini mistam creare obstructions per visciditatem.

§. 912. Exitus hujus morbi est triplex ut in alio morbo. Sanatio vocatur mutatio morbi in perfectam sanitatem.

§. 913. Sanatio fit per naturam vel artem, per naturam, quando in corpore talis est status, ut materia morbosa possit solvi sine ullo alio morbo residuo, nec inde recursuro; morbus solvitur diaphoresi, vel resolutione vel crisi seu coctione benigna.

§. 914. Resolvitur, si materia sit recens, nondum acris, ut rodat tenera & friabilia hepatis stamina, si lenis & reliquæ conditiones ante jam dictæ adsint. Ut si v. g. quis febre laboret, ubi color croceus & urina crocea adest, tum fit bilis resolutio, si nunc talis homo habeat talem urinam, & colorem flavum imprimis in oculis & labiis, ubi vasa sunt nudissima, tum scimus Icteri præsentiam, jam vero definiendum est, an hic aliquid sit agendum an non? hoc sic judico, si fæces adhuc sint tinctæ, digestio & omnes functiones utcumque bonæ, tum spero resolutionem, si vero contrarium adsit, nempe si urina valde sit tincta, digestio nulla &c. tum inflammatio abit in suppurationem & scirrhum &c. hinc tunc ars succurrere debet; huic ægro non dabo cibos, qui requirunt bilem, ut temperent, non dabo juxta sententiam non nullorum potus, qui faciunt materiam fluere in corpore, ut Crocus, hæc quidem circumeundo per cutim materiam expellunt, sed morbum non sanant, dabo vero decoctum seri lactis cum Acetosa, radice Graminis, & fomentis similibus, locus tegatur, clysmata injiciantur, ut interne balneum &c. si vero fortiter purgetur æger, plerumque inde male se habebit, potus diluens cum nitrosis maxime convenit, uti & balnea, hæc cum leni motu & frictione maxime promovent, frictiones repetitæ summo pere profunt, quia hæc urgent humores, & eorum transitum juvant. Erat Amstelodami Æthiopissa sanans malum hypochondriacum, dicebat se habere unguentum specificum, quod applicabat, sed semper simul fricabat ad latus dextrum, sic curatio vulgo adscripta fuit vi pe-

netranti unguenti, sed frictio hoc efficiebat, vid. *Galenum de Usu Frictionis.*

Solvendo per Saponem Venetum, per mel recens cum paucis Vino Rhenano aut simplici aceto aut per succos saponaceos ex omnibus herbis pappescentibus lactescentibus Cichoreis, vel ex succis Horæorum ut ex succo de Bacis Sambucis, Cerasorum &c. tum potissimum ex succo recenter expresso Graminis. Hæc etiam tum semper leniter movent & apponenda sunt primo per epithemata &c. veteres tales ægros in balnea deducebant & nos idem facere possumus per epithemata, fatus, potus, clysmata, ut omnia exteriora & interiora laxentur.

§. 915. 1. Adfui in tali casu domicellæ, cui post ingentes dolores hepatis, ardorem, & sitim, incepit fæx alvina deponi flava, sanguinea, biliosa; alii Medici putabant esse Dyfenteriam, & dare volebant antidysenterica, sed ego obstiti, unde curata est, sed hoc fieri debet ante quartum diem. In hoc casu dabo decoctum Lini Cannabini seminis, decoctum Filicis &c. ut & Saponem Venetum. Fæces inspectæ exhibent strigmenta sanguinea interspersa & sunt glutinosa & hoc idem contingit in hepate ac per sputa ex pulmone, itaque hoc est bonum signum notans materiam resolutam huc ferri.

2. Hoc etiam ante quartum diem fieri debet, ne abeat in suppurationem, nam ante illum diem obstructio sensim potuit dilatare vascula versus intestinum duodenum, ut materia evacuetur, & per urinam exeat; hoc etiam denotat hanc materiam resolutam per renes excerni, de hæc re in Peripneumonia & Angina dixi.

K 2

3. So-

3. Solus *Hippocrates* hoc annotavit, unde mire torquentur interpretes & commentatores, sed nil obscuritatis habet, nam oritur, quia lien est multo facilius dolore afficiendus quam hepar, & succum dimittit per hepar, itaque hepate male affecto intumescit lien & fit hebes, verum si hepar incipiat liberari & fluxus fieri per illud, tum lien quoque intumescere incipit, & hinc tandem dolore afficitur, ergo fluit sanguis, antea vero nervi erant stupefacti ob vascula nimis eos distendentia jam vero paululum soluti dolent; si vero ille dolor accrescat, ut bene notat *Hippocrates*, tum lien suppuratur.

4. Hoc *Hippocrates* dicit, an forte putaret, quia est hepar dextrum, saltem observatio id confirmat.

5. Nunquam sudor est flavus, fætens, viscosus &c. ad diem quartum in hoc casu, quin hoc sit bonum signum, si alia signa adsint, nempe si cessent simul mala symptomata.

§. 916. Primum si fieri incipiat, dabitur optime serum lactis, quæ essentia Graminis, Bellidis, Cardui Pratenfis, Acetosæ Pratenfis, nam hæc quatuor imprimis vaccarum pabulum sunt, & maxime hic conveniant vi diuretica; si dolor cesset, frictions sunt adhibendæ, optime conducunt clysmata desumpta imprimis ex Cichoreis, Endiviis, Chondrillis, Sonchis, Lactucis, Traxacis, Scorzonis, ex his parari possunt Epithemata & decocta cum paucis Rhabarbaro

§. 917. Eadem fere diuretica hic sunt optima; serum Lactis æstate optimum, Hyeme vero non bonum, tunc enim potius exsiccat, quia vaccæ vescuntur feno.

§. 918.

§. 918. Materia deposita est ad transfluen-
dum, hinc nullus sit potus calefaciens, in-
flammans, stimulans, sed omnia lenia & sa-
ponacea, quo optime faciunt clysmata, nam
colon replere est verum fomentum hepatis,
pancreatis & spleni ad latera, hinc calore sem-
per sit plenum, ne aliquid remanens scirrhum
faciat, unde dein oritur morbus hypochon-
driacus & melancholicus. In hoc morbo he-
patico fit dolor pulsans circa dextram par-
tem, cavendum tantummodo; ne ullum fri-
gus accedere possit hepatis, nec etiam calor
nimius, qui materiam morbosam accendere
posset.

§. 919. Si adsit dolor capitis circa frontem,
si oculi rubeant, & nasus dexter titilletur, &
nonnunquam gutta sanguinis, tum fomenta
ex Lacte calido sunt applicanda, si non nimis
fluat sanguis, tum decoctum ex Salsaparilla,
Lactuca &c. sumendum, in hunc finem opti-
mæ sunt spongiæ humectatæ fronti applicatæ,
ut faciebat *Hippocrates*, juvat & vapor aquæ
calidæ, si Hæmorrhagia fiat nimia, tum illa
est sistenda, nunquam hoc mihi sefellit se-
quens:

℞. Vitrioli communis ℥i

Aqua simplicis ℥iv

M.

Postea fumo mantilia vieta ex crassiori filo
(Belgice *servetten*) inde facio turundas conicas
ad crassitiem dimidiate digiti minoris, ad lon-
gitudinem minimi digiti, & tunc flexili stylo
tenui plumbeo vel argenteo vel calamo scripto-
rio has circumpono, hoc facto tingatur extre-
mum

K 3

mum

num turundæ circumtortæ tubo plumbeo vel hoc plumaceolum calamo exceptum huic mixturæ, mensurando extrinsecus longitudinem nasi, tunc impono naribus sursum horizontaliter juxta ductum palati pergendo, id est, parte qua retinetur, intra manum paululum elevando, postquam jam ad illam altitudinem oculorum mensurata perventum est, verti debet interne versus medium nasi, ut tangat arteriolam sub Crysta Galli stillantem, deinde æger clausis naribus exspuat, si nil sanguinis veniat, sanatio facta est, hac mixtura ilico Hæmorrhagia sistitur, tunc penna extrahitur, plumaceolumque relinquitur usque ad tertium & quartum diem, quod postea sponte à natura separatur. In hac operatione tantum est cavendum, ne ad officula spongiosa etiam arteria lædatur.

§. 920. Hoc factò sudores non uno momento sunt movendi sed lente sustinendi, nec sanguis obruendus, ut per hos sudores exsiccet, itaque non una vice magna copia diluentium est adhibenda, sed corpus sensim replendum est diluentibus, abstergentibus, & aperientibus, si nimis fluat sanguis & sudor continuetur, ut determinem, dabo lenia sudorifera non calida, *Diascordium Theriacalem Philonii*, sed non aquam, detur aqua cum *Lactuca*, *Scorzonerâ*, *Sonchio*, *Taraxaco*, *Tragopogone*, *Hieracio*, *Radicibus quinque Aperientibus*, *Fumaria*, vel similibus hepatis, quasi propriis saponaceis medicamentis, coquentur & potentur ingenti copia, si materia diffluat, ille morbus tollitur, nempe si febris adhuc adfit, aliter nimis serum est.

§. 921. Si æger à morbo Acuto Ictero laboraverit, tum omnem materiam ex hepate solve

vere

vere debemus, hoc vero factum esse scimus, si urina per tres dies non habuerit flavedinem, si oculus nec labia microscopio appareant flava, si excrementa naturaliter flava, si in motu paulo majori non sentiat dolor ad hypochondrium dextrum, tum nil materiæ remansit, & salvus est æger, si vero color flavus remansit, & pondus sentiat æger tum æger non est relinquendus, nam aliter abibit in scirrhum.

§. 922. Si in febre Acuta valida dolor inflammatorius, punctorius ardens ad locum hepatis & diaphragmatis adsit, hypochondria dura extrorsum pressa, cutis flava, albedo oculorum flavescens, tum adest Hepatitis, tum cavenda est suppuratio, hocque fit per venæ sectionem, sed tamen hic nulla fieri potest revulsio, ut in pulmone, verum hoc nimiam vitæ vim infringit, postea per clysmata & fatus partes sunt emolliendæ, hinc saponacea diluentia & putredini adversa conveniunt; *Galenus* notavit, quod si acutissimus dolor adsit, tum sæpe ex peritonæo materia externe rupta deponitur, quod si vero in medio hepatis hæreat, tum dolor est obtusus & morbus pejor; considerata tunc est magnitudo symptomatum & degeneratio functionum, quæ tunc in corpore fit, tum igitur vis vitæ est minuenda, mittatur ergo sanguis, donec dolor non amplius urgeat, & febris utcunque sit remissa, secundo statim injiciatur clyisma ex Tamarindis, Taraxaco minutissime conciso in sero Lactis recentis decocto, vel in aqua pura, inde parabo clysmata & potum diluentem, qui etiam instar saponis absterget; hinc veteres omnes ad plantas amaras lactescentes recurrunt, Cichorea, Endivia, Taraxaca, recentia optima, magna co-

pia non in syrups, sed, meris decoctis v. g. radices Graminis, Taraxaci sumantur ad partes æquales nempe ad duas libras, & coquantur in quantitate sufficiente aquæ puræ, tum colatura adhibetur pro potu ordinario. Tertio utatur epichematibus, fotibus &c. optimum etiam est Nitrum Stibiatum, Stibium Diaphoreticum vel Sal Polychrestum cum syrupo de Fumaria, de Cichoreo cum Rheo vel syrupo è quinque Radicibus Aperientibus.

§. 923. Omnes febres Autumnales inflammatoriæ malignæ vomitum facientes, Acutæ fere sic hærent; signa sanationis sunt, fex non flavæ, sed coctæ figurata, naturali colore & urina bona, oculi albi, hinc scitur abesse Icterus. Symptomata sunt gravitas, anhelatio, dolor in loco &c.

§. 924. Secunda Icteri species curatur, ut secunda Pleuritis, & per se est lethalis vel abiens in alium morbum; hinc maxime errant Practici Icterum nunc describentes & generalem curam & universale medicamentum, unus laudat pulverem Martis, alter Camphoram cum Croco, tertius aliud specificum, sed quilibet Icterus, quilibet ejus gradus aliam requirit curam.

§. 925. *Bonum pus.* Quia totum hepar constat textura vasculorum, hinc nata ibi suppuratio omnia illa vasa corrodit & facit ichorem hepaticum, unde suppurationes hepatis tam pessimæ sunt, nam non potest lente procedere inflammatio, ut fieret, si ibi adesset pinguedo, ut in multis aliis partibus; denique nunquam fit suppuratio in magnis arteriis, sed in capillaribus, hepar quasi spongia sanguine tumet, quod ruptum est, sanguinem accipit, hinc potius fit
ma-

materia ichorosa putrefacta, vel amara (ut dicit *Hippocrates*) quam album pus.

Putredo plerumque talis oritur, nisi inflammatio aliquando tantum fuerit in exteriori parte, hinc distinctio inflammationis oritur in parte media vel gibba; gibbam bonam dicit *Galenus*, at in media si facta sit suppuratio, funestus erit exitus. Hoc vidi in moderate viventibus & lubricantibus, uti & in otiosis domicellis.

§. 926. Prævidetur futura hæc suppuratio ex signis sequentibus.

4. Omnis quippe inflammatio, quæ stat, nec retrograditur, habet febrim violentam non pessimam, dolorem non summum sed incrementem, si duret ultra triduum suppuratur,

§. 927. Tum scimus suppurationem fieri, nec resolutionem esse sperandam.

1. Hepar enim est valde friabile & digitis conteri potest dempta membrana exteriori & crepat in cadavere violenta morte extincto. Vires tum deficiunt, ut fortissimus quisque nullas vires habeat, tum jam nata est suppuratio.

2. Tumore sub hypochondrio dextro sub costis spuriis.

3. Præcipue si dolor remittat, & si tumor & pondus in loco.

4. Nam homo, qui ulcus habet in hepate est debilissimus & valde siit, vidi enim puerum ebibisse pintas una quaque hora, & debilem admodum fuisse.

§. 928. Effectus suppurati hepatis sunt sequentes.

1. Substantia hepatis quasi sponte friabilis est, latera apostematis facile eroduntur, hinc to-

tum hepar corrosivum corrumpitur tunc membrana hepatis, quæ aliter tam tenuis est, fit crassa & dura & hepar tumet.

2. Aliquando per rupturam stillat pus in cavum abdominis, quod ibi accumulatum creat Ascitem purulentum quem comitatur Tympanitis, tunc enim idem fit ac in Paraphrenitide, licet Icterus maneat, si abdomen post mortem ægri aperiat, tum subcæruleus apparet putrefactus liquor, ut aliquoties vidi.

3. Aliquando materia apostematice aperit oscula minima vasorum biliosorum ad ultimas radices, hinc transit in intestina per ductum communem, corrumpit omnia intestina, tum ex Diarrhæa moritur æger, & fit Dysenteria hepatica; hæc est duplex, dum hepar pus suum expurgare debet, si purget hancque bonam deiciat materiam, sed si ille fluxus perpetuus fit, malum est signum, nam hepar tum consumitur.

4. Ab hac cacochymia ichorosa creatur perpetua fitis, nam materies ichorosa tunc repellitur aliquando in sanguinem per penam cavam & fit febris Hæctica pessima, peiorque quam si oriretur tantum pure, nam quod refluxit in sanguinem, est ichor pessimus, unde oritur Phthisis.

5. Sic si abscessus externe rumpatur, sæpe ægri sanantur, hoc sæpius externe fit, ut semel vidi in Pleurítico; tubercula externe vidi orta, quibus ruptis magna puris deposita copia, æger feliciter sanatus fuit, *Galenus* dicit ad gibbam exeso concreto fit sanatio.

§. 929. Fit Tabes, id est, Atrophia, marasmus, exsiccatio totius corporis, Tabes lenta, non tam cita, quam pulmonalis, Ictérica, id est,
flavi

flavi manent ad mortem usque; urina fere nigra; nam totus sanguis hac amurca inficitur; hinc Tympanites, quia vapores horreni elastici exeuntes, quasi vento inflant abdomen, homines, qui per multos annos sunt flavi, assiduo febricitant, nam cacochymia febrim naturalem producit, fitis fit intolerabilis ab humorum putredine; anxietas adest, quia sanguis per vasa hypochondriaca transire nequit.

Tympanitide est tumor admodum elasticus sine materia hærente in peritonæo, tum in eum tumorem pulsus sonum facit.

In Praxi sæpe contingit, ut ægri misere laborent morbo anomalo & habeant Dysenterias, quæ non sunt hepaticæ, sed chylosæ, quia bilis chylo se immiscere non potest. Vide *Vesalium de Radice Chinæ de viro tali morbo laborante*, qui subito defecit & mortuus est.

§. 930. *Nullam medelam.* Nisi sint herbæ recentes virides hepaticæ dictæ, antea recitatæ seu fontes medicatæ, si vires ferre possint, nam hæc non agunt nisi per vim vitæ, inde actuosa reddi debent, aliter ægrum suffocant; acida blanda sunt optima, uti & fructus horæi. Hæc Icteri species est lethalis & in hac omnia nil juvant, quæ aliis profuerunt.

§. 931. *Collecto.* Idem ac in Empyemate & Pleuritide, nam hic Vomica depurari nequit.

Asciles est tumor abdominalium à materia intus contenta distentus; est tumor abdominalis instar utriculi inflati factus, & tunc si abdomen percutiatur, non resonat.

Tympanitidem est morbus priori pejor, hic enim omnia vasa ventriculi, intestinorum comprimuntur, & obstruuntur, & sic nutritio non

fiet; *Boyleus* docuit, quod quædam sint corpora, quæ aërem generant, nempe sanguis & alii humores præsertim si putrescant, & inde fit Tympanitis: materies tunc elastica generatur à pure putrefacto, uti semper generatur ex materia putrida, tunc pondus non est majus cæteris partibus & venter percussus resonat; Hanc vocavit *Hippocrates* Hydropem ficcum.

Terribilem. Omnia viscera abdominalia, diaphragma & intestina eroduntur, corrumpuntur, & hoc accidit hominibus, qui post longum Icterus incidunt in Tympanitidem.

Mors. Nam omne corpus intra fluidum positum æqualiter præmitur in omni puncto, sic hic aër in abdomine premit omnia contenta & aër externe reprimit, hinc in prelo hærent vasa & intestina & ideo mors. Hic Icterus vix est sanabilis, in quo ægri tot annis manent, & quo cumcolluctantur cum variis symptomatibus, tandem extenuatis fit cutis primo flava, tum viridis, dein atra; & postea ægri extinguuntur; nec Apollo hic ipse remedium dabit, nisi ulcus mundetur, & pus eluatur, nil proficitur, quod hic loci fieri non potest.

§. 932. Si ulcus adsit in hepate, pus fit quotidie tenuius, rarius, ultimo vascula biliosa erodit, in ea se insinuat, fertur in speciem materiæ ichorosæ corruptæ, hoc itinere facto, fætidum pus in intestina delapsum sursum fertur, unde IctERICI totam vitam vomunt materiam biliosam, horridissimam, fitis est magna; ægri habent animam fætidissimam, ructumque cadaverosum, & quidquid assumunt, semper evomunt, nisi summa acida devoraverint. Ad inferiora si fluat, fit Diarrhæa purulenta, acris materia intestina erodit, oritur Diarrhæa colli-

qua.

quativa, biliosa, ichorosa; tales Diarrhoici sunt Icterici, sed hæc Diarrhæa non ut Icterus curatur, sed hæret Vomica, quæ se in intestina evacuat, sic ægri consumuntur tali colliquativa vel sursum per vomitum vel deorsum per Diarrhæam & inde cito extinguuntur. Si tales vomitus, Cholera vel Dysenteria fiant, morbus brevi est lethalis, quod sæpius vidi, oriebatur morbus Acutus, qui terminabatur in Icterus, in quo omnibus frustra tentatis Dysenteria & Tenesmus oriebatur, quem compescere non poteram, & hac ratione hepar consumebatur, sic vidi quoque nonnullos male semper materiam fætidissimam deponere coactos, antequam vero hanc posuerant, instar cadaveris olebant, si tum darentur adstringentia, tum summa anxietas oriebatur, si vero nimius esset profluxus, tum summa debilitas; hinc ille novus Icterus est maxime metuendus, nam si talia vomant vel dejiciant, quidquid agatis extinguuntur miserima morte, nam quidquid est sanguinis, illud se huc evacuat quovis momento stimulati cum summo dolore, parum subflavi deponunt, medelam vix capit, solum aliquid efficiunt acida & leviter salsa Diarrhæam promovent, hinc acida meliora, Vinum Rhenanum cum pauxillo succi Citri, Spiritus Salis Nitri, sed omnia putredinem inhibentia pro potu tenui, & leni, ex Oryza, Milio, ex hordæo sunt optima, nil plus nocet, quam pisces, carnes, ova; & similia, nam statim in ventriculo putrescunt, sed acida putredinem corrigunt & refringunt.

933. Si materies putrida in sanguinem feratur, tum sanguis fit cacochymicus & putridus, si vero quid alieni sanguinem ingrediat,

tur, tum horremus, ut & hic fit, si tum nondum moriantur ægri, tum novus Icterus oritur, qui per multos annos extenditur.

Mors oritur, quando scilicet ichorosa hæc materies exeat fines vasorum in cerebro vel in cerebello, sed antequam hoc fiat, ægri laboraverunt perpetuo Phthisi ichorosa ex hepate.

§. 934. Hanc medelam jam ante clare exposui, hic morbus tamen aliquando in initio curatur, nempe si balneum præparetur victu tenui, & aquis acidulis utatur æger, & si singulis diebus equo vehere sustinere posset, tunc adhibenda sunt ea, quæ non sunt valde acria, sed aperientia v. g. Vinum Rhenanum cum succo Citri & aqua dilutum & copiose potatum hoc maxime prodest, deinde succi herbarum, ut Taraxaci &c. item Aquæ Spadanæ hic multum profunt.

§. 935. Si post inflammationem hepatis in dextro hypochondrio nascatur tumor mollis, cogitat Medicus hoc fieri ab hepate, pars gibbosa concrefcit cum peritonæo, quæ vi respirationis pellitur extrorsum, tum affurgit tumor, simulac hoc oritur, non repercutientia, sed attrahentia, laxantia & emollientia sunt applicanda, v. g. farina Avenæ in Lacte cocta ad finem addendo butyri insulsi aliquantulum, vel ex ipsis recentibus, Cæpis affatis, floribus Althææ &c. tum Melle, hoc cataplasma ponatur ad locum, interne verò maturantia danda sunt, si tum tuber album fiat prominens in acutum apicem, tum in medio est pertundendum tum locus est inurendus lino crudo (ut *Hippocrates* voluit, putabat enim Scalpillum esse incertius, denique sensim urebat, non valide urgendo illas partes) nam alioquin nimis

mis cito effluit, tum cuticula suppuratur, & sensim aperitur, hinc Hippocrates linum hic adhibuit; quod antea in fimo torquens contunde-
bat, & postea adhibebat; locus vulneratus porro ut ulcus externum curatur; etiam huic loco applicari potest unguentum Mercurii vel Basiliconis, Arcæi, Trochisci de Minio vel Mercurius Præcipitatus albus vel Præcipitatus ruber, ut profundius exedatur, donec perventum sit ad locum.

§. 936. Æquale pus bonum, album est optimum, specillum non colorans, nam colorans significat materiam putrefactam, si tale pus exeat, tum certe æger sanetur, hoc enim notat bonam sanguinis diathesin, & quod totum malum hæreat in parte exteriori gibbæ hepatis, & quod intus non sit corruptus; si pus exeat, sumitur sequens remedium.

℞. Balsam, Arcæi ℥j

Myrrhæ cum Vitello

ovi contrit. ℥j

M. F. Unguentum.

Hoc unguentum immittatur vulnere, & imponatur plumaceolum, ne concrescat, non vero turunda, si mundatum sit ulcus, tollitur Balsamo Arcæi & sola Myrrha, quod est continuandum usque ad clausuram. Interne adhibeantur depurantia medicamenta ex sero Lactis cum Acetosa & radicibus Chinæ, Salsaparillæ & lignis Santalinis &c.

§. 937. Si vero tale pus adsit, tum hepar consumitur, quia non detergeri potest, nam est pars friabilis, quæ detergeri nequit; hoc pus est signum, infectum esse totum hepar, nec illud

illud pus inde educi poterit, neque ulcus concrescere, etiamsi extrorsum depuretur, nam nihil Chirurgicis medicamentis est depurandum, nisi quod consolidari possit, atque in his finibus pure repletis perpetua consolidatio fieri nequit; hinc ille ichor amurcosus exedit jecur, unde æger postea consumitur; hoc vidi in duobus Studiosis, ex quibus quotidie exibat fætidissimum pus, & sitis tanta aderat, ut vulneratis à Dipsade, *de morso milite canit Lucanus*

*Ille vero in Tanaim missus Rhenum potaret,
Sitis exhibat pus, donec consumeret integre
Vix ultimo hærebat pellis ossibus.*

Hippocrates, qui hæc omnia observavit, dicit, talem ægrum, si hæc ultima appareant, nunquam servari, si aliquid hic esset sperandum, obtineretur modice acidis frigidis, pauxillo sale, ut putredo inhibeat, vitandi sunt motus animi vel corporis, sed tamen tales ægros nunquam curatos vidi vel legi.

§. 938. Si icterus, in molestia & dolores aliquamdiu sint sedati, nec tamen omnia icteri absint signa, postea iterum oritur dolor ingens, tum fit cancer, ut in cadaveribus ex his dissectis patuit. Ægri, qui laborant perpetuo Ictero & doloribus acerbissimis; circa hypochondrium dextrum & intestina vexantur, perpetuo excernunt ex alvo fætidissimam materiam excoquantem intestina, scirrhus nec cancer suppurari possunt, quia hærent extra vasa circulationis & est tantum in locis glandulosis Scirrhus hepatis sæpe observatur apud *Bonetum in Sepulchreto Anatomico*, quia scirrhus impedit bilis secre-

cretionem, unde æger Ictero laborabit, sed vitam diutissime trahit plerumque fere per biennium vel ultra, multi sunt, qui habent malum Ictericum, quem quidem ferre possunt, sed non auscultat his omnibus medicamentis, si dentur lenia, nil agunt, si acria fortiora, oritur Hepatitis, sæpe cancer & mors.

§. 933. Si hæc inflammatio nec in resolutionem nec in suppurationem nec in gangrænam abierit, interim tamen tumore & duritie manente, si tum postea oriatur dolor, tum fit cancer.

Mitissime. Nam si irrites, eo pejor agis.

Vix unquam sanari. Potu tamen, quod si hi ægri continuo fumerent herbas mollissimas, ut Gramen, quod hinc scirrhus aliquando solveretur, nam armenta Hyeme, ut plurimum hepar scirrhosum habent, ut ex laniena patet, hæc vero Verno tempore in pratis imitantur, ubi primo forti Diarrhæa laborant, unde hepate purgato, valde obesa fiunt; hoc nonnulli efficere volunt per acria fortia danda, sed male, & dicunt, non sanari possunt, nisi in horum usu continuent, unde dum hinc fere cadant in animi deliquium; herbæ vero hic convenientes sunt fere omnes ex familia Planipetalorum lactescentium nempe Cichorea, Endivia cum Horæis aquosis, Cerasis, Ribesiis & Cucumeribus cocta; æger nullo cibo viscido, hordeato, avenaceis similibus vescatur, sed decocto panis, cerevisia tenui; caveat se à facile putrescentibus carnibus & piscibus, denique salsamenta & pisces indurati ægro pessime cedunt; æger hoc morbo laborant uti deberes perpetuo & solo sero lactis & balneis, postea frictiones lenes circa has partes sunt adhibendæ, & tum credo, quod

quod ille morbus curari posset; si illi ægri sero lactis uti nolint, tum aquas acidulas assumere debent, & postea ambulare & lenes frictiones circa has partes pati, unde vidi in Praxi optimum fuisse successum in ægro, cui hæc præscripseram; tales Ictericæ §. 946. plerumque sunt mendici, quos videmus in plateis pallefcentes & languescentes: hac ratione scirrhus diu gestari potest, ut globus plumbi, si modo caveatur, ne hepar tundatur à scirrhus, sic plurimis annis sine magno incommodo gestabitur malum.

§. 940. Si in parva parte hepatis vel jecoris exigua oriatur inflammatio, tum materia petrifica, quæ in vasa hæret, dat initium & basin calculo, pustulæ, scirrhus (liquido discusso) vel abscessui, quæ per se non incommoda sunt, si hic calculus nec à cibis, nec à potu, nec à motu, nec à febre irritetur, sed si sanguis violentius moveatur, tum oritur inflammatio circa scirrhum & calculum, quæ tum in suppurationem vel gangrænam abit; inventum est aliquando, ut totum hepar quasi calculosum factum fuisset; in hoc casu. Aquæ Spadanæ rite exhibitæ maxime profunt, diætæ lactis est optima, serum lactis recens expressum jejunis mane potatum est laudatissimum, est enim Essentia Bellidis, Sonchi, graminis &c. hac ratione habetur materia laxans & blanda nutriens, quod remedium mane potetur ad pintam unam vel duas; quibus autem hoc nimis simplex videtur, iis Eryngi, Graminis, Caryophilli, Apii Palustris, Taraxaci, Cichorei decocta dentur, sed optimum est serum Lactis, nam de lacte dempto omni lapidoso terrestri retineo hoc spirituosum detergens, hinc in sero Lactis hæret mira
hæc

hæc vis; hinc videtis, quod hepatis inflammatio in varios morbos abeat.

§. 941. *Nihil.* Si nempe nil per vasa hepatica diaphragmatica per cystico hepatica & nil per vasa hepatica proprie dicta pergat in venam cavam, tum oritur inflammatio, quæ vasa minorâ comprimit, unde sanguis non transmittitur, nec à sanguine fit bilis, hinc ilico oritur Icterus: homines à vipera icti intra horam quoque sunt tam Ictericî, ac si jam per annum fuissent, tum enim sanguis ex hepate uno momento & cum impetu in cavam delatus est simul cum bile. Sic & armenta lætissima in pratis comesto Ranunculo vel alia quadam herba incipiunt intumescere & se in orbem agitare, hinc rustici dicunt, stultescunt & statim moriuntur, tum hepar rumpitur, & in ea cavitate abdominis invenitur sanguis, vero simile etiam hoc ita fit in hominibus à diuturno Ictero subito morientibus.

1. Si insuperabilis fit anxietas, dolor in hypochondriis, sitis intolerabilis, subita huc metuenda est mors.

2. Aliquando etiam non in cavitate abdominis, sed in intestina, quæ dicta potarunt, si ibi minor oriatur resistentia, his hominibus paulo ante abdomen circa hepar tumet, & hic morbus non habebit medelam; si tum ille æger laboret febre Ardente, diras patietur anxietates, nam à vasis ruptis subito morietur; vide *Vesalium de Radice Chinæ*; hoc sæpe accidit vaccis, bobus &c. nam in magno æstu, cum hæc animalia cogantur sumere herbas, quas aliter non ederent ut Ranunculum Pratensem, Caltham &c. tum habent oculos turgidos & paulo ante mortem in gyros vertuntur. *Hippocrates & Dioscorid.*

Daretus de Hepatide optime scripserunt, inde patet, Icterus esse distinguendum in sanabilem natura vel arte, & sanabilem abeuntem in alium morbum vel in mortem.

§. 942. *Malignitatis fabulas Produxit.* Hæc vox est infausto nomine introducta in medicinam, vox quidem non nocet, sed ubi hæc auditur, statim Medici ad Alexipharmaca currunt, vel relinquunt ægros, prius fatale posterius neglectio est, hos non immerito ridet *Guarini Italus.*

I batesse da maligno

Agni malche non intendo.

Medici enim hac voce utebantur & adhuc utuntur, quando ignorant morbi causam, sed hoc nil est dicere, nam si per malignum intelligunt tantum venenum aut miasma, hoc ibi non obtinet, si vero aliud quid tum est explicandum.

Pendent. Hæc omnia ab hepate pendent, unde hoc læso morbi non fiunt in hepate sed & vasis visceribus Chylopoeticis & Haimatopoeticis, hinc enim oriuntur tot mala, quot actiones ab hepate pendent, ut ex nimia secretionem utriusque bilis & ex defectu illius secretionis omnes male afficiuntur ægri, hinc & inde pendent functiones.

Triplex. Hinc tum hic citissime putredo oritur.

Bilis vesicaria. Tum pessima degeneratio fieri debet, si humores stagnent.

Hepatis vicinitas. Hepar fere vicinissimum cordi supponitur, nam septum transversum & solum pericardium intra cor & hepar sunt.

Finibus &c. Hoc enim facile fit, bilis ex eadem

dem ratione facile in cavam transit, hinc fit sanguinis cacochymia.

In cavam. Obstructo itinere in ductu hepatico.

Idea? Hanc rem in toto hoc capite satis dilucide tractavimus, quæ res vix alibi reperitur, inde patet; quare in morbis Chronicis semper sese Icterus admiscet.

Sanetur. Quia sæpe hoc totum fieri potest solo errore loci à nimis agitato in hepate sanguine, sic videmus multos homines post magnum cursum flavescere, quibus vero deinde, si quiescant, redit pristinus calor & sanitas.

Quando? Quando bilis inspissata & glutinosa venit in ductum communem & obstruit; cogitque bilem regurgitare in cavam, quod malum tum purgantibus & fortibus vomitoriis tollitur; nam grumus sanguinis apposuit se itineri ad duodenum, ubi tum materia accreta est, sed purgantibus hæc solvitur, tum Icterus sanatus est, hinc in infantibus hoc sæpe accidit, ut ventriculus sit colostro plenus, si prematur in duodeno, tum clauditur bilis iter & regurgitat, hinc tum oritur Icterus, si tum detur syrupus Cichorei cum Rheo vel Mel Sapone Veneto dilutum, infans sanatur, nam tum materia detergetur, si modo hæreat inductu tum per vomitoria & purgantia facile curatur.

Cur pertinacissimus? Si causa non sit resolvable, vel si fit à vomica.

Cur sæpe cito? Si nullum vitium sit in hepate & causa inflammationis ingens.

Tarde? Si nempe scirrhus vel calculus hæreat in hepate.

Cur per vices? Vesica si impleta sit bile, eam ob obstructionem ductus biliis excernere nequit

quit, sed redit in sanguinem, & sic vesica fel-
lis evacuatur, postea vero sensim iterum im-
pletur, hinc idem reditus in sanguinem.

Cur redeat? Omnibus his observavi iter esse
occlusum ad intestina; bilis colligebatur, dein
sufficientibus viribus roborata & aucta per-
rumpebat, vomitu ejiciebatur, tum Ictericus fiebat
ægrus, urinam croceam dimittebant, mox ces-
sabant symptomata, sic rediens & abiens erat
morbus, hinc ob stagnationem bilis anxietas
oriebatur, donec moriebantur ægri. Aliquan-
do calculus in ductu vesiculæ vel in ejus col-
lo aderat, unde his hominibus bilis accrevit,
vasa tum extenduntur, & sensus anxietatis
oritur, hinc vomitus, quia bilis retrocedit,
tum per illum motum regurgitat bilis in venam
cavam, unde tum fit flavedo.

Anxietatibus. Tunc calculus hæret in ductu
communi cystico sub vesica fellea & ægri tan-
dem post diu passas anxietates iterum afficiun-
tur vomitu, tum bilis retrogressa nempe quan-
do accumulata est, effunditur in sanguinem, &
magna copia in venam cavam, tunc ægri vi-
dentur sibi liberi ab anxietatibus, quamvis toti
flavescant, sed brevi post accumulatur nova
bilis in iisdem locis, & eadem creat symptoma-
ta ac antea, deinde retrogreditur, & cessat
malum, dein redit & sic porro; tum illi ægri
tantum bibere debent succum Graminis recen-
tis pressi una die ad libras, ergo tunc optime
curavi hos morbos hoc remedio, quod quidem
bobus &c. videmus contingere in pratis, qui
per hoc Gramen magna cupia comestum Ictero
curantur.

Quid tum denotat? Omnes hi ægri in com-
muni meatu habent obstructionem, in his bilis
qui-

quidem ab hepate secernitur, & tum ab hac secreta bile vesica & meatus opplentur, quo ergo hoc receptaculum majus, eo plus recipere potest, & eo plus liberi sunt ægri, si vero jam impleta sit vesica fellis, tum facit anxietates, unde ægri vomunt, sed nil bilis deponunt, & fit vel ruptura in abdomine vel in intestinis, vel recta via adigitur in cavam, tum ægri iterum liberi sunt ab anxietatibus, nisi quod sunt flavi; vesica iterum impleta, eadem symptomata oriuntur, quod falso sub nomine Colicæ à multis accipitur, hunc morbum Sydenhamus descripsit, sed eum non intellexit, putavit enim sic generari bilem & esse Icterum criticum.

Cur in acutis &c? Quia notat inflammationem hepatis, post septimum diem abivit vis morbi, nec est expectanda resolutio, sed tantum scirrhus; hinc plerumque fit morbus Chronicus.

Cur tam inexpugnabilis? Quia hoc notat, materiam inflammatoriam ad resolutionem non esse dispositam, quod malum est signum, nam causa solvens desinit, quia facto scirrho non amplius erit spes resolutionis vel coctionis vel excretionis.

Cur Dysenteria? Quia notat humores tam tennes, ut intestina per hepatica vasa dilata fluere possint.

Cur missio sanguinis &c.? Quia modo demit de sanguine venæ cavæ, qui sanguis non communicatur cum vena portarum, nisi quatenus ut arteria se in eam evacuet, verum quodammodo tum prodesse potest, quatenus resistantiam sanguinis arteriosi minuit.

Cur in omni morbo acuto &c.? In his Hippocrates

crates nobis prævit, qui semper notat talia & talia fuerunt præcordia & ad hanc rem magis quam ad rithmum pulsum attendit, & hoc non mirum, nam ubi hypochondria bona, semper bene se habent ægri morbo Acuto laborantes; sanguis nullibi magis per unum vas transit, quam per hepar, & illud viscus est monarcha abdominis, chyli boni & sanguinis, hac œconomia destructa omnia perduntur, hinc illud non est negligendum, potius quam pulsus, urina, lingua & oculi, ut multi Medici faciunt,

Cur color oculorum &c.? Quia ille humor flavus se aquæ sanguinis facile miscet & per minima vasa irrepit, hic vero vasa minima sunt fere nuda, hinc ibi se primo manifestat; vel quia vasa lymphatica serosa & biliosa ejusdem generis bile tum implentur; mirabilis est causa, quod quando fæces sunt albæ, urinæ crocæ & cutis flava, significat Icterus; è contra fæces flavæ, urina & cutis pallida nullum Icterus pronunciant, videtur, quod bilis flava materies plus faciat Icterus, quam illa, quæ à bile hepatica oritur, hinc ratio cutis flavedo oritur, sed illa bilis icterica est amara, quæ tum redigitur in venam cavam per multas vias in Anatome demonstratas, sic humor potest reflueret, transfluere, sanguineasque partes afficere.

Cur infestent? Quia omnem suum sanguinem venosum dant soli hepatis.

Cur afficiant? Si hepar afficiatur, omnia illa loca afficiuntur, quia per illa loca tantum evacuantur; nam si scirrhus hæreat in pancreate, & hepar inflammetur, tum oritur cancer pancreaticus, quoniam hujus sanguis in hepar pergere non potest.

Cur

Cur jecur tam immensum? Quia si lenta fiat evacuatio; & impedita sit, tum tumescit ob vasa hic valde laxata & extensilia.

Augeri. Quia ob defectum ibi valvularum in venis, sanguis in ipsas venas venire potest, & inde tum tumidum fit hepar. Vel quia vix aliquid coërcens corpus invenitur, nam ejus membrana à *Kuyschio* injecta est tenerior epidermide.

Exficari? Si duluta sit materia, tum facile profluit & tandem hepatis exsiccatio oritur; hoc ante triennium in Nosocomio ostendebam in homine, qui perfecte habebat contractum & arefactum hepar, in quo nulla rubedo apparebat, nam sanguis per hæc vasa obstructa transire non potest.

Cur Hydrops? Quia omne id, quod facit sanguinem tam tenuem, ut eat in minora vasa, facit Hydropem, hic vero bilis abiens in sanguinem hoc facit; Hydrops vero est feri derivatio in vasa à cordis vi & distantia remota & ibi stagnantia.

Cur ab Hydrope extenuatio? In Hydrope hepar attenuatur, quia sanguis nimis citò transit, hinc fit Diarrhæa sic aliquando incidi cadaver Hydropicum in quo inveni lien decuplo plus solito tumere, hepar vero contractum & aridum, in abdomine hærebat lymphæ, ac si esset aqua croci cum summo fæore, in liene vero hærebat, quia ibi non multum resistentiæ est, causa quoque est, quod hydropici habeant lienem multo majorem quam hepar, quia in initio fuit hepar affectum, & sanguis ex liene non admittebatur.

Cur præ tumido liene? Tum circulatio fit in hac parte ex arteriis in venas.

Tom. IV.

L

Quæ

Quæ Dysenteria hepatica? Est sanguinea, si vasa biliosa tam laxa sint, ut sanguinem permittant, est serosa, si iterum vel instar laturæ carniū sit, tum vomica putrida biliosa in hepate hæret, & mors non procul abest, hinc æger est in magno periculo. *Helmontius* dicit male semper Medicos hic accusare hepar, id quidem ex parte verum est, sed plurimum Tympanitis vel Dysenteria peior est ab hac causa.

Ventriculi Inflammatio.

§. 943. Duplex hic obtinere potest inflammatio, quarum una potest materiam inflammatoriam reddere venis sibi continuis, altera hanc inflammata materiam rejicere in ipsum cavum ventriculi, unde fiunt sputa sanguinea, quæ in morbis Acutis tanquam ex pulmoue contingunt. De arteriarum harum binis speciebus vide *Ruyfchium in Thesauro secundo.*

Purgens. Tunc si homo v. g. bibere velit simplicem aquam & statim sentiat validissimum dolorem pungentem, est inflammatio ventriculi.

Febris Acuta. Quia sanguis hic magno impetu subministratur per cæliacas, quæ proximæ sunt cordi.

Ingesta, vide *Zwalve de Querelis Ventriculi.* Ventriculi inflammationes præcipue fiunt à nimis ingurgitationibus, nam quo ventriculus plus cibi & potus recipit, eo plus se constringit, & nil dimittit, ideo arteriæ comprimuntur &

& inflammantur, unde fit, ut post magnas debacchationes homines sentiant magnos dolores, & vomitus habeant perpetuos, unde brevi moriantur, vide *Sepulchretum Anatomicum Boneti de apertione cadaverum morbo acuto defunctorum*. Homines fuerunt adeo audaces, ut in Peste defunctorum cadavera incidere ausi sint, & deprehenderunt tum adfuisse in ventriculo carcinoma, unde per morbum tam horrendi fiebant vomitus & dolores; hinc signa inflammationis ventriculi sunt 1. dolor in regione ventriculi, 2. exacerbatio in eo puncto, quo quid cibi vel potus assumitur, 3. vomitus post ipsum punctum assumptionis cum singultu, 4. anxietas, 5. febris Acuta continua violentissima.

§. 944. Anatomici nullibi plus offendunt molestiæ, quam in rite explicandis partibus & vasis ventriculi, quia nervi ubique ita implectuntur; iis, qui injectiones faciunt, ventriculus quasi nuda substantia vasorum apparet, pinguedinem vix habens: nullus morbus acutus sanari potest sine sanguinis dilutione per aquosa, verum in ventriculo inflammato aqua retineri non potest, sed statim evomit æger, ergo inflammatiō in hac parte est pessima, nam bibere nec edere nequeunt ægri, clysmata incommoda, quia iis continuatis adstantes putant ægros perdi, denique totum systema nervosum afficitur ex ventriculi nervis affectis.

§. 945. Hujus morbi exitus est ut in omnibus præcedentibus, triplex resolutione vel à natura vel curatione per artem vel transitu in alium morbum, suppurationem vel gangrænam vel in scirrhum vel sæpe inde in cancerum; hinc sanetur (ut jam dictum est) vel per reso-

lutionem vel coctionem vel metastasin, excretionem; coctione sanari potest, quando vel materies cocta venit per arterias patulas in ventriculi cavum, vel per venas arteriis continuas, quæ materia in alia viscera deponitur per metastasin, aut excernitur de corpore, unde in hepar & renes &c. derivare potest.

§. 946. Si Cognoscatur ex §. 951. qualis erit curatio, videatur, an levis, an gravis, si symptomata sint levia, sperabimus resolutionem vel diaphoresi vel coctione & ejectione phlegmatum, sed ex febre, siccitate, vomitu magno Medicus cognoscit, an adsit magna inflammatio, si timeat suppurationem, maxime curabit, ne suppuretur; hinc tractandus est æger ut Pleuriticus, vena statim secanda; quo facto abdomen vel hypochondria involventur cataplasmate emolliente, resolvente & foven-
te, detur cibus tantum humectans & leniens; quies imperetur, clyisma injiciatur, hac ratione curatur æger; hic morbus sæpe oritur, sed vix cognoscitur, ex centum Medicis vix unus qui ex dictis signis inflammationem esse putat, omnes fere acrimoniam incusant, sed inflammatio fieri potest absque acri à sola obstructione, hinc quando æger perpetuo vomit, optime scire oportet, an hic vomitus oriatur ex materia semi biliosa fluctuante, uti fieri potest in Acutis, vel alia quavis de causa, tum oportet dare vomitorium, at si sit inflammatio & detur vomitorium, æger morietur. Sæpe accidit in morbo Acuto, ut symptoma inflammati ventriculi materie semi biliosa repleti videantur eadem à Medico, attamen cura debet esse plane diversa; vide *Sydenhamum de Peste Londonensi*, si vero tum hæreat materies hæc biliosa &

& relinquatur, tunc attenuabitur, & attenuata in sanguinem subibit, unde pessime cedit ægro. Cognoscam etiam, an sit materies biliosa, an inflammatiō ventriculi; si v. g. in primo casu à simplici aqua epota non statim fiat dolor acutus &c. vide §. 995. Contrarium vero, si ventriculus fuerit inflammatus, accidet.

§. 947. Tum vitanda sunt omnia acria & stimulantia, mire sæpe suppuratur ventriculus, unde fit apostema, accedunt nausea, vomitus, & summus dolor; hinc vix curatur, multi quam primum aliquid edunt, reddunt vomitu puris copiam, unde illa venit, nesciunt ægri, sed est apostema ventriculi, reddunt sæpe pus saniosum permistum quibusdam membranulis, eadem cura requiritur, sed si hoc factum sit, quæ cura est instituenda? Vix scio, nam hoc apostema vix in unum concrescit, locus semper abluitur recentibus sæpe acribus, bilis intrat, æger semper vomet, hinc si ita afficiatur ultimo diu vexatus tabe purulenta moritur. Quænam tum danda sunt remedia & consilia, ut ulcus in ventriculo apertum depuretur? non danda est ægro multa copia cibi simul, sed tantum una semi uncia simul, nam nullum viscus depurari potest, dum expanditur, idem dicendum est de ulcerum vesicæ cura &c. nam si velimus ulcus in vesica depurare non oportet injicere depurantia magna copia una vice, sed parca copia sæpe de die, & sic in ventriculo detur etiam Mel Rosaceum, quod optime depurat; deinde detur cibus singulis duodecim horis tantam, ut pro hoc sufficiat, nam si sic vivere nolint, nunquam sanabuntur, summa enim ope est annitendum, ne ventriculus unquam

quam extendatur, nec detur ullum acre vel durum, sed cito transiens, leniens nempe jus carniū, cum Petroselino pro solo nutrimento, aqua Hordei, serum lactis, solum pro potu, sed per aliquot dies leve decoctum ex radice Solidaginis Saracenicæ, aut Symphyti majoris sensim ingestum sæpe prodest, non ultra unciam semis simul assumendum, quia aliter extenderetur nimis ventriculus, recrudesceret, ulceraretur, & nunquam restitueretur. Vidi mulierem, quæ matulam pure plenam evomuerat ex ventriculi apostemate rupto.

§. 948. Credo me ultra quinquaginta tales vidisse, qui postquam laborarunt morbo violento inflammatorio, de his querebantur, dolor erat ad ventriculum tolerabilis, si nil ederent, sed si quid ingererent, dolebant, quasi ferrum ardens applicaretur, nil ingerere possunt, quia dolor inde intolerabilis oritur; per multa experimenta mihi videor edoctus olim fuisse inflammationem ventriculi, inde scirrhum, qui in cancerum declinavit, hac re confirmatus sum attendendo ad symptomata; juniores Medici putant se facile sublaturus, sed à medicamentis dolor augetur, amara acria omnia sunt pessima, sed alia affectione vel dolore ventriculi vexati tincturis Succini, Myrrhæ, Spiritibus Salis Volatilis Oleosi &c. uno momento sunt restituti, hinc hæc dicuntur Stomachica: si cancerosas eadem assumat, pessime se habet; hic motus imprimis occurrit in feminis atrabiliaris, melancholicis, quæ habent in toto corpore diathesin cancerosam, multæ in vestra hodierna Praxi accessuræ sunt fæminæ, quæ conqueruntur de dolore exacerbato post cibum in ventriculo, tum abstineant hæc à spiritibus

ribus aromaticis, nam illi hunc cancerum movent, sed utantur lenissimis remediis in cancro mammaram exhibendis scilicet jure carniū pro cibo, non tum lac darem, quia fit colostrum in ventriculo, sed tantum aquam Hordei, vel tenuissimam pultriculam cum fero Lactis & Hordei & Avenacum pauco Saccharo & Melle, qua methodo optime curavi ancillam, & tunc tantum danda sunt medicamenta ad semi-unciam simul omni quadrante horæ, sed diæta debet esse exactissima, & ego in simili casu domine cui-dam præscripsi, ut per mensem integram nil nisi juscula carnis sumeret, unde multum sedationis in doloribus se sentire mirata est; pro potu utatur fero Lactis, decoctis emollientibus, emulsionibus, & aquis Spadanis, in quibus ferrum adest naturale ventriculo gratissimum, ex his patet, quanam pars est curanda, nam ventriculo carere non possumus, hinc videre debemus, ut iterum præster suum officium; homines fuerunt ita audaces, ut voluerint indagare causam, quæ in peste efficiat, ut ægri fiant nauseosi, & cur tamdiu vomunt, donec extinguantur, & cur ista regula vomitum curare vomitoriis fallit, tum invenerunt in cadaveribus peste defunctis anthracem verum obsedisse superius os ventriculi, & pylorum.

no 949. Vidi puellam, cui post diuturnum & pessimum illum potus Thee & Coffe usum, ortus erat dolor ventriculi, qui plurimum increverat, usa est plurimis medicamentis, sed in cassum, ad me venit, tum observavi, quod à perpetuo illo potu inflammatio & ficans tumor cancerosus factus conciliatus esset partibus illis, aliter concipere non poteram, unde ille dolor oriretur; nam si unum cochleare alic-

jus liquoris ingereret, statim maximus dolor oriebatur, tum jussi, ut decoqueret Hordeum vel maxime Oryzam, quia non acescit, ita ut illud medicamentum cum aqua sumeret parum, semper per dies aliquot nil aliud sumendo, hoc intra mensem juvat. Medici errant, dum in hoc casu dant acria, vel spirituosas, sed hac ratione sensim per vasa gastrica advehitur illud acre, locus depuratur & concrescit, quies est concilianda, omne acre rodens evitandum, ab impletionem cavendum, sola lenia sensim ingerenda, cum alia vix ferri possint.

§. 950. Si deberem describere Historiam horum morborum, tum omnia antea dicta forent repetenda, sed cum parum vel nihil tantum loco differant, & eadem requirantur, de his tantum parum dicam; multi ægri morbis Chronicis laborantes queruntur accedente Medico se habere malum in ventriculis, si rogentur ubi, monstrant fere ad lumbos, dicunt sibi adesse dolorem maximum, adeo ut post ciborum assumptionem bihorio vel trihorio post accrescat dolor, ut ter, quater vel quinquies vomant, licet fere nil accipiant; hæc materies cancrofa venire potest in duodenum vel per vomitum rejici, vel venire ex duodeno in intestina tenuia, & tum creare in intestinis terribilissimas erosiones; unde postea ægri Diarrhæa contabescunt; in hoc casu levis febricula adest, externe ad corpus nil apparet, nec ullibi alibi, sed si hypochondria premantur, ægri queruntur de dolore intolerabili, quæ augetur gestatione anniculi constrictorii (Belgice *rygh lyf*) si mulieres sint gravidæ, tum semper colluctantur cum immani hoc dolore. Mulieri cui utraque mamma cancrofa fit, huic & in utero est
illi

illi cancer, & etiam in pancreate, nam tumor est præcise sub ventriculo, ubi situm est pancreas, licet hoc perperam sumatur pro morbo Hypochondriaco. In hoc casu eadem sunt agenda, quæ in affecto ventriculo, sensim parum simul assumant, eadem edant, donec dolor levatus sit, quies est imperanda, & acritas vitanda, lenissima danda; in scirrhus pancreatis usum copiosum Cerasorum optime profuisse deprehendit *Dominus du Ry* & præstare in hoc casu supra Ribesia, quæ licet sint refrigerantia, habent tamen aliquid acrimoniæ, quod præsertim nocuisse aliquatenus mulieribus hysterice testatur idem Dominus. Eadem in liene & aliis ibi loci partibus ita affectis observanda sunt.

Intestinorum Inflammatio.

§. 951. Diarrhæam, Dysenteriam, Passionem Iliacam, Volvulum, Miserere Mei, omnes hos morbos sub hoc capite revoco, nam omnes sunt inflammationes intestinorum.

Tenuia. Quia intestina crassa non tam tenuia, neque tot vasa habent.

Herente. Intestina inflammantur primo à causa communi in historia inflammationis explicata, secundo ab ingestis in ventriculum, ut sunt aer, cibus, potus, medicamenta, venena, denique quidquid ingestum habet tantam acrimoniam, ut inflammationem producat, causa hujus mali esse potest; ut omnia caustica, quæ tam facile à Medicis propinantur, ut

Spiritus Sulphuris per Campanam, Sales alcalini, Spiritus Vitrioli &c. possunt creare inflammationes in intestinis; idem fit ab humoribus saniosis deglutitis salivosis, aut cariosis ab ossibus stillantibus, ut plerumque oritur in Morbo Gallico, acerrimis atrabiliaribus viscerum corruptorum ichorosis &c. *Ruyfchius* demonstravit, quod materia ceracea injecta in venas Mesentericas exsudaverit in cava intestinorum, & quod materia in hepate accepta per arterias celiacas expressa fuerit in cava intestinorum, hinc fit, quod homines, dum per alvum tantam materiam copiam excernunt, dicant; se plurem excrevisse materiam, quam quidem in abdomine contineri potest, quia omnes humores huc deferuntur per vasa nimis laxa. In intestina se evacuant arteriae celiacae, mesentericae, totum hepar, totum lien, pancreas, totaque sanguinis massa se per intestina evacuare potest, hinc non cogitare debemus, quod in intestina tantum deveniant mala intestinorum, sed etiam totius sanguinis massa & praesertim partium vicinarum.

Convulsione. Nam ab acri applicata vel ingesta convulsum intestinum constringitur utrimque & inflammatur à materia elastica contenta ab illa vel inflammatione compressa.

Creante. Omne intestinum vi contractili est praeditum, hinc ab assumptis atteritur, vasaque sanguinea simul comprimuntur, hinc saepe inflammatio oritur à spafmo praegresso, nam illa sunt aequae sensibilia ac oculus, hic acri ingesto contrahuntur & incitata complicantur, ut sanguis transire nequeat, hinc inflammatio oritur.

Sistens.

Sistente. Tum intestina dimittunt ne unam guttam aquæ, vide *Institutiones Medicas.*

§. 952. *Contrahit.* Verum hæc contractio naturaliter fit, sed alterne tunc hæc tunc illa pars contrahitur, sed hic illa contractio perdurat.

Transitum. Nam hæc necessario sequuntur, si febris Continua Acuta, si dolor magnus & fixus in abdomine sit, tum certissimum est hic inflammationem esse factam, sed si febris non adfit, tum de alia re est cogitandum.

Irritatur. Unde sæpe homines mirantur, quod qui possent antea satis facile ferre unam libram Aceti, sæpe ab uno pomo assumpto sentiant dolores acerbissimos in intestinis.

Alvum claudit. Unde omnia sursum rejiciuntur, & nil per inferiora secedit, hinc oritur Colica clausa (Belgice *gesloote kolyk*) nam per inflammationem omnis via intercipitur, ut nil transire possit, omne per vomitum retrogreditur, scilicet simulac illi ægri cibos ingerunt, illos statim per vomitum rejiciunt, tum signum est ventriculum esse inflammatum, sed si per ¼ horæ retineatur & vomitus oriatur, tum est inflammatio prope pylorum.

Civius tardiusque. Materies aliquando manet per triduum, antequam regurgitat per vomitum, ut vidi in puero, quem deinde secui, nam vidi hinc quod ab œsophago usque ad ileum omnia erant capacissima, sed ileum ibi valde erat extenuatum & clausum, Ille vero puer ante mortem, & à primo statu morbi, quem contraxerat ex ingurgitatione, dum valde caleret à lusu, vomere incipit ingesta, deinde enim, quod de novo sumebat, retinebat per duos tresve dies, tum demum regurgitabat,

quod continuavit ad mortem usque.

Flatus. Omnes homines habent flatus in corpore, si vero non sentiant flatus, istud inde fit, quia æqualiter feruntur, nec ventriculus vel intestina constringuntur, sed si unum ex his constringatur, tum sentimus flatus; hi aliquando nil mali faciunt, & Medici falluntur putantes in morbis Acutis ortum suum habere à materia frigida, quod non verum est, nam aër modo interceptus & rarefactus est.

Ileum. Si nempe intestina ab inflammatione comprimuntur, tum pars, quæ infra compressionem est, evacuatur supra compressionem, vel dilatatur, sicque fit Volvulus seu susceptio unius intestini in illud. Ileus est dolor acutissimus inflammatorius in parte intestini tenuis, unde materies ingesta non amplius descendit in intestina crassa, sed sursum regurgitare & per os excerni cogitur, vide *Ruyshii Observationes Chirurgicas.* Volvulus est intestini circumvolutio vel susceptio, quæ susceptiones sunt frequentissimæ, & plures ægri inde moriuntur, de hoc vide *eundem Auctorem supra citatum.* Non est morbus, ex quo homines plus moriuntur, quam summo dolore Colico, quo robustissimos rusticos & athletica sanitate sex horis mortuos vidi.

Gangrena est omnis conditio, quæ facit, ut humor appulsus transire nequeat, nec illum, qui in parte superest, per venas redire permittit.

Scirrhus. Nam in intestinis sæpe mala pendent à scirrhis ibi natis, viamque ibi intercipientibus.

Cancer. Scirrhus fit cancer, quando ejus margo inflammatur, & vasa vicina quoque, & hoc fit semper à motu, cum vero in intesti-

nis

nis tantus sit motus, hinc intelligitur facilitas scirrhi degenerandi in cancerum.

§. 953. Probe attendendum est in omni dolore Colico, undenam oriatur, nam fere semper tribuuntur mala frigiditati, quia plerumque intestinorum mala oriuntur ex pedibus frigidis, ventis & usu fructuum Horæorum & ex flatibus retentis, unde fiunt spasmodici dolores & perperam tum adhibentur calida & stimulantia, & spiritus Carminativus *Sylvii*, Anisi, Carui, oleum Corticum Aurantium, nobile alias remedium, sed hic pessimum & funestissimum remedium ob inflammationem illis Medicis non cognitam, nisi adsit materia frigida; hinc accurate ex signis est examinandum, an adsit inflammatiō, licet æger dicat esse Colicam vel Iliacam Passionem, non ilico danda sunt carminantia &c.

§. 954. Si dolor sit ex frigore, ex flatu, ex constrictione spasmodica, tum non erit febris & curabitur per calida, sed si febris vel præcesserit morbus vel concomitetur & simul augetur, & sentiatur magnus calor in ægro &c. tunc calidis malum tractari non oportet, nam si mulieri Hystericæ similia dem, optime prode- ro, quia hæc passio oritur à spasmis, & quia frigida est; sed si sit inflammatiō intestinorum, pessime cedent, si sit inflammatiō, oportet examinare, an sit à Venere, aut ab Arsenico, Cantharidibus, Ranunculo, Antimonio &c. quia tunc plerumque alia remedia requiruntur, ex inflammatione malum oriri cognoscitur, si adsint signa sequentia nempe febris Acuta perpetua, sitis summa, calor magnus, pulsus ut in Pleuritide satis durus, urina ignea maxime tincta, debilitas summa & cita virium prostra-

tio, quem decursum vidi saepe in mefforibus & in me ipso, id est, primo acerbissimum dolorem, deinde debilitatem summam, quam si paulo nimis duravisset, sustinere non potuissem.

§. 955. Colicus dolor hæret in intestino cæco veterum sub hypochondrio dextro, deinde adscendit per coli flexuram sub sterno usque ad ingentem capacitatem coli, quæ hæret sub hypochondrio sinistro, unde tunc fiunt per hunc tractum dolores hypochondriaci à flatibus retentis, accidit etiam gravidis, ut comprimantur hi duo sacci & intermedius fluxus ab utero pleno, & quando mulier peperit, materies quæ per graviditatem inspissata remanserat in flexu coli, tunc creat Dolores Colicos, sed curabuntur, si detur Sapo Venerus ut & pilulæ fatidæ, mel ingenti copia & injiciantur clysmata, hæcque ratione optime hos morbos curavi in puerperis & hypochondriacis. Colicus dolor rarior est quam putatur, in hypochondriacis & melancholicis hunc morbum agnosco, sed aliter inflammatio in intestino colo longerarior quam in ileo; hinc si homines centies dicant, est Colica Ventosa, tum Passio Iliaca esse cognoscitur, Colicus Dolor esse cognoscitur ex eo, quod statim post dolores alvum deponant ægri, vel crepitus vel stercus vel materiam acrem dimittant, si Ilicus sit Dolor, nihil excernitur. Hæmorrhoidum dolor est plerumque inflammatio ob materiam induratam, quæ comprimit & excoriat in transitu, vel comprimens venas efficit varices in hæmorrhoidibus, quæ si crepent, dicuntur hæmorrhoides fluidæ. Condylomata & mariscæ nascuntur ex coitu impuro contra naturam, ut *Juvenalis* canit.

— Quis

Quis enim non viciis abundat
Tristibus obscenis, castigas turpia cum sis
Inter Socraticos notissima fossa cinædos:

Hispida membrana quidem, & duræ per
brachia setæ.

Promittunt atrocem animum: sed podice
levi

Ceduntur tumida, Medico ridente, ma-
risce.

§. 956. Statim cogitandum est de inflamma-
tione & curatione antiphlogistica, nam si octo-
vel decem horis expectes, nil proficis, si sit
in intestinis abscessus, ex centum vix unus re-
surgit; hinc sanatio cito est promovenda, ali-
ter fit Ileus, si non statim efficacissimum re-
medium adhibeatur, aliter vix à Volvulo vel
Ileo curatur, & sæpe intra quatuor horas fit
gangræna, nam *Ruyfchius*, qui multa talia ca-
davera dissecut, à me super hanc rem rogatus
dixit se semper invenisse Volvulum in iis, qui
inflammatione intestinorum obierunt; licet hoc
sæpe derideatur, hinc i statim larga missio-
sanguinis est instituenda & sæpe ad tertiam quar-
tamve vicem ut in Pleuritide.

2. Hæc sunt illa maturantia & præsertim Fa-
rina Lini in aqua cocta ad cremoris recentis
spissitudinem vel ad dimidiam pultis crassitiem,
ex quo decocto dantur clysmata, in potibus e-
tiam talia sunt sumenda, quæ methodus est
omnium optima & utraque retinenda, quan-
tum fieri potest; ego quidem omni hora cly-
smata ex herbis laxantibus & emollientibus in-
jicio: casum notabilem hic dicam. Dolor in-
tolerabilis ad ventrem occupavit virum die æ-
stivo in summo æstu; eratque Ileus, statim om-

ne

ne remediorum genus dabatur à Medico inclinante ad Chemiam, unde sudor frigidus accedebat, & multo pejus se habebat æger, accedit Medicus Italus Practicus veteranus, qui videns ex dictis signis hunc esse morbum, injicit aquam cum aceto, statim ad primam injectionem dolor remisit, quovis bihorio hoc semper repetiit, donec omnis dolor & malum abierit, aqua & acetum videntur iis contraria, cum maxime refrigerent, sed hic curant. Alium in simili casu vidi, cui etiam jam aderant omnia mortis signa, sed Medicus Hispanus Judæus succum Limoniorum expressum dari jussit, unde sistebatur malum adjunctis clysmatibus, ideo post venæ sectionem exhibetur omni hora tale clyisma v. g.

℞. Aquæ tepidæ ℥x
 Syrup. Althææ
 Fernelii ℥ij
 M. F. Clyster.

Injiciendus donec flaccida reddantur intestina & quasi Lienteria laborent; centum quidem tales ægri perierunt ex pauca clysmatum injectione, nempe si bis vel ter de die injiciantur, sed mea est methodus, ut continuo omni bihorio vel hora.

3. Sumatur aqua communis cum syrupo Violarum vel Althææ Fernelii, sed cane pejus & angue fugiantur omnia aromatica calefacientia, tum addatur Nitrum & succus Citri vel Limonium, vel adhibeantur tales potus v. g. decoctum Malvæ, Althææ, Parietariæ &c. hæc decocta Chirurgus externe adhiberet in inflammatione, ut anodyna, laxantia & temperantia, hic quoque

que sumi potest serum Lactis, jus carniū tenuē, & nil plus, nisi remedia in Pleuritide commendata.

4. Fomenta maxime profunt, imprimis catuli vivi impositi calidi sunt maxime dissipantes & laxantes, vide *Sydenhamum de Iliaca Passione*. Optima etiā sunt, quæ laxant & tepefaciunt, ut decoctum Farinæ Lini cum syrupo Althææ & paucillum Nitri, quod cum pannis quadruplicatis imponitur, credo, quod hoc magis vel saltem non minus ac animalia viva profuturum sit, vel conducit in eundem finem oleum Lini vel Liliorum Alborum pro inungendo, ut etiam interne prodest oleum Amygdalarum Dulcium recenter expressum vel Lini, vel Olivarum.

5. *Acria*. Quocunque titulo habentur, semper sunt perniciofa, ut sunt alcohol, spiritus stillatitius Fæniculi, Anisi, Angelici, Mentha, Aqua Vitæ Matthioli, Spiritus Carminativus Sylvii, Tinctura Castorei, & Succini, oleum Pomorum Aurantium, uti & omnia medicamenta, quæ Carminantia dicuntur, fateor quidem, bona sunt pro Hysterica & Hypochondriaca affectione & pro tali morbo spasmodico, verum pro hoc morbo inflammatorio maxime nocent, inflammationem primo augendo & deinde gangrænam inducendo, sed juvant, ubi lentor & frigus adsunt.

6. *Persistendo* &c. Hoc plerumque negligitur, nam cum primum Medici vident resolutionem inflammationis factam, ilico ægris valedicunt, sed tum tamen in parte adhuc hæret diathesis inflammatoria, unde subito aliquando redit malum, hinc biduo vel triduo continuanda sunt clysmata, ut intestina laxentur.

Hel-

Helmontius notavit hoc malum redire brevi, licet sanatum sit, id fit, quia ægri cibis duris & fæces generantibus vel acribus piperatis, quæ locum inflammatum irritare possunt, utuntur, ergo abstinendum est à talibus cibis, donec per triduum locus non doleat.

§. 957. *Dysenteria* primo vocata ficca, quæ sæpe fit purulenta, quando nempe transit in abscessum ruptum, non habet igitur aliquid Epidemici; in hoc tamen casu plerumque est Vera *Dysenteria* purulenta, nam quæ ex hepate & pancreate fit raro est purulenta, & ope hujus *Dysenteria* non raro vidi hunc morbum curatum. Serum Lactis hic optime conducit, uti Aquæ Spadanæ, quæ optime depurant & ad consolidationem perducunt, cæteroquin sæpe *Lienteria* subsequitur.

Natura. Abscessus fit in tunica villosa, cum vero perpetuus ibi fit motus & contractus ex abscessu fit sinus, sive fistula; unde ubi sacculus plenus est, materies se evacuat per alvum & fit *Dysenteria* purulenta, quæ modo cessat, quando sacculus depletus est, & modo redit, quando est accumulatum pus in sat magna copia.

Membrana. nam inflammatio hæret in ultimis arteriis mesentericis, quæ ponuntur in tunica villosa intestinorum, hinc hæc tunica sæpe una excernitur. v. *Tulpii* observationes. Si abscessus vel sinus fiat inter duas membranas in intestino colo; tunc sanari nequit, quia ibi aperiri non potest, quæ sola hæc superesset tunc curatio, ut fit in fistula ani.

§. 958. Si æger panem & carnem edat, non sanabitur; sed assumantur ea, quæ stercus non generant, intestina crassa clysmatibus biduo detergeantur, ut nullum ibi stercus supersit, tum opti-

optimus cibus est jusculum carniū, & serum Lactis, reliqua omnia generant aliquid stercoreis, hinc his non utatur, ne quidem hic lac concedi potest, quia abit in caseum, aquæ Spadanæ hic quoque egregii sunt usus, hac ratione curavi tubicinem, qui antea Ileo laboraverat, jam vero tali Dysenteria laborans, poterat pus reddere, si modo vellet comprimendo tumorem abdominalem, cogitatis vero, si huic collectioni jam ciborum fæces admisceantur, nonne tum plane foret incurabilis? In tali morbo eo die, quo advocor & novi talem morbum adesse, clysmata injici jubeo ex decocto Fœniculi vel Cumini cum Sapone Veneto, post sex horas iterum injicio, tandiu continuando, donec nil fæcis amplius exeat; postea serum Lactis ex Lactis ovillo optime fitim sedat & nullum stercus facit, cibus fit jus Carniū cum quinque radicibus Aperientibus vel cum radicibus Scorzonerae, Sifari Germanorum, Petroselini, Fœniculi, Agrimonie, Caryophyllorum Hortensium & similibus detergentibus; detur hoc decoctum per spatium unius alteriusve mensis, postquam per linteum transit; ex hisce etiam clysmata detergentia sumi possunt, hac ratione plures hoc morbo laborantes curavi, sæpe etiam optime curantur solo jure carniū & aquis acidulis Æstivo tempore, ne miramini me hic non commendare illos balsamos, cum de iis, quid sentiam, antea dixerim, cum pingua plus obfunt, quam profunt, unum hic aliquid juvat oleum Terebinthinae & balsamus de Mecca.

§. 959. Si *Ruychiana* præparata videtis, facile percipietis, qualia sunt intestina tenuia, jam vero tunica cellulosa per digiti crassitiem intumescere

mescere potest, unde arteriis & venis compressis totum intestini cavum clauditur, ut & hic accidit, quia nunquam quiescunt, sed per totam vitam moventur, facile fit gangræna.

§. 960. Si febris Acutissima adfit, dolor maximus non mitigatus sine crisi intra viginti quatuor horas, tum plerumque æger moritur, in aperto cadavere invenitur gangræna viscerum abdominalium.

§. 961. Si adfint sequentia symptomata nempe dolor maximus, febres magna, sudor frigidus, & unctuosus, labiorum, oculorum, & nasi pallor, Diarrhæa ichorosa, similis loturæ carniū, ut lymphæ effluens ex bulbis gangrænosis, cutis frigida & humida, pulsus parvus intermittens, color pulmbeus, alvi fæces fætidæ nigræ, tum certissimum est, gangrænam intestina occupasse, sed si quis Medicus hujus ignotus adfit, tum Medico non exspectante æger moritur, nam tum ægrum se optime habere apparet, quia gangræna nondum ad cor vel cerebellum processit, hinc tum est quietus, tamen intra paucum tempus certissime moritur.

§. 962. Hic morbus plerumque est lethalis intra paucas horas, hæc inflammatio emungit intestina humore tenaci, unde alvi fluxus & inde ichor oritur, tum dicunt Medici ægros esse mortuos à Diarrhæa vel Dysenteria, sed vera ratio est gangræna in intestinis tenuibus concepta.

§. 963. Si nempe inflammatio talem habeat materiam & talem locum occupaverit, ut scirrhus fieri possit, tum facile scirrhus oritur, hic vero in intestinis est commodus locus & hinc frequentior est, quam unquam putatur.

Vi-

Victus igitur sit ex solo jure carniū, unde nihil fere fæcum fieri possit, & danda sunt nulla, quæ motum excitare aut irritare possint, & tanto magis si scirrhus factus sit cancer.

§. 964. Si inflammatiō non magna, nec febris sævis symptomatibus stipata, nec signa adsunt resolutionis, coctionis, nec suppurationis se manifestantia, sed æger dein conquerens de stupore ad intestina dilaceratione, gravitate, si præterea fæces intercipientur, & eæ vomitu sursum reddantur, si vero morbus inflammatorius sit, qualis hic describitur, tum oritur scirrhus.

§. 965. Natura scirrhi est tumor glandulosus non dolens, si talis oriatur, tum sentitur in hoc loco, quasi lapis ibi hæreret.

Fæcum. Hæc facile transeunt, sed ubi ad scirrhū perveniunt, stagnant, tum ibi fit putredo, circa scirrhū major oritur obstructio & stupor, pondus, gravitas, incrementum, cavitas minuta, angustatio, hinc si scirrhus non tollatur, quotidie augetur, & quotidie magis occludet canalem, chylo resistet, hinc ille stagnat, intestinum occluditur, ventriculus impletur intra scirrhū. Quando ægri corporis situm mutant, & ex altero latere in alterum incumbere volunt; tum perfecte sentitur quædam materies.

Occlusio. Hinc oritur vomitus, per quem omnia ingesta sursum ire coguntur, si hoc fiat in initio tenuium intestinorum, tum cito moriuntur ægri, si vero in fine tum sæpe supervivunt, sic vidi duos pueros, quibus ambobus erat scirrhus, hi per tres dies erant sani, sed quarto die omnia in prioribus tribus diebus assumpta per vomitum reddebant, hic suasi, ut nil,
quod

quod fæces faceret, affumerent, sed alii Medici purgantia & vomitoria præscripserunt, unde hi mortui sunt, unum horum dissecai, ubi & scirrhum loco à me designato in Ileo inveni, quod ex duratione intestinorum prædixeram & hic paulo supra scirrhum inveni intestinum I-leum tam crassum quam intestinum Cæcum. Ileus & Volvulus non fiunt ab inflammatoria diathesi sed à solo scirrho.

Ab acris Quando materies putrida vel acris hæret in intestinis tenuibus, tunc non patitur inde tam facile retrocedere, ac si esset in crassis, sed maximos & diuturnos dolores creat.

Mors oritur, quia nil accipiunt ægri.

§. 966. Scirrhum nemo resolvere potest fa-teor, aliquando ad suppurationem inducitur, aliquando eroditur vel excinditur, sed hoc hic fieri nequit, medicamenta erodentia hic impossibilia sunt; hinc est morbus desperatus, imprimis si sit proxime ad ventriculum, sed si longius distet, aliqua spes est vivendi aliquod tempus, superius serum lactis & jus carni-um ingerendo, per inferiora clysmata injiciendo. Frustra Chemicis jactant se habere medicamen-ta scirrhum solventia, ipse ego cum Chemi-cis conversatus & observans eorum efficacia re-media nunquam effectum vidi, hinc morbus est incurabilis, nam externe ubi datur accessus, non curatur, hinc hic longe minus nisi forte benignitate sit resolubilis, sed tum facile sine nostra opera de se ipso curatur, si modo acris & stercus generantia vitentur deinde adhibean-tur summa emollientia.

§. 967. Si scirrhus in intestino tenui hærens fiat, status est miserimus; vix sciendus, quo-modo interne se habeat, vel curandus sit, li-
cet

centies observatus. Scirrhus dein fit cancer, putrescit circa labia, partes erosæ retrocedunt, hinc oritur rima inter sanas partes & scirrhosas, hoc si in intestinis oriatur, fit status inferrimus concludendus ex natura cancri & intestini, intestinum fere totum nervis est plenum uti & glandulis, quæ si cancrôsæ fiant, tum tota substantia nervosa, fibrosa nocet atque dies eroditur, eodem modo ac si nervi ungiunt traherentur, hinc illi dolores abdominales tota vita ad mortem usque perseverant; quod etiam colligitur ex functione intestini, in quo perpetua contractio & propulsio fiunt. In cancro mammarum quantus adest dolor, licet pars non ita moveatur, hinc facilè noscitur ad intestina dolorem intolerabilem esse debere; huc omnis chylus, & omnes humores effluunt, hinc est quasi perpetuo effoderetur aciculis nervosum genus, si hæc oriatur, tum fit Diarrhæa acerrima assiduo rodens, dolens, nullo medicamento parens, omnia rodens cum doloribus & maximis convulsionibus ad mortem usque, neque hic aliquid est solatii, alibi cancerum non curamus exulceratum multo minus hic. Tunc male dant Medici purgantia, nam quanto magis tunc temporis cancer ibi exacerbatur, tanto magis materies ex alvo dimittitur cum maximis doloribus.

§. 668. Medici vulgo dicunt, quod si scirrhus sit alicubi, dandi sint sales fundentes & attenuantes, sed sum in alia sententia. Hippocrates dicit, quod tunc dandum sit mel cum farinosis, nempe si dolores sint atrocissimi abdominales ex ortu suo, ex sede sua ex affectis præsertim per fæces Dysentericas demonstravit, nobis cancerum intus esse in intestinis, si hæc
ita

ita fit, tum sequentia tantum sunt abhibenda; serum Lactis recens defæcatum ab omni caseo, jus Carnium; oleum Amygdalarum Dulcium recenter expressum; decoctum Solani, farinæ Lini, præsertim florum Althææ, florum Papaveris Rhæados, Verbasci, Cyanorum, Blattariæ & herbarum penitus emollientium, de quibus si æger jejuno ventriculo quotidie utatur satis magna copia, optime prodérunt; verbo dicam, cavendum ne talia dentur, quæ etsi blanda & dulcia sint in assumptis, acescere, acrescere vel putrescere possunt, hinc hic est laborandum, ut detur talis victus, qui non modo blandus sit in assumendo, sed talis maneat in corpore, ergo danda sunt lenia, non stercorosa, non irritantia; clysmata & fomenta etiam valde conducunt. *Apud Forestum de Morbis Intestinalibus* invenitur, quod qui diu laborarunt doloribus Colicis & maxime pessima Dysenteria, tum tractabatur hic morbus nomine Ileii, unde si parum acris parum Diasennæ aliaque purgantia darentur, morbus tum summo opere exasperabatur, inde patet illud malum fuisse cancrum. Quidam putant illud esse acidum acre ex ventriculo huc delapsum; ut *Sylvius*, unde præscribebat purgantia volatilia, quibus morbus valde exasperabatur.:

§. 969. *Insuperabiles.* A scirrhis cancrentibus in his partibus; fui aliquando ante quinque annos in familia; ubi puer quatuor annorum ex mea opinione hoc malo laborabat, alii Medici exhibere voluerunt purgans, sed me illis opposui, nam ex sequentibus symptomatibus patebat esse hoc malum, habebat enim anxietatem, sitim, tumorum abdominis, omnia clysmata nil proficiebant, vomitus oriebatur
ma-

materiae stercoraceae sine faetore & odore tamen, tum se melius habebat, sed postea redibat ab initio susurra malorum; credidi fuisse scirrhum canrescentem; rogavi, postquam mortuus fuerat, an mihi liceret incisionem ejus cadaveris instituere, ut deprehenderemus, quid veri esset, tum cadavere inciso invenimus in tenui ejus intestino scirrhum canrescentem exesum, & adeo comprimentem partem intestini, ut nil transire potuisset. Hæc doctrina repugnat illi medicinæ, quam plerumque in Academia addiscimus & ab antiquis continuato more recipimus, ut vix quidquam hujus rei ibi reperiat, sed nisi legatur *Hippocrates*, magnusque ille observator & commentator *Duretus*, quanta hic tenebra adest? Ego in initio Praxeos fere desperavi de certitudine medicinæ, accusabatur acre quibusdam, aliis acida austera, varia, innumera, sed attendendo omnia symptomata, alvina excreta &c. & conferendo hos Auctores observavi esse cancrum, ubi solum indicabatur, primo demulcere, secundo cavere, ne acre vel stercus accedat, hinc diætam præscribere ex jure carniū fero lactis &c. tertio clysmata injicere; dices; æger non feret, sed aliter pessima *Dysenteria* laboraturus peribit, sed si dolores aliaque incommoda & ipsam mortem vitare velit, hæc pati debet, nisi perire velit cum summis torminibus & doloribus; qui per *Aquas Spadanas* & similia alia remedia curare volunt, illi irritant malum & sæpe hoc remedio enecant; legimus dato *Antimonio* ægrum uno momento periisse, vidimus fortem purgationem necasse, ichor irritatus ad mortem usque stillabat, hinc patet quam variæ *Dysenteria*; si rogemus, quid sit

Dysenteria? Est Diarrhæa cum dolore, si rogemus, quæ causa? jam fere infinitæ sunt, quidquid inflammationem & suppurationem promovet, omne acre jusculentum, potulentum, venenum, evacuans facit hic Dysenteriam, hinc patet Dysenterias hætenus nondum bene nec plane esse explicatas, sæpe hic morbus oritur, quia arteriæ mesentericæ putridum ichorofum deponunt in intestina.

Hæctica. Tunc datur diæta contra Hæcticam ut magnus motus, equitatio &c. quæ contra Hæcticam quidem bona sunt, sed contra cancerum damnosa imo & diæta ex lacte Asinino, quia coagulatur in ventriculo.

Medicamenta nocentia? Nam unus dicit, est biliosa fracedo, alter aliam acrimoniam accusat, sed an hic medicamenta ad hanc acrimoniam tollendam conveniunt, minime, & æque hic interne conveniunt ac in cancro mammarum; intelligo hic acidum austerum acerbum, quod adeo accusatur, sed utinam illud videremus! cito sanare possemus, v. g. si assumatur una dragma olei Vitrioli tamdiu, quamdiu dicitur hic fieri humor acris, statim dato tantum vel duplo Limatura Ferri cum aqua, cito tolleretur malum; qui dicunt illud oriri ab alcalina putredine, paulo plus dicunt, sed hæc non est causa, sed effectus, & si vellem hic curare per acida, sanguis polypofus fieret, & æger moreretur.

Quanta sit prudentia opus Medico? Nam Medico est inquitendum, an inflammatio adsit, tum enim febris Acuta adesse debet, Volvulus vero adesse cognoscitur, si vomitus adsit, in hoc casu non danda sunt vomitoria nec purgantia.

Immedicabilis Hypercatharsis? De hac re vide *Hippocratem*, est tam vehemens evacuatio sursum deor-

deorfumque, ut compeſci non poſſit & æger moriatur, oritur à Vomica antiqua rupta per vehementiam medicamentorum, hinc dicitur veteribus purgatio continua poſt datum purgans, illa præſertim oritur, quando cancer intus hæret.

Curandas? Quod curat in una Dyſenteria, id venenum eſt in altera. Rhabarbarum optimum eſt in Dyſenteria à laxitate & fructibus horæis inter milites in caſtris frequentiori, quæ à levi putredine concepta oritur, ſolo uſu ſeri Lactis curatur, ſed à tali cauſa difficulter, hinc videmus diverſam curam, vidimus noſtra ætate plura talia antidyſenterica generaliter decantata, qualis imprimis eſt illa apud Regem Gallorum primo tantum evecta Ipecacuanha, quæ ſi materia ſit fluctans in inteſtinis, eſt bona, ſed ſi hepar putrefactum ſit, vel ſi abierit in ſaccum pure plenum, tum eſt mala excitat enim fluxum colliquativum ad mortem uſque; ſic ad ſui ægro qui propter ſtillicidium perpetuo in inteſtinis talis acris humoris, ultra vigefies una hora latrinam petere debebat, cui auxilium præſtare non poteram, tantum dabam nutrientia & demulcentia, quæ parum proficiebant; Medicus Gallus advocatus ſuaſit Ipecacuanham, dicens ſe duabus vel tribus diebus curaturum, dixi ego meam ſententiam, aſſerens ichoroſum exſtillans ex hepate, duo alii Medici adſtantes etiam amici annuere Gallo, reſtiti ego, tandem plurimorum voti datum eſt illud medicamentum, unde æger prima doſi accepta concuſſus pejor ſe habuit, & plus doluit, ſecunda data uſque ad mortem vomuit, æger ipſe clamabat hoc medicamento ſe mortuum eſſe, inde patet, quod multi valde errent, qui putant hunc morbum ſpecifico quodam curari poſſe, nam

si cancer vel scirrhus adfit, tum Ipecacuanha vel Rheum non conveniunt, quin potius pessumdant morbum, sed tantum si materia in primis viis biliosa similisve adfit & viscera sint fortia & sana sed si à cancro tum modo jura carniū & similia requiruntur, Cancer enim est illud verum noli me tangere, neque ullo modo tractari patitur; hinc non novi, si candide fateri oporteat hic ullum arcanum vel specificum, sed ut dicebat *Capivaccius*, discite meam methodum, & habebitis meum arcanum.

Aphthæ.

§. 970. Hæ ordinarie post *Dysenterias* & inflammationes viscerum oriuntur, hinc hic ordine sequuntur. Quia in hoc morbo est inflammatio, hinc bene potest adjungi morbis inflammatoriis viscerum; hic morbus fuit *Hippocrati* notus, sed nullibi dein uberius enerratus, & in nullo morbo plus erratum fuit.

§. 971. Aphthæ sunt tubercula exigua, squammosa, ulcerosa, parva instar scabiei occupantia loca descripta, conspicua imprimis ad labia, gingivas, palatum & fauces, hic morbus Belgis est frequentissimus (Belgice vocatur *de sprouw*) & oritur ad extremitates fistularum, per quas emittetur humor lubricans in cava oris, œsophagi, ventriculi.

§. 972. Vidi microscopio, quod omnia hæc vasculorum oscula sint pertusa, quæ liquidum salivofum adferunt, si ergo materia hic influat; quæ à vi vitæ non superari potest, tum Aphthæ oriuntur. Quando hic locorum materies ex vasculis exhalantibus exire non potest, & fissi

cogi-

cogitur, tum fiunt Aphthæ, quemadmodum Scabies oritur in epidermide ob obturationem ultimorum emissariorum, quæ suos humores transmittere impediunt.

§. 973. Omnia intestina his Aphthis plena sunt, vidi dato Rhabarbaro, concatenatas quasi Aphthas abiisse, hinc Aphthæ omnia hæc loca occupant; in intestinis crassis nondum Aphthæ sunt observatæ.

§. 974. Hæ autem Aphthæ, quales descripsi, non apparent in regionibus calidis, sed Hippocrates tamen loquitur de Aphthis, sed hæc sunt Aphthæ, quæ dantur in corporibus senilibus. Aphthæ frequentes sunt in pagis vicinis Belgicæ (*Veenen*) depressioribus, ubi cespites aquis exhauriuntur, ibi omnes fere fiunt Aphthosi, in locis montanis altioribus & calidioribus vix reperiuntur, Galli & Itali vix observant & fere nescientes me rogarunt, ut demonstrarem hunc morbum, senibus frequens est malum.

§. 975. *Diarrhæa.* Tum ad finem Aphthæ erumpunt, si nempe Dysenteria oriatur, tum anomala symptomata oriuntur, solent autem ægri conqueri de valida ventriculi affectione, solent quoque post magnas Hæmoptoes coagulationes oriri semperque ad finem, & hoc plerumque est lethale signum. Omnia symptomata hic descripta Aphthas perfecte pronunciant, & credo quod tunc Aphthæ sint in ventriculo & sensim sursum adscendant, ita ut tandem ad labia deveniant; vidi tamen in hac urbe (quod aliquando contingit huic morbo sine his præcedentibus signis) in mercatore, ante sanissimo à labiis ad fauces & intestinum rectum ortas fuisse, qui quoque sanatus fuit sine ullo malo subsequente.

§. 976. *Pessimæ.* Nam hæ semper primo in intestinis & ventriculo sunt ortæ, si vero primo in lingua vel ore, tum ordinario sunt bonæ indolis, nam ægri nunquam moriuntur ab Aphthis in ore, omnes Aphthæ quæ dispersæ incipiunt, non sunt mali ominis. In pueris primo apparent in angulis labiorum &c.

Adhærente. Vidi sæpe has partes fuisse obfessas crustis albis instar lardi, & hoc etiam fit in ventriculo, nam notant gangrænam. Omnes Aphthæ, quæ ex ventriculo adscendunt, pessimæ sunt, nam inde concludimus, quod intestina, ventriculus & œsophagus jam prius obfætæ sunt, ex Anatome patet oscula lactea crusta aphthosa fuisse obfessa.

§. 977. Aphthæ nigræ sunt pessimæ, nam notant gangrænam, quando color est semiopacus perlarum, denotat tantum locum non perspirare, hinc non tantum mali, sed quo Obscurior fit eo peior.

§. 978. Una Aphtha est modo unum emissarium orificii vasculi, si vero horum mille concurrant, tum fit crusta, quæ si separetur tum Aphthæ cadere dicuntur, si tum cito renascantur, tum Aphthæ sunt pessimæ & contra si densiores renascantur, tum ordinario moriuntur, si fit ab inferioribus sursum, jam raro servantur, imo vidi Aphthas duodecies renatas.

§. 979. Aphthæ sunt ultima vascula corporis impleta materia spissa & lenta, quæ tum protruditur in partes extimas, jam vero vis vitæ languet, hinc non tam cito sed sensim protruditur, & sic tandem decidunt Aphthæ, & materia iterum accedente renascantur; ipsum tum epithelium seu membrana interioris oris elevatur à subjecta materia ex vasculis exhalantibus.

tibus obstructis veniente, tum sunt ibi species ulcusculorum.

§. 980. Hæc vero vascula obstructa sunt, quæ liquidum emolliens transfudare deberent, ut partes ibi positæ humectarentur, quod jam non faciunt, hinc superficiei siccitas fit; & tum os aliquando est tam siccum, ac esset corium. Aliquando interna superficies oris, faucium, œsophagi, ventriculi, intestinorum Aphthis est obfessa, ut chylus in lactea ingredi non possit.

Crustis. Inferius dilatatis, resolutis, decidibus, qua data porta effluit liquor, qui fluxus bonus est, si Aphthæ non renascantur; malus & dysentericus, si redeant, sed si Aphthæ decederint, & dein fiat stillicidium, tum est bonum, ut signum & ut causa, ut signum, quia signat abscessisse, ut causa quia liberatur tractus intestinorum à crusta decidua. Quod cunque enim vasa & finem obstruit, ante finem semper dilatatur, hinc fit tumor, qui, si hæreat in palato, tum deglutionem reddit difficilem; totum os internum ut & ventriculus & intestina sunt spongiæ bubulæ, si ergo hæc oscula claudantur à crusta aphthosa, tum patiuntur Atrophiam, hinc sanguis fit acer & alcalinus, simulac vero Aphthæ deciderunt, tum saliva copiose profluit &c. Ægri in Aphthis tantopere debilitantur, quia nil in lactea ingredi potest, qui ab Aphthis moriuntur, credo, quod ab hac causa moriantur, nempe quia nullus chylus in lactea ingreditur.

Bonæ. Nam tum materia jam semiputrida exit, & vasa se contrahunt, si vero renascantur, tum pessimæ sunt, nam liquidum adhuc requisitum subducitur. Si Aphthæ palatum oc-

cupantes decies vel duodecies cadant, tum periossteum ossis palati, quod est valde crassum consumetur, & tandem ipsum os cadit, & oriuntur horrenda symptomata, uti in Lue Venerea. Vidi ægros matulas aquæ plenas excrevisse, nempe in tam magna copia, quasi salivarent, tum suasi ut illam aquam deglutirent, ut os ventriculus & reliquæ partes madescerentur.

§. 981. Tristis eventus sæpius docuit, quod crustæ sæpe tam densæ & pertinaces fiant, ut vix à parte, cui adhærent Aphthæ, separari possint, pars tali crusta obsita putrescens plane perit.

Eroso &c. Palatum solum habet coriaceum illud integumentum si illa crusta diu hæreat, & febris adsit, tum inferiores partes exulcerantur, & sæpe omnia sub involucro perduntur, crusta ex ore cadit, omnia exulcerata usque ad os apparent; hinc non putandum, ut vulgo quidem fit, Aphthas esse crissim, sed novum symptoma subortum, cum quo sæpe pejus, quam cum priori consistantur.

§. 982. 1. *Humorum.* Medicus, quantum fieri potest, naturam adjuvare, vel si sint obstacula, tollere debet, cæterum natura efficitrix manet sola, nam ut dicit *Hippocrates* natura sola sibi sufficit in Aphthis, attamen tumores parvi seu papillæ aphthosæ elevantur semper sursum à vi vitæ, ergo præcipuus scopus est, ut hæc materies aphthosa lente & moderate & æqualiter protrudatur, quod fit tenendo motum sanguinis in statu moderato, ergo tunc vires vitæ non statim sunt minuendæ per venæ sectionem, ut Medici faciunt, qui credunt tunc adesse quandam malignitatem & omnes ægros

ægros mori. Alii Medici fuerunt præsertim externi à plagis calidis venientes, qui sudoriferis tunc uti voluerunt, sed qui urget materiam non coctam in vasis, ubi hærent obstructions, ille ibi gangrænam procreat, ergo tunc sudorifera non sunt danda; sed quando materies est cocta, tunc per sudorifera curari potest.

Crusta ulcerosa. Si hæc fiat, tunc superior pars sensim abscedet.

Resolvente. Nempe aqua cum Nitro puro, Nitro Stibiato, Sale Prunellæ, Polychresto.

Abstergente. Melle.

Ex eisdem. Hoc plerumque negligitur, sed observavi in plurimis ægris adesse Diarrhæam, tum vidi mea medicamenta non penetrasse, dein exhibui balnea, fomenta ex aqua tepida, sero Lactis vel Lacte dulci, vapores extrinsecus ex iisdem feci eo proposito, ut, quæ via ordinaria in corpus introducere nequibam, tentarem per poros corpori ingerere, quod optime succedebat.

Lapsus. Omnis enim crusta per vim vitæ est superanda, nam tantum consolidat & curæ plerumque subsequitur.

Cibus. Nam si nil detur, moriuntur ægri, quia nil accedit, balnea externa per totum corpus fieri possunt nempe pannos & spongas hinc illinc ponendo, vel ponatur æger in balneo, si fat virium habeat, hac ratione liquidum imbibitur, balnea & fomenta ex sero Lactis fieri possunt; cibus semper sit glutinosus, nempe aqua vel lac cum pane addito pauxillo Vini vel Mellis, sic fit cibus lenis, abstergens, Saponaceus, Nutriens, Amygdalata spissa aliquantulum sunt rejicienda, quia sese non infi-

nuant, verum vinosa & hydromelita hic præferenda, nam inertia peccat; nil penetrantius est quam vinum cum duplo aquæ permistum & calide potatum, si vero Mel addatur, tum fit optimum remedium. Potus fit talis, in quem ingrediuntur remedia, quæ inferne laxant, hic potus primo in ore est retinendus, tum in ventriculum est dimittendus.

2. Æger teneat tenue liquidum in ore pro gargarismo vel fomento, hacque ratione crusta desquamatur; non nulli voluerunt hoc solum curare per remedia detergentia, sed male, nam medicamenta mollissima esse debent, omnibus enim notum est, quod à diuturna lavatione epidermis cadat & speciem sordis exhibet, sic & hic hoc dicitur macerare Aphthas, si Aphthæ tantum in ore sint, tum gargarismata sufficiunt, sed & hærent in œsophago, ventriculo, intestinis tenuibus, in crassis vix unquam deprehensæ, hinc non modo in ore, sed in tota hac fistula crusta est solvenda, quo faciant clysmata ex aqua, Melle, Saccharo, decocto panis, quæ bona sunt ad locum, vitam & victum, ad os omne mucilaginosum maturans & emolliens est optimum, hinc Belgæ invenerunt Raparum & Rosarum succum expressum; quia mira est substantia Rapæ, nam in Rapis est vis lactescens, saponacea, abstergens, tum Mel Virgineum non coctum addatur, & in hoc decocto Raparum diluatur, hoc remedium omnia alia medicamenta nota superabit, sed Hyeme vix adsunt, quando Rapæ non valent, tum inventum est decoctum Dauci lutei nostratibus, licet non tam bonum sit, ut Raparum, si nec hoc adsit tum semina vel farina Lini recentia cum aqua decoquantur ad spissitudinem tantum.

tum Lactis dulcis, addatur Mēl recens, alii sumunt decoctum Althææ, vel Malvæ, nil refert, modo sit blandum abstergens, saponaceum, emolliens; talia clysmata sunt optima, si alvi fluxus non adfit, tum crusta laxantur & ad lapsum disponuntur. Chirurgus, qui resolvere vult, febriculam intus excitare & externe emollire debet, tum aqua Hordei est optima, cum syrupo Violarum vel Capillotum Veneris, vel quinque radicum Aperientium, vel Althææ Fernelii &c. si æger tum similia potet & in ore pro fomento teneat, & per clysmata accipiat, tum omnia loca, simul emolliuntur; ergo dentur pro victu jura carniū, decocta cum Milio vel Secali, & nihil magis prodest in hoc casu quam Dauci radices rasæ vel decoctæ cum aqua, quo diutius eo melius, transcolerur per linteum & exprimatur, expressio addatur syrupus Althææ & fiat gargarisma: vel Rapæ crudæ & non decorticatæ pressæ etiam sunt optimæ, cui succo expresso addatur Mel.

3. Si crusta ceciderit, tum ilico roborandum, nam vasa ibi tum sunt laxissima, vide *Materiam Medicam*; crusta aphthosa e lingua delapsa sanguis sæpe pleno rivo salit, idem in gutture, œsophago, ventriculo & intestinis sæpe fiet, tum dandum est medicamentum blandum, demulcens, vulnerarium moderatissime roborans, nam postquam crusta decidit, vasa à liquidorum appulsu nimis laxa admittunt & transmittunt partes crassiores, hinc roborantia profunt; hic egregie conducit syrupus Cichorei cum Rheo, qui syrupus Rhabarbari quoque vocatur, hoc remedium roborat & simul purgando deterget, vitellum ovi cum aqua Rosarum cum pauxillo Terebinthinæ Venetæ etiam hic est optimum, sic

& omnia decocta vulneraria, oleum Amygdalarum dulcium recenter expressum, emulsiões ex Amygdalis & feminibus Papaveris.

4. Hoc omnes Medici neglexerunt. Sydenhamus mirabatur, quod in morbis Acutis post Aphthas delapsas omnes morerentur, verum dicit Corticem Peruvianum æque ac febrim Intermittentem id sustulisse; vasa enim sunt nimis laxa, tum requiritur validum corroborans decoctum Rhei parum ustulati, terra Catechu Orientalis, qui succus est expressus ex acerbis immaturis quibusdam fructibus Indorum, Cortex Peruvianus, Tamarisci, decoctum Granatorum, syrupus Mororum, Myrobolani Citrini, Rheum siccatum & tostum, & breviter similia adstringentia quæ huc mirifice faciunt.

5. Hoc fieri potest ex Rhabbaro &c. si vero quis non purgetur, tum materia relinquitur, pessime hinc agitur, hinc semper purgans est dandum. v. g.

℞. Rhei el. ℥j
Myrobolani ℥ij

Coq. in s. q. Aquæ puræ
ad Colaturam unciarum v.

Vel

℞. Decoct. Tamarind. ℥j
Syrup. Cichorei cum
Rheo ℥j
M.

Bibat de hoc potu ter quaterve de die, hac ratione sensim roborantur vasa.

§. 983.

§. 983. Hic multa problemata Practica solvuntur.

Cur in febre cum Diarrhæa? Quia in initio liquidissima materia de sanguine subducitur, & crassissima relinquitur in vasorum extremitatibus.

Cur in Pueris? Quia ibi natura est languida.

Cur imprimis in senibus? Quia humores sunt lentiores, & vasa laxa & debilia.

Cur maxime medicamenta? Quia extrema vasorum oscula multo plus constringuntur.

Data? Si Diarrhæa laboranti imprudens Medicus dederit adstringentia, nulla purgatione præmissa tum materia, quæ est expurganda, retinetur, quod pessimum est, nam lupus in stabulis includitur unde Aphthæ oriuntur.

Cur in talis morbi initio? Quia tum mala materia educitur & detergetur id, quod oscula vasorum postea obfedit, hinc dicit *Sydenhamus*, quod in Diarrhæa Epidemica, prius purgante dato, expurgetur visciditas, & materia, quæ Aphthas creare posset, tollatur.

Cur in Pessimis &c.? Quia in his ventriculus obsessus est Aphthis, quæ ceciderunt, & nudæ sunt papillæ, tum hic fit convulsio; hoc signum est, quod pars superior ventriculi nervosa occupata sit crusta aphthosa, qua deinde deglutita nervi hærent nudi, unde postea ventriculus facile inflammatur.

Cur ora aphthosa? Quia hic ingesta non mutantur, & in lacteis non admittuntur, hæc quoque causa est, quare aphthosa tunica ventriculi Lienteriam creat. *Hippocrates* hæc tria symptomata simul jungit, quia tum ventriculus Aphthis obsidetur. Vide *Forestum de Aphthis*, qui omnium optime de morbis Batavorum ac proinde Britannorum quoque scripsit videatur

quoque Ketelaer de Aphthis.

Cur aphthosa tunica &c.? Quia humor diluens in ventriculo non deponitur, & cibus, ut intravit, exit.

Cur aphthæ nigrae? Quia vasa sunt gangrænosa.

Cur aphthosum os? Si in ore sint Aphthæ, vel si vascula uterina his obfideantur, tum certissime oritur abortus, quia uterus non transmittit requisitum nutrimentum, & quia sanguis videtur esse cacochymicus, qui per vasa uterina transmitti non potest.

Cur in putridis? Cur Aphthæ in Phthisi pulmonali occurrunt, ille certe inde moritur, quia illi bulla oritur in pulmone, & jam simul Aphthæ, hincque idem languor peccat & humor liquidissimus consumitur, hinc idem verum est in hominibus, qui moriuntur ab ulceribus internis, quia materies, quæ ad loca ulcerosa vadit, ad illa oris vasa quoque æque ferri potest.

Cur tumor? Quia spes erat Aphthas decidere posse, jam vero nulla est, nam nil periculosius, quam potum vel aërem frigidum applicare, quia tum loca obfessa à frigore plus arctantur, hinc observatum est, quod homines, qui Aphthis laborabant, si aquam frigidam tenerent in ore, subito mortui sint, quia reliqua viva tum suffocantur.

Cur sudor? Quia Aphthæ calorem requirunt, nam frigus ipsis inimicissimum est, hinc si frigeant, ægri pereunt, hæc vero agunt instar frigoris.

§. 984. Ab his primis æger fere nunquam moritur, si vero Aphthæ sunt opacæ, tum raro evadit, hoc hic repeto, quia vulgo putarunt Medici, Aphthas semper esse lethales, quod minime verum est, at verum hoc est, quod ante aliquot annos pauci ab his evaderent, quia perperam tractabantur, sed nos jure meritoque jactare possumus.

mus.

mus hodie plures servari, quam mori, si secundum hancce nostram methodum tractantur, addatis velim, quod olim in naturam & sedem mali non inquirerent, ad quam sedulo hodie attendimus, hic vero est notandum, quomodo se in ore habeant, nam sic hærent in interioribus nempe œsophago, ventriculo & intestinis.

Nephritis.

§. 985. Inter morbos humano generi non tantum, sed brutis quoque, non raro animantibus familiares, molestos & sæpius lethales, non infirmi momenti censenda est Nephritis, vox Græca, cujus derivatio non obscura, si modo consideretur, quod νεφρός sit *ren*, à πῆρ *fluo* & φέρω *fero*, renes enim à sanguine ferofum separant humorem, qui per ductus urinales fluit & defertur in vesicam urinariam. Quemadmodum igitur Pleuritis est membranæ internam costarum superficiem cingentis; Hepatitis externum hepatis involucrum constituentis; Phrenitis piæ & duræ Matris cerebri omnem ambientis, vel ipsius quoque cerebri substantiæ inflammatio; sic Nephritis proprie vocari posset renum inflammatio; juxta veteres quosdam Medicos, ut ex Hippocrate colligere licet, hoc nomen Nephritis, omnibus fere renum affectibus commune fuit, hinc inter Pleuritidem & Nephritidem nulla est differentia nisi ab emissariis, & quod aliquando calculo in renibus hæreant; ex his patet, Nephritidem esse renum inflammationem, renes vero inflammari posse novimus, quia est structura vasorum sanguineorum, primo cognoscitur morbus, si adsit,

de

dolor punctorius & ardens, nam valde errant illi Medici putantes renes non dolere posse, nisi à calculo, atque dolor à convulsione, rene absente venire potest; ille dolor est, ubi renes siti sunt, attamen (licet renes in corpore sano ad dorsum jaceant) Nephritici non de dolore dorsi, sed laterum conqueruntur propter musculos vicinos; deinde adest febris Acuta, continua, urina pauca rubra & flammea vel in magno malo & aquosa, quod præcipuum est symptoma, nam talis urina notat inflammationem renum; stupor cruris propter musculum psoam & nervos decurrentes, porro dolor inguinis quoniam vena spermatica incumbens decurrit versus illa loca, sinister tamen ren habet testem lateris dextri tumentem, quoniam vena spermatica comprimitur, ut sanguinem deferre non possit.

§. 986. 1. *Decubitus.* Homo, qui nunquam laboravit Nephritide & coactus est à Podagra vel crucifragio vel simili morbo in dorsum incumbere, accipit Nephritidem.

Nixus. Ut in luctatoribus contingit, quoniam hi homines tantum aëris capiunt, quantum possunt in tali nixu, sanguis in vasa premitur, unde oritur dilatatio vasorum & sæpe inflammatio; secundo quemadmodum omnes causæ, quæ sanguinis circulationem impediunt, creant inflammationem, sic etiam omnes causæ, quæ impediunt urinam, eadem produciunt; multi bajuli & agricolæ incidunt in veram inflammationem renum, quando conantur tollere aliquid de terra, nam tunc multum aëris in pulmone retinent, quod efficit, ut sanguis maxime adigatur in majora vasa, unde mi-

nora

nora vasa comprimuntur, unde errores loci & pessimæ inflammationes oriuntur.

Lapillus. Nil agit in Nephritide, nisi quando ille calculus urgetur in vasis, ubi quiescebat, vel quando vasa urgentur contra illum.

2. Si thrombus sanguineus, calculus, vermis, lapillus, materia gypsea hæserit in pelvi vel in ureteris initio, ut urina evacuari non possit, tunc renes extensi quasi cera implentur, hinc inflammantur.

3. Hæc omnia aliquando producant Nephritidem in corpore, ubi nunquam fuit ex. gr. cursus magnus sæpe facit mictum sanguinis, ita ut homo tota vita laboret Nephritide, nam sanguis crassus ad vasa urinosa urgetur; urina emungitur, para crassior manet, sic tota vita suppurationis adest in hac parte vel alia mala.

4. Nam illa vasa quoque habent suos nervos, & fibras, ergo spasms affici possunt, ut in Hystericis & Hypochondriacis patet, quando etiam spasmodicam illam convulsionem patiuntur, tum retinent urinam & renes constringuntur, ut ne gutta quidem permeare possit, unde oritur inflammatio.

§. 995. Nulla est peior inflammatio, quam ubi æger claram urinam mingat propter contractionem vasorum; hoc docet tenuissimum transire, crassum relinquere, sal, oleum, & cætera remanentia putrescere.

Pessimum. Vide *Sydenhamum de Nephritide*, nam tunc sanguis ruber in vasis primi generis sic stetit, ut omnia vasa urinifera comprimantur, unde nihil urinæ reddunt ægri, si vero tunc mittatur sanguis, observavit *Sydenhamus*, urinam profluere incipere, verum si morbus eo usque processerit, ut sanguis mingatur post

ta.

talem suppressionem urinæ, tum moriuntur ægri, quia vis vitæ tanta fuit, ut vasa fuerint destructa.

Nervis. Vide *Willisium in Tractatu de Nervis*, quod maxime debetur *Lowero*, & *tabulis Eustachii & Vieussentii*; hi Auctores observant, quod nervi renum moventes & sentientes in ganglio maxime convenient cum nervis ventriculi, mesenterici & intestinorum, hinc noscitur, quod his affectis etiam tota œconomia abdominis pervertetur, ut in Colica Nephritide, nam illi nervi extensi & irritati agunt in omnes nervos abdominis, hinc brevi hic morbus est lethalis ob dolorem summum, nisi mox juvetur. *Willisii* figura nervorum, qui in abdomine & thorace spectantur, est verissima, & est tantum plexus nervorum, in mesenterio; cæteri nervi in extremis partibus desumpti sunt ex brutis; quando ægri vomunt, nauseant &c. tum bonum est signum si laborant calculo renali.

§, 988. 1. Si Nephritis per naturam sanetur, tum vel per resolutionem vel per coctionem curatur.

2. Ruffa instar potus Coffé. Homines falluntur, qui quando dolore renum laborant & talis urina sequatur, quod putant se pessime habere, obstructæ enim viæ resolvuntur, ut id, quod ibi hæret, expelli possit, ergo hæc resolutio est optima, si hi ægri modo bonum Medicum, qui hæc per balnea promoveat, nacti optime se habeant. *Helmontiani* agnoscunt ad Nephritidem sanandam tria auxilia cognita, missionem sanguinis, laxationem partis obfessæ & materiæ dilutionem ac meabilis redditam, decocta in hoc casu optime profunt, unde

de acre mitificatur, crassum diluitur & moderate attenuatur; vide *Materiam Medicam*; clysmata sunt optima, quoniam intestinum rectum renibus subjacet. In historia calculi patebit, quod omnis fere calculus ortum ducat ex parvo grumulo sanguinis posito, ubi urina filtratur, quando nunc ren semel inflammatus est, & ubi inflammatio desinere incipit, tum cave ne aliquid inflammantis materiae remaneat, aliter semper generabitur calculus; ergo Nephritici sunt monendi, ut ab omni graviore victu, motu nimio & decubitu corporis abstineant.

§. 989. Prudens Medicus, quando ignorat morbum, spectat, quid faciat natura, & quomodo curet, hinc tum cognoscet, quæ morbi curatio sit, si attamen deinde eundem morbum in alio ægro videat, & natura non sanare incipiat, eam adjuvare & impedimenta tollere potest. Si dolor sit fixus punctorius ad renes ortus, flatus, vomitus, febris violenta, urina pauca, & flammea, ren scitur inflammatus, per tot pericula edoctus didici curam, ut in Pleuritide solum sufficere, hinc diureticis non tentabo. 1. Venæ sectio est instituenda, aqua, serum lactis & similia diluentia sunt danda.

2. Serum Lactis recens præsertim, si vere ingens ardor adsit, lac ebutyratum adhiberi potest, uti & decoctum florum Althææ, Papaveris Rhæados &c. in *Materia Medica* exploratissimæ dantur formulæ.

3. Clysmata immittenda sunt pro ratione magnitudinis & fixitate doloris aliquando singulis horis.

4. Alii Medici in Nephritide motum imperant,

rant, ne calculus concrefcatur; fed fi adfit illa inflammatio, tum illa motu augetur, quia pars ftricta ftimulatur & magis impellitur, quies contra laxat, & humores non impellit; vitetur lectus calidus imprimis decubitus in dorfum, quo tum moles omnium vifcerum dorfo incumbit, & folus in dorfo eminent reni, unde arctatur & comprimitur, & inflammatio augetur, hinc potius erecti fedeant ægri.

§. 990. *Opiata.* Quia hæc reddunt mufculos Paralyticos, nam calculus exit, quando homo eft pacatus, vel quando dormit. Emulfiones in hoc cafu conveniunt, vel adhibeantur fyrupi Diacodii & Papaveris.

§. 991. Si vomitus adfit, tum fignum eft in hæreere calculum, fed ubi conatur descendere, oritur vomitus, nam Deus hoc pofuit tanquam, custodem, ut Medicus fciret adefle calculum; hic vomitus tum non eft fiftendus, fed leni vomitorio fæpe repetendus, donec ex continua concuffione descendat calculus, fi vero fiftetur vomitus; tum crefceret & renes & ureteres comprimeret, & efficeret intolerabiles dolores. Vomitus eft concursus illarum caufarum Phyficarum, quas fufcitatur natura ad impediendum, ne calculus concrefcatur & dimittat. Ponatur enim calculus hæreere in renibus, qua methodo utar? ut expellam calculum, primum quod faciam, eft, ut vias Paralyticas faciam; fecundo ut magna fanguinis copia per renes feratur, & tertio per vomitum, ut descendat ad veficam, affumenda eft aqua tepida. quod tamdiu eft continuandum, donec illa in ventriculo hæreat, quod simplex quidem fed Divinum eft remedium, aliis nil juvantibus, per Diafcordium Theriacalem hoc folum fere juviffe

viffe vidi, ab aliis vero ortas convulsiones vidi, sed hoc est tutissimum. Aqua tepida est optimum remedium cum syrupo florum Rhæados, Althææ, Jujubini vel Violarum, Glycyrrhiæ, Capillorum Veneris, omnes hi syrupi aut Mel cum Aqua & sero Lactis assumantur, donec maneant in corpore, hæc enim laxant & mirifice juvant, vide *Materiam Medicam*, si nunc calculus vel in renibus vel in uréthra vel pelvi & tum parvus adhuc sit, ut per hæc loca transire possit, quæro quomodo expelli debeat. Omnes Medici spiritum Juniperi, Balsamum Sulphuris, alii Sales diureticos adhibent, unusquisque hic de remediis urgentibus calculum cogitat. Calculus est corpus mortuum nil agens nisi mole, pondere, vel aspera figura, sed partes, quæ circumstant calculo, sunt partes vivæ contractæ sentientes, quando se contrahunt, se comprimunt; v. g. si tenetur globulus ferreus acuminibus exstantibus, & si aliquis hunc globum expellere vellet hac methodo, quod manum versus globum premere vellet, faceret intolerabilem & desperatum dolorem, sed si faceret manum Paralyticam, facile expellere tur, quamdiu æger dolorem habet, nunquam dimittet calculum, quamdiu mulieres grumum sanguinis in utero habent, nunquam dimittunt, quamdiu dolent, cogitate nunc, quod omnibus stimulantibus partes plus constringuntur contra calculum, hinc malum exasperatur, sed date huic ægro talia, ut partes fiant Paralyticæ, date tenue oleum, ut flaccescat, date clysmata & Opium, hæc ratione millenos ægros curavi oleum Scorpionis, Cantharidum, succus Aspii, Petroselini & similia sunt nimis acria
hinc,

hinc semper cogitate de Paralyfi inducenda & potibus tenuibus & demulcentibus, ut sic expellatur; omnes herbæ in *Materia Medica* commendatæ præfunt sub forma infusi cum oleo aut aqua.

§. 992. Calculus non semper hæret in rene Nephritide affecto, nec hærens pariet per se dolorem, nam est corpus iners, sed vis vitæ calculum contra vasa movens vel facit dolorem in calculum liquidum impulsus, hinc calculus non est impellendus, sed fibræ laxandæ, impetus imminuendus, clysmate laxantur viæ, venæ sectio impetum humorum minuit, & vasa laxat dolor minuitur Opiatis, hac ratione centenos Nephriticos curatos vidi, sic rem concipio non pellendo calculum, sed laxando vias curari debere, & nullum est aliud Lithontripticum quam hoc, serum Lactis est optimum coctum cum herbis emollientibus, hinc totus scopus est debilitare vires, emollire ureteres & simul suppeditare magnam copiam liquidi diluentis cum emollientibus. Omnia calida & balsamica nil agunt, nisi fibræ sint laxæ, tum enim vel sponte vel profluvio urinæ cadet calculus, nam quid juvat hic balsamus Sulphuris, quid Terebinthinus & Cantharides.

§. 993. Simulac sciatur hic abscessum dari, curatio ejus tendenda est, quia pus hæret in loco sinuoso vasculis sanguiferis pleno, unde in tempore exitus suppurationi præberi debet, nam si suppuratio post annum hæreat, raro medelam capit, unde cura fit per maturantia & emollientia, & æger se movere non debet, omne acre salsum, aromaticum, pingue, acre & capere nequeunt, sed quæ extrinsecus suppurationem promovent ut decoctum Cicerum alborum vel rubrorum, vel radicum Althææ,

Mal-

Malvæ, Parietariæ, Verbasci, & addendæ sunt Becabungæ, Borrachines, Agrimonæ, Nasturtium Aquaticum Caryophilli, Linariæ vel similes herbæ diureticiæ & Molles saponaceæ, sunt optima remedia, per quæ emolliuntur abscessus, si hæc per decem dies fiant, quotidie ad urinam est attendendum, an sit adhuc rubra, an fætida, & an pus in ea non subsideat, si non tum emollientibus pergendum, si vero pus in urina appareat; tum sequens medela est optima scilicet sumatur pars Terebinthinæ levis cum dupla parte Myrrhæ & pulvere Millepedum, adde Liquiritiæ succum inspissatum, ex his fiant pilulæ gran. iij vel iv. & æger omni hora tres capiat, & superbibat serum Lactis vel lac ebutyratum, non valde acidum factum, sed acidulum, & hoc fuit magnum arcanum Medici cujusdam apud Guilielmum Tertium in Anglia, vel Aquæ Spadanæ & Acidulæ quæ habent multum ferri, non sunt pretio habendæ, sed illæ, quæ habent parum metalli, vide *Lysterum*; vel decoctum Graminis, Althææ, *Foresti* ex Althæa & Papavere, quæ omnia sunt adhibenda, donec urina appareat bona quæ quando bona apparet, tum Aquæ Spadanæ vel serum Lactis per integrum mensem sunt adhibendæ, hoc decoctum cum syrupo aliquo vel Melle est dandum, & nunquam melius remedium est inventum ad suppurationem & corruptum renem; hæc remedia diureticiæ macilentiora sunt meliora, quam illa Terebinthinæ & balsami Sulphurati; attamen Terebinthinæ vel de Pino vel de Laryce optimum hic est remedium, sed pauca copia adhibita, repetita dosi, & imprimis illud, quod prima vice destillatum prodit.

§. 994. Vidi cadaver dissectum, in quo dexter ren nil erat, nisi sacculus coriaceus densus sine vasis, hoc plerumque in canibus mordacibus deprehenditur, qui lumbricos in renibus continent; in quibus tabes renalis oritur, hoc plerumque in ægris invenitur, qui multis annis dolore lumborum laborarunt.

§. 995. Circa renes sunt nervi crurales & musculi Iliaci & Psoas; qui adhuc motum faciunt, hinc his compressis oritur claudicatio, tum ex symptomatibus concomitantibus apparet, an scirrhus vel calculus claudicationem faciat.

§. 996. Si parum materiæ inflammatoriæ colligitur in uno urinæ folliculo, tum liquido expresso crassum colligitur, quod crassum est rubra sanguinis pars; novistis, quod Clarissimus *Ruyfchius*, postquam viderat papillas renales *Malpighii*, quas non dixit esse papillas, sed corpuscula subrotunda parva, quid esset, ignorabat; hæc corpuscula habere videntur suos folliculos, sed talis folliculus non capit centesimam partem grani fabuli, ergo posito granulo & grumo arenæ deposito, quod hæret exsiccaturn stagnando, abeunte liquido, unde materia hæc est quasi thrombus siccus, qui per urinam ibi formatur, & per eam sabulo plenam perpetuo alluitur, unde hæc urina suum sabulum (nam non datur urina sine sabulo) applicat huic thrombo, unde calculus formatur, & quod sabulum sit urina patet, si stet per tempus, cadit enim tunc ad fundum & ad latera vasis accrescit, vel in suprema parte est spuma natans, ac simile apparet in multis liquoribus v. g. si Nitrum solvatur in aqua, hæc aqua filtretur, secum fert particulas

Las salinas, quæ Baculo imposito accrescunt; si sumatur materies purulenta & affundatur urina sani sine ullo signo calculo laborantis hominis, parum exsiccata sit materies, affundatur nova, tum crescit crusta circa materiam. Si urina sani hominis à calculo liberi ponatur in vase, tum post aliquod tempus apparent primo scintillæ ad latera vasis concretæ: si diu hæreant, tum fiunt nigriores, & tandem calculus, si iterum nova urina affundatur, tum habetur calculus vitreus, & post tres dies effundendo veterem & affundendo novam, calculus oritur, qui totum vitrum implet, hoc experimentum sæpius institui, sed vidi unicum contrarium casum *Rotterdam* in urina mulieris, quæ semper mansit aquosa; hinc apparet ex ipsa urina apparere calculos, si conspiciatur calculus, tum in ejus medio est punctum rubrum, quasi sanguineum; *Jacobus Fernelius* observavit punctum minimum seu basin calculi esse punctum sanguineum, cui sabulosa materia ex urina se apponit, & sensim crustam lapideam apponendo calculum efformat, hinc patet quod si urina calculosa foras non excerneretur, totum nostrum corpus facile rigesceret; deinde illa incrustatio fit circa pus efformatum ex inflammatione in rene &c.

§. 997. *Hippocrates in descriptione morborum Acutorum* dicit, si in morbis Acutis oriatur dolor circa lumbos & urina talis, uti hic describitur, ægri moriuntur.

Nil juvat. Quando hoc videmus, tum optimum remedium erit, magna copia mittere sanguinem, ilico dare copiam sufficientem potus.

§. 998. Omnis Nephritis nunquam à calculo

Tom. IV.

N

culo

culo; sed semper ab inflammatione à calculo producta oritur; homo generosus *Braxellis* moriebatur, cujus corpus ad balsamo condendum apertum fuit, in illo renes calculo obsessi sunt inventi, licet nunquam de mictu sanguinis & de doloribus in renibus conquestus fuerat, hinc patet, quod calculus non faciat Nephritidem, sed tantum si partes nervosæ circa calculum positæ inflammentur.

Curationem. Nam inflammatio creat tumorem, tumor comprehendit calculum, ergo curationem antea docui.

Crisis. Si æger tertianarius liberatus à morbo una vel altera hora ante sudorem reddat urinam nigram & rubram instar amurcæ olei vel cerevisiæ, manifestum est signum, quod subita Nephritis est orta; hinc si urina stranguriosa, quæ in omni morbo est copiosa cum sedimento crasso ad fundum delapso, mingatur, tum solvitur morbus, & oritur dolor ad lumbos, tumque nulla convenit venæ sectio, quia vasa sunt nimis laxa. Nephritis in febribus oritur, quia ob morbi vigorem sanguis ruber in rene sistitur & vasa urinifera comprimit.

Ischuria primo oriri potest in ipsis renibus ab ingenti inflammatione hisce vasis compressis, vide *Talpinum de hoc malo in viro Britanno*. Secundo Ischuria fit, quando aliquid tophosum occludit pelvim, tertio quando calculus angustiis pelvis elapsus venit in angustias ureteris, ita ut inde exire non possit, & tunc ob compressionem ureteris ibi fit inflammatio circa calculum. Ischuria fit vitio vesicæ primo quando calculus hæret in collo vesicæ, secundo à residuo Gonorrhææ male curatæ, quando ulcus ad collum vesicæ recrudescit, & tumorem
ibi

ibi creat, unde tum catheter intrudi non potest, quando vero aliquamdiu mansit. Ischuria & urina non dimitti potest, tum tandem aliquid puris dimittitur, quo dimisso statim urina magno impetu profluit. Quando æger in hoc casu diu detinuit urinam, tunc enim urina solet viam quandam capere intra abdomen faciens speciem Herniæ in vesica & diverticulum vel decidens in scrotum. Ischuria oritur vitio ureteris, aut à calculo aut à scirrho aut à tumore, si vero sit tuberculum, tum suppurari debet, antequam morbus curari possit. Quando calculus in ureteribus hæret, tum vomitus & concussus in Rheda juvat, si spes sit calculum exire posse, sed tamen, quo plus calculus urgetur à tergo, eo minus dimitti potest & tota spes tum in eo consistit, ut calculus frangi possit.

Apoplexia

§. 999. Apoplexiæ denominatio debetur vocabulo Græco, namque venit à Græco verbo ἀποπλήσσω, seu ἀποπλήττω quod Latinis significat *percutio*, hinc Apoplexia percussio, Apoplecticus percussus, cujus verbi vis significat talem percussionem, quæ fit à tali causa lædente, à cujus illatione homo subito terræ prosternitur, motus & sensus impotentia afficitur, accepta hac denominatione à rebus extra nos positis, ob similitudinis, quæ cum hoc affectu confertur, convenientiam. Unde multa ac varia Auctoribus passim nomina huic affectui sunt indita à

symptomatibus (quæ in hoc malo accidunt) derivata, quibus voluerunt naturam hujus affectus eo lucidius exprimere & nomen rei denominatæ conveniens facere; vocatur enim *Morbus Attonitus* sic à *Cornelio Celso*, qui Latinus *Hippocrates* vocatur, ab aliis *Sideratio* appellatur, *Stupor* quoque à multis dicitur, uti *Resolutio nervorum*, *Paralysis universalis*, *Paracelsus* nominat *Guttam*, *Belgi* utuntur vocabulis, de *Graaktheyd*, *Beroertheyd*, *Popelsye*, de *hand Gods*. Apud *Hippocratem* Apoplexiæ vocabulum aliquando ad certa saltem corporis membra, capite libero refertur, sic *Ludovicus Duretus* commentator in *Coacas Hippocratis*, ait, *Apoplexia* *vejis* dicta, est *Resolutio universi corporis*, *Paralysis dimidiati*: *Paraplegia* autem *quorumlibet artuum*. Si in alterutro latere corporis immobilitas, sensusque privatio est, *Hemiplegia* nominatur, atque hæc nomina sunt, quæ ab hoc morbo derivantur; antequam ad reliqua pergamus, vel ulterius de hoc morbo sermonem faciamus, necessario ejus definitio est præmittenda. *Apoplexia* definitur, quod sit *privatio omnium sensuum externorum, motuumque omnium ablatio, superstitie pulsû & plurimum forti & respiratione magna, & difficili, semper tamen cum stertore una cum somno profundissimo*. Hic morbus vel subito vel accidentaliter quasi invadit, vel subsequitur morbum aliquem, ut *Epilepsiam*, *Lethargum*, *Convulsionem* & *Vertiginem*. *Hippocrates* definit *Apoplexiam* & in libro de *Glandulis*, inquit *si quidem meæatur, multam turbationem habet, & mens desipit, cerebrumque convulsionem sentit, totumque hominem trahit, neque in se vocem edit, sed suffocatur, huicque Apoplexiæ nomen est.*

§. 1000. Est ergo Apoplexia secundum vulgarem & satis accuratam definitionem: repentina actionum animalium omnium sensuum scilicet externorum & internorum, motuumque voluntariorum cum facultatum principum læsione ab influxu spirituum in nervos prohibito dependens abolitio. Veritas hujus definitionis ex effectu (ut reor) abunde patet, nam quos hic effectus adoritur, illi fulmine quasi tacti, nullo rationis vestigio remanente subito prosternuntur (evenit equidem ut plurimum, quod sensuum hebetudo, & aliqualis fatuitas præcedat, & debilitato cerebro quasi ad hunc morbum prædisponantur ægri, sensumque stupidioris evadant judicii, præsertim quod jam longa fatigavit debilitas) superstite licet in principio pulsu plerumque forti, sed cum respiratione debili, magna, ac stertorosa, moribundis simillima, quæ crescente demum & degenerante in pejus morbo, naturamque superante, decrescunt & quasi evanescent, unde corpus una cum imagine profundi perpetuæque somni & mens stupefacta, actionibus suis peragendis inhabiles evadunt. Distinctio inter Apoplexiam & somnum profundissimum est, quod hominem profunde dormientem excitare possim, sed Apoplecticum non.

§. 1001. Plusquam centum Auctores fide dignos inquisivi, & ex iis veras observationes sumpsi, quas hic apposui, unde concludo, quod Apoplexia sit status, in quo cerebrum disponitur, ut nulla vel parva sit spirituum secretio vel eorum itus & reditus ad cerebrum impediat, cerebelli actione restante, ut ex cordis pulsu & respirationis organis fere adhuc liberis patet; hinc Apoplexia est liber transfluxus, spi-

rituum cerebri in medullam cerebri & nervos inde oriundos, & nervos sentientes & vitales; nunquam est vera Apoplexia nata, nisi præcesserint plurimæ causæ, quæ tantum non faciunt Apoplexiam, sed prædisponunt; omnis igitur Apoplexiæ causa est omnis illa, quæ sensorium commune sic disponit, ut functiones animales desinant, efficient nempe ut spiritus animales inservientes animalitati, nec deorsum ire nec motus solitos sursum imprimere possint.

§. 1002. Inter causas Apoplexiæ Auctores memorare solent caput magnum, tum arteriæ quæ ad caput vadunt, magnam sanguinis copiam ferunt. Collum breve; nam nullum fere Apoplecticum videbis, in quo hoc non observatur, hinc qui collum breve habent, plerumque ab Apoplexia moriuntur nisi forte Peste pereant; omnes vero quibus longum & gracile collum plerumque Phthisi pulmonica pereunt, hinc brutis raro accidit Apoplexia, nisi à contusione. Corpus crassum & pingue ut plurimum adoritur, quia tum arteriolæ vicinæ comprimuntur, & i. sanguis copiosius ire cogitur ad cerebrum, idem est de pituita accumulata. Temperies plethorica & cacochymia pituitosa multum excellens, id est, multum humorum pituitosorum in corpore aggravans.

2. Ad causas referri possunt, quæ sanguinem inspissunt, & lentiores faciunt, aut lympham viscidiores efficiunt; quæ quantitatem sanguinis nimis adaugent, ejusque ad caput affuxum incitant & cogunt, vel refluxum à capite impediunt. Quæ omnia à sex rerum non naturalium vulgo ita dictarum diverso abusu pendere veritati consonum est, ut sunt: ni-
mia

nia & frequens vini & liquorum spirituorum potatio, id est, qui per consuetudinem potandi se ad hunc morbum disponunt; unde *Pythagoras* ebrietatem ajebat esse insaniam meditationem; vinolentia enim cerebro ebrietatis usu in violentiam transit. Polyposæ concretiones eo usque pelluntur, ut ad arteriam carotidem pervenire possint, eadem concretiones in arteriis vertebralibus sive circa cor sive intra cranium hunc morbum etiam producant, quæ se manifestant pulsu inæquali, Vertigine, Scotomia, Cordis Palpitatione, nam docuit *Malpighius* plerasque palpitationes oriri à polypo intra arterias cordi vicinas, tum illi homines moriuntur Apoplectici, quando illa polyposa materies sursum fertur, & sanguinis transitum in cerebrum impedit. Pulsus & respiratio in hoc morbo crescunt, quia sanguinem copia longe minori transmittit ad cerebrum ac antea, dum adhuc sanus erat; causa aliquando est corticis cerebri meningumque intumescencia, quam ab obstructionibus in hisce vasis natis, fieri posse dicunt alii, & sunt Auctores plurimi, qui ajunt (imo fere omnes Medici sunt in hac sententia) venena atque Opiata sæpissime nimia copia assumpta facere Apoplexiam; nam ab Opiatis primo in torporem, paulo post in somnum profundissimum, dein in Apoplexiam & ultimo in mortem.

β. Quia cortex cerebri inflammatur, unde sanguis non appellitur, ut spiritus secernentur, sed colligitur, v. g. video in ægro Phrenitidem, facies, naresque ejus liquefcunt, stillant & hæc notant cerebrum obstructum, ita ut sanguis per carotides internas transire nequeat, sed per externas transeat, hinc oritur Apoplexia.

N 4

7. Co-

γ. Cognoscitur ex voce solito tardiori, si senex sit pituitosus, anhelans, facie inflata, denotat Apoplexiam, sed vix tarda, ut stent quasi meditantibus, antequam vocem edant, his senibus plerumque fere ausim prædicere Apoplexiam. Pro internis & proximis agnosco causas omnia illa, quæ excretorios glandularum cerebri ductus, nervorumque orificia, verbo sensorium commune; qualia sunt lymphæ crassior, tenacior, glutinosa, pituitosa, aut infarciunt, aut comprimunt, unde senes juxta illud *Virgilii*.

— — Sed enim gelidus tardante senecta.

Sanguis hebet, frigentque effata in corpore vires?

Catarrhosi, frigidi, humidi, pallidi, leucoplegmatici huic morbo magis obnoxii deprehenduntur. Pulsus & respiratio in aliis solito fortiores, in aliis debiliores sunt; id tam diverse in diversis casibus accidere opinor, ex illa sanguinis diathesi, qua circuitu plus minusve vel sit aptus vel impediatur: hoc tamen in plerisque obtinere puto, quo mors propinquior, eo pulsus & respiratio magis infrescant; quod hinc explicare posse puto, cerebrum nempe nunc adeo obstructum, sanguinem copia longe minori transmittit ac ante, qui tamen in plerisque casibus eadem copia ad caput fertur, quare tanta majori copia & impetu per alias capitis partes agitur, unde in multis casibus, genarum inflatio; rubor, spuma ad os & longe majori quoque copia & impetu per cerebellum simul pellitur, unde secretio spirituum
ibi

ibi largior, defluxus in nervos functionibus vitalibus efficiendis inservientes, major hinc pulsus & respiratio magis aucta, sanguis autem tanto nunc impetu per cerebellum dum rapitur, attritus in vasa ibi fit magnus, diu haud tolerandus, unde inflammatio oritur, destructio & tandem denique mors. Humores viscosi vel pituitosi vel aquosi in cerebro præternaturaliter contenti, coeunt, & non solum cerebrum, sed etiam ventriculum cerebri opplent, atque nervos premunt & spiritui animali transitum præcludunt; quando sanguis nimis lentescit mucosus, ut ad corticem cerebri perveniens transire non possit, oritur Apoplexia frigida.

Apoplexia etiam producitur iis, quæ spirituum transitum eorumve secretionem interceptant; præterea autem in ipsis spiritibus causam morbi sæpe hæere opinor, cum illi vel defectu vel qualitate depravata peccant. Defectu illos aliquando peccare puto, in illa præsertim Apoplexiæ specie, quæ hominibus in summo senio accidit, nec tamen semper, quum manifesto constare videtur, quod sæpe nimia cerebri callositate & ineptitudine hoc vitio nata, ad spiritus transmittendos secernendosque inducatur, hujus quippe vitii, cui nervi, membranæ &c. obnoxii sunt, cerebrum immune omnino esse, non arbitror. Spiritus qualitate peccare posse verum videtur in iis, qui ab Opio vel spirituosis liquoribus nimia copia assumptis in hunc morbum cadunt, primo nempe in somnum, qui in Apoplexiam terminatur, incidunt, cujus rei ratio, spirituosos humores quantum attinet, hæc potissimum esse videtur, liquores spirituosos magna nimis copia assumpti, mobilitate & acrimonia sua totum

pervadunt corpus, fibrasque stimulant, unde major motus, celerior pulsus, & quæ independentia, hinc, magnum spirituum dispendium, unde tandem somnus, transpiratione interea mobilissimæ assumptorum spirituosorum partes auferuntur, reliquosque corporis spiritus nunc valde motos maximam partem secum rapiunt, cæterosque humores spiritibus plurimum nunc orbatos, vappescentia & inertia indutos, bonis spiritibus generandis ineptos, reliquosque adhuc præsentis spiritus crassos, torpidos, cerebro rite permeando impares, in corpore relinquunt; unde tunc Apoplexia ebrietati summæ superveniens, videtur autem & hac ratione aliquando agere, nempe quod nimia copia assumpti calore corporis rarefiant, sanguinem rarefaciant, simulque valde movent, & magno impetu in corticem cerebri adigant, unde ille tumens & se versus partem minus resistentem, medullarem scilicet substantiam, extendens, hanc comprimit, unde omnia, quæ in Apoplexia observantur symptomata; qui status certe, vere nunc est Apoplecticus, eodem modo inductus, ac qui tumore intra cranium nato vel sanguine ibi extravasato producitur.

•. A Plethora sæpe Apoplexia oritur, plethora est abundantia sanguinis boni, qui si per aliquam causam parum urgeatur, vel rarefcat, tunc arteriæ distenduntur, & magis reagunt, unde fit major calor, arteriæ cervicales expansæ partes subjectas comprimunt; hinc Apoplexia; quæ quoque oritur à commestatione, Ventriculum nimis distendente, unde Aortæ diameter minuitur, & pellitur sanguis versus caput, idemque obruitur vel a magna ebrietate, homo enim profunde ebrius pro tempore est Apoplecticus stertit; imo si
eum:

eum urām, non sentit. Ab Opio nimia copia assumpto, Apoplexia sæpissime nascitur, ratione fortassis, qua spirituum summam volatilitatem infringit; ut ex Phænomenis colligi posse videtur: omnes quippe Opium magna nimis copia qui assumunt, in torporem primo, in somnum paulo post profundum, imo Apoplexiam incidunt; huic vero sententiæ magna Opii penetrabilitas, & deobstruens & sudorifera vis repugnare videntur; quam autem obstructionum sublationem efficere opinor ratione, qua constrictiones vasorum, unde sæpe obstructio, inflammatio &c. tollat, imminuto nempe spirituum appulsu & impetu in vasorum fibras circulares, quamobrem quoque vasorum latera humoribus à tergo appellentibus facilius cedant, & particulam ratione vasis diametri nimis magnam, ideoque obstruentem transmittant. Nec magna sua subtilitate, in humorem adeo subtilem, spiritus scilicet nostri corporis, agat, & pondere tam parvo vim suam exerat, nec id verum est, quod omne subtile multum & penetrabile, omnes humores attenuet, quam variaz qualitates spiritus dantur, qui se invicem, cum confunduntur, coagulant, ut Chemia demonstrat. Causa aliquando ab acribus esse potest, quæ omnia vasa ita solvunt, ut liquor acer exiens cerebroforum nervorum origines lædat, comprimaturque. *Wepferus* omnium optimus de *Apoplexia* auctor sanguinem inter duram piamque matrem, multum atque copiosum, qui etiam se inter anfractum cerebri insinuaverat, reperit, nullo cruore inter duram piamque matrem existente, eam ortam in aliis iterum vidit; *Willisus* invenit abscessum ruptum duræ meningis. Vomitoria Apoplexiam

creare, hæc in Regno Britannico frequenter adhibentur, nil tamen est periculosius quam vomitum dare, multis hominibus, dum vomunt, rumpuntur arteriæ in naribus tum iis apparent facies rubicunda, oculi rubentes protuberantes, si nunc his detur vomitorium, illud quidem evacuabit, & facile concutietur, sed in ipso actu franguntur arteriæ, hinc in plethora non est dandum vomitorium, nisi prius constet plethoram vasa distendentem non adesse, & largam sanguinis missionem adhibuisse.

β Sinus quatuor dicti cerebri abeunt in locum posticum cranii, qui ubi conveniunt, ibi dicitur Torcular Herophili; si jam in osse occipitis oriatur exostosis magna, quæ quadrivium comprimit, sanguis venosus redire nequit, interim cerebrum continuo magis magisque repletur sanguine per arterias allato, unde in initio oritur vertigo, sensus hebes, & capitis gravitas, vel ad Torcular Herophili dantur vasa venosa crassissimas fibras musculosas habentia, unde oritur scirrhus, sæpe magna inflammatio, tum cortex cerebri comprimitur vel initium medullosum nervorum, sic si exostosis oriatur in Lue Gallica in thecis venarum jugularium oritur compressio, hinc abscessus ferosi, aquosi, purulenti, mucosi, sebacei, scirrhosi, lapidosi, steatomatosi, ossei eundem effectum producant.

γ. Si quis v. g. stomachum nimis impleat cibis, tum stomachi arteria comprimitur, imo ipsa aorta, unde gravitate capitis homo laborat, & inde Apoplexia, quia circulatione interiori impedita major copia & velocitas sanguinis ad cerebrum datur, unde ejus compressio.

δ. Hoc apparet in suspensis, in quibus venæ jugulares comprimuntur, apparet quoque, quan-

quando tumores strumosi ad glandulas salivales comprimunt venas jugulares. Multis contingit, dum frigus externum accedit, quod sanguis erumpat ex naribus, quia sanguis tum fit compactior, & hinc tanto majorem vim infert, sed hinc omnes homines laqueo suspensi Apoplectici moriuntur, nam in ipsis laqueis respirant. hinc carnifices eorum nares & os obstupant, ergo quidquid externe caput comprimere potest, facit Apoplexiam, hinc compressis venis jugularibus statim fit Apoplexia, unde si modo utraque vena interna comprimatur, statim strangulatur homo, ut accidit suspensis, qui omnes nempe Apoplexia moriuntur, quia sanguis à cerebro redire non potest; hinc genæ rubescunt, livescunt, labia fiunt retorrida & sic moriuntur; si strumosi tumores occupent loca circa hasce venas utique homo per Apoplexiam mori potest.

3. Omnis humor, qui intra cranium & duram Matrem, intra hanc & piam, intra piam & corticem cerebri affusus hoc facit; hinc plurimi fiunt Apoplectici ex Hydrope cerebri, id est, venæ resorbere non possunt aquam vaporosam, quæ intra cerebri thalamos semper exhalat.

4. Cerebrum facit quatuor cavitates, quæ sunt rore impletæ & in ea plexus choroideus suspenditur, qui est congeries vasorum sanguineorum lymphaticorum & glandulosorum ut *Clarissimus Ruyschius in Tabulis suis* optime demonstravit, hæc cavitates sunt conservatrices sanguineorum vasorum, ibi positus plexus choroideus, & membrana ad cerebrum sunt posita, ne illa vasa comprimerentur, si tale vas rumpatur, liquidum cadet in cerebri cava, unde ille humor effusus totam cerebri molem

comprimit; *Boayle* Gallus Medicus optime descripsit hujus Apoplexiæ causam, dicit enim esse acrimoniam atrabiliariam vasis ruptis inter cerebri ventriculos ortam, cerebrum comprimentem. hoc sæpe verum est, sed non semper, ut ex prioribus appositis exemplis patet hinc in eo curavit, quod omnem Apoplexiam ab hac acrimonia oriri voluerit, sumsit enim unam causam pro omnibus. *Drelincurtius* plexum choroideum ruptum se vidisse testatur.

Atrabiliaria. Hoc vidit *Hippocrates* in sua Praxi, nam illa rupta sursum materies erodit vasa cerebri, hinc sanguis effunditur, unde videmus sæpe homines Maniacos, qui in initio furebant, postea mori Apoplecticos.

5. Si *Crocus* in loco calido clauso detur, reddit hominem Apoplecticum solo odore, sed an non hæc medicamenta inspissando, comprimendo, rumpendo, an vi sua in pulmones agant, dubito, hinc in dubio sum, quonam hæc referre debeam, censendum tamen eadem nocere posse primo potius pulmonibus quam cerebro, nam pulmo à venenis stricte contrahitur, ut nil sanguinis à dextro ad sinistrum venire possit; hinc multa venena in pulmonibus agunt eos ita corrugando, ut sint inhabiles explicationi, vel humores pulmonum inspissando, vel vasa constringendo, ut non transmittant; est antrum in Italia supra quod si vivi canes suspendantur, moriuntur, sed si statim postea supra aquam frigidam suspendantur, reviviscunt, & quidem ideo, quia sanguis versus cor determinatur. Videtur, quod in hoc casu pulmo spasmodice contrahatur, fit enim per hoc antrum idem, quod per Sulphur exhalans vel accensum. Quando mustum
ma;

magna copia in dolio vehementer effervescent, si quis tum nares admoveat foramini & vaporem tum inhauriat, Apoplecticus statim cadit, idem qui versatur in loco, ubi multum musti est repositum in Parapoplegiam incidit. Causae sequentes Apoplexiam producere etiam possunt, nempe tumor cranii externo sanato, consueti narium hæmorrhagia suppressa, Venus nimia præsertim in senibus; nimius oculi ictus, indeque valida capitis & cerebri concussio; causa etiam aliquando est, si quis ex fenestra, vel à tecto, vel ab alta turri in terram cecidit, ut cranium depressum sit, & subjectum cerebrum premat.

§ 1003. Hæc omnia inveniuntur apud omnes inspectores cadaverum, optime apud *Bonetum in Sepulchreto Anatomico*, *Carolus Pisonem in Tractatu de morbis colluvie serosa ortis*, ibi patet semper in Apoplexia adfuisse has causas, dein observatio historica antecedentium, concomitantium & consequentium Apoplexiæ multum lucis attulit, eademque confirmavit, vix aliorum scripta in curatione Apoplexiæ aliquid præstant, quia semper universalis cura præscribitur, quæ impossibilis est, sed pro quinque classibus diversarum causarum diversum quid præstari debet; hinc omnia, quæ hic dixi de causis Apoplexiæ, firmari possunt exemplis; causa proxima Apoplexiæ est impeditus trajectus spirituum cerebri, sed causæ remotæ sunt infinitæ quæ tamen omnes ad has quinque reduci possunt; si caput alicui percutiatur, vertigine laborabit, vomituribit & Apoplecticus fiet in cranio post mortem aperto invenitur sanguis effusus; sed aliquando larga venæ sectione

ne

ne instituta & strictissima diæta adhibita, adhuc curatur æger.

§. 1004. Medici olim putarunt, quod omnis Apoplexia à frigore & ab inertia oriretur, unde senibus adscribebatur, posteriores dixerunt, quod à plethora, postea quoque videntur, quod à vino quoque oriretur, hinc vel pituitosa, vel inflammatoria, sed præterea serosa & atrabiliaria, imo ex ipso tumore cranii urgente versus cerebrum oritur.

§. 1005. In omni Apoplexia violentior est cerebelli tonus, quoniam motus cordis & motus respirationis non minuuntur, sed augetur in ipso malo; bos, qui cuneo percutitur, primo humi cadet, & jacet humi Apoplecticus, educta postea sanguinis copia, ut sensorium commune liberaretur, Apoplexia solvitur, animal se iterum movere incipit tandem educto sanguine Apoplecticus cum summo stertore moritur.

Parapoplexia est, si aliquid in sensorio communi supersit, in Apoplexia totum sensorium commune afficitur, quod est omne in cerebro, ubi post corticem medulla fit, hinc ibi concipimus totam corticem vel medullam ita esse compressam, ut nil transire possit; in *Parapoplexia* non integre sed valde læditur sensorium commune, tunc cerebrum nondum totum est clausum, sed fere, quædam actio sensus & motus est superstes cum magna difficultate, ut in dormientibus, sed si per arterias nil transeat, totum perfectum erit affectum, unde cerebrum prius illæsum tandem etiam obruitur.

§. 1006. *Destructis*. Quia hæ duæ functiones exercentur per nervos non à cerebro, sed cerebello ortos, at hoc durius ac nullis cavitatibus

bus

bus est donatum, hinc difficilius efficitur; motus animales oriuntur à cerebro, vitales à cerebello.

Decrescunt. Arteriæ ad cerebrum vadunt majores quam ad cerebellum, adeo ut cerebrum triplo plus sanguinis accipiat quam cerebellum, jam si sanguis per cerebrum non transeat, tanto major copia per vasa vicina fluit, hinc plus derivabit & fluit per vicina & nervos cerebelli, hinc respiratio, stertor, pulsus major, & non peior est in Apoplexia signum, quam si æger profundissime & magna vi respiret & pulsum habeat fortissimum, nam signat totum cerebrum obstructum & omnes spiritus fluere per cerebellum, hinc cerebrum hanc vim non diu fert, quin atteratur; in Apoplexia respiratio est aliquando adeo fortis, ut ad duas vel tres ædes sæpe audiatur: quo homo morbo propior, eo fortior respirat, & hoc in solo hoc morbo obtinet.

§. 1007. Magnitudo hujus morbi colligitur ex ætate, robusti non tam facile afficiuntur, temperies aquatica, atrabiliaria pessima, sanguinea optima, fabrica nempe caput majus, collum breve &c. pessimum; respiratio & pulsus fortis, violentissimus stertor & reliqua pessima; quibus spuma ante os vix unquam refurgunt, quia ex respiratione valida, sensuque abolito sequitur necessario magnus pulmonis attritus, detritus humoris investientis, & quia non sentit id tantum regurgitat, cerebellum solum agit; spuma viscida damnatur ab *Hippocrate* & habetur pro pessimo signo, quoniam est spuma ex contrito & derafo pulmone; sudor tenuis, frigidiusculus, pessimus, si morbus ortus sit à prægressa Parapoplexia ægrum
nun-

nunquam surrexisse vidi, si ex levi, gravis itidem pessima; (nam Parapoplexia vocatur Apoplexia, in qua æger vix magnavi excitari potest, quamvis iterum obdormiat) si ab Epilepsia oriatur est lethalis, non enim vidi exinde hominem exsurrexisse, nam denotat cerebrum jam modo per Epilepsiam esse destructum,

§. 1008. Si æger non stertat, tum sensus motusque non plane sunt aboliti, si spuma non adsit, tum causa est valde levis.

§. 1009 Vix alia Apoplexiæ, nisi per resolutionem est sanatio, nam suppuratio vel gangræna hic lethalis; hæc sequentia habentur in vera historiarum observatione, Apoplexia lenior abicit sæpe sudore molli, leni calido, aut resolvitur urina copiosa, crassa, magna, alvi fluxu cum levamine non à deliquio spirituum; hæc sunt fere remedia, quorum aliquot vel multa simul peccant, nisi Apoplexia naturæ benificio superetur. Si febris magna adsit in initio, & non, quando Apoplexia oritur ab inanitione, sed ab infarctâ materia bonum est, *Hippocrates* ipse dicit, superveniens febris magna, id est, acuta in initio Apoplexiæ solvit morbum, si sit à lentore, sed non ab inopia spirituum. Medici putant quod tum nares sunt stimulandi odoriferis, crines evellendi sunt, qui præscribunt vomitoria in Apoplexia ex arteria rupta, male agunt, nam sunt exempla ex vomitorio dato arteriam fuisse ruptam. Quando legimus libros recentiorum facilis videtur cura, sed an exercuerunt, summopere dubito, sed sæpe pro Apoplexia habetur, quod Apoplexia non est, contingit, ut homo à temulentia Apoplecticus videatur, accedit urinæ fluxus, sudor &c. curatur, sed tum non est Apoplexia,

verum tantum vasorum compressio, quæ sanguine missione ilico curatur.

§. 1010. Ex centum Apoplecticis, qui sanantur, vix unus evadit à Paralyfi aut unius partis aut lateris uuius, parte cerebri ab uno latere obstructa, vel omnium partium sub capite solo capite libero, dum materia ex ventriculis abit per ventriculum quartum in medullæ oblongatæ membranam, hanc premens, hæc ens intra thecam vertebrarum, decem paria nervorum libera sunt; hinc Apoplexia semper aliquid relinquit vitii, & plerumque quædam ex his malis manent, sic in Duce belli summo & audacissimo Apoplexiam factam vidi ex itineribus & aëris injuriis, postquam resurrexit, fiebat instar pueri, vidi viros doctos ante jam Apoplexiam perpeffos plane pusillanimos.

§. 1011. Attrito cerebro nihilominus tamen arteriæ carotides vertebrales sanguinem afferunt, qui non per cerebrum, sed fere omnis per cerebellum trajicitur, illudque tunc violentiori motu atteritur, quod mortem infert, neque enim homo prius moritur ab Apoplexia, quam destructo jam cerebello, homo in Hemiplegiam cadens, primum sensum sinistri lateris amittit, postea & alterius, homo tamen mente constat, malum hic pergit, & cadit in Paraplegiam, tandem in Apoplexiam, ac ultimo in ipsam mortem, sanguis enim comprimit dimidiam cerebri partem, tunc totum cerebrum, ac tandem cerebellum. Periculosus admodum hic morbus est, quarto die plerumque necans, imo perfecta Apoplexia rarissime sanatur, in senibus tamen longe peior est quam in junioribus; si in Apoplexia stertor adsit, suffocatio est in propinquo, sic si Apoplexia fortis,

tis, quæ totum prohibet spiritus com meatum; cita mors venit; si febris enim progresso morbo superveniat, est pessimum signum, ut docuit *Hippocrates*. Apoplexia lethalis est, si respiratio præclusa est, quæ necessaria est vitæ nostræ, ægri suffocatio. Hic generaliter est annotandum, quod omnis Apoplexia sit morbus acutissimus, periculosissimus & difficultatibus plenus; fortis admodum exiguam de salute spem relinquit & vix ullam; levis tamen aliquam spem reliquam facit secundum *Hippocratem* dicentem: *solvere Apoplexiam vehementem quidem impossibile: debilem vero non facile.* Quos subito & inopinato invadit, nihilque de vehementia remittit, illorum vitam brevi terminari idem ipse observavit, quum ait; *Quibus sanis dolores derepente fiunt in capite & statim muti fiunt; ac stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.* Hic multi seducuntur, putantes, febrem Apoplexiæ supervenientem bonam esse, sed longe opinio illos fallit, & ad avos deducit, nam si quid boni aliquo in casu ex contingenti proveniat, minime pro regula habendum atque usurpandum est, quum ferme semper fit pessima, ut idem ipse *Hippocrates* ait: *Apoplexia repente oborta solubilis, adveniente lenta febre mortifera est.* Respirationem maxime laboriosam in forti Apoplexia cum inæquali & intermittente pulsu præsentissimum periculum præfagire docet idem Auctor, respiratio enim inter omnes animales functiones quum maxime necessaria reputetur, ita ut vita auferatur, ubi illa penitus ablata fuerit, sane periculo carere haud potest. Apoplexiæ ergo, præsertim fortissimæ, ne curiam facilem temerario ausu jactet Medicus, nec etiam

etiam statim desperet, sed interim ægrum haud plane negligat, omniaque tentet, quæ hostem irruentem arcere & jam in ipsa penetrabilia prolapsum repellere valent. Obesibus & pinguibus, si Apoplexia contingat, raro sanantur. Apoplexia senibus familiaris & ætati conveniens est, Apoplectici autem fiunt, maxime ætate ab anno quadragesimo usque ad sexagesimum. Ut & illis, qui frequenter gravi obruuntur sopore cum capitis gravitate, languore insolito, oculisque turgentibus, & quibus frequentes tenebræ oculis offunduntur, & qui angustam habent cervicem. Sudor frigidus in fronte pessima, imo lethale, & si sudor à spiritus angustia prorumpat. Arteriis carotidibus aut cervicalibus exorta Apoplexia incurabilis est; eadem est ratio, si spinalis medulla abscissa fuerit, sternutamentis fortiter provocantibus adhibitis, si æger non sternutet, neque impressionem sentiat, vulgo pro mortali habetur signo. Qui ex Apoplecticis paulo gravioribus, superata causa periculum mortis effugiunt, illi in diuturnum plerumque morbum incidunt, Paralyfin nempe unius vel alterius lateris, unde Hemiplegia, subinde etiam totius corporis, unde Paraplegia, sæpe idem illi memoriæ tantam jacturam faciunt, ut ne minimorum recordari valeant, unde soporosi, hebetes, tremuli, vertiginosi & pusillanimes remanent & vere repuerascunt, nec sane mirum, scimus enim corpus nostrum ab objectis sensibilibus, ut in nobis fiat sensus, accipere mutationem in superficie nervorum per contactum moti objecti excitatam, ubi requiritur, ut ea mutatio libero nervo propagetur usque ad aliquem in cerebri medulla locum, à singulo quoque nervo in

fin-

singularum medullæ cerebroscæ plagam, ut pro varietate objecti, pro diversitate nervi affecti, pro discrimine fabricati organi sensus, pro variatione loci in cerebri medulla, unde ille nervus; pro vario gradu motus, quo applicatur objecti actio, oriatur in intellectu sentiente idea percepta varia.

§. 1012. 1. Si caput magnum, collum breve cordi propius cerebrum ergo validissimæ sanguinis impetui expositum magis corpus obesum, pectus ita formatum, ut sanguis plerumque ad caput feratur.

2. Ex plethorica, cacochymia, atrabiliaria; hydropica, pituitosa materia prædicitur Apoplexia; hinc si videam hominem perfecte plethoricum in Æstate æstuante debacchari, tum prædicere possum, eum fore Apoplecticum.

3. Si plethorico accedat æstus, oritur rarefactio humorum, cerebri ergo compressio, etiam si cacochymico frigus, si atrabiliario motus sanguinis prædicitur Apoplexia.

4. *Scotomia.* Id est, tenebricosa caligo capitis. *Naribus compressis.* Hoc signum evidentissime videtis, quando homo diathesin habet ad Apoplexiam, cum naribus compressis respirare incipit, tum brevi erit Apoplecticus.

Incubus. Est terribilis compressio ad respirationem, quasi ab homine præfocarentur, quando æger non assuetus hoc morbo laborare incipit, indicatur, quod circa cerebri ventriculos sit materia vasa comprimens, sensus gravativus in pectore est à compressione cerebelli.

§. 1013. Ingens sæpe apud ægros inter Medicos oritur disceptatio, quidam dicunt esse Apoplexiam, quidam non, prout sensus & motus super sunt, hinc veri Medici distinguunt inter Apoplexiam exquisitam & non perfectam, quas

quas ambas diverfitates diximus & paulo ante in Parapoplexia explicavimus; legantur modo, quæ scripsit *Carolus Piso in Libro de Colluvie serosa.*

1014. Curatio autem, ut variæ sunt causæ, vario modo est restituenda & generalis id circodari nequit, sed illa pro diverfitate causæ distincte est proponenda.

Varia. Ad vas sanguineum in homine ruptum, nulla est cura (si Apoplexia succedat) aut cranium esset aperiendum & sanguis ex cerebri ventriculis educendus, non nego, quod vulnera ad ventriculos cerebri aliquando sunt curata, sed nemo hoc facere audebit, si Apoplexia à pituitosa materia sic infarciens corticem oriatur tum illa materia est dissolvenda, sed si serum sit inflammatorium, alia resolutionis via indicatur, ergo generalem methodum adhibere non possum, nam talis causa, talia requirit remedia.

§. 1015. Si ab aquoso & pituitoso humore oriatur Apoplexia, tum tentandum est, primo ut pressio glutinosa à capite omni vi removeatur, secundo, ut lentor in cerebro & in toto corpore attenuetur, nam humores sunt lentissimi, frigidissimi, ut non transfluant per cerebrum, nec segregentur spiritus, si hæc materia etiam ad cerebellum veniat, actum est de vita; hinc mihi est annitendum, ne in vasorum angustias prematur, sed ut avertatur.

§. 1016. Primo derivatione, secundo evacuatione, hinc patet non semper curari corpus senile, iners, frigidum, vix enim patitur has evacuationes, hinc non curatur, & ex centum talibus vix unus refurgit; evacuatio universalis in frigida constitutione raro convenit, hinc videtis, quam raro prodesse possumus.

§. 1017.

§. 1017. Patet ex hac paraphrasi, unde integer liber conscribi potest, quod materia mucosa in capitis vasculis hæreat, quæ nec tolli nec propelli potest, ergo pressionem avertere curemus; si æger maneat in somno per tres quatuorve dies, tum curabo si possim, ne materia prematur, quæ stagnans levissime putrescit, tum si abducatur, non nocebit, hoc fit vapore, si æger toto corpore involvatur excepto capite intra stragula humida, si superne imminuatur, inferne aggregatur materies, hinc foci & balnea similia inferne adhibemus; suctiones & epipastica ad inferiora, vesicatorium ex pulvere Cantharidum, Euphorbio, Castoreo, Camphora fermento acerrimo, aceto Rutaceo &c. irictiones in plantis pedum cum Muria acri aut loco hujus cum sale & aceto sunt optimæ. Fiant leves ligaturæ ad venas artuum superiores, sic venæ tumebunt, arteriæ sanguinem pellent, sanguis ibi accumulabitur, pressio ad caput minuetur, quod est magnum arcanum quorundam medicorum.

Valent. Dum derivant ad partes oppositas, ut à capite morbus avertatur, videtis, quod in omnibus his, ne unicam missionem sanguinis commendem, sed saltem derivationem, nam missio sanguinis tollet quidem pressionem, sed mucosum gluten auget.

Masticatoria. Quando Veteres videbant hominem in frigida Apoplexia, sumebant Pyrethum, inde faciebant pastillas, quas dabant masticandas, jubebant, ut exspuerent & sic derivabant. Sternutatoria ex sequentibus parata sunt optima.

℞. Sal.

℞. Sal. Vitriol. ʒj
 Aq. Majoran. ʒj
 Spirit. Lilior. Conval. ʒj
 M.

Detur naribus attrahendum. Vel sequens pulvis calamo exceptus naribus infletur. v. g.

℞. Fol Nicotian. ʒj
 Semin. Nigellæ
 — Piper. albi ana gr. xv.
 Hellebori albi
 Castorei ana ʒβ
 M. F. Pulvis.

Suppositoria quoque ad hostem hunc debellandum & profligandum parari possunt ex trochiscis Alhandal, speciebus Hieræ Picræ & Melle q. f. ad debitam consistentiam cocto. Nec non ex felle Tauri inspissato, succo Rutæ cum sufficiente quantitate Mellis Anthofati. Nunquam Cantharides plus juvant quam hic, nam resolvunt mucum.

§. 1018. De vomitoriis cum aliis laudis encomio dignis viris quid sentiam, paucis sic accipito; quum videam duas acies, suasores nempe & dissuasores ad latus utrumque meum conflictantes, medium ut teneam iter ratio postulat, observatum enim illud est, aliquando à conatu vomendi nimium concutitur caput, unde materia altius impingitur, aliquando autem discutitur, igitur Scyllam evitantes, ne in Charybdim incidamus, attendendum putato ad sequentia signa: si nimirum Apoplexia fit à plethora, sed adsit nimius sanguinis motus, quod ex pulsu dignosci potest, si sit sanguine

Tem. IV.

O

ex-

extravasato, aliisque læsionibus capitis à vomitorio esse abstinendum, si vero à pravo victu & sanguine viscidior vel levior Apoplexiæ gradus sit, vel patiens non sit nimium adultus, tum commode adhiberi potest, modo virium ratio semper habeatur; si enim æger satis validus sit, valida etiam danda, nam: *durus nodus, durum requirit cuneum*; si contra æger sit valde debilitatus; cavendum est præsertim, ne recidiva oriatur; extra paroxysmum vomitorium utilissimum erit, idem censeo, appetitus prostratur, aliaque signa ventriculi læsi Apoplexiæ paroxysmum præcesserunt, tum quum morbi fomes in ventriculo sit, utique Emeticum est exhibendum. Emeticum vero in ipso paroxysmo adhiberi solitum est; Mercurii vitæ grana ij imponantur linguæ, ut cum saliva descendat, aut sensim deglutiatur; extra paroxysmum vero Tartarus Emeticus, aut vinum Emeticum exhibere utile erit; vel.

℞. Syr. Emetic. ℥vj

Aq. Cinnamon. ℥j

M. F. Vomitorium.

Detur pro una vice. Credo, quod nulla corporis actio sanguinem in cerebrum premat & cerebrum proinde distendat, quam vomitorium, ratio est, quia muscoli abdominales & diaphragma contenta abdominalia validissime stringunt, tum aorta ascendens est compressa, hinc cor non potens eo momento sanguinem per aortam distribuere, sanguinem ad caput ferre cogitur, hinc facile oculi &c. sanguine turgent, si nunc hic pituitosa materia sit, tum vomitoria sunt optima; quæ sunt duplicia, alia

alia lenientia, alia commoventia; lenientia tuto adhiberi possunt, quia leniter pituitam educunt, commoventia vero pulsus immirunt, ac respirationem difficilem reddunt, ad primas vias evacuandas propinentur statim medicamenta mitiora scilicet ex aqua tepida, aqua Hordei tepida, butyro, oleo simplici, syrupo Acetosæ, Oxymelle simplici atque Scillitico, semine Raphani Rusticani, & succo ejus & quædam alia.

§. 1019. Lentor est dissolvendus diluentibus vel attenuantibus vel circulationem augmentibus, sed si lentiora dissolventia adhibeas, tum simul danda sunt talia, quæ ad inferiora determinant, aliter materia attenuata versus cerebrum vergit.

§. 1020. Licet nunquam talem Apoplexiam legerim curatam, ne æger videatur neglectus, tentanda tamen, quæ si ulla alia juvare possint, hæc instituenda sunt, statim instituatur venæ sectio, hæc non necat, vel sanat, Cantharides, Spiritus Salis Ammoniaci naribus applicentur, hæc vero nocent vel profunt, saltem stimulant, clysmata juvant Frictiones cum pannis asperis, hirudines, cucurbitæ ad inferiora applicatæ sunt optimæ, simulque capillis derasis cataplasma antiphlogisticum capiti apponitur est hocce.

℞. Flor. recent. Absynth.

— Alliar.

— Rutæ

— Abrotani

— Scordii

— Salviæ ana Man. j

M. Coq. cum Vino Rhenano vel aceto
q. s. vase clauso sub finem adde

Nitri puri ℥j
Farinæ Lini q. s.
ut fiat Cataplasma.

Colatura, omiffa farina Lini, pro fomen-
to hic bono capiti applicando haberi potest, de-
in, hoc clyfma acre ilico ingerendum est, vel
fimile.

℞. Fol. Tabac. ℥iij
Pulp. Colocynth. ℥j

Decoque in Aquæ pulviæ ℥viij
Sub finem coctionis adde

Nitri puri ℥j
F. Clyfma.

Veficatoria ad nucham & post aures ponan-
tur, conveniunt optime Cantharides, tinctura
Castorei vel Vini Alcohol, in quo Camphora
foluta, temporibus aliifque capitis partibus af-
fricetur. Pulvis fternutatorius ex Helleboro,
foliis Tabaci &c. in nares infletur, vel feta hæ
irritentur, ut fternutationes cieantur, & Spi-
ritus Salis Ammoniaci iis admoveatur, in ælo-
phagum injiciatur Sal Volatile Oleofum, tin-
cturæ Castorei, Spiritus Cornu Cervi, fuligi-
nis. Ad capitis roborationem etiam fieri pof-
funt facculi in forma pilei ex herbis cephalicis,
Salvia, nempe, Roremarino, Majorana, Ru-
ta, ex floribus Lavendulæ; Lilior. Convallium,
Stæchados Arabicæ, ex Caryophillis aromaticis.

§. 1021.

§. 1021. Ante omnia incumbendum est Medico, ut rite pensitatis signis naturam præuentem sequatur ducem, & ubi necessitas exegerit molientem, sed inertem adjuvare, ut si æger sit plethoricus, obesus, pinguis, optimo cum corporis habitu, nullis prægressis morbis conflictatus, attritus & debilitatus, illico venam pertundere imperet, nam ut ex observatis constat, & ut una fidelia duos dealbare possimus parietes, sæpe una venæ sectione totus debellatur morbus, imprimis si tempestive Medicus advocatus fuerit; at scrupulum forte mihi injiciet *Cornelius Celsus* cum dicat, *si omnia membra vehementer sint resoluta, sanguinis detractio vel liberat vel occidit*; sed pace magni illius viri, vix ut ei hac in parte assentiar, inducor, quum Apoplexia è medio sublata, an venæ sectionis neglectus, vel adhibita venæ sectio necaverit, ignorem; nam si certissima signa in hoc morbo venæ sectionem imperarunt, prudenti manu & tempestive adhibitam, tamen morte peremptus abiit, vix auderem asserere, quod neglecta venæ sectione vita superstes mansisset, è contra si in altero signa prohibent & negligitur, quod adhibita venæ sectio à morte vindicasset; ubi tamen (ut opinor) laudatus Auctor suo illo dicto inculcare vult, sanguinis in Apoplexia missionem non debere fieri regulam generalem, ita ut sive suadeant, sive dissuadeant signa, ad eam tanquam ad sacram anchoram confugere debere, sed prius tentatis tentandis, tandem satius esse anceps (secundum eundem) quam nullum experiri remedium. De hac venæ sectione in Apoplexia adhiberi debita, multæ inter medicorum filios exortæ sunt quæstiones, quarum præcipuæ hæ sunt 1. an in omni

Apoplexia debeat institui? 2. an statim antequam aliud quid agatur; 3. an contra post clysteres injecto? 4. an venæ sectio debeat esse larga? 5. an venæ jugulares secandæ? an brachiorum? an pedum? Ad quæ omnia figillatim respondere quum supervacaneum esse putem, quod experientia ac auctoritate celeberrimorum medicorum exploratum est, generaliter paucis sic accipito. Si Apoplexia sit sanguinea, venæ sectio omnibus aliis remediis præferenda, eaque (habita tamen ætatis & virium ratione) satis larga; si vero pituitosa fuerit, non semper quidem, sæpe tamen utilis videtur, imo necessaria; si enim Apoplexia bene sano adveniat, vix dubium videtur, an venæ sectio prohiberi possit, imo ut larga sit, oportet; in cacochymicis vero, somnolentis, languidis, & qui diu cum mala valetudine conflictati sunt, aut est omittenda, aut avara manu erit instituenda. Simile quid de iis quoque censeo, quibus jam prævaluit morbus, morsque præ foribus adstat; nota deinde si Apoplexia à vulnere capitis, depressione cranii, ebrietate, casu ab alto oboriatur, utique venæ sectioem necessariam & utilem esse.

§. 1022. Si vero Apoplexia oriatur vel à nimio motu vel sanguinis rarefactione. Si morbus mortem portendat per Phænomena & signa, quidni mittatur sanguis? si corpus ante sanum, penitus plethoricum, temperie calida præditum, cibus potibusque calidis usum, valde motum, valde ab illo motu rarefactum & calefactum non pulsu validissimo & recens sit malum, tum venæ sectio est instituenda è brachio vel alio loco, sive ex majoribus venis, imo jugularibus, quæ venæ sectio pro re nata repetitur: post hanc enim, si homo sanus evadat, statim

statim levamen oriri solet, larga manusanguis est mittendus, hoc enim animadverti debet, utilius ac tutius esse, non una vice mitti debere, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Sæpe oritur Apoplexia plethorica nullo vase rupto, si sanguis ita impleat caput, ut cerebrum & canales medullofi sint compressi, hinc sanguine misso minuitur cerebri compressio statimque æger resurget.

2. Parata venæ sectione purgans antiphlogisticum propinetur ægro & si opus fuerit repetitis vicibus, dosi aucta adhibendum, ut alvus servetur libera, materiaque derivetur ad inferiora: hoc autem optime procedet, præsertim in Apoplexia pituitosa, ubi nec nimia sanguinis copia, nec nimius motus adest, in hunc finem optime sunt Agaricus albus, folia Sennæ, Rhabarbarum, Tamarindorum pulpa, pa, Manna, Cassia, radices Mechoacannæ, Jalappæ, & multa alia purgantia, sic ex his formulæ præparantur scilicet.

℞. Fol. Sennæ Mund.

Tamarind. ana ℥j

Agaric.

Rhabarb. ana ℥j

M.

Macera in aqua pluviali spatio $\frac{1}{2}$ horæ deinde lenis fiat ebullitio spatio $\frac{1}{3}$ horæ, tum colaturæ ℥viiij admisce Nitri ℥j dosis ℥j aliquoties de die sumenda, ut alvus per aliquot dies bene laxa sit.

Vel.

℞. Agaric. albi ℥j

Tamarindi ℥j

℞. 4

Rhei

Rhei elect. ℥ij

Sal. Polychrest. ℥iij

Rob. Sambuci ℥jβ

Syrup. Cichorei cum Rheo q. s.

M. F. Conditum.

Capiat unciam unam omni hora, donec purgetur satis fortiter. Si autem hæc purgantia, non satis cito operentur, clysteres acres fortesque injiciantur ter quaterve de die, quæ præparentur ex foliis Origani, Hyssopi, Calaminthi, Lavendulæ, Rutæ, Tabaci, Centauri minoris, Majoranæ, Serpilli, Salviæ, Afari, vel ex pulpa Colocynthidis, Hellebori nigri, Rorismarini, Origani, ex floribus Stæchados Arabicæ, Liliorum Convallium, radicibus Aristolochiæ rotundæ, Imperatoriæ, Pyrethri, & seminibus Carthami. His ipsis clysteribus commode etiam addi possunt Salia Volatilia, ut penetrent, & exsuscitent ægros, inter quæ salia eminent, Sal Gemmæ, Sal Ammoniacum, Sal Nitri, Sal Volatile Succini. Exempli gratia.

℞. Fol Calaminth.

— Tabaci

— Rutæ ana M. j

Pulp Colocynth ℥j

Coq. in s. q. Aquæ puræ ad
Collaturam unciarum x.

Admisce Sal. Gemmæ ℥e

Mel ℥ij

F. Clyster.

Deinde maxime est cavendum, ne nimia corporis impletio, nec appulsus ad caput magnus fiat, nam vasa semel nimium dilatata, facillime, ad sanguinis appulsam paulo majorem

rem, in eundem statum morbosum reducuntur: æger porro caveat in posterum illos errores, quos sibi tam male cessisse jam expertus est & similes alios.

3. Ingens præjudicium est, quod in Apoplexia medicamenta acria requirantur, contrarium obtinet in hoc, ubi refrigerantia & motus sedantia principem obtinent locum, quam male faciunt illi, qui Principibus balsamos Apoplecticos dant & Castorea, utpote qui ut plurimum Apoplectici fiunt à potationibus.

4. Ut sunt balnea perpetua, epispastica ex Galbano, Allio & Cæpis.

5. Victus sit tenuissimus ex diluentibus & emollientibus, ut jusculis carniam, insulsis, avenaceis, imo Pulliorum, Columbarum, Gallinarum, Caponum, Turdorum atque ex omnibus generibus avicularum, nam in Principio Apoplexiæ diætâ tenuissima est imperanda; quia morbus est acutissimus, potus sit vinum acidulis dilutum vel ex decoctis Sassafras vel visci Quercini, vel Vinum, cui radix Chinæ est injecta; abstineat æger à Vino forti, imprimis à spiritu Vini, item ab aqua frigida nullis herbis medicata & ab omnibus Opiatis.

6. Stimulantia fugienda sunt &c. Locus in quo commoratur æger, sit modice calidus atque frigidus; cubiculum, in quo æger degere consuevit, non depressum sit, nec angustum, nec humescens, sed pervium & perflatum, temporibus humidis, nebulosis, frigidisque alterari interdum poterit aër herbis calefacientibus, odoratisque cubiculi pavimento stratis, ut Lavendula, Majorana, Salvia, Rosemarina, Serpillo, Thymo, corporis exercitatio moderata esse debet, & quotidie quantum fieri potest,

continuari. Somnus & vigilia nimis protracta magnum incommodum afferre solent; ut enim somno mediocri reficiuntur vires, ita largiore torpescit corpus, præcipue vero cerebrum, nimia vero vigilia corpus marcescit, spiritus absumit, somnus fit longus, is tamen metuentus pro consuetudine, vulgo septem horis determinatur in junioribus, in lenibus vero octo horis; a Venere nimia abstinentia atque ab animi pathematibus sive quæ ad tristitiam nimiam sive gaudium disponunt; decubitus in lecto fit maxime declivis & supinus, nam si in ullo morbo positura juvat, est certe in hoc morbo; sic sæpius tales ægros curavi, ut eorum functiones integre restitutæ sint.

§. 1023. Hic multum promittere non possumus.

§. 1024. Nunquam despero de hac re, hæc mea credulitas multis ridiculo videtur, sed quia vidi integras libras sanguinis effusas resorptas, hic quoque desperare non possum, sed non dico me certe sanaturum, v. g. homo est affuetus omni verno tempore habere evacuationes per nares, pone nunc eum caruisse, pone in Apoplexiam incidere sine ulla causa, nonne credibile, quod ille sanguis ruperit arteriam in cavitatibus cerebri; homo inde moritur, sed an nil spei superest? si fiat ingens evacuatio, cur non rapi possit in venas hærentes in mirabili spongiola puta plexum choroidæum, ergo instituatur ingens venæ sectio, non enim hoc occidit hominem, qui fato est destinatus.

§. 1025. Hæc est Apoplexia, quam sæpe vidi abiisse, rediisse, tandem necasse, hinc plerumque illi ægri extinguuntur; si semel hanc observavimus, cogitemus aquam in cava ven-

tri-

tricolorum esse extravasatam, hinc aquosa vitanda, quia augent; Hydragoga danda, uti resina Jalappæ addito Scammonio. Vescicatoria plerumque lympham evacuant, fetacea, fonticuli verbo dixerim, quidquid lympham minuit, tollit malum. Quia hæc Apoplexia est frequentissima, quidam Auctores putarunt omnem Apoplexiam ab hac causa oriri, in quibus est *Egregius Piso*, quia vidit sæpissime ortam a Colluvie Serosa, dixit semper inde oriri, sed hoc non verum est.

§. 1026. Remedia huic malo non inventa sunt, aliter tot curationes quot causæ variæ.

Catalepsis.

§. 1027. Post Apoplexiam sequentes morbi facile intelliguntur, Catalepsis vox similem insultum notat, ut lictores furem subito, nec opinanter comprehendunt vel latrones viatorem. Catalepsis est, si quis subito omnisensu privatur, & dein pertinacissime retinet eum corporis statum, quem habebat eo momento, quo morbus accedebat, e. g. si ambulet, pergit ambulare; si sedeat, manet sedens &c. hinc non est absoluta quies, sed omnia manent, ut in initio invasionis, omnes muscoli in eodem statu manent.

§. 1028. Ergo nervosi spiritus sic incidunt in musculos, & in sensorio communi manet eadem determinatio, hinc intelligitur tota ratio Catalepsios, ut si vellem quid arripere & ordinate fieret reprehensio, me invito. Omnes Medici hunc morbum posuerunt maxime inexplicabilem, & revera ejus intellectus non facilis est.

§. 1029. Tantum involuntariis musculis, omnes functiones cerebri læduntur, omnesque quæ inde pendent actiones, nam Cataleptico omnes sensus & motus corporis pereunt, soli muscoli manent tensi, ut in initio, sola respiratio & pulsus supersunt, sed plerumque leves.

§. 1030. Hoc sæpe oritur post febrim Intermittentem Melancholicis & Mathematicis, qui sæpe in exstases inciderunt ex summis meditationibus, sic de *Francisco Viata*, *Cardane*, *Isaaco Barrovio* scribitur, quod sæpe fuerint immobiles nec excitandi, si ambularent, pergebant, si sederent manebant, ut optime ex *Homero* descripsit *Virgilius*.

Obstupui, steteruntque comæ vix faucibus hæsit.

Subita trepidatio, & diuturna meditatio, febres validæ in sanguinolentis sæpe produciunt hunc morbum, sed tum aliquando morbus non advertitur, sæpe jacent jam Cataleptici, quod cognoscitur; si adspiciant oculis immotis & ad interrogata non respondent.

§. 1031. Æger apparet sanus; in cadaveribus hoc morbo defunctis invenitur sanguis impactus in vasa cerebri.

§. 1032. Optime curatur, si sanguis è naribus largiter fluat.

§. 1033. Homines diu Cataleptici, sæpe tandem epileptici dementes, convulsi & Atrophici fiunt, vidi semel talem, quem opinabar vix tale esse malum, ei erat summa Melancholia, loquebatur, eram cum eo in convivio, bono animo erat, sed cum abiturus in limine stabat optima positura, valedicturus cum vellem

lem colloqui, vocarem, pungerem, truderem, stabat, dicebant adstantes ei id sæpe fieri post $\frac{1}{4}$ horæ, redibant motus, & malum abibat, ille postea miserrime Atrophicus & labefactus est mortuus.

§. 1034. Curo causam, symptomata aggredior variis stimulis, ut excitem Hæmorrhagiam narium, excito acria sternutatoria, ut Saccharum candidum cum Euphorbio, Pipere &c. balnea, hirudines, pediluvia, cucurbita & similia profunt, vomitoria, sternutatoria, juvant, quatenus mutationem in cerebro producant, sic & vesicatoria, fonticuli setacei agunt, humida diluunt, sed sæpe est tanta causa, ut superari nequeat, sæpe causa sublata curatur v. g. expurgata Melancholia sponte cessabit, unde orta Catalepsis.

Carus.

§. 1035. *Κάρα* est, quo *Hippocrates* indigitavit caput, hinc Carus notat simpliciter morbum capitis. Verum Carus differt ab Apoplexia parum, definitur hoc modo, quo paulo minor sit Apoplexia, sed Lethargo major, atque ipsum initium est Apoplexiæ: nam somnus est profundus, oculi fere semper clausi, quamvis excitentur, vix respondent, nec tamen perit sensus, quin sentiant, si purgentur vel vellicentur, atque respiratio fere adhuc semper est integra.

§. 1036. Curatio prima est, nempe adhibenda sunt discutientia, diluentia, situs corporis sit erectus cum victu tenuissimo,

§. 1037. Differt Coma ab Apoplexia, & dicitur

citur duplex esse, Coma scilicet ἀγρυπνώδες Græcis vocatum, sive vigil, & coma καματώδες sive somnolentum. Coma vigil definitur, quod fit morbus in quo ægri clausis oculis decumbunt, attamen vix dormire possunt & levi tactu oculos aperiunt, iterum in infomnia cadunt, quia multas imagines credunt se videre, ita ut vigilare cogantur, delirium accidit cum immani capitis gravedine, Galenus hunc affectum medium constituit inter Lethargum & Phrenitidem, & *Typhomaniam* appellat, ex his patet, quod coma vigil sit tantum levis inclinatio in somnum. Coma somnolentum vero vocatur ac definitur morbus, in quo ægri somnum profundum habent, sine febre, in quo quamdiu excitantur, oculos aperiunt, vel ad interrogata respondent, mox iterum in eundem somnum delabuntur, quia illorum membra deorsum concidunt, mortuis similiores, quam vivis decumbunt. Coma vigil oritur, si una pars cerebri sit compressa, & per alteram tanto violentior oritur circulatio.

§. 1038. Lethargus derivatur à λήθη oblivio & ἀργός otiosus; hinc Lethargus est proprie morbus otiosus, in quo æger omnia obliviscitur; hinc est somnolentia perpetua cum oblivione sine febre à causa frigida, hi ægri rogati respondent, dein obliviscuntur, ergo est somnus profundior quam in Comate vigili; sed minor quam in Comate somnolento sine febre, cum delirio & oblivione omnium rerum.

Finis Quartæ Partis.

I. N.

INDEX

RERUM & VERBORUM.

A.	
<p>Angina Aquosa, cathar- rosa tenuis. 42 — Sedes, ibidem — Causa, ibidem — Effectus 44 — Cura ibid.</p> <p>Angina Convulsiva, Pa- ralytica, Suffocativa, 82 — Causa, ibidem — Quibus contingat & curetur, ibid.</p> <p>Angina Inflammatoria 48 — Causa ibid. — Effectus varius pro varietate partis 57 — Prognosis generalis 64 — Exitus 68 — Cura ibid.</p> <p>Angina Suppuratoria 79 — Gangrenosa 80 — Scirrhusa 47 — Cancrofa 81</p> <p>Angina Prognosis ex Hip- pocrate 84</p> <p>Aphtha 268 — Quid sint ibid. — Causa ibid. — Locus 269 — Quibus familiares & quando ibid. — Cause antecedentes ib. — Diagnofis 270 — Symptomata ibid. — Effectus 271</p>	<p>— Indicatio. Cura 272 — Quasita 277 — Rugula Prognostica 278</p> <p>Apoplexia 291 — Ejus definitio 293 — Futura quomodo pra- videatur 310 — Quomodo praefens co- gnoscatur ibid. — Causa proxima 293 — Remota 294 — Harum cognitio unde de 303 — Morbi divisio 304 — Locus ibid. — Quasita ibid. — Magnitudo unde co- gnoscitur 305 — Indicatio. Cura 311 Apoplexia levitas & sana- bilitas unde decernatur 306 — Quomodo solvantur ope natura ibid. — Paulo gravioris ef- fectus & exitus 307 — Exquifita Prognofis ibid.</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p>Carus quid? Causa. Dia- gnofis 325 Curatio Artificialis unde petenda ibid. Catalepfis quid? varia e- jus</p>

I N D E X

<p><i>jus nomina</i> 323</p> <p><i>Catalepsis Causa proxima</i> ibid.</p> <p>— <i>Hujus proxima</i> 324</p> <p>— <i>Causa antecedentes</i> ibid.</p> <p>— <i>Exitus in alios morbos</i> ibid.</p> <p>— <i>Anatomia quid demonstret</i> ibid.</p> <p>— <i>Sanatio ope natura</i> ibid.</p> <p>— <i>Ope artis</i> ibid.</p> <p><i>Coma vigil quid</i> 326</p> <p>— <i>Somnolentum quid</i> ibid.</p>	<p><i>bos. Horumque effectus</i> ibid.</p> <p><i>Quæsitæ</i> ibid.</p> <p><i>Hepatitis sive Hepatis inflammatio</i> 208</p> <p>— <i>Sedes</i> 210</p> <p>— <i>Causa antecedentes</i> ibid.</p> <p>— <i>Effectus</i> 215</p> <p>— <i>Exitus in sanitatem ope Natura</i> 217</p> <p>— <i>Artis</i> 223</p> <p>— <i>Signa perfecta Sanationis</i> 224</p> <p>— <i>In alium morbum puta suppurationem</i> ibid.</p> <p>— <i>Signa hujus futura</i> 225</p>
--	--

D.

<p>D<i>ysenteria blanda, subcruenta, biliosa cui bona</i> 354</p> <p><i>Dysenteria purulenta. Causa. Effectus</i> 258</p> <p>— <i>Cura</i> ibid.</p> <p><i>Dysenteria fetida Cinericea. Ichorosa. Livida &c. Quid indicet? Quid presagiat?</i> 260</p> <p><i>Dysenteria siccioris causa</i> 261</p> <p>— <i>Acerrima assidua causa. Effectus</i> 262</p> <p>— <i>Prognosis</i> ibid.</p>	<p>— <i>Facta</i> ibid.</p> <p>— <i>Effectus. Prognosis</i> ibid.</p> <p>— <i>Cura</i> 230</p> <p>— <i>Scirrhum ejusque Effectus</i> 232</p> <p>— — <i>Prognosis</i> 233</p> <p>— <i>Calculum Hepatis</i> 234</p> <p>— <i>In mortem</i> 235</p> <p>— <i>Prognostica</i> 236</p>
---	---

F.

F*latus dolentes unde* 251

H.

<p>H<i>epatis usus. Humor</i></p> <p><i>Situs</i> 236</p> <p>— <i>Circa ejusdem mor-</i></p>	<p>I<i>cterus multiplex</i> 208</p> <p>— <i>Prima speciei benigna dicta origo</i> 205</p> <p>— <i>Cura</i> 217</p> <p>— <i>Secunda paulo gravioris cura</i> 223</p> <p>— <i>Tertia pejoris causa</i> 226</p> <p>— — <i>Prognosis</i> 227</p> <p>— <i>Quarta nulla arte sanabilis causa</i> ibid.</p> <p style="text-align: right;">1676-</p>
---	---

RERUM & VERBORUM.

<p><i>Icterus Quinta valde periculosa</i> <i>Diagnos. Prognosis</i> 228</p> <p>— <i>Sexta cito lethalis conditio</i> 229</p> <p>— <i>Cura. Si qua</i> 230</p> <p>— <i>Septima, perpetua producta</i> 232</p> <p>— — <i>Palliatio</i> 233</p> <p>— <i>Octava subita & ingentis meta</i> 235</p> <p>— <i>Prognostica circa Icterum</i> 236</p> <p><i>Ilei causa. Diagnos. Prognosis</i> 253</p> <p><i>Intestinorum inflammationis causa</i> 249</p> <p>— — <i>Diagnos. Effectus. Prognosis</i> 251</p> <p>— — <i>Exitus in abscessum Signa. Effectus</i> 258</p> <p>— — <i>Cura</i> <i>ibid.</i></p> <p>— — <i>in Gangranam</i> 259</p> <p>— — <i>Hujus futura Signa</i> 260</p> <p>— — <i>Presentis Signa</i> <i>ib.</i></p> <p>— — <i>Prognosis</i> <i>ibid.</i></p> <p>— — <i>Cura</i> <i>ibid.</i></p> <p>— — <i>In Scirrhum</i> <i>ib.</i></p> <p>— — <i>Hujus diagnos. Effectus</i> 361</p> <p>— — <i>Effectus</i> <i>ibid.</i></p> <p>— — <i>Prognosis</i> 262</p> <p>— — <i>Cura</i> <i>ibid.</i></p> <p>— — <i>In Cancrum. Quomodo</i> 263</p> <p>— — <i>Hujus Palliatio</i> <i>ibid.</i></p>	<p style="text-align: center;">— — <i>Quaestio</i> 264</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p>Laryngis <i>inflammatio descripta</i> 60</p> <p>— <i>Cura.</i> 68</p> <p><i>Leihargus quid</i> 326</p> <p>— <i>Cognitio. Curatio unde petenda</i> <i>ibid.</i></p> <p><i>Lienis affecti Historia unde petenda?</i> 248</p> <p style="text-align: center;">M.</p> <p>Musculorum <i>ossi Hyoidi & Laryngi elevandis servientium inflammationis signa</i> 61</p> <p>— <i>Cura</i> 74</p> <p style="text-align: center;">N.</p> <p>Nephritis <i>quid! Ejus Diagnos. Cause Effectus Cura bonitate Natura Artis Exitus in suppurationem Hujus futura presentis signa cura Effectus In Scirrhum Calculum renalem Gangranam</i> 279 280 281 282 283 286 288 289</p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p>Omenti <i>affecti historia unde haurienda?</i> 248</p> <p style="text-align: center;">P.</p> <p>Pancreatis <i>affecti historia? Unde haurienda?</i> <i>ib.</i></p> <p style="text-align: right;">Pa.</p>
--	--

I N D E X

<p>Paraphrenitis quid? 204 — Diagnostis 205 — Prognosis 207 — Cura ibid. Paraplegia quid? Unde 307 — Prognosis 308 Parapoplexia effectus 305 Paraphrosune quid? 3 — Causa proxima 18 — Causa antecedentes 4 — Cura 30 Peripneumonia vera quid? — Sedes 85 — Causa proxima 85 — Remota 87 — Effectus 89 — Prognosis 87. 106. & — Exitus 108 — In sanitatem resolutione benigna ibid. — Hanc juvantia 130 — Sputi evacuatione 108 — Hanc promoventia 132 — Impedientia 151 — Hinc effectus qui 152 — Cura ibid. — Alvi excretionem 111 — Huic proficua 134 — Urinae emissionem 121 — Hanc efficientia 135 — In alium morbum 112 — Puta in suppurationem 113 — Diagnostis hujus futurae 114</p>	<p>Jam jam instantes 115 — Facta 116 — Effectus 117 — Cura 142 — In abscessus ad alia loca 119 — Horum futurorum circa pulmones signa 117 — Cura 146 — Diagnostis vergentium ad cura 121 — Ad aures ibid. — Prognosis 122 — Cura 150 — Ad Hepar 122 — Cura 150 — In tumorem scirrhosum callosum 123 — Cura 150 — In gangranam 124 — Prognosis 151 — In mortem 126 Peripneumonia Notha invasionis tempus. Causa. Prognosis 153 — Diagnostis 156 — Quibus familiaris; quibus minus ibid. — Cura salutaris 157 — Minus salutaris 155 Pharyngis inflammata signa. Effectus. Prognosis 57. & 80 — Cura 68 Phrenitis vera quid? 3 — Causa proxima 18 — Remota ibid. — Antecedentes 4 Phre-</p>
---	---

RERUM & VERBORUM.

<p>Phrenitis <i>Diagnosis</i> 9 — <i>Prognosis</i> 11 — <i>Quid Anatomia demonstret?</i> 18 — <i>Curatio ope Naturæ</i> 21 — <i>Artis</i> 22 Phrenitis <i>Symptomtica</i> <i>vide παρὰφροσύνη</i> Pleuritis <i>quid?</i> 161 — <i>Humida; qua sicca</i> 164 — <i>Utriusque sedes</i> <i>ibid.</i> — <i>Quæ vera; qua spuria? utriusque locus</i> 197 — <i>Quæ Idiopathica? quos & quando infestet?</i> 168 & 204 — <i>Quæ Symptomtica</i> 170 — <i>Causa proxima</i> 175 — <i>Antecedentes</i> 170 — <i>Effectus</i> 175 — <i>Prognosis</i> 202 — <i>Exitus in sanitatem</i> — <i>axilio Naturæ</i> 180 — <i>Artis</i> 188 — <i>In alios morbos puta in suppurationem</i> 197 — <i>Signa hujus future</i> <i>ibid.</i> — <i>Presentis</i> <i>ibid.</i> — <i>In Abscessum. Hujus Diagnosis. Effectus</i> 198 — <i>Cura</i> 199 — <i>In Empyema</i> 200</p>	<p>— <i>Cura</i> <i>ibid.</i> — <i>In scirrhum. Callum, Hujus Diagnosis Effectus</i> <i>ibid.</i> — <i>Cura</i> <i>ibid.</i> — <i>In Gangrenam</i> <i>ibid.</i> — <i>Hujus causa</i> <i>ibid.</i> — <i>Hujus & instantis signa</i> 201 — <i>Presentis signa. Effectus. In mortem</i> 203 Pleuritidis <i>sicca causa. Effectus</i> 204 — <i>Cura</i> 202 <p style="text-align: center;">T.</p> T <i>abes Renalis unde?</i> 288 — <i>Lenta in crure unde.</i> <i>ibid.</i> Tonsillarum <i>inflammatarum Signa. Effectus. Prognosis</i> 62 — <i>Cura</i> 76 Tormina <i>cum Borborygmis unde?</i> 251 <p style="text-align: center;">V.</p> V <i>entriculi inflammati</i> — <i>Causa. Signa. Effectus</i> 242 — <i>Prognosis</i> 243 — <i>Cura</i> 244 — <i>Suppurati Diagnosis. Effectus. Cura</i> 245 — <i>Scirrhusi vel Cancrosi fortis signa. Effectus</i> 246 — <i>Cura</i> 247 Volvuli <i>unde</i> 251</p>
---	---

Finis Partis Quarta.